

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817

Cỗ Bản.

MANUEL DE CONVERSATION

FRANCO-TONKINOIS

SÁCH DẪN ĐÀNG NÓI TRUYỆN

BẰNG TIẾNG PHALANGSA VÀ TIẾNG ANNAM.

Imprimatur.

Ke So, die 15 Januarii 1889.

† PAULUS, Episcopus Vicarius Apostolicus Tunkini Occidentalis.

MANUEL

DE CONVERSATION

FRANCO--TONKINOIS.

SÁCH DẪN ĐÀNG NÓI TRUYỆN

BẰNG TIẾNG PHALANGSA VÀ TIẾNG ANNAM

PAR MM. BON (CỐ BÀN) ET DRONET (CỐ ÂN)

MISSIONNAIRES APOSTOLIQUES

au Tonkin Occidental.

KẺ-SỞ

IMPRIMERIE DE LA MISSION.

1889.

AVANT-PROPOS.

Quiconque étudie une langue nouvelle sent impérieusement le besoin de posséder un livre élémentaire, un recueil de mots usuels et de phrases pratiques qui facilite les communications entre lui et l'étranger dont il cherche à se faire comprendre. Or, jusqu'ici, Français et Annamites, sauf d'honorables exceptions, ne se sont guère compris qu'à l'aide d'un idiôme bâtard et d'une mimique aussi expressive que possible. De toutes parts on réclame quelque chose, un petit livre, si petit qu'il soit!..... C'est ce que nous osons offrir à la bienveillance du public.

Ce petit livre est bien loin d'être complet: c'est un *essai* qui n'a nullement la prétention d'être sans défauts. Composé d'abord pour l'usage des élèves qui étudient le français a l'école de la Mission, ce Manuel n'est qu'un simple recueil des mots et des phrases les plus nécessaires à des commençants. C'est un *début*, qui réclame moins une indulgence qu'il sait lui être acquise d'avance qu'une bienveillante critique qui l'aidera à devenir de moins en moins imparfait.

Entrons maintenant dans quelques détails qui rendront plus pratique et plus aisé l'usage de ce modeste opuscule.

Les anciens missionnaires ont, depuis plus de deux cents ans, inventé une orthographe qui a été universellement adoptée et que nous n'éprouvons nullement le besoin de modifier: elle a subi victorieusement l'épreuve du temps et peut défier les réformes. On peut l'apprendre en une heure!... ce serait donc une cruauté de la maltraiter.

Mais si la langue annamite est si facile à écrire, elle est un peu plus difficile à parler; non point que la grammaire en soit bien compliquée, puisqu'elle ne consiste guère que dans l'emploi intelligent de quelques particules; mais parce que notre organe français n'a point l'habitude d'en moduler les sons. On a même dû employer quelques lettres et quelques signes conventionnels destinés à représenter certaines intonations inconnues à nos oreilles européennes. Quand une fois l'on connaîtra ces signes et que l'on sera un peu habitué à la prononciation, l'étude de l'annamite ne sera plus qu'une récréation.

ALPHABET.

L'alphabet annamite se compose de dix-sept consonnes et de douze voyelles.

Les consonnes sont: B C D Đ G H K L M N P Q R S T V X. Comme on le voit, l'annamite manque des lettres F J(*) et Z:en revanche, il possède deux D. Le Đ coupé transversalement par un trait se nomme *D barré* et se prononce *dé* comme notre D français, dans la lecture de l'alphabet annamite, tandis que le D non barré se prononce presque *zé*.

Les voyelles sont: A Ă Â E Ê I O Ô Ơ U Ư Y. En Annamite, l'Ă bref s'énonce: A c ngửa, c.- à - d. *A marqué d'un C tourné en l'air*; Â Ê Ô s'énoncent: A E O mũ đâu, c.- à - d. *A E O ayant un chapeau sur la tête;* Ơ et Ư s'énoncent: O U có râu, c.- à - d. *O barbu, U barbu.*

PRONONCIATION.

Nous allons indiquer ici, aussi brièvement et aussi exactement que possible, la prononciation des *initiales* et des *finales* dant se composent à peu près tous les mots de la langue annamite.

(*) La lettre J s'emploie cependant à la place de Gi dans quelques noms propres. Ex. *Jêsu* se prononce *Giêsu, Jésus*; *Judêu* se prononce *Giudêu, Juif.*

Consonnes.

B = B français: Ba, trois = *ba*rrique.

C = C dur français: Ca, chanson = *ca*chot. Il se remplace par K devant les lettres E Ê I Y.

Ch = presque Ti; il a exactement la prononciation mouillée de C, Ch et Qu (Cœur, Chœur, Qui) dans certaines régions de la France et en particulier dans l'Ouest.

D se prononce entre Z et Dz, un peu entre les dents; mais souvent il se transforme dans la prononciation en Gi (Voyez Gi) ou en R doux.

Đ = D français: Đa, banian = *Da*me.

G = G dur français un peu mouillé: Gà, poule = *Ga*min. Il est suivi de la lettre H devant E Ê I et conserve ainsi le son dur, sinon

Gi se prononce à peu près comme s'il n'y avait que la voyelle I seule. *Gi* se prononce d'une seule émission de voix avec la voyelle qui le suit, sauf parfois la voyelle Ê.

H au commencement d'un mot se prononce fortement aspiré.

K se prononce comme C dur.

Kh se prononce comme le C dur suivi d'une forte expiration qui lance l'haleine au sommet du palais.

L = L français: La, crier = *la*pin.

M = M français: Ma, fantôme = *ma*tin.

N = N français: Na, pomme canelle = *na*vire.

Ng est un son nasillard que l'on ne peut indiquer,

qui se rapproche du Ng dur prononcé légèrement, et qu'on ne peut apprendre à prononcer que par l'usage. On ajoute la lettre H à Ng devant E Ê I.

Nh = Gn français doux: Nhà, maison, = ma*gna*nime.

P à la fin d'un mot = P français: Rạp, hangar = *râpe.*

Ph = presque F français: Pha, mélanger = *fa.*

Qu = se prononce Cou et forme diphtongue avec la voyelle qui le suit: Qua, passer = *Coua*rd.

R a un son beaucoup plus doux que R français et tient à la fois du J et de l'R, sans être jamais grasseyé. C'est presque l'R anglais.

S = Ch français: Sa, tomber = *Cha*t.

T = T français: Ta, nous = *ta*pis.

Th = T suivi d'une assez forte aspiration.

Tr a quelque chose du Tr français, mais se prononce beaucoup moins dur, sans jamais rouler l'r.

V = à peu près le V français à peine prononcé du bout des lèvres.

X se prononce comme S français légèrement mouillé, c.-à-d. entre S et Si.

Voyelles.

A, sauf à la fin de certains mots, est ordinairement long comme *â* dans p*â*te.

Ă est bref et sec comme *a* dans p*a*tte.

Â est toujours bref et se prononce ordinairement comme notre *e* muet dans l*e*.

Ac = *âque* dans P*âque.*

Ăc = *aque* dans att*aque*.

Âc (voyez Â) = *e c* dans l*e c*roisé (très bref).

Ach = ă suivi du son Ch (voyez Ă et Ch) = *acq* dans *acq*uitter.

Ai est long et se prononce comme *aille* dans p*aille*.

Am = *âme* dans *âme*.

Ăm = *ame* dans tr*ame*.

Âm (voyez Â) = *e m* dans l*e m*érite (très bref).

An = *âne* dans *âne*.

Ăn = *anne* dans c*anne*.

Ân = (voyez Â) *e n* dans l*e n*oir (très bref).

Ang est long et se prononce presque comme *ent* dans comm*ent* avec un son de G final légèrement nasillard et peu accentué.

Ăng se prononce de la même façon, mais bref et sec.

Âng réunit les deux sons Â et Ng (voyez Â et Ng).

Anh est toujours bref et se prononce comme *agne* dans p*agne*.

Ap = *âpe* dans r*âpe*.

Ăp = *ape* dans P*ape*.

Âp (voyez Â) = *e p* dans l*e p*reux (très bref).

Ao = *ao* dans Lyc*ao*nie.

At = *âte* dans p*âte*.

Ăt = *atte* dans p*atte*.

Ât = (voyez Â) = *e t* dans l*e t*résor (très bref).

Au est bref et se prononce comme *a hou* dans l*a hou*sse.

Âu (voyez Â) — *e hou* dans l*e hou*x.

Ay est bref et se prononce comme *ail* dans trav*ail*.

Ây = *eil* dans ort*eil*.

E = *ê* dans pêche.

Ê = *ée* dans fée.

Éch = Ê suivi du son *ch* (voyez Ê et Ch) = *Éq* dans *Éq*uitable.

Em = *ême* dans m*ême*.

Êm = *ém* dans *ém*inent.

En = *aine* dans h*aine*.

Ên = *én* dans *én*ergie.

Ênh = *eigne* dans p*eigne*.

Eo = *es ho* dans l*es ho*ttes.

Ep = *êpe* dans cr*êpe*.

Êp = *ép* dans *ép*ée.

Et = *ête* dans t*ête*.

Êt = *ette* dans j*ette*.

Êu = *ée ou* dans arm*ée ou* milice.

I se prononce comme en français. Après la lettre G, il se lie souvent avec la voyelle qui le suit; après toutes les autres consonnes, il se prononce séparément.

Y conserve toujours le son de l'I français, sauf dans les syllabes *uyên* et *uyêt* seules ou précédées d'une autre consonne que la lettre Q et le KH: il se lie, ces deux cas exceptés, avec les voyelles qui le suivent.

Ia = *y a* dans: il *y a*. Après Gi = *ia* dans Il*ia*de.

Iac se prononce *iâk*.

Iăc = *iaque* dans il*iaque*.

Iâc (voyez Âc) se prononce *ieuk* (très bref).

Iam = *llâmes* dans nous vei*llâmes*.

Iăm se prononce *iame*.

Iâm (voyez Âm)=*ieu m* dans le l*ieu m*ême (très bref).

Ian se prononce *iâne*.

Iăn = *iane* dans l*iane*.

Iân (voyez Ân)=*ieu n* dans le l*ieu n'* y fait rien(très bref)

Iap se prononce *iâpe*.

Iăp se prononce *iape*.

Iâp (voyez Âp) se prononce *ieup* [très bref].

Iat se prononce *iâte*.

Iăt se prononce *iatte*.

Iât [voyez Ât] se prononce *ieute* [très bref]. Les quinze finales precédentes ne se rencontrent qu'après la lettre G et se lient avec elle, se prononçant d'une seule émission de voix.

Ich = I suivi du son Ch [voyez Ch], = *iq* dans l*iq*uider.

Iêc = *y éc* dans: il *y éc*rit. Ne se lie pas après G.

Iem = *ième* dans trois*ième*. Ne se rencontre qu'après G et se lie avec cette lettre.

Iêm = *y ém* dans: il *y ém*igre. Se lie après G.

Iên = *y én* dans: il *y én*once. Se lie apès G.

Iêng =*i in* dans: s*i in*grat, avec la prononciation spéciale du Ng (Voyez Ng). Ne se lie pas après G.

Iep se prononce *ièpe*. Ne se rencontre qu'après la lettre G et se lie avec elle.

Iêp=y *ép* dans: il *y ép*argne. Ne se rencontre pas après G.

Iêt = *y ét* dans: il *y ét*ait. Se lie après G.

Iêu et Yêu = *ié ou* dans: pit*ié ou* affection. Parfois l'Ê se prononce à peine; se lie après G.

Im = *ime* dans pr*ime*.

In = *ine* dans mar*ine*.

Inh = *igne* dans v*igne*.

Io = *io* dans K*io*sque.

Iô = *iau* dans m*iau*ler.

Iơ = *ieu* dans p*ieu*vre (mais avec le son spécial de Ơ). Ces trois finales ne se rencontreut qu'après la la lettre G, avec laquelle elles se lient.

Ip = *ipe* dans p*ipe*.

It = *ite* dans pet*ite*

Iu = *i ou* dans: lund*i ou* mardi; se lie après G.

Iư se prononce presque *yeux* dans les *yeux* (voyez Ư). Ne se rencontre qu'après G et se lie avec cette lettre.

O (bref et sec) = *o* dans h*o*tte.

Ô (très long) = *ô* dans h*ô*te.

Ơ (long) = *œu* dans *œu*f, mais plus allongé.

Oa = *oa* dans b*oa*.

Oac se prononce *o âque*, sans liaison, sauf après Kh (Voyez O et Ac.)

Oăc = *oaque* dans cl*oaque*.

Oanh se prononce *oagne*, d'une seule émission de voix, quand il est seul, et *o agne*, sans liaison, en composition. (Voyez O et Anh.)

Oai se prononce *o aille*, (Voyez O et Ai,) sans liaison, sauf après l'X.

Oay ne se rencontre qu'après X et Kh et se prononce *o ail* (Voyez O et Ay), un peu lié.

Oan, Oăn, Oang, Oăng, Oap, Oăp, Oat, Oăt [Voyez O et An, Ăn, Ang, Ăng, Ap, Ăp, At, Ăt]; se prononcent sans liaison, sauf après X et Kh.

Oc (qui s' écrivait autrefois Aoc) = *a oc* dans: il *a occupé*.

Ôc = *ô q* dans: *ô! q*ue je voudrais!

Oe = *oè* dans poète.

Oet = *oète* dans poète.

Oi = se prononce *oille* en mouillant les *ll*.

Ôi = se prononce *auille* en mouillant les *ll*.

O'i = *œil* dans *œil*.

Om = *omme* dans p*omme*.

Ôm = *aume* dans p*aume*.

O'm se prononce *eume* (Voyez O').

On = *onne* dans t*onne*.

Ôn = *aune* dans j*aune*.

O'n = *eune* dans j*eune* [Voyez O'].

Ǫng (qui s' écrivait autrefois Aong) = *aon* dans Phar*aon* avec le petit nasillement spécial du *ng* final. [Voyez Ng.]

Ông = *on* dans bât*on*, avec la différence indiquée à Ng.

Op = *ope* dans p*ope*.

Ôp = *aupe* dans t*aupe*.

O'p = *e p* dans: l*e p*etit. (Voyez O')

Ot = *otte* dans h*otte*.

Ôt = *ôte* dans h*ôte*.

O't = *e t* dans: l*e t*iers. (Voyez O')

U = *ou* dans b*ou*che.

U' a un son mitoyen entre l'U français et *eux* de *eux*-mêmes.

Ua = *où a* dans: *où a* t-il vu? Cette syllabe, ainsi que celles qui suivent, forment diphtongue de l'U et de la voyelle qui suit, quand elles sont précédées de la lettre Q.

Uʼa se prononce presque *u-a* (Voyez Uʼ).

Uan se prononce *ouâne*, d'une seule émission de voix.

Uăn se prononce *ouanne*, c.-à-d. = *ouenne* dans *couenne*.

Uân se prononce *oueune*, très bref, d'une seule émission de voix (Voyez Ân).

Uc = *ouc* dans b*ouc*.

Uʼc se prononce presque *uc*, avec la différence indiquée à Uʼ.

Uê = *ouée* dans b*ouée*.

Ui = *ouille* dans h*ouille*.

Uʼi est une diphtongue composée du son Uʼ et du son I mouillé, qui se rapproche du son *uill* dans *cuill*er.

Um = *oum* dans B*oum*.

Un = *où n* dans: *où n*'ira pas?..

Ung reproduit le son *Un* nasillé (Voyez U et Ng).

Uʼng, très-bref (Voyez Uʼ et Ng).

Uôc = *ou oc* dans: ce f*ou oc*cupe.

Uʼơc se prononce à peu près *euoc* comme dans: le *feu oc*casionne...

Uôi se compose des sons *u* et *ôi* réunis et liés. (Voyez U et Ôi).

Uʼơi est un son très difficile à décrire. Cette syllabe se prononce presque *u-œil*.

Uʼơm = *e omme* dans: d*e* h*omme* à homme.

Uʼơn = *eu on* dans: j*eu* h*on*nête.

Uông = *où on* dans: *où on* cherche (Voyez Ng).

Uʼơng = *eu on* dans: votre f*eu on*cle (Voyez Ng).

Uôp = *ou au p* dans: *ou au p*oteau.

Ươp = *eu op* dans: *peu opportun.*

Uôt = *ou otte* dans: panier *ou hotte.*

Ươt se prononce presque *eu otte* avec le son spécial à Ư (Voyez Ư).

Uât se prononce *oucute* excessivement bref et bien lié.

Ươu reproduit séparément, mais assez rapidement, le son des trois lettres qui le composent (Voyez Ư, Ơ et U).

Up = *oupe* dans *poupe.*

Ut = *oute* dans *toute.*

Ưt est bref et se prononce presque comme la note *ut*, avec le son particulier de l'Ư (Voyez cette lettre).

Ưu = *eu ou* dans: le *feu ou* l'eau.

Uy = *oui* dans *oui.*

Uya se prononce *oui ya*, (*ya* étant diphtongue).

Uyên se prononce *ouillenne*, en mouillant les *ll.*

Uyêt = *ouillette* dans and*ouillette.* Ces deux dernières finales ont néannoins fort souvent pour l'*u* un son plus rapproché de l'*u* français que de l'*ou*. Voyez aussi ce que nous en avons dit à la lettre Y.

TONS OU ACCENTS (DẤU).

La langue annamite a six *accents*, c.-à-d. six intonations diverses pouvant affecter la même mot et lui donner des sens différents.

Ce sont:

Le *recto tono* (dấu bằng).	a. Ba, trois.
L'accent *aigu* (sắc) (')	á. Bá, cent.

L'accent *grave* (nặng). (.) ạ. Bạ catalogue officiel (*).
L'accent *descendant* (huyền). (`) à. Bà, grand'mère.
L'accent *interrogatif* (hỏi). (̉) ả. Bả, appât empoisonné.
L'accent *tombant* (ngã). (~) ã. Bã, résidu ligneux.

Le signe bref (˘), l'accent circonflexe (^) et la barbe (') changent la prononciation, mais non le ton (**).

Tous ces signes, toniques ou autres, n'affectent que les voyelles.

Le *recto tono*, que nous nommerions volontiers ton *affirmatif*, se prononce sans aucune inflexion de la voix, carrément et très affirmativement: Đa, banian.

L'accent *aigu* (´) se fait sur un ton assez élevé, souvent un peu sec, et rappelle ce que nous nommons *la voix de tête*: Đá, pierre.

L'accent *grave* (.) est assez sec, se fait sur un ton assez bas et se produit en étranglant absolument le son dans le gosier: Lạ, merveilleux.

L'accent *descendant* (`) se fait en baissant progressivement le ton de la voix et la laissant mourir doucement: Cà, aubergine.

L' accent *interrogatif* (̉) se produit par une inflexion ascendante de la voix rappelant assez bien le *comment?*

(*) Les mots terminés par C, CH, P, T, sont toujours et uniquement affectés de l'accent *aigu* (´) ou de l'accent grave (.).

(**) Ces trois signes ne préjudicient en rien à l'addition d'un accent tonique, comme on peut le voir par les exemples suivants: Bắt, arrêter; Đất, terre; Mệt, fatigué; Cổ, cou; Đợi, attendre; Mửa, vomir.

un peu traîné d'une personne impatientée: Mả, tombe.

L'accent *tombant* (˜) se fait comme l'accent grave (.), en laissant échapper la voix comme par une fuite immédiatement après l'étranglement: Đã, déjà.

Nous reconnaissons que cette description, qui pourra paraître exacte à ceux qui connaissent déjà l'annamite, est insuffisante pour les commençants. Il faut écouter un maître annamite, parler soi-même beaucoup et ne point se rebuter des difficultés que l'on peut rencontrer au début. Il n'est personne, parmi ceux qui voudront bien donner à cette étude quelques heures chaque jour, qui ne puisse arriver à prononcer l'annamite à peu près convenablement au bout de quelques semaines et à le parler plus convenablement encore au bout de quelques mois.

ABBRÉVIATIONS.

NHỮNG TIẾNG VIẾT TẮT.

m.	=	masculin.
f.	=	féminin.
m. pl.	=	masculin pluriel.
f. pl.	=	féminin pluriel.
2 *g.*	=	des deux genres.
a.	=	actif.
n.	=	neutre.
r.	=	réfléchi.
n. i.	=	neutre impersonnel.

MANUEL DE CONVERSATION
FRANCO-TONKINOIS

SÁCH DẪN ĐÀNG NÓI TRUYỆN

BẰNG TIẾNG PHALANGSA VÀ TIẾNG ANNAM.

PREMIÈRE PARTIE.
PHẦN THỨ NHẤT.

VOCABULAIRE. — TỰ VỊ.

I.

LE MONDE INVISIBLE.

VỀ ĐẤNG VÀ SỰ THIÊNG LIÊNG.

Dieu. *m.*	Đức Chúa Lời, Thiên Chúa.
Le créateur du ciel et de la terre.	Đấng dựng nên lời đất muôn vật.
Dieu le Père	Đức Chúa Cha.
Dieu le Fils.	Đức Chúa Con.
Dieu le Saint-Esprit.	Đức Chúa Phiritô Sangtô.
La Trinité.	Đức Chúa Lời ba ngôi.
Un ange	Thiên thần.
Angélique, (2 *g*).	Có tính thiên thần.
Un Séraphin.	Đấng Xêraphinh.
Un Chérubin.	Đấng Kêrubinh.
Un saint, une sainte.	Ông thánh, bà thánh.
La grâce.	Ơn.

Le diable, le démon.	Ma qui, qui.
Un esprit, un génie.	Thần.
Un fantôme, un spectre.	Ma.
Le Paradis.	Thiên đàng.
Le Purgatoire.	Lửa giải tội.
Les limbes, *m. pl.*	Lâm bô.
L'enfer.	Địa ngục.
Infernal, e.	Bởi địa ngục mà ra.
Les damnés, *m. pl.*	Những kẻ đã mất linh hồn.

II.

LE MONDE.

THIÊN HẠ.

La Nature.	Thiên hạ.
La nature (*d'une chose*).	Bản tính, tính tự nhiên.
Naturel, le.	Tự nhiên.
La matière.	Giống vô hồn.
Un atome, une molécule.	Mụn, mảy.
Un solide.	Giống gì cứng.
Un fluide.	Giống gì chảy.
Un gaz.	Khí.

III.

CORPS CÉLESTES.

VỀ NHẬT NGUYỆT TINH TÚ.

Le ciel, les cieux.	Lời, giời, trời.
Céleste, 2 *g*.	Trên lời.

Le firmament.	Quãng không, thương thiên.
Un astre.	Tinh tú.
Une planète.	Sao thất tinh.
Vénus.	Kim tinh.
Jupiter.	Mộc tinh.
Mercure.	Thủy tinh.
Mars.	Hỏa tinh.
Saturne.	Thổ tinh.
Le soleil.	Mặt lời (mặt giời, trời), nhật.
Un rayon de soleil.	Ánh sáng mặt giời.
Le lever du soleil.	Mặt giời mọc.
Le coucher du soleil.	Mặt giời lặn.
Solaire, 2 *g*.	Thuộc về mặt giời.
Se lever, se coucher. *r*.	Mọc, lặn.
La lune.	Mặt lăng (giăng, trăng), nguyệt.
Un rayon lunaire.	Ánh sáng mặt giăng.
Le croissant.	Lưỡi liềm.
Le premier quartier.	Thượng huyền.
La pleine lune.	Ngày rằm.
Le dernier quartier.	Hạ huyền.
Le clair de lune.	Sáng giăng.
Le lever de la lune.	Mặt giăng mọc.
Le coucher de la lune.	Mặt giăng lặn.
Une étoile.	Ngôi sao, sao.
Une étoile filante.	Tinh lạc, sao đổi ngôi.
L'étoile polaire.	Sao bắc đẩu.
Une comète.	Sao chổi.
La queue (d'une comète).	Đuôi (sao).

IV.

SUBSTANCES CHIMIQUES.

LUYỆN ĐAN PHÁP.

L'oxygène, *m.*	Dương khí.
L'hydrogène, *m.*	Âm khí.
L'azote, *m.*	Đạm khí.
Le carbone.	Khí than, hôi khí.
Le phosphore.	Tự lai hoả.
Le soufre.	Sinh.
Acide sulfurique.	Nước khí sinh.
Le salpêtre.	Diêm.
Un acide.	Nước mạnh, nước khí.
Acide, 2 *g.*	Chua.
Le sel.	Muối.
Salin, e.	Mặn.
L'eau, *f.*	Nước.
Aqueux, se.	Có nước.
L'air, *m.*	Khí, khí arê.
Aérien, e.	Thuộc về khí, bay trên không.
Aériforme, 2 *g.*	Giống như khí.
L'alcali, *m.*	Nước đái qui.
Les minéraux, *m. pl.*	Loài kim.

V.

PHÉNOMÈNES, MÉTÉORES.

NHỮNG SỰ THUỘC VỀ LỜI ĐẤT.

L'arc-en-ciel, *m*.	Cầu vồng.
L'atmosphère, *f*.	Khí bọc lái đất.
Une bourrasque.	Cơn giông, cơn táp.
Une brise.	Gió hiu hiu.
Un brouillard, une brume.	Sương mù.
Brumeux, se.	Mù mù, có sương.
Un calme.	Lúc yên gió, sự yên gió.
La chaleur.	Sự nóng, sự bức.
Chaud, e.	Nóng, bức.
Chauffer, *a*.	Hâm cho nóng, nung.
Se chauffer, *r*.	Sưởi, sưởi lửa.
Un déluge.	Lụt.
Un éclair.	Cái chớp.
Il éclaire, *n. i*.	Có chớp.
Une éclipse de soleil.	Nhật thực.
Une éclipse de lune.	Nguyệt thực.
Eclipser, *a*.	Che, che khuất.
Une étincelle, une flammèche.	Tàn lửa.
Etinceler, *n*.	Nhấp nháy, lóng lánh.
Etincelant, e.	Nhấp nháy.
Une éruption volcanique.	Sự núi phun lửa.
L'explosion *f*. de la poudre.	Sự thuốc súng nổ.
Le feu.	Lửa.
Un feu follet.	Ma trơi.

La flamme.	Ngọn lửa.
La braise.	Đống than lửa, than đỏ.
La cendre.	Gio, (lo, tro).
Un charbon.	Hòn than.
Un tison.	Củi lửa.
Allumer *a.* le feu.	Đốt lửa.
Allumer la lampe.	Thắp đèn.
Flamber, *a.*	Đốt qua ngọn lửa.
Brûler, *n.*	Cháy.
Brûler, consumer, *a.*	Đốt.
Eteindre, *a.*	Tắt, tắt đi.
S'allumer, *r.*	Cháy lên, bén lửa.
S'éteindre, *r.*	Tắt đi.
La foudre.	Sét.
Frappé de la foudre.	Phải sét đánh.
Le froid.	Sự rét, giời rét, giời lạnh.
Froid âpre, piquant.	Giá rét, giá buốt.
Grand froid.	Rét lắm, lạnh cóng.
Avoir froid.	Thấy rét trong mình.
Froid, e.	Rét, lạnh.
La fumée.	Khói.
Fumeux, se.	Có khói, xông khói lên.
Fumer, *n.*	Lên khói.
Fumer *a.* (un jambon).	Ướp khói (đùi lợn).
Fumer *a.* (du tabac).	Ăn (thuốc), hút (thuốc).
Fumer *a.* (l'opium).	Hút (thuốc a phiện).
La suie.	Mồ hóng, nhọ bếp.
La fusion.	Sự đúc, sự chảy.
La gelée.	Sự nước đông lại.
Gelée blanche.	Sương muối.
Geler, *a.*	Làm cho đông lại.

Geler, *n*.	Đông lại.
La lumière.	Sự sáng.
Une lueur.	Ánh sáng.
La clarté, l'éclat, *m*.	Sự sáng.
Lumineux, se, brillant, e.	Sáng.
Eclairer, *a*.	Soi, soi sáng.
Briller, *n*. luire, *n*. reluire, *n*.	Sáng ra, nhấp nháy.
La neige.	Tuyết.
Neiger, *n. i*.	Tuyết sa.
Se fondre, *r*.	Tan đi.
La fonte des neiges.	Mùa tuyết tan đi.
Un nuage, une nuée.	Mây, đám mây.
Nuageux, se; nébuleux, e.	Có mây.
L'obscurité, *f*.	Sự tối, sự tối tăm, sự mù mịt.
Obscur, e.	Tối, tối tăm.
Obscurcir, *a*.	Che tối.
S'obscurcir, *r*.	Ra tối, ra tối tăm.
L'ombre, *f*.	Bóng.
Un orage.	Cơn táp, bão táp, cơn giông.
Orageux, se.	Có cơn.
Un ouragan.	Bão.
La pluie.	Mưa.
Une averse.	Trận mưa, cơn mưa.
Une bruine.	Mưa bụi.
Pluvieux, se.	Hay mưa.
Pleuvoir, *n. i*. Il pleut.	Mưa, giời mưa.
Bruiner, *n. i*. Il bruine.	Mưa bụi.
Une rafale.	Cơn giông, cơn táp.
La rosée.	Sương.
Le serein.	Sương chiều hôm.
Un souffle (*de vent*).	Hơi gió.

Le vent souffle, *n.*	Gió thổi.
La température.	Sự giời nóng lạnh.
Le climat.	Thủy thổ.
Une tempête.	Bão, bão táp, phong ba.
Le temps.	Giời, khí giời.
Beau temps.	Thanh giời, thanh khí.
Temps chaud.	Giời nóng, giời bức.
Temps clair.	Thanh giời, giời sáng.
S'éclairer, *r.*	Giời sáng ra.
Temps couvert, nébuleux.	Giời đen.
Se couvrir, *r.*	Giời vần mây.
Temps doux.	Giời dịu, giời âm ấm.
S'adoucir, *r.*	Giời ra âm ấm.
Temps frais.	Giời mát, giời mát mẻ.
Se rafraîchir, *r.*	Giời ra mát.
Temps froid.	Giời lạnh, giời rét.
Se refroidir, *r.*	Giời ra lạnh.
Temps humide.	Giời ẩm lu.
Temps malsain.	Giời nặng khí, khí độc.
Temps orageux.	Giời có cơn.
Temps pluvieux.	Giời hay mưa.
Temps sain.	Giời lành, khí lành.
Temps sec.	Giời heo.
Temps serein.	Thanh giời, thanh khí.
Temps sombre, obscur.	Tối giời.
Les ténèbres, *f. pl.*	Sự tối tăm.
Un tourbillon.	Cơn lốc.
Le tonnerre.	Sấm.
Un coup de tonnerre.	Tiếng sấm.
Tonner, *n. i.* Il tonne.	Có sấm.
Un tremblement de terre.	Động đất, động địa.

Une trombe marine.	Rồng nước.
Une vapeur.	Hơi, khí.
La végétation.	Sự cây cỏ mọc lên.
Végéter, *n.*	Mọc lên.
Le vent.	Gió.
Le vent du nord.	Gió bắc, gió bấc.
Le vent du sud.	Gió nam.
Le vent d'ouest.	Gió tây.
Le vent d'est.	Gió đông.
Le vent du nord-ouest.	Gió may.
Le vent du nord-est.	Gió đông bắc.
Le vent du sud-ouest.	Gió tây nam.
Le vent du sud-est.	Gió nồm.
Un vent doux.	Gió hiu hiu.
Un vent favorable.	Gió xuôi, gió thuận.
Un vent contraire.	Gió ngược.
Un vent frais.	Gió mát.
Un vent fort.	Gió mạnh.
Grand vent.	Gió to.
Un vent faible.	Gió bé, nhỏ gió.
Un petit vent.	Gió nhỏ, gió bé.
Venter, *n. i.* faire du vent.	Gió thổi.
Le verglas.	Mưa giá đông lại.

VI.

la dou

LES QUATRE SAISONS.

BỐN MÙA.

Le printemps.	Mùa xuân.
Printanier, ère.	Thuộc về mùa xuân.
L'été, *m.*	Mùa hè.
L'automne, *m.*	Mùa thu.
L'hiver, *m.*	Mùa đông.

Saison sèche — la dou ...
— des pluies — na fon
— froide — na naou

VII.

SIGNES DU ZODIAQUE.

MƯỜI HAI CUNG GIỜI.

Le verseau.	Tí cung.
Les poissons, *m. pl.*	Hợi cung.
Le bélier.	Tuất cung.
Le taureau.	Dậu cung.
Les gémeaux, *m. pl.*	Thân cung.
Le cancer.	Mùi cung.
Le lion.	Ngọ cung.
La vierge.	Tị cung.
La balance.	Thìn cung.
Le scorpion.	Mẹo cung.
Le sagittaire.	Dần cung.
Le capricorne.	Sửu cung.

VIII.

MOIS DE L'ANNÉE.

MƯỜI HAI THÁNG.

Janvier.	Tháng giêng tây.
Février.	Tháng hai tây.
Mars.	Tháng ba tây.
Avril.	Tháng tư tây.
Mai.	Tháng năm tây.
Juin	Tháng sáu tây.
Juillet.	Tháng bảy tây.
Août.	Tháng tám tây.
Septembre.	Tháng chín tây.
Octobre.	Tháng mười tây.
Novembre.	Tháng mười một tây.
Décembre.	Tháng chạp tây.

Nota. - Les mois Annamites se désignent par le même rang d'ordre que les mois français, en retranchant le mot tây. (*)

(*) Bốn tháng tây sau hết viết được tắt như thế này: Septembre = 7 bre. — Octobre = 8 bre. — Novembre. = 9 bre. — Décembre = 10 bre hay là X bre.

IX.

JOURS DE LA SEMAINE.

NGÀY TRONG MỘT TUẦN LỄ.

Dimanche.	Ngày thứ nhất, ngày lễ.
Lundi.	Ngày thứ hai.
Mardi.	Ngày thứ ba.
Mercredi.	Ngày thứ tư.
Jeudi.	Ngày thứ năm.
Vendredi.	Ngày thứ sáu.
Samedi.	Ngày thứ bảy.

X.

DU TEMPS.

VỀ THÌ GIỜ.

§ 1.

DIVISION DU TEMPS.	VỀ CÁCH CHIA THÌ GIỜ.
Le temps.	Thì giờ.
Un siècle.	Một đời, nhất đại, một trăm năm
Séculaire, 2 *g*.	Đã lâu đời.
Antique, 2 *g*.	Đời trước.
Le XIXe Siècle.	Đời thứ mười chín.
Un cycle.	Một giáp, sáu mươi năm.
Un lustre.	Năm năm.
pi Un an, une année.	Một năm.
Années d'âge.	Tuổi.

hi { cai passé
{ na prochaine

Année bissextile.	Năm có ngày nhuận.
Annuel, le.	Hằng năm.
Un mois.	Một tháng.
Mois *annamite* de trente jours.	Tháng đủ.
Mois *annamite* de vingt-neuf j.	Tháng thiếu.
Mois intercalaire.	Tháng nhuận.
Le troisième mois intercalaire.	Tháng ba nhuận.
Un semestre.	Sáu tháng, nửa năm.
Un trimestre.	Ba tháng.
Une semaine.	Một tuần lễ.
Une décade.	Một tuần.
Première décade.	Thượng tuần. (*)
Deuxième décade.	Trung tuần.
Troisième décade.	Hạ tuần.
Un jour, une journée.	Ngày.
Un jour ouvrable.	Ngày thường.
Un jour de fête.	Ngày lễ, ngày lễ lạy.
Un jour maigre.	Ngày kiêng thịt.
Quotidien, ne; journalier, ère.	Hằng ngày.
De jour.	Ban ngày.
Quinzième jour de la lune.	Ngày rằm.
Une heure.	Một giờ.
Une demi-heure.	Nửa giờ.
Une heure et demie.	Một giờ rưỡi.
Un quart d'heure.	Một khắc, khắc giờ đồng hồ

(*) Les mois annamites sont des mois lunaires: ils se divisent en trois décades, dont la dernière ne compte parfois que neuf jours. Quand on énonce un jour de la première décade, il faut le faire précéder du mot MỒNG, Ex: le 2, mồng hai; le 10, mồng mười.

Une heure après midi.	Giờ thứ nhất quá trưa.
Deux heures.	Giờ thứ hai.
Trois heures et demie.	Giờ thứ ba rưỡi.
Quatre heures un quart.	Giờ thứ tư một khắc.
Cinq heures trois quarts.	Giờ thứ năm ba khắc.
Six heures moins un quart.	Thiếu một khắc đến giờ thứ sáu.
Une minute.	Một phút.
Sept heures cinq minutes.	Giờ thứ bảy năm phút.
Une seconde.	Một giây.
L'aube, l'aurore, *f.*	Rạng đông.
Au lever du soleil.	Khi mặt giời mới mọc lên.
Le matin.	Ban sáng, sáng ngày, sáng sớm.
La matinée.	Buổi sáng.
Le milieu de la matinée,	Nửa buổi.
De grand matin, de bon matin.	Sáng sớm.
Midi, *m.*	Trưa, giờ thứ mười hai (ban trưa).
L'après midi, *m.*	Buổi chiều.
La soirée.	Buổi chiều; hôm; tối.
Le milieu de la soirée.	Nửa hôm.
Le soir.	Ban chiều; tối.
Au coucher du soleil.	Khi mặt giời lặn.
La nuit.	Đêm.
A la nuit.	Về chiều tối, chập tối, khi lên đèn.
De nuit, nocturne, 2 *g.*	Ban đêm.
Minuit, *m.*	Nửa đêm; giờ thứ mười hai ban đêm.
Il y a trois jours.	Hôm kìa; đã ba hôm nay.

Avant-hier.	Hôm kia.
Hier.	Hôm qua.
Aujourd'hui.	Hôm nay.
Demain.	Mai; ngày mai.
Après-demain.	Ngày kia.
Dans trois jours.	Ngày kìa.
La veille.	Hôm trước.
Le lendemain.	Hôm sau.
Une fois.	Một lần.
Deux fois.	Hai lần.
Vingt fois.	Hai mươi lần.

§ 2.

DES CYCLES. VỀ GIÁP.

Les Annamites, comme les Chinois, ont deux petits cycles, l'un de dix ans, l'autre de douze: la réunion de ces deux cycles forme le grand cycle de soixante ans.

CYCLE DE DIX ANS. THẬP CAN.	CYCLE DE DOUZE ANS. THẬP NHỊ CHI.
Giáp.	Tí.
Ất.	Sửu.
Bính.	Dần.
Đinh.	Mẹo, mão.
Mậu, mồ.	Thìn.
Kỷ.	Tị.
Canh.	Ngọ.
Tân.	Mùi, vị.
Nhâm.	Thân.
Quí.	Dậu.
	Tuất.
	Hợi.

CYCLE DE SOIXANTE ANS.

LỤC THẬP HOA GIÁP TÍ.

Nous donnons ici le cycle dans lequel nous sommes actuellement; c'est le 76e cycle chinois.

Giáp Tí.	1864	Kỷ Sửu.	1889
Ất Sửu.	1865	Canh Dần.	1890
Bính Dần.	1866	Tân Mẹo.	1891
Đinh Mẹo.	1867	Nhâm Thìn.	1892
Mậu Thìn.	1868	Quí Tị.	1893
Kỷ Tị.	1869	Giáp Ngọ.	1894
Canh Ngọ.	1870	Ất Mùi.	1895
Tân Mùi.	1871	Bính Thân.	1896
Nhâm Thân.	1872	Đinh Dậu.	1897
Quí Dậu.	1873	Mậu Tuất.	1898
Giáp Tuất.	1874	Kỷ Hợi.	1899
Ất Hợi.	1875	Canh Tí.	1900
Bính Tí.	1876	Tân Sửu.	1901
Đinh Sửu.	1877	Nhâm Dần.	1902
Mậu Dần.	1878	Quí Mẹo.	1903
Kỷ Mẹo.	1879	Giáp Thìn.	1904
Canh Thìn.	1880	Ất Tị.	1905
Tân Tị.	1881	Bính Ngọ.	1906
Nhâm Ngọ.	1882	Đinh Mùi.	1907
Quí Mùi.	1883	Mậu Thân.	1908
Giáp Thân.	1884	Kỷ Dậu.	1909
Ất Dậu.	1885	Canh Tuất.	1910
Bính Tuất,	1886	Tân Hợi.	1911
Đinh Hợi.	1887	Nhâm Tí.	1912
Mậu Tí.	1888	Quí Sửu.	1913

Giáp Dần.	1914	Kỷ Mùi.	1919
Ất Mẹo.	1915	Canh Thân.	1920
Bính Thìn,	1916	Tân Dậu.	1921
Đinh Tị.	1917	Nhâm Tuất.	1822
Mậu Ngọ.	1918	Quí Hợi.	1923

L'année 1924 commencera le 77e cycle et prendra de nouveau le nom de Giáp Tí.

§ 3.

DES HEURES. — VỀ GIỜ.

Les Annamites et les Chinois divisent la journée de vingt-quatre heures en douze heures, dont voici les noms et la valeur.

Giờ tí.	De 11 heures du soir à 1 heure du matin.
Giờ sửu.	De 1 heure du matin à 3 heures.
Giờ dần.	De 3 heures du matin à 5 heures.
Giờ mẹo.	De 5 heures du matin à 7 heures.
Giờ thìn.	De 7 heures du matin à 9 heures.
Giờ tị.	De 9 heures du matin à 11 heures.
Giờ ngọ.	De 11 heures du matin à 1 heure du soir.
Giờ mùi.	De 1 heure du soir à 3 heures
Giờ thân.	De 3 heures du soir à 5 heures.
Giờ dậu.	De 5 heures du soir à 7 heures.
Giờ tuất.	De 7 heures du soir à 9 heures.
Giờ hợi.	De 9 heures du soir à 11 heures.

La nuit se partage aussi en cinq veilles, de deux heures chacune, qui commencent à sept heures du soir et finissent à cinq heures du matin.

Une veille, deux heures.	Một canh, một trống canh.
La première veille.	Canh một.
La deuxième veille.	Canh hai.
La troisième veille.	Canh ba.
La quatrième veille.	Canh tư.
La cinquième veille.	Canh năm.
Une demi-veille, une heure.	Nửa trống canh.
Une quart de veille, une demi-heure.	Một khắc trống canh.
Commencement des veilles de nuit.	Thu canh.
Fin des veilles de nuit.	Tan canh.
Au commencement de la première veille.	Đầu canh một.
Au milieu de la deuxième veille.	Nửa canh hai.
A la fin de la troisième veille.	Cuối canh ba.
Entre la quatrième et la cinquième veille.	Hết canh tư sang canh năm.

§ 4.

QUELQUES EXPRESSIONS INDIQUANT LE TEMPS.	VỀ MẤY TIẾNG CHỈ THÌ GIỜ.
En un clin d'œil.	Một nháy mắt.
Le temps de mâcher une bouchée de bétel (trois ou quatre minutes).	Tan miếng giầu, tan bã giầu.

Le temps de cuire une marmite de riz (marmite pour trois ou quatre personnes, environ un quart d'heure.)	Chín nồi cơm.
Le temps de cuire une marmite de riz pour dix personnes (environ une demi-heure.)	Chín nồi mười.

IX.

LA TERRE.

VỀ LÁI ĐẤT.

§ I.

DIVISION GÉOGRAPHIQUE.	ĐỊA DƯ.
Le globe terrestre, la terre.	Lái đất, đất.
Un hémisphère.	Nửa lái đất.
L'équateur, *m.*	Xích đạo.
Les tropiques, *m. pl.*	Hoàng đạo.
Le tropique du Cancer.	Hoàng đạo bắc.
Le tropique du Capricorne.	Hoàng đạo nam.
Une zone.	Đạo.
La zone torride.	Nhiệt đạo.
La zone tempérée.	Ôn đạo.
La zone glaciale.	Hàn đạo.
Les pôles, *m. pl.*	Địa cực, chính cực.
Le pôle Nord.	Bắc cực.
Le pôle Sud.	Nam cực.

Le Nord, le Septentrion.	Bắc, phương bắc.	
L'Est, l'Orient, *m*.	Đông, phương đông.	
Le Sud, le Midi.	Nam, phương nam.	
L'Ouest, l'Occident, *m*.	Tây, phương tây.	
Un méridien.	Vòng chính ngọ.	
La latitude.	Độ ngang.	
La longitude.	Độ dọc.	
Un degré.	Độ.	
Une minute.	Một phút.	
Une seconde.	Một giây.	
Le solstice d'été.	Hạ chí.	
Le solstice d'hiver.	Đông chí.	
L'équinoxe *m*. de printemps.	Xuân phân.	
L'équinoxe *m*. d'automne.	Thu phân.	
Un continent.	Đất liền.	
Une plaine.	Đồng, cánh đồng.	pon p'hou
Une vallée, un vallon.	Thung, đồng.	tin p'hou xon kay
Une lande, terre vague.	Đất bỏ hoang.	
Une butte, un tertre, un mamelon.	Đồi nhỏ, đống đất.	p'hou khong di
Un coteau.	Sườn đồi, đồi.	
Une colline.	Đồi.	
Un mont, une montagne.	Núi.	p'hou khaou
Le sommet, la cime.	Đỉnh núi.	chom p'hou
La pente, le penchant, le flanc.	Sườn núi.	p'hou neng
Le pied.	Chân núi.	tin p'hou
Une chaîne de montagnes.	Rặng núi.	
Montagneux, se.	Có núi, lắm núi.	
Un plateau.	Đất bằng cao.	
Un défilé.	Khe núi, quèn, eo.	vang p'hou

crête iet, miot
pic xay — grotte = tham, konha

Chemin escarpé.	Đàng dốc, đàng trèo.
Un volcan.	Núi phun lửa.
Le cratère.	Miệng.
Un abîme.	Vực.
Un cap, un promontoire.	Mỏm đất.
Un isthme.	Giải đất.
Une presqu'île.	Gò có giải đất nối vuối đất liền.
Une île.	Gò.
Insulaire, 2 *g*.	Kẻ ở gò.
La côte, les côtes, *f. pl.*	Bãi, bãi bể, bãi biển.
Le rivage.	Bãi biển.
La rive, les bords, *m. pl.*	Bờ sông, bãi.
Un roc, un rocher.	Hòn đá.
Un écueil, un récif.	Hòn sạn, hòn đá.
Un banc de sable.	Cồn cát, bãi cát, cồn sỏi.
Un détroit.	Cửa hải hẹp.
Un marais.	Đồng lầy.
Un golfe, une baie.	Vụng, vũng.
Un port.	Cửa bể.
L'alluvion, *f.*	Đất bồi.
Un désert.	Rừng, rừng hoang.

§ 2.

NOMS GÉOGRAPHIQUES. — MẤY TÊN RIÊNG THUỘC VỀ ĐỊA DƯ.

Les Annamites et les Chinois ignorant la plupart des noms géographiques, nous donnons sans aucun signe ceux qui sont employés à peu près par tout le monde; nous marquons d'un astérisque (*) les noms tirés d'une Géographie chinoise et qui ne sont, prononcés à la chinoise, qu'une traduction

de l'anglais; enfin nous mettons entre parenthèse les noms plus latins employés dans nos collèges.

L'EUROPE, *f*.	PHƯƠNG TÂY.
La France.	Nước Phalansa, nước Phú lăng sa, đại Pháp quốc.
Paris.	Thành Phari.
Lyon.	Thành Lyong.
Marseille.	Thành Massilia.
L'Angleterre, *f*.	Nước Hồng mao, *In ghi li quốc Anh cát lợi quốc.
L'Ecosse, *f*.	* Tô cát lan, (Xứ Scotia).
L'Irlande, *f*.	* Ái như lan, (xứ Hibernia).
Londres.	Thành Luân đôn.
Le Danemark.	* Liên quốc, Lệ ni quốc, (nước Dania).
La Suède.	* Tô dĩ thiên quốc, Thụy điên quốc. (nước Suecia.)
La Norvège.	* Ná nhi hồi quốc,(nước Norvegia).
La Laponie.	Nước chim chích. * Lập lan, (phương Laponia.)
La Russie.	Nước Galatư, (nước Russô).
La Pologne.	* Ba lan quốc, (Polonia.)
La Belgique.	* Bắc lợi thời quốc, (nước Belgiô.)
La Hollande.	Nước Ô lơn.
La Suisse.	* Thụy sĩ quốc, (nước Helvetia).
L'Allemagne, *f*.	Nước Alêmanha.
La Prusse.	Nước Phổ lỗ, (nước Prussô).
Berlin.	* Bắc nhi lâm, (thành Berolinum).

La Saxe.	(Nước Saxonia.)
La Bavière.	(Nước Bavaria.)
L'Autriche, *f.*	* Aó địa lợi a quốc, (nước Austria).
La Hongrie.	(Nước Hungaria).
La Bohême.	(Nước Bohemia).
Vienne.	* Vị y nã, (thành Viênna.)
L'Espagne, *f.*	Nước Hiphanho, *Lã tống quốc.
Madrid.	* Mã đặc, (thành Madritum).
Le Portugal.	Nước Phutughê, nước Hoa lang, * Bồ đào nha quốc.
L'Italie.	Nước Italia.
Le Piémont.	(Xứ Peđemontium).
La Sardaigne.	(Gò Sarđinia).
Les Etats Romains.	Nước Rôma.
Le Royaume de Naples.	(Nước Nêapoli).
La Sicile.	* Tây tây lý, (Gò Sicilia).
Rome.	Thành Rôma.
Milan.	Thành Milong.
Malte.	Gò Mêlita.
La Turquie.	*Thổ nhi kỳ quốc, (nước Turcô)
La Grèce.	* Hi lạp quốc (nước Grêcô).
Athènes.	Thành Athênê.

L'ASIE, *f.* — PHƯƠNG ĐÔNG.

La Judée, la Terre Sainte, la Palestine.	Nước Judêu.
Jérusalem.	Thành Jêrusalem.
Samarie.	Thành Samaria,
Bethléem.	Thành Belem.
Le Jourdain.	Sông Tôranô.

La Syrie.	(Xứ Syria).
Tyr.	Thành Tirô.
Le mont des Oliviers.	Núi Olivetê.
Le Calvaire.	Núi Calavariô.
Ninive.	Thành Ninivê.
Babylone.	Thành Babilon.
La Tartarie.	Nước Hung nô.
La Sibérie.	* Tây bắc lợi a, (xứ Siberia).
Les monts Ourals.	Núi Uralô.
L'Arabie, *f.*	Nước Arập , (nước Arabia).
La Mecke.	Thành Mêka.
Aden.	Thành Ađen.
La Perse.	* Ba tư quốc, (nước Persia).
L'Inde, *f.*	Nước Thiên trúc.
La Birmanie.	Nước Xiêm mon.
Ava.	Thành Ava.
Le royaume de Siam.	Nước Xiêm, Xiêm la.
Bangkok.	Thành Bâng cốc.
Le Meynam.	Sông Mi nam.
La Presqu'île de Malacca.	Nước Chà và.
Malacca.	Thành Malaca.
Syngapour, Syngapore.	Phố mới, Châu mới.
Pinang.	Gò Phi năng.
Le Laos.	Nước Lào.
Le Cambodge.	Nước Cao miên.
Le Mékong.	Sông Không giang.
Le Royaume d'Annam.	Nước An nam. (*)

(*) On a, depuis quelques années, adopté une division géographique toute arbitaire du royaume d'Annam, dont on forme trois régions: 1° la *Cochinchine*, qui ne comprend que

Tonkin, le Tong king, le Tonquin.	Đàng ngoài, Bắc kỳ.
La Cochinchine.	Đàng trong, Nam Kỳ.
La Cochinchine française.	Gia định, lục tỉnh Gia định.
Saigon.	Gia định, Sài gòn.
Cholen.	Chợ lớn.
Mytho.	Mĩ tho.
Tourane.	Cửa Hàn, Đa Nẳng.
Lao Kay.	Bảo thắng, Lão giai.
Le Song Coi.	Sông cái, Hồng Giang.
Le Fleuve Rouge.	Sông Thao, Hồng Giang.
La Rivière Claire.	Sông Cả, Thanh Giang.
La Rivière Noire.	Sông Bờ, Hắc Giang.
Le Dai, le Day.	Hát Giang, Đài, Lạch Đài.

PROVINCES ANNAMITES.
CÁC TỈNH TRONG NƯỚC ANNAM.

Hà Tiên.
Châu Đốc (An Giang).
Vĩnh Long.
Định Tường (Mĩ Tho).
Gia Định.
Biên Hoà.
Bình Thuận.
Khánh Hoà (Nha Trang).
Phú Yên.
Bình Định (Qui Nhơn).
Quảng Nghĩa (Tư Ngãi, Quảng Ngãi).
Quảng Nam.
Thừa Thiên (Quảng Đức).
Quảng Trị.
Quảng Bình.
Hà Tĩnh.
Nghệ An.
Thanh Hoá.
Ninh Bình.
Hà Nội.
Nam Định.
Hưng Yên.
Sơn Tây,
Hưng Hoá.
Tuyên Quang.
Bắc Ninh.
Thái Nguyên.
Lạng Sơn.
Cao Bằng.
Hải Dương.
Quảng Yên.
Phương Lâm (Province Mường de formation récente).

---

la Cochinchine française; 2° l'*Annam*, qui va du sud du Bình Thuận au nord de Thanh Hoá; 3° le *Tongking* ou *Tonkin* qui comprend les pays situés entre Thanh Hoá et la frontière de

La Chine.	Nước Đại Minh, Nước Đại Thanh, nước Ngô.
La Mandchourie.	Mãn Châu.
La Mongolie.	Mông Cổ.
Le désert de Chamo.	Hạn hải Sa Mạc.
Le Pétchéli.	Bắc Trực Lệ.
Le Chan Tông.	Sơn Đông.
Le Chan Si.	Sơn Tây.
Le Ho Nan.	Hà Nam.
Le Chen Si.	Hiệp Tây.
Le Kan Sou.	Cam Túc.
Le Su Tchuen.	Tứ Xuyên.
Le Hou Nan.	Hồ Nam.
Le Hou Pé.	Hồ Bắc.
Le Ngan Houi.	An Huy.
Le Kiang Sou.	Giang Tố.
Le Kiang Si.	Giang Tây.
Le Tché Kiang.	Tích Giang.
Le Fo Kien.	Phúc Kiến.
Canton.	Quảng Đông.
Le Kouang Si.	Quảng Tây.
Le Kouy Tcheou.	Quí Châu.
Le Yun Nan.	Vân Nam.
Haï nan.	Hải Nam.
Formose.	Đài Loan.

Chine. Cette division ne saurait être comprise des Annamites. Pour eux, ces trois pays n'en forment qu'un seul, *l'Annam*, qui se subdivise en *Cochinchine* et *Tongking*.

La *Cochinchine* s'étend du sud de la Cochinchine française au sông Gianh, un peu au nord de Đông Hới (Quảng Bình), et le *Tong King* va du sông Gianh à la frontière de Chine.

Pékin.	Bắc Kinh.
Nankin.	Nam Kinh.
Hankéou.	Hán Khẩu.
Shanghai.	Thượng Hải.
Hong Kong.	Hương Căng, (Hồng Công).
Macao.	Ma Cao.
Sancian.	Tam Châu.
La Grande Muraille.	Vạn lý tràng thành.
Les Monts Célestes.	Thiên Sơn.
Les Monts Himalayas.	Hi mã lạp sơn.
Le Fleuve Bleu, le Yang tse Kiang.	Dương tử giang.
Le Fleuve Jaune, le Hoang ho.	Hoàng hà.
Le Peiho.	Bắc hà.
Le Thibet.	Nước Tây Tàng.
Lhassa.	Lạp Tát.
La Corée.	Nước Cao Ly.
Le Japon.	Nước Nhật Bản.
L'AFRIQUE.	**PHƯƠNG NAM.**
Le Maroc.	* Ma lạc kha, (nước Maroc).
L'Algérie, *f.*	* A lợi tư, (xứ Algeria).
La Tunisie.	* Đột ni tư, (nước Tunes).
Tripoli.	* Đích ba ly, (nước Tripolis)
L'Egypte, *f.*	Nước Ychitô.
Le Nil.	Sông Nilô.
La Nubie.	* Nỗ bi a, (xứ Nubia).
L'Abyssinie, *f.*	* A bắc tây ni a, (nước Abyssinia).
La Sénégambie.	* Tây ni giáng bì a, (phương Senegalia).
La Guinée.	* Ky nê a (Guinea).

Le Congo.	(Nước Congo).
Le Cap de Bonne Espérance.	* Khấp.
Madagascar.	* Mã đặc gia tư cách, (gò Madagascaria).
Le Sahara.	Đại hạn hải Sahara.
Le Soudan.	* Tô đan.
L'AMÉRIQUE.	**THẾ GIAN MỚI, AMERICA.**
L'Amérique *f.* du Nord.	Amêrica bắc.
L'Amérique *f.* du Sud.	Amêrica nam.
L'Amérique Russe, *f.*	Amêrica Russô.
Le Canada.	Xứ Canađa.
Le Saint - Laurent.	Sông ông thánh Laosensô.
Le Niagara.	Thác Niagara.
La Nouvelle Bretagne.	(Britannia mới).
Les Etats - Unis, *m. pl.*	Nước Hoa Kỳ, * Hợp chúng quốc.
Le Mexique.	* Mặc tây kha, (nước Mexicô).
La Guyane.	* Khí a ná, (Guyana).
Le Brésil.	* Ba tây quốc, (nước Brasilia).
Le Fleuve des Amazones, *f. pl.*	* A mã tôn hà, (sông Maranho).
Le Pérou.	* Bí lỗ, (nước Peruvia).
Les Andes, *f. pl.*	* An địa tư sơn.
La Plata.	* Lặp ba lặp tha, (nước Laplata).
Le Paraguay.	* Ba lặp khuê, (nước Paraguaria).
L'Uruguay, *m.*	* Ô lặp khuê, (nước Urugaria).
Le Chili.	* Trí lợi, (nước Chili).
La Patagonie.	* Ba tha nga ni, (Patagonia).
La Bolivie.	* Ba lợi phi á, (nước Bolivia).
L'isthme *m.* de Panama.	* Bã nã mã thổ yêu.

L'OCÉANIE, *f.*	PHƯƠNG OCEANIA.
La Malaisie.	Chà và đảo.
Java.	Chà và.
Les Iles Philippines.	Tiểu Lữ tống.
Manille.	Manila.
La Mélanésie.	Hắc nhân đảo.
L'Australie, *f.*	* Áo đại lợi a, (Gò Australia).
La Micronésie.	Tiểu đảo.
La Polynésie.	Đa đảo.

MERS, *f. pl.*	BIỂN.
L'Océan Glacial arctique, *m.*	Biển bắc cực.
L'Océan Glacial antarctique, *m.*	Biển nam cực.
L'Océan Atlantique, *m.*	Đại tây dang.
L'Océan Pacifique, *m.*	Đại đông dang, Thái bình dang.
L'Océan Indien, *m.*	Biển Thiên Trúc.
La Mer Blanche.	Biển Trắng.
La Mer du Nord.	Biển Bắc.
La Mer Baltique.	(Biển Balticô).
La Mer Méditerranée.	Biển Trung.
La Mer Adriatique.	(Biển Adriaticô).
La Mer Noire.	Biển Đen.
La Mer Caspienne.	* Trung hải.
Le détroit de Behring.	Cửa hải hẹp Berin.
La Mer du Japon.	Biển Nhật bản.
La Mer Orientale, la mer de Corée.	Đông hải.
La Mer Jaune.	Hoàng hải.
Le Golfe du Pétchili.	Phù hải.
Le Golfe du Leao Tong.	Vụng Liệu Đông.
La Mer de Chine.	Biển Ngô, * Nam hải.

Le Golfe de Siam.	Vụng Xiêm.
Le Golfe du Bengale.	Vụng Thiên Trúc.
La Mer d'Oman.	Vụng A rập, * A lợi bá hải.
La Mer Rouge.	Biển Đỏ.
Le Golfe de Guinée.	* Ky nê a hải cổ.

§ 3.

SUBSTANCES MINÉRALES.	VỀ NGŨ KIM. (*).
Une pierre précieuse.	Đá ngọc, ngọc.
Un minéral.	Loài kim, loài đá.
Minéral, e.	Thuộc về loài kim, thuộc về loài đá.
Un métal.	Loài kim.
Métallique, 2 *g*.	Thuộc về loài kim.
Une mine.	Mỏ.
Le minerai.	Quánh.
Un minerai de fer.	Quánh sắt.
Un minerai de cuivre.	Quánh đồng.
Une couche.	Lớp, tầng.
Un lingot.	Khối.
Un lingot d'or.	Khối vàng.
Un lingot d'argent.	Khối bạc.
L'acier, *m*.	Thép.
Acier damassé.	Thép cải hoa.
Tremper, *a*.	Tôi.
Une agate.	Bạch mã não, ngọc thạch.
L'aimant, *m*.	Đá nam châm.

(*) Les Chinois et les Annamites admettent cinq métaux: KIM (VÀNG), l'or; NGÂN (BẠC), l'argent; ĐỒNG (ĐỒNG), le cuivre; TÍCH (THIẾC), l'étain; THIẾT (SẮT), le fer.

Aimanter, *a.*	Luyện nam châm.
L' airain, *m.*	Đồng.
L'albâtre, *m.*	Bạch ngọc.
L'alun, *m.*	Phèn, phèn chua.
L'ambre jaune, *m.*	Hổ phách.
L'ambre rouge, *m.*	Mã não.
Une améthyste.	Tử ngọc.
L'amiante, *m.*	Hoả hản.
L'antimoine, *m.*	Dược tài, oa trạch.
L'ardoise, *f.*	Bạc thạch bản, (thứ đá đen dùng mà lợp nhà).
L'argent, *m.*	Bạc.
L'argile, *f.*	Đất sét, đất gốm, đất thịt.
Argileux, se.	Có đất sét.
L'arsenic, *m.*	Nhân ngôn, thạch tín.
L'asphalte, *m.*	Chai, nhựa chai.
Un béryl.	Ngân tinh thạch, thúy ngọc.
Le bitume.	Chai, nhựa chai.
Bitumineux, se.	Thuộc về nhựa chai.
Le bronze.	Đồng pha, đồng pha chì.
La calcédoine.	Thương ngọc.
Le charbon.	Than.
Le charbon de terre.	Than mỏ.
La chaux.	Vôi.
Calcaire, 2 *g.*	Thuộc về vôi.
Pierre calcaire, *f.*	Đá vôi.
Le cinabre.	Chu sa, ngân châu.
Le cobalt.	Đồng sương.
Le corail.	San hô, cây hoa đá.
Une cornaline.	Hồng mã não.
La couperose.	Tạo phèn.

La craie.	Phấn, hoả thạch phấn.
Crayeux, se.	Có phấn.
Craie rouge.	Son.
Le cristal.	Thủy tinh.
Le cristal de roche.	Thủy tinh mỏ.
Le cuivre.	Đồng.
Le cuivre blanc.	Đồng bạch.
Le cuivre noir.	Đồng đen.
Le cuivre rouge.	Đồng tu, đồng cua.
Un diamant.	Kim cương.
L'émail, *m.*	Men.
Une émeraude.	Quỉnh ngọc.
L'émeri, *m.*	Mạt thủy tinh.
L'étain, *m.*	Thiếc.
Le fer.	Sắt.
Ferrugineux, se.	Có sắt.
La glaise.	Đất sét, đất gốm, đất thịt.
Le granit.	Hoa hồng thanh.
Un grenat.	Xích ngọc.
Le grès.	Hồng nê thạch.
Le gypse.	Thạch cao, thổ phấn.
La houille.	Than mỏ.
Une mine de houille.	Mỏ than.
L'huile *f.* de pétrole.	Dầu mỏ.
Une hyacinthe.	Xích ngọc.
Le jade.	Ngọc, ngọc thạch.
Le jaspe.	Bích ngọc.
Le laiton.	Thau.
Le lapis lazuli.	Kim tinh thạch.
La laque en bâtons.	Cánh kiến.
La lave.	Ôn thạch.

La litharge.	Mật đà tăng.
La malachite.	Thạch lục.
Le manganèse.	Đồng khoáng thạch.
Le marbre.	Cẩm thạch, đá hoa.
Le mercure, le vif-argent.	Thủy ngân.
Le nitre.	Diêm.
L'or, *m.*	Vàng.
La pierre.	Đá.
La pierre de touche	Đá thử vàng.
La pierre ponce.	Đá bọt.
Un caillou.	Hòn sỏi.
Le plâtre.	Thạch cao; thổ phần.
Le plomb.	Chì.
La poudre.	Thuốc súng.
Un roc, un rocher, une roche.	Hòn đá.
Un rubis.	Hồng ngọc, thạch lưu châu.
Le sable.	Cát.
Sablonneux, se.	Có cát.
Terrain sablonneux.	Đất cát.
Une sablonnière.	Mỏ cát.
Le salpêtre.	Diêm.
Un saphir.	Bích ngọc, thanh ngọc.
Des scories, *f. pl.*	Cứt.
Scories de fer.	Cứt sắt.
Le sel.	Muối.
Le sel gemme.	Muối mỏ.
Le silex.	Đá lửa.
Le soufre.	Sinh.
Une topaze.	Đạm hoàng ngọc.
Le vermillon.	Son tàu.
Le verre.	Thủy tinh.

Le vitriol.	Phèn đen, hắc phàn.
Le zinc.	Kẽm.

§ 4.

RÉCOLTE DES CHAMPS.	VỀ ĐIỀN SẢN.
Les céréales, *f. pl.*	Ngũ cốc.
L'aubergine, *f.*	Cây cà.
L'aubergine comestible.	Cà ghém.
L'aubergine à longs fruits.	Cà ngà voi.
L'arachide, *f.*	Đậu lạc.
L'avoine, *f.*	Hương mạch.
La baselle.	Rau mồng tơi.
Le blé.	Lúa miến.
Le blé noir.	Tam giác mạch.
Le chanvre.	Gai.
Le chaume.	Rạ.
Le dolique.	Đậu.
Le dolique de Cuba.	Đậu giải áo.
La fève.	Hồ đậu.
Le foin.	Cỏ (giống cho trâu bò ăn).
Le froment.	Lúa miến.
Le haricot.	Đậu.
Le haricot de Baria.	Đậu bạch biển.
L'herbe, *f.*	Cỏ.
La lentille.	Phạn đậu.
Le lin.	Gai, gai linô.
Le maïs, le blé de Turquie.	Lúa ngô.
Un épi de maïs.	Bắp ngô.
La moutarde.	Rau cải.
Le navet.	Cải củ; củ cải.

L'orge, *f.*	Mạch nha.
L'ortie blanche, *f.*	Gai.
La patate douce.	Khoai lang.
La pistache.	Đậu lạc.
La paille.	Rơm.
Le pois.	Đậu.
Le pois vert.	Đậu xanh.
Le pois noir	Đậu đen.
Le pois blanc.	Đậu trắng.
Le pois rouge.	Đậu đỏ.
Le pois rond.	Đậu hoà lan.
Le pois lablab.	Đậu ván.
Le pois soja.	Đậu tương.
La pomme de terre.	Khoai tây.
La ramie.	Gai.
Le riz.	Lúa.
Le riz de semence.	Lúa giống.
Le plant de riz.	Mạ.
Le riz en grains.	Lúa, thóc.
Le riz décortiqué.	Gạo.
Le riz cuit.	Cơm.
Le riz ordinaire.	Lúa tẻ.
Le riz gluant.	Lúa nếp.
La balle de riz.	Trấu.
Les cassures, *f. pl.*	Tấm.
Le son.	Cám.
Le sainfoin.	Long đảm thảo.
Le seigle.	Tiểu mạch.
Le sésame.	Vừng.
Le thé.	Chè.
Le thé de Chine.	Chè tàu.

Le thé vert.	Chè tươi.
La vigne.	Cây nho.
La vigne sauvage.	Nho rừng, nho dại.

§ 5.

ARBRES ET ARBUSTES. FRUITS.	VỀ CÂY CỐI. VỀ CÁC GIỐNG QUẢ.
Un abricotier.	Cây mơ.
Un abricot.	Quả mơ.
Un aglaia.	Cây ngâu.
Un amandier.	Hạnh đào.
Une amande.	Hạnh nhân.
Un ananas.	Quả giứa.
L'aralie.	Cây chân chim.
Un arèquier.	Cây cau.
Un régine d'arèques.	Buồng cau.
Une noix d'arèque.	Quả cau.
Une aubergine.	Quả cà.
Un badamier.	Cây bàng.
La badiane, l'anis étoilé.	Đại hồi.
Un bambou (*espèces diverses*).	Tre, bương, nứa, trúc, hóp.
Un bananier.	Cây chuối.
Une banane.	Quả chuối.
Un régime de bananes.	Buồng chuối.
Une fraction de régime.	Nải chuối.
La banane poire.	Chuối lá mốc.
La banane main-de-Bouddha.	Chuối tay bụt.
La banane royale.	Chuối lệnh ngự.
La banane bec-de-héron.	Chuối mỏ rang.

La banane verte.	Chuối tiêu.
La banane de miel.	Chuối mật.
La banane à graines.	Chuối hạt.
La petite banane.	Chuối mẳn.
La banane sauvage.	Chuối rừng.
Le bois de fer.	Cây lim.
Le buis.	Hoàng dương mộc (*cây ngâu*).
Un buisson d'épines.	Bụi gai.
Un caféier.	Cây cà phe.
Un grain de café.	Hạt cà phe.
Un cactier, un cactus, un cierge.	Cây lưỡi rồng, cây xương rồng, cây nến.
Un camphrier.	Cây long não.
Une canne à sucre.	Mía, cây mía.
Un entre-nœud.	Đốt mía.
Couper *a.* la canne à sucre par bouchées.	Tiện mía.
Une bouchée.	Khẩu mía.
Un cannellier.	Cây quế.
Un arbre à caoutchouc.	Cây đa.
Un câprier.	Cây ông lão.
Un carambolier.	Cây khế.
Une carambole.	Quả khế.
Un cèdre.	Cây hương nam.
Un cep de vigne.	Cây nho.
Une grappe de raisin, un raisin.	Buồng nho.
Un grain de raisin.	Quả nho.
Un pépin de raisin.	Hạt quả nho.
Un cerisier.	Cây anh đào.
Une cerise.	Quả anh đào.

Un chalef.	Cây nhót.
Un châtaignier.	Cây dẻ gai.
Une châtaigne.	Quả đen, trái đen.
Un chêne.	Cây dẻ, cây sối.
Un gland.	Quả dẻ, quả sối.
Un chèvrefeuille.	Cây kim ngân.
Un citronnier.	Cây chanh.
Un citron.	Quả chanh.
Un cocotier.	Cây dừa.
Un coco.	Quả dừa.
Un cycas.	Cây vạn tuế, cây thiên tuế.
Un cyprès.	Bạch dương thụ, cây trắc.
Un dattier.	Cây chà là.
Une datte.	Quả chà là.
Un ébénier.	Cây mun.
Un églantier.	Cây tầm xuân.
Une épine.	Gai.
Un frangipanier.	Cây đại.
Un figuier.	Cây vả.
Une figue.	Quả vả.
Un flamboyant.	Cây chói.
Un faux flamboyant.	Cây gạo.
Un fraisier.	Cây xà mai.
Une fraise.	Quả xà mai.
Un frêne.	Cây và.
Un fruit.	Quả, trái, lái.
Le gensen.	Sâm, nhân sâm.
Un goyavier.	Cây ổi.
Une goyave.	Quả ổi.
Un grenadier.	Cây thạch lựu.
Une grenade.	Quả thạch lựu.

Un groseillier.	Linh đang quả.
Un henné.	Cây móng tay.
Le houx.	Cây ô rô.
Un ixora.	Cây mẫu đơn.
Un jambosier, un pommier-rose.	Cây roi.
Une pomme-rose.	Quả roi.
Un jaquier.	Cây mít.
Un jujubier.	Cây táo.
Un jujube.	Quả táo.
Un jujube de Chine.	Quả táo tàu.
Un arbre à laque.	Cây sơn.
Un laurier-rose.	Cây trúc đào.
Un lilas.	Đinh hương hoa.
Un litchi.	Cây vải, quả vải.
Un longanier.	Cây nhãn, cây long nhãn.
Un mandarinier.	Cây quít.
Une mandarine.	Quả quít.
Un manguier.	Cây muỗm, cây quéo.
Une mangue.	Quả muỗm, quả quéo.
Un mélia azédarach.	Cây xoan.
Un mûrier.	Cây giâu (dâu).
Le mûrier de Chine.	Cây giâu tàu.
Le mûrier à papier.	Cây dướng.
Une mûre (de mûrier).	Quả giâu.
Une mûre (de ronce).	Quả mâm xôi.
Un néflier.	Cây củ khởi.
Un noyer.	Cây hạch đào.
Un noyer des Moluques.	Cây lý, cây lai.
Un olivier.	Cây ô li va.
Une olive.	Quả ô li va.

noix mak man

Un olivier odorant.	Cây mộc.
Un oranger.	Cây cam.
Une orange.	Quả cam.
Un pamplemousse.	Cây bưởi.
Une pamplemousse.	Quả bưởi.
Une pamplemousse rouge.	Bưởi đào.
Un papayer.	Cây đủ đủ.
Une papaye.	Quả đủ đủ.
Une pastèque.	Quả dưa hấu.
Un pêcher.	Cây đào.
Le pêcher à longues feuilles.	Cây đào thất thốn.
Une pêche.	Quả đào.
Un peuplier.	Cây bạch dương.
Un pin.	Cây thông reo.
Un plaqueminier.	Cây hồng, cây thị.
Un caki.	Quả hồng.
Un poirier.	Cây lê.
Une poire.	Quả lê.
Un pommier.	Cây tần.
Une pomme.	Quả tần.
Une pomme-cannelle.	Quả na.
Un prunier.	Cây mận.
Une prune.	Quả mận.
Le rocou.	Cây xiêm phù, cây vang.
Un roseau.	Cây sậy, cây lau.
Un rosier.	Cây mân côi.
Un rotin.	Cây mây, cây song, cây mái.
Un sapin.	Cây thông.
Un saule.	Cây và nước.
Un saule pleureur.	Cây liễu.
Un sycomore.	Cây sung.

Un tamarinier.	Cây chua me, cây me.
Une gousse de tamarinier.	Quả chua me.
Le thé.	Cây chè.
Le thuya.	Cây trắc.
Le troène.	Cây râm.
Le wampi.	Cây quất hồng bì.

§ 6.

FLEURS.	VỀ HOA.
L'alpinie, *f.*	Cây ré.
L'amarante, *f.*	Cây giền.
L'amarante tricolore.	Giền tam thể.
L'amarantine, *f.*	Hoa bách nhật.
L'amaryllis, *f.*	Cây hiên.
L'amome galanga, *m.*	Cây riềng.
L'asclépiade, *f.*	Cây ngọ thì.
L'aster, *m.*	Tinh họa.
L'azalée, *f.*	Đỗ quyên.
Le balisier.	Giong tàu, chuối tàu.
La balsamine.	Hoa móng, hoa san hô.
Le basilic.	Rau é, cây tiến thực.
Le bégonia.	Cây mắt đá.
Le bignonia.	Cây cẩm cù.
Le camellia.	Trà mi, sơn trà, sở.
La chevelure de Vénus.	Hoa ngưu bàng.
Le chrysanthème.	Hoa cúc, kim cúc, cúc đại đoá.
La clématite.	Hoa ông lão.
Le clérodendron.	Hoa bấn.
La crête de coq.	Hoa mào gà.
La cuscute.	Tờ hồng trắng.

Le dahlia.	Hoa xích thược.
La gaillarde.	Cúc vẽ.
Le géranium.	Cây hương diệp.
La giroflée.	Yên chi hoa.
Le glaieul.	Cây vong ưu.
L'héliotrope, *m*.	Hoa vòi voi.
Un hibiscus.	Cây râm bụt.
L'hibiscus variable, *m*.	Cây phù dong.
Le jasmin.	Cây nhài, cây lài.
Le lagerstrœmia, le lilas des Indes.	Cây tử vi.
Le lis.	Cây tô hợp.
Le magnolia.	Cây rạ (dạ) hợp.
La marguerite.	Hoa cúc.
Le narcisse.	Hoa thủy tiên.
Le nélombo, le lotus.	Hoa sen.
Le nénuphar.	Hoa súng.
L'œillet, *m*.	Cẩm trướng.
L'œillet d'Inde.	Cúc vạn thọ.
La passe-rose, la rose trémière, l'alcée, *f*.	Cây mãn linh hồng.
Le pavot.	Cây nha phiến, cây a phiện.
La pervenche.	Hoa giừa cạn.
La pivoine.	Hoa thược dược.
La poinciane.	Cây kim phượng.
Le poinsettia.	Cây phẩm hồng.
Le réséda.	Hoa phấn.
Le romarin.	Cây ải hương.
La rose.	Hoa mân côi, hoa hồng, hoa quế.
Le russelia.	Hoa cát tường.

Le soleil, le tournesol.	Hoa quì, hoa nhật quì.
La tubéreuse.	Hoa huệ.
La tulipe.	Sơn từ cô, tân du.
La verveine.	Cây mã chiên.
La violette.	Rau mạ tía.
Le zinnia.	Hoa bách nhật tây.

§ 7.

PLANTES UTILES DIVERSES.	VỀ MẤY THỨ RAU CỎ QUEN DÙNG.
L'absinthe, *f.*	Ngải cứu.
L'ail, *m.* phak thiem	Tỏi.
Une tête d'ail.	Củ tỏi.
Une gousse d'ail	Giánh tỏi, ánh tỏi.
L'anis, *m.*	Tiểu hồi.
L'artichaut, *m.*	Rau từ thái.
L'asperge, *f.*	Long tu thái, thiên môn đông.
L'aubergine, *f.*	Cây cà.
La bette.	Cải bẹ.
La betterave.	Củ bá hùng, rau củ tía.
Le caladium.	Củ ráy.
La camomille.	Can cúc hoa.
La carotte.	Củ cà rót.
Le céleri.	Rau cần rọc.
Le céleri-rave.	Rau cần củ.
Le cerfeuil.	Rau nguyên.
Le chardon.	Cây móng.
La chicorée.	Rau riếp quăn.
Le chiendent.	Cỏ gà.
Le chou. phak that falang	Cải bắp.
Un chou.	Bắp cải.
Le chou-fleur.	Cải bắp hoa.

Le chou-navet.	Cải củ.
Le chou-rave.	Củ cải Xiêm.
La citrouille.	Bầu.
Le concombre.	Dưa chuột.
Le concombre amer.	Mướp đắng.
Le coriandre.	Rau mùi.
Le cornichon.	Dưa chuột non.
La courge.	Bầu, bí.
Le cresson.	Rau cần tây.
Le cresson alénois.	Rau cần cạn.
Le curcuma.	Củ nghệ.
L'échalotte, *f.*	Củ hẹ.
Les épinards, *m. pl.*	Rau ba thái.
Le fenouil.	Rau thì là.
Le galanga.	Củ riềng.
Le gingembre.	Gừng.
La guimauve.	Cây cối xay.
Le gombo.	Rau vông vang.
Une igname (diverses espèces).	Củ từ, củ cọc giậu, củ tía, củ ngà, củ mài.
La laitue.	Rau riếp.
La laitue romaine, le chicon.	Rau riếp Rôma.
Le liseron rampant.	Rau muống.
La mâche.	Rau độc hoạt.
La mâcre, la châtaigne d'eau.	Cây ấu, củ ấu.
Le manioc.	Sắn tàu.
La mauve.	Rau đông hiện.
Le melon.	Dưa gang, dưa bở.
Le melon d'eau.	Dưa hấu.
La menthe.	Rau húng.
La moutarde.	Rau cải.

Le navet.	Củ cải.
L'oignon, *m*.	Củ hành.
L'oseille, *f*.	Rau chua me.
La persicaire.	Rau răm.
Le persil.	Rau khóm.
Le piment.	Ớt.
Le piment enragé.	Ớt phong.
Le poireau.	Củ kiệu.
Le radis.	Củ cải đỏ.
La rave.	Củ cải.
La réglisse.	Cam thảo.
Le ricin.	Thầu dầu.
Le ricin violet.	Thầu dầu tía.
La rhubarbe.	Đại hoàng.
Le safran.	Nghệ.
Le salsifis.	Thiên văn đông.
La sauge.	Cây đại bi, cây từ bi.
La scarole, l'escarole, *f*.	Rau riếp to lá.
La scorzonère.	Thiên môn đông, thiên văn đông.
Le serpolet.	Kê minh thảo, cỏ gà gáy.
Le tabac.	Cây thuốc.
Le tabac à fumer.	Thuốc lá.
Le tabac (pour la pipe à eau).	Thuốc lào, thuốc chín.
Le tabac à chiquer.	Thuốc sống, thuốc ghém.
Le tabac à priser.	Thuốc hít.
Le taro.	Khoai sọ.
Le thym.	Kê minh thảo, cỏ gà gáy.

§ 8.

ORGANES DES VÉGÉTAUX.	VỀ CÁC PHẦN CÂY CỐI.
L'amande *f.* (d'un noyau).	Nhân.
L'anthère, *f.*	Nhị hoa.
L'aubier, *m.*	Rác cây.
La balle (de riz, de blé, etc).	Trấu.
Un bourgeon.	Mầm, búp.
La bourse (du régime de l'aréquier).	Bẹ mèo (cau).
Un bouton.	Nụ, nụ hoa.
Une branche, un rameau.	Ngành cây, cành cây, chánh cây.
Le calice (d'une fleur).	Đài (hoa).
La chair, la pulpe (d'un fruit).	Ruột (quả).
La pulpe du coco.	Cùi dừa.
Le cœur du bois.	Lõi cây.
L'écorce, *f.*	Vỏ cây.
Un entre-nœud.	Đốt cây.
Un épi de riz.	Bông lúa.
Un épi de blé.	Bông lúa miến.
Un épi de maïs.	Bắp ngô.
La barbe du maïs.	Rau ngô.
L'enveloppe de l'épi de maïs.	Bẹ ngô.
Une excroissance.	Bướu cây.
Les étamines, *f. pl.*	Râu hoa, tua hoa.
La feuille.	Lá.
Une feuille de bananier, d'aréquier, de cocotier.	Tàu chuối, tàu cau, tàu dừa.

La fleur.	Hoa.
Une fleur double.	Hoa kép.
Le fruit.	Quả, trái, lái.
Le fruit du lotus.	Gương sen.
Une noix d'arèque, de coco.	Quả cau, quả dừa.
Le germe.	Mậm, mộng.
La graine, la semence.	Hạt, hạt giống.
Un jet, un rejeton.	Mậm cây, mầm cây.
Un nœud.	Mắt cây.
Un noyau.	Hạt cứng.
La peau, l'écorce, *f.* la coque (d'un fruit).	Vỏ (quả).
Le pédoncule (d'une fleur.)	Cuống (hoa).
Un pépin.	Hạt.
Les pétales, *m. pl.*	Cánh hoa.
Le pétiole (d'une feuille).	Cuống (lá).
Le pistil.	Cái bông.
Le pollen.	Phấn nhị hoa.
La queue (d'un fruit).	Cuống (quả), núm.
La racine.	Rễ.
Un régime d'arèques, de cocos.	Buồng cau, buồng dừa.
Les sépales, *m. pl.*	Cánh đài hoa.
La sève.	Mủ cây.
Le sommet, la pointe (d'un arbre).	Ngọn (cây).
Une tranche (d'orange).	Múi (cam).
Le trognon.	Nõ.
Le tronc, la tige.	Gốc. khoon mai
Un tubercule.	Củ.

§ 9.

SUBSTANCES VÉGÉTALES.	NHỮNG ĐỒ BỞI CÂY CỐI MÀ RA.
L'alcool, *m.*	Rượu mạnh, rượu cất.
L'aloès, *m.*	Lô hội.
L'amidon, *m.*	Bột lọc.
Le camphre.	Long não.
Le caoutchouc.	Nhựa, nhựa cây.
Le carmin.	Phẩm hồng.
La cassonade.	Đường cát.
La cire.	Sáp, sáp ong.
La cire végétale.	Bạch lạp.
La colophane.	Thạch.
L'encens, *m.*	Nhũ hương.
La farine (de froment, etc).	Bột (miến, v.v.).
La fécule.	Bột.
La glu.	Nhựa, rựa (đánh chim).
La gomme azédarach.	Nhựa xoan.
L'huile, *f.*	Dầu.
L'huile d'arachides.	Dầu lạc.
L'huile d'olive.	Dầu ôliva.
L'huile de ricin.	Dầu thầu dầu.
L'huile de sésame.	Dầu vừng.
L'huile à vernis.	Dầu trẩu.
L'indigo, *m.*	Chàm.
La laque.	Sơn.
La mélasse.	Mật mía.
Le miel.	Mật ong.
La myrrhe.	Một dược.
La poix.	Nhựa thông.

La résine.	Nhựa thông.
Résineux, se.	Có nhựa.
Le sucre.	Đường.
Le sucre de canne.	Đường mía.
Le sucre candi.	Đường phèn.
Le tapioca.	Bột sắn.
La térébenthine.	Dầu thông.
Le vermicelle.	Miến.
Le vermicelle annamite.	Bún.

XII.

L'EAU.

VỀ NƯỚC.

Une baie.	Vụng, vũng.
Un calme.	Biển lặng, im sóng, giời lặng.
Un canal.	Sông đào, kênh, kênh đào, ngòi.
Une cascade.	Thác.
Un confluent.	Ngả ba sông, cửa sông.
Le courant de l'eau.	Dòng nước.
Couler, *n.*	Chảy.
Courant fort.	Nước chảy mạnh.
Un détroit.	Cửa hải hẹp.
Un déversoir.	Lải.
L'eau, *f.*	Nước.
Eau claire.	Nước trong.
Eau douce.	Nước ngọt.
Eau filtrée.	Nước lọc.
Eau de pluie.	Nước mưa.

Eau de rivière.	Nước sông.
Eau salée.	Nước mặn.
Eau saumâtre.	Nước lờ lợ, nước ngang.
Eau de source.	Nước mạch, nước suối.
Eau trouble.	Nước đục.
Une embouchure.	Cửa, cửa bể.
Un étang.	Ao, đầm, hồ, chuôm.
Une flaque d'eau.	Vụng nước.
Un fleuve.	Sông.
Les flots, (*m. pl.*)	Sóng.
Le flux.	Chiều nước lên, nước dầy.
Une fontaine.	Mạch nước, giếng.
Un fossé.	Hào, rãnh.
Un golfe.	Vụng, vũng.
Un lac.	Hồ, phá, bể.
Un marais, un marécage.	Đồng lầy, bãi lầy, đất lầy.
Marécageux, se.	Bùn lầy.
Une mare.	Vụng nước, đầm, hồ.
La marée.	Nước thủy chiều.
Haute marée.	Chiều nước lên, nước dầy.
Basse marée.	Chiều nước xuống, nước ròng.
La mer.	Bể, biển.
Maritime, 2 *g*.	Thuộc về bể, gần bể.
Les ondes, *f. pl.*	Sóng.
Un puits.	Giếng.
Une rade.	Vụng, cửa.
Un rapide.	Chảy nước.
Le reflux.	Chiều nước xuống, nước ròng.
Une rivière.	Sông, sông con.
Le lit d'une rivière.	Lòng sông.

Un ruisseau.	Suối, khe, rãnh.
Une source.	Mạch nước.
Un torrent.	Khe, suối (chảy mạnh).
Les vagues, *f. pl.*	Sóng.

XIII.

LE GENRE HUMAIN.

VỀ LOÀI NGƯỜI.

La race blanche.	Bạch nhân, người trắng.
Un blanc.	Người trắng.
La race jaune.	Hoàng nhân.
La race rouge.	Xích nhân.
La race noire, la race nègre.	Hắc nhân.
Un nègre.	Người đen.
Un malais.	Người Chà và.
Les hommes, *m. pl.*	Người ta, loài người.
Un homme.	Người nam, đàn ông.
Une femme.	Người nữ, đàn bà.
Un mari, un époux.	Chồng, bạn.
Une femme mariée, une épouse.	Vợ, bạn.
Un, une célibataire.	Người ở vậy.
Un, une enfant.	Trẻ con.
Un garçon.	Con giai (lai), trẻ giai.
Une fille.	Con gái, trẻ gái.
Un jeune homme.	Giai, con giai, con giai đang thì.
Une jeune fille.	Con gái, con gái đang thì.
Un homme fait.	Người đã lớn.

Un vieillard.	Ông lão, người đã có tuổi.
Une vieille femme.	Bà lão.
Un veuf.	Người goá vợ.
Une veuve.	Người goá chồng.
Un orphelin, une orpheline.	Trẻ mồ côi.

XIV.

LE CORPS HUMAIN.

VỀ XÁC NGƯỜI TA.

§ 1.

PARTIES DU CORPS HUMAIN.	VỀ CÁC PHẦN THÂN THỂ.
L'aine, *f.*	Chỗ giáp háng.
L'aisselle, *f.*	Nách.
L'anus, *m.*	Hậu môn.
Une artère.	Mạch huyết.
Une articulation.	Khớp xương.
La barbe.	Râu.
Barbu, e.	Có râu.
Le bas-ventre.	Bụng dưới.
La bave.	Dãi.
La bouche.	Miệng.
Les boyaux, *m. pl.*	Ruột.
Un bras.	Cánh tay.
Un cartilage.	Xương non, gân, (xương sụn).
La ceinture.	Ngang thắt lưng.
Le cerveau, la cervelle.	Óc.

La chair.	Thịt.
Les cheveux, *m. pl.*	Tóc.
Un cheveu.	Một sợi tóc.
Des cheveux frisés.	Tóc quăn.
Une tresse.	Món tóc gióc.
Chauve, 2 *g.*	Sói, sói trán.
Chevelu, e.	Có tóc, dài tóc.
Les cils, *m. pl.*	Lông mí.
La clavicule.	Xương quai xanh, xương đọn gánh.
Le cœur.	Lái tim, con tâm.
La colonne vertébrale.	Xương sống.
Une côte.	Xương sườn.
Une fausse côte.	Xương sườn cụt.
Le côté.	Cạnh sườn.
Le cou.	Cổ.
Le coude.	Cẳng tay.
L'articulation interne du coude.	Khủyu tay.
Le crâne.	Sọ.
Une cuisse.	Đùi, vế.
Une dent.	Răng.
Dent canine.	Răng chó.
Dent incisive.	Răng cửa.
Dent molaire.	Răng hàm.
Dent de lait.	Nanh.
Un doigt, les doigts.	Ngón tay.
Le pouce.	Ngón tay cái.
L'index, *m.*	Ngón tay trỏ.
Le majeur.	Ngón tay giữa.
L'annulaire, *m.*	Ngón tay đeo nhẫn.

L'auriculaire, *m.*	Ngón tay út.
Une phalange.	Đốt ngón tay.
Le dos.	Lưng.
Les entrailles, *f. pl.*	Ruột.
Une épaule.	Vai.
L'épine dorsale, *f.*	Xương sống.
L'estomac, *m.*	Tì vị.
Le creux de l'estomac.	Mỏ ác.
La face.	Mặt.
Les favoris, *m. pl.*	Râu má.
Le fémur.	Xương đùi.
Les fesses, *f. pl.*	Mống, mông.
Les flancs, *m. pl.*	Hông.
Le foie.	Gan, con can.
Le front.	Trán.
Les gencives, *f. pl.*	Lợi, lợi răng.
Le genou.	Đầu gối.
Une glande.	Cái hạch.
La gorge, le gosier.	Cổ họng, họng.
La hanche.	Xương hả, xương giầm.
Les intestins, *m. pl.*	Ruột.
Le gros intestin.	Đại tràng.
L'intestin grêle.	Tiểu tràng.
La jambe.	Chân, ống chân.
Le jarret.	Dượng chân, khuỷu chân.
Une jointure.	Kháp xương.
La joue.	Má.
La langue.	Lưỡi.
Les larmes, *f. pl.*	Nước mắt.
Le larynx.	Hầu.
Les lèvres, *f. pl.*	Môi.

La lèvre supérieure.	Môi trên.
La lèvre inférieure.	Môi dưới.
La mâchoire.	Hàm, hàm răng.
La main.	Tay.
La paume de la main.	Bàn tay, giặng tay.
Le revers de la main.	Mu bàn tay.
Le poing.	Nắm tay.
Les mamelles, *f. pl.*	Vú.
Les membres, *m. pl.*	Phần thân thể.
Le menton.	Cằm.
Le mollet.	Bắp chân.
Les moustaches, *f. pl.*	Râu mép.
Un muscle.	Gân, gân thịt.
Les narines, *f. pl.*	Lỗ mũi.
Un nerf.	Gân.
Nerveux, se.	Thuộc về gân, có gân.
Le nez.	Mũi.
Le nombril.	Rốn.
La nuque, l'occiput, *m.*	Gáy.
Un os.	Xương.
La moelle.	Tỉ.
Les os iliaques, *m. pl.*	Xương giấm.
Un œil, les yeux,	Con mắt.
La paupière.	Mí mắt.
La pupille, la prunelle.	Con ngươi.
L'œsophage, *m.*	Họng, cổ họng.
L'omoplate, *f.*	Xương bả vai.
Les ongles, *m. pl.*	Móng tay, móng chân.
Une oreille.	Tai.
Le trou de l'oreille.	Lỗ tai.
Le lobe de l'oreille.	Lái tai.

Un orteil.	Ngón chân.
Le gros orteil.	Ngón chân cái.
Le petit orteil.	Ngón chân út.
Le palais.	Cúa.
La peau.	Da.
Un pied.	Chân.
La cheville.	Mắt cá.
Le cou-de-pied.	Cổ chân.
La plante du pied.	Bàn chân.
Le dessus du pied.	Mu bàn chân.
Le talon.	Gót chân.
Le poignet.	Cổ tay.
Les poils.	Lông.
La poitrine.	Ngực.
Les pommettes, *f. pl.*	Lưỡng quyền.
Les poumons, *m. pl.*	Phổi, con phế.
Le pus.	Mủ.
La rate.	Lá lách.
Les reins, les rognons, *m. pl.*	Con thận.
La rotule.	Xương bánh chè.
Le sacrum.	Xương cùng.
La salive.	Nước bọt, bọt miệng.
Cracher, *n. a.*	Giổ.
Le sang.	Máu, huyết.
Le sein.	Vú.
Les sourcils, *m. pl.*	Lông mày.
Un squelette humain.	Một bộ xương người.
La sueur.	Mồ hôi.
Les tempes, *f. pl.*	Thái dương.
Un tendon.	Gân.
La tête.	Đầu.

Le tibia.	Xương ống chân.
Un tronc humain.	Xác người đã chém đầu.
L'urine, *f*.	Nước tiểu, nước đái.
Une veine.	Mạch máu, mạch huyết.
Le ventre.	Bụng.
Une vertèbre.	Một đốt xương sống.
La vessie.	Bong bóng.
Le visage.	Mặt.

§ 2.

PROPRIÉTÉS DU CORPS HUMAIN.	NHỮNG SỰ THUỘC VỀ XÁC NGƯỜI TA.
L'air, *m*; la mine.	Tướng, rạng, ráng.
L'appétit, *m*.	Sự thèm ăn.
L'assoupissement, *m*.	Sự buồn ngủ.
S'assoupir,	Buồn ngủ.
Le bâillement.	Sự ngáp.
Bâiller, *n*.	Ngáp, ngáp dài.
La beauté.	Sự tốt đẹp, sự xinh.
Beau, belle.	Tốt, tốt đẹp, đẹp, xinh.
Embellir, *n*.	Ra đẹp hơn.
Embellir, *a*.	Làm cho ra tốt đẹp hơn.
Joli, e.	Đẹp, xinh.
Le bégaiement.	Sự nói lắp.
Bégayer, *n*.	Nói lắp.
Bégayer, *a*.	Nói bập bẹ.
La constitution.	Tính khí.
Un cri.	Tiếng kêu, tiếng la lối.
La débilité, la faiblesse.	Sự yếu đuối.
Débile, faible, 2 g.	Yếu, yếu đuối.
Débiliter, affaiblir, *a*.	Làm cho ra yếu.

La démarche, le port.	Kiểu đi, ráng đi, điệu đi.
La difformité.	Sự xấu xa.
La digestion.	Sự tiêu cơm.
Digeste, 2 *g*.	Dễ tiêu.
Digestif, ve.	Giúp tiêu cơm.
Digérer, *a. n.*	Tiêu.
L'embonpoint, *m*.	Sự béo, sự sệ bụng.
L'éternuement, *m*.	Sự hắt hơi, sự hắt xơi.
Eternuer, *n*.	Hắt hơi, hắt xơi.
La faim.	Sự đói.
Avoir faim.	Đói, đói bụng.
La fatigue, la lassitude.	Sự mệt, sự nhọc, sự mỏi mệt.
La force, la vigueur.	Sức, sự khoẻ, sức mạnh.
Fort, e, vigoureux, se.	Khoẻ, mạnh, khoẻ mạnh.
Un gémissement.	Tiếng rên, tiếng than thở.
Gémir, *n*.	Rên, than thở.
La gentillesse.	Sự hay, sự đẹp, sự xinh, sự vui.
Gentil, le.	Hay, vui, đẹp, xinh.
Le geste.	Sự múa tay.
L'haleine, *f*. le souffle.	Hơi, hơi thở.
Souffler, *n*.	Thở, thở dài.
Haleter, *n*.	Thở vặt, thở vắn.
Le hoquet.	Nấc, nấc vặt.
L'indigestion, *f*.	Sự không tiêu, sự đầy bụng.
La laideur.	Sự xấu xa.
Laid, e.	Xấu, xấu xa.
Enlaidir, *n*.	Ra xấu hơn.
Enlaidir, *a*.	Làm ra xấu hơn.
La maigreur.	Sự gầy, sự gầy guộc.
Maigre, 2 *g*.	Gầy, gầy guộc.

Maigrir, *n.*	Ra gầy.
La marche.	Sự đi.
Marcher, *n.*	Đi.
Un pas.	Một bước.
La mastication.	Sự nhai.
Mâcher, *a.*	Nhai.
Le mouvement.	Sự động.
Mouvoir, *n.* se mouvoir, *r.*	Động, cựa.
La nutrition.	Sự nuôi.
Nutritif, ve.	Có sức nuôi, bổ sức.
Nourrir, *a.*	Nuôi.
Se nourrir, *r.*	Nuôi mình.
La parole.	Sự nói.
Parler, *n.*	Nói.
Les pleurs, *m. pl.*	Nước mắt, tiếng kêu khóc.
Pleurer, *n.*	Khóc, chảy nước mắt ra.
Le pouls.	Mạch.
Le repos.	Sự nghỉ.
Se reposer, *r.*	Nghỉ, nghỉ ngơi.
La respiration.	Sự thở.
Respirer, *a. n.*	Thở.
Un rêve, un songe.	Sự mơ, sự chiêm bao.
Rêver, *a. n.*	Mơ, chiêm bao.
Le réveil.	Sự thức dậy.
Réveiller, éveiller, *a.*	Đánh thức.
Se réveiller, s'éveiller, *r.*	Thức dậy.
Une ride.	Nhăn.
Le rire.	Sự cười.
Rire, *n.*	Cười.
Avoir envie de rire.	Tức cười, buồn cười.
Risible, 2 *g.*	Đáng cười, tức cười.

Roter, *n.*	Ợ.
Un sanglot.	Tiếng nấc.
Sangloter.	Nấc.
Une santé bonne.	Sự khoẻ mạnh.
Mauvaise santé.	Sự yếu, sự yếu đau.
Sentir, *a.*	Biết, thấy.
Le silence.	Sự lặng yên.
Silencieux, se.	Lặng yên; không hay nói.
La soif.	Sự khát.
Altéré, e,	Khát.
Avoir soif.	Khát, khát nước.
Le sommeil.	Sự ngủ.
Dormir, sommeiller, *n.*	Ngủ.
S'endormir, *r.*	Buồn ngủ, ngủ, ngủ gật.
Un somme.	Một giấc.
Un soupir.	Tiếng thở dài.
Soupirer, *n.*	Thở dài.
Un sourire, un souris.	Sự mỉn cười.
Sourire, *n.*	Mỉn cười.
La taille, la stature.	Tầm người.
Un homme de haute taille, de belle taille, d'une taille élevée.	Người cao lớn.
Un homme de moyenne taille.	Người tầm thước.
Un homme de petite taille.	Người thấp.
Le teint.	Mầu da.
Basané, bronzé.	Đen, ngăm ngăm.
Blanc, frais.	Trắng.
Blême, pâle.	Võ vàng, tái mét.
Coloré, vermeil.	Đỏ, hồng hạt.

Plombé, livide.	Xanh xao, xám, xám mét.
Rougir, *n*.	Đỏ mặt lên.
Pâlir, *n*.	Tái mét đi.
Le tempérament.	Tính khí.
Un trait (du visage).	Nét (mặt).
La transpiration, la sueur.	Mồ hôi.
Transpirer, suer, *n*.	Ra mồ hôi.
Le vagissement.	Tiếng trẻ con khóc.
Vagir.	(Trẻ con) khóc.
La veille.	Sự tỉnh thức, sự thức khuya.
Veiller, *n*.	Tỉnh thức, thức khuya.
La voix.	Tiếng, giọng.
Voix claire.	Tiếng trong.
Voix voilée.	Tiếng khàn khàn.

§ 3.

MALADIES.	VỀ BỆNH.
Un abcès.	Ung, ung thư, ung độc.
Un abcès dans le dos.	Hậu bối.
Un abcès sur la poitrine.	Tiền bối.
Aboutir, *n*.	Chín, chín mòm.
Un accès.	Một cơn.
Accoucher, *n*.	Sinh, đẻ, sinh đẻ.
Accoucher, *a*.	Đỡ.
L'agonie, *f*.	Hấp hối.
L'apoplexie, *f*.	Phải gió, trúng phong.
Une blessure,	Dấu, dấu tích.
Boiter, *n*.	Đi khấp khiểng.
Boiteux, se.	Què chân.
Une bosse.	Bướu.

Bossu, e.	Có bướu.
Un bouton.	Rọt, cái, đinh.
Une brûlure.	Sự phải bỏng da.
L'échauboulure, la bourbouille	Sảy, rôm.
Un cancer.	Trĩ thượng, bệnh trĩ.
La cataracte.	Mại mắt, vảy mại.
La cécité.	Sự phải mù.
Aveugle, 2 *g*.	Mù, mù mắt.
Aveugler, *a*.	Làm cho mù mắt.
Borgne, 2 *g*.	Chột mắt, mù một con mắt, độc long.
Louche, 2 *g*.	Hiếng mắt, lé mắt.
Une chûte.	Sự ngã.
La chûte du siège.	Bệnh toát giang.
Tomber, *n*.	Ngã.
Le choléra.	Bệnh thổ tả, bệnh tả.
La cholérine.	Tả nhiệt.
Un clou.	Cái, rọt, đinh.
La colique.	Đau bụng, quặn ruột, cồn ruột.
Forte colique.	Đau bão.
Colique de miséréré.	Đau bụng hắc loạn.
Une congestion.	Sự phải uất máu.
Une contusion.	Dấu tím da.
La constipation.	Chứng đi táo.
Un cor.	Chín giạn.
Une coupure.	Dấu dao đứt.
Le crachement de sang.	Chứng khạc huyết.
Une crevasse.	Dấu nẻ.
Une dartre.	Hắc lào.
Une dartre farineuse.	Bạch điến.
La défaillance.	Sự phải gió, cảm khí, ngã lả.

Tomber en défaillance.	Phải gió, ngã lả.
Le délire.	Chứng sảng.
Etre en délire, avoir le délire.	Sảng, nói sảng.
La démence.	Bệnh dại, bệnh điên.
La diarrhée.	Bệnh đi tả, bệnh đi lạnh dạ.
La dingue.	Bệnh cúm.
La douleur.	Sự đau, sự đau đớn.
Douloureux, se.	Đau, đau đớn.
Une douleur de poitrine.	Bệnh đau tức.
La dyssenterie.	Bệnh lị.
Une écorchure.	Dấu sứt da.
Ecorcher, *a*.	Làm cho sứt da.
Les écrouelles, les humeurs froides, *f. pl.*	Tràng nhạc.
Scrofuleux, se.	Kẻ phải bệnh tràng nhạc.
Une égratignure.	Dấu cào sây da, dấu cào.
Egratigner, *a*.	Cào, cào sây da.
Une enflure.	Bệnh sưng lên; bệnh phù.
Enfler, *n*.	Sưng lên; phù.
L'enrouement, *m*.	Sự khản tiếng, sự khản cổ.
Enroué, e.	Khản tiếng, khản cổ.
Une entorse.	Chứng sái (chân, tay).
Se donner *r*. une entorse.	Sái (chân, tay).
L'épilepsie, *f*. le mal caduc, le haut mal.	Bệnh động kinh.
Tomber *n*. du haut mal.	Phải cơn động kinh.
Epileptique, 2 *g*.	Kẻ phải bệnh động kinh.
L'esquinancie, *f*.	Yết hầu.
Un étourdissement.	Sự uất máu, sự uất lên, sự chóng mặt.
Un évanouissement.	Sự ngã bất tỉnh, sự phải gió.

S'évanouir. *r.*	Ngã bất tỉnh, ra bất tỉnh, phải gió.
La fièvre.	Bệnh sốt rét, bệnh sốt.
Avoir la fièvre.	Phải sốt; lên cơn sốt.
Un accès de fièvre.	Cơn sốt.
Fièvre typhoïde.	Bệnh thương hàn.
Fièvre tierce.	Sốt cách nhật.
Fièvre quarte.	Sốt ba ngày một cơn.
La fièvre des bois.	Bệnh ngã nước.
Une fistule.	Âm sang.
Une fistule à l'anus.	Trĩ hạ.
Le flux de sang.	Đi ra huyết.
Le frisson.	Sự ghê mình, sự run giật.
Frissonner, *n.*	Ghê mình, run giật.
Un furoncle.	Cái, rọt, đinh.
La gangrène.	Chứng dấu thối.
Se gangrener, *r.*	(Dấu) thối.
Un goître.	Chứng riều khí.
La goutte.	Bệnh cốt khí.
Goutteux, se.	Kẻ phải bệnh cốt khí.
La gravelle.	Bệnh kén.
Les hémorrhoïdes, *f. pl.*	Trĩ hạ.
Une hernie.	Bệnh thiên trụy.
L'hydropisie, *f.*	Bệnh thủy thũng.
Hydropique, 2 *g.*	Kẻ phải bệnh thủy thũng.
Une indigestion.	Sự đầy bụng, sự không tiêu cơm.
Indigeste, **2** *g.*	Khó tiêu.
Une indisposition.	Sự ươn mình, sự ốm nhẹ.
Indisposé, e.	Ươn mình, ốm nhẹ.
Une infirmité.	Tật nguyền.

Infirme, 2 *g*.	Kẻ tật nguyền.
Une insolation.	Chứng ngã nắng.
L'insomnie, *f*.	Chứng không ngủ được.
La jaunisse.	Bệnh hoàng đảm.
La lèpre.	Bệnh phong, tật phong.
Une maladie.	Bệnh, chứng bệnh.
Malade, 2 *g*.	Ốm, có bệnh.
Le mal de cœur.	Chứng lợm, chứng thổ.
Le mal de dents.	Chứng đau răng.
Le mal de tête.	Chứng rức đầu.
Le mal d'oreilles.	Chứng đảng đẳng.
Manchot, e.	Cụt tay.
La migraine.	Chứng thiên đầu thống.
Des nausées, *f. pl.*	Chứng lợm.
Avoir des nausées.	Lợm, muốn thổ, thổ khan.
Une obstruction.	Chứng nghẹn, chứng ngắc ngứ.
Un panaris.	Cái đầu giun.
La paralysie.	Bệnh bất toại.
Paralytique, 2 *g*.	Người bất toại.
Paralyser, *a*.	Làm ra bất toại, làm ra tê.
Avoir une attaque de paralysie.	Ngã bất toại, phải gió.
La peste.	Dịch, ôn dịch, dịch khí, thần khí
Pestiféré, e.	Kẻ phải dịch.
La phthisie.	Bệnh lao.
Phthisique, 2 *g*.	Kẻ phải bệnh lao.
La pierre; un calcul.	Bệnh kén; hòn kén.
Une plaie.	Dấu, dấu thối.
Une plaie annamite.	Sâu quảng.
Une cicatrice.	Sẹo.
Une pustule.	Mụn.

Pustule maligne à la lèvre.	Đinh râu.
La rage.	Bệnh dại.
Un chien enragé.	Chó dại.
Un rhumatisme.	Chứng thấp, chứng đơn, chứng đau trong xương.
Un rhume.	Bệnh ho.
Etre enrhumé, e.	Ho, phải bệnh ho.
S'enrhumer, *r*.	Phải ho.
Un rhume de cerveau.	Bệnh sổ mũi, bệnh ngạt mũi.
La rougeole.	Sởi.
Contracter la rougeole.	Lên sởi.
Le scorbut.	Trĩ lợi.
Un squirre.	Bệnh hòn.
La surdité.	Sự điếc.
Un sourd, une sourde.	Người điếc.
Dur, e d'oreille.	Nặng tai, nghễnh ngãng.
Assourdir, *a*.	Làm đinh tai.
Une taie.	Màng, mắt kéo màng.
La toux.	Sự ho, chứng ho.
Tousser, *n*.	Ho.
La variole, la petite vérole.	Đậu, hoa, mùa, tốt.
Contracter la variole.	Lên đậu, lên hoa, lên mùa, lên tốt.
Marqué de petite vérole.	Rỗ.
Une marque de variole.	Nút rỗ.
Le vomissement.	Sự thổ, sự mửa.
Vomir, *a. n*.	Thổ, mửa.
Le vomissement de sang.	Bệnh thổ huyết.
Vomir le sang.	Thổ huyết.

XV.

SENS.

VỀ NGŨ QUAN. (*)

Les cinq sens, *m. pl.*	Ngũ quan.
La vue.	Sự xem, con mắt.
Un coup d'œil, un regard.	Trông một cái.
Un clin d'œil.	Một nháy mắt.
Visible, 2 *g.*	Có thể trông được, có hình có tượng.
Invisible, 2 *g.*	Không có thể trông được, vô hình vô tượng.
Clairvoyant, e.	Sắc mắt.
Bonne vue.	Tốt mắt, sáng mắt.
Vue longue.	Sự trông xa được.
Vue courte.	Sự không trông xa được.
Presbyte, 2 *g.*	Loà, viễn thị.
Myope, 2 *g.*	Cận thị.
Héméralope, 2 *g.*	Quáng gà.
Voir, *a.*	Xem, thấy, trông, trông thấy.
Voir, *n.*	Trông được.
Apercevoir, *a.*	Thấy.
Regarder, *a.*	Nhìn, xem, trông, nom.

(*) Les Annamites énumèrent les sens comme il suit: CON MẮT, les yeux; LỖ TAI, les oreilles; LỖ MŨI, les narines; MIỆNG LƯỠI, la bouche et la langue; CHÂN TAY, les pieds et les mains.

Regarder à travers un trou, une fente.	Ròm, dòm, dòm ngó.
Regarder à la dérobée.	Liếc.
L'ouïe, *f.*	Sự nghe, lỗ tai.
Un bruit, un son.	Tiếng.
Entendre, ouïr, *a.*	Nghe, nghe thấy.
Entendre, *n.*	Nghe được.
Avoir bonne ouïe.	Thính tai, sáng tai.
L'odorat, *m.*	Sự ngửi, sự nghe mùi, lỗ mũi.
Une odeur.	Mùi, hơi.
Une bonne odeur.	Mùi thơm, hương vị.
Une mauvaise odeur.	Mùi thối, mùi hôi.
Sentir, *a.*	Ngửi, nghe mùi, thấy mùi.
Sentir, *n.*	Có mùi.
Flairer, *a.*	Ngửi, hít, đánh hơi.
Le goût.	Sự biết mùi, sự biết vị, miệng lưỡi.
La gustation.	Sự nếm.
Une saveur, un goût.	Mùi, vì, vị.
Goûter, *a.*	Nếm, nhấm, nhấm xem.
Savourer, *a.*	Lấy làm ngon.
Savoureux, se.	Ngon.
Le tact, le toucher.	Sự chân tay biết, chân tay.
Toucher, *a.*	Đá đến.
Sentir, *a.*	Biết, thấy.
Sensible, 2 *g.*	Biết được, đá đến được; biết đau.
Insensible, 2 *g.*	Không đá đến được; không biết đau, tê.
L'insensibilité, *f.*	Sự tê.

XVI.

FACULTÉS DE L'ÂME. VERTUS ET VICES.

CÁC TÀI NĂNG TRONG LINH HỒN. NHÂN ĐỨC VÀ NẾT XẤU.

L'admiration, *f.*	Sự lấy làm lạ.
Admirable, 2 *g.*	Lạ, lạ lùng.
Admirateur, trice.	Kẻ lấy làm lạ.
Admirer, *a.*	Lấy làm lạ.
L'adresse, *f.*, la dextérité.	Sự tài năng, sự khéo chân tay.
Adroit, e.	Tài năng, tài, khéo, khéo chân tay.
Adroitement.	Cách khéo, khéo.
L'affabilité, *f.*	Sự dễ dàng, sự hoà nhã.
Affable, 2 *g.*	Dễ dàng, hoà nhã.
L'affection, *f.*	Sự mến, sự thích, lòng mến.
Affectueux, se.	Mến, thích, yêu.
Affectionner *a.*	Yêu mến, thích.
L'affliction, *f.*	Sự lấy làm buồn làm cực.
S'affliger, *r.*	Lấy làm buồn làm cực.
L'ambition, *f.*	Sự tham danh, sự tham lợi.
Ambitieux, se.	Kẻ tham danh, kẻ thạm lợi.
L'âme, *f.*	Linh hồn.
L'amitié, *f.*	Sự nghĩa thiết, sự thương yêu.
Amical, e.	Nghĩa thiết, có mùi thương yêu.
Amicalement.	Cách nghĩa thiết.
Un ami, une amie.	Bạn hữu, kẻ thiết nghĩa.
L'amour, *m.*	Sự mến, sự yêu.

Aimer, *a.*	Mến, yêu, thương, thương yêu, thích.
Chérir, *a.*	Yêu dấu.
Cher, chère.	Thân thiết.
L'antipathie, *f.*	Tính nghịch nhau, tính xung khắc.
Antipathique, 2 *g.*	Nghịch nhau, xung khắc.
L'apathie, *f.*	Sự lười, sự biếng nhác.
Apathique, 2 *g.*	Lười, biếng nhác.
L'application, *f.*	Sự chăm, sự siêng.
S'appliquer, *r.*	Chăm, chăm chút.
L'attention, *f.*	Ý tứ.
Attentif, ve.	Có ý tứ.
L'audace, *f.*	Lòng mạnh bạo, sự cả gan.
Audacieux, se.	Cả gan, mạnh bạo.
Oser, *a.*	Dám.
L'avarice, *f.*	Sự hà tiện.
Avare, 2 *g.*	Kẻ hà tiện.
L'avidité, *f.*	Sự tham lam.
Avide, 2 *g.*	Kẻ tham lam.
La bienfaisance.	Sự làm ơn, sự làm phúc.
Bienfaisant, e.	Kẻ làm ơn, kẻ làm phúc.
La bienveillance.	Sự có lòng thương.
Bienveillant, e.	Có lòng thương.
Le bon sens.	Lý, tính tự nhiên.
Sensé, e.	Có lý, khôn.
La bonté.	Lòng lành, lòng tốt lành.
Bon, bonne.	Tốt lành, có lòng lành, có lòng nhân từ, có nhân.
La bravoure.	Sự mạnh bạo, sự can đảm.
Brave, 2 *g.*	Mạnh bạo, cả gan, can đảm.

Le calme.	Sự yên hàn.
Calmer, *a*.	Làm cho yên.
Se calmer, *r*.	Nguôi cơn giận, ra yên.
La calomnie.	Sự bỏ vạ, sự gieo vạ, sự vu vạ.
Calomnieux, se.	Dối trá.
Calomniateur, trice.	Kẻ bỏ vạ.
Calomnier, *a*.	Bỏ vạ, gieo vạ, vu vạ.
Un caprice, une fantaisie.	Ý lạ.
Capricieux, se.	Hay đổi ý, thất thường.
Le caractère.	Tính.
Le chagrin.	Sự buồn bã, sự rầu rĩ.
Chagrin, e.	Buồn bã, rầu rĩ.
Chagriner, *a*.	Làm cho (ai) buồn rầu.
Se chagriner, *r*.	Sinh lòng buồn.
La charité.	Đức yêu mến, đức thương yêu.
Charitable, 2 *g*.	Có lòng thương.
La chasteté.	Đức sạch sẽ.
Chaste, 2 *g*.	Có đức sạch sẽ, sạch sẽ.
Garder la chasteté.	Ở đồng trinh.
La clémence.	Đức nhân từ, lòng nhân từ.
Clément, e.	Nhân từ.
La colère.	Sự giận.
Colère, irascible, 2 *g*.	Hay giận, có tính hay gắt.
Se mettre en colère.	Giận, giận dữ.
La compassion.	Đức thương xót.
Compatissant, e.	Có lòng thương xót, lân mẫn.
La complaisance.	Sự hay giúp, sự sẵn lòng giúp.
Complaisant, e.	Có lòng chung, sẵn lòng giúp.
La confiance.	Sự tin, sự tin cậy.
Confiant, e.	Co lòng tin cậy.
Se confier, *r*.	Phó mình cho ..., tin.

Se fier à ..., *r*.	Tin (ai).
La conscience.	Lương tâm.
Consciencieux, se.	Hay cứ lương tâm.
La constance.	Sự kiên tâm, sự vững vàng.
Constant, e.	Kiên, kiên tâm, vững vàng.
Le courage.	Gan, gan dạ, gan ruột.
Courageux, se.	Gan, có gan, bạo.
La crainte.	Sự sợ, sự ngại.
Craintif, ve.	Hay sợ, hay ngại.
Craindre, redouter, *a*.	Sợ, ngại, khiếp.
Le crime; un crime.	Tội nặng, tội phạm.
Un criminel.	Tội nhân, đứa phạm, kẻ có tội nặng.
La cruauté.	Sự độc dữ; tính dữ tợn.
Cruel, le.	Độc dữ, dữ tợn.
Cruellement.	Cách dữ tợn.
La curiosité.	Tính tò mò; sự muốn biết.
Curieux, se.	Tò mò; muốn biết.
Le découragement.	Sự ngã lòng, sự lấy làm chán.
Décourager, *a*.	Làm cho ngã lòng.
Le dégoût.	Sự chán, sự ngán.
La délicatesse.	Sự yểu điệu; sự mè hè.
Délicat, e.	Yểu điệu; mè hè.
Le dépit.	Sự tức mình, sự tức giận.
Se dépiter, *r*.	Tức mình, tức gắt, gắt.
Le déplaisir.	Sự không được bằng lòng; sự mất lòng.
Déplaire, *n*.	Không được bằng lòng; mất lòng.
Le désespoir.	Sự ngã lòng trông cậy.
Désespérer, *n*.	Ngã lòng trông cậy.

Désespérer, *a*.	Làm cho ngã lòng trông cậy.
Désespéré, e.	Đã ngã lòng trông cậy.
Le désir.	Sự ước ao, sự thèm.
Désireux, se.	Kẻ ước ao, kẻ thèm.
Désirer, *a*.	Ước ao, thèm, tham.
La désobéissance.	Sự không vâng lời.
Désobéir, *n*.	Không vâng lời, phạm đến lời truyền.
La diligence.	Sự cần mẫn, sự siêng năng.
Diligent, e.	Siêng năng, cần mẫn.
La discrétion.	Sự biết giữ.
Discret, ète.	Biết giữ kín, kín dạ.
La dissimulation.	Sự giả hình, sự giấu.
Dissimuler, *a*.	Giả hình, giấu.
Dissimulé, e.	Dối trá, hay giấu tính.
La docilité.	Sự dễ bảo.
Docile, 2 *g*.	Dễ bảo.
La douceur.	Sự hiền lành, sự dịu dàng, sự ngọt ngào.
Doux, ce.	Hiền lành, dịu dàng, ngọt.
La douleur.	Sự đau đớn.
Douloureux, se.	Đau đớn.
Le doute.	Sự hồ nghi.
Douteux, se.	Hồ nghi.
Douter, *n*.	Hồ nghi.
La duplicité.	Tính quanh co, tính quanh quéo, sự hai lòng.
La dureté.	Sự cứng lòng, sự không có lòng thương.
Dur, e.	Cứng lòng, không có lòng thương.

L'effroi, *m.*	Sự kinh khiếp.
L'effronterie, *f.*	Sự trơ tráo, sự xấc.
Effronté, e.	Trơ tráo, xấc láo.
L'égoïsme, *m.*	Sự trục lợi, sự chỉ tìm ích riêng mình.
Un, une égoïste.	Người trục lợi, kẻ chỉ tìm ích riêng mình.
L'encouragement, *m.*	Sự giục lòng, sự yên ủi.
Encourager, *a.*	Giục lòng, yên ủi.
L'ennui, *m.*	Sự chán ngán, sự buồn, sự phiền lòng.
Ennuyeux, se; fastidieux, se.	Hay sinh buồn, hay sinh phiền lòng.
Ennuyer, *a.*	Sinh chán, sinh buồn, sinh phiền lòng.
S'ennuyer, *r.*	Ra chán, ra buồn.
L'entêtement, *m.*	Sự cứng đầu cứng cổ.
Entêté, e.	Cứng đầu cứng cổ, chấp nhất.
S'entêter, *r.*	Cố ý.
L'enthousiasme, *m.*	Sự mê (cái gì).
L'envie, *f.*	Sự ước ao; sự phen bì, sự ghen.
Envieux, se.	Kẻ phen bì, kẻ ghen.
Envier, *a.*	Ước ao, tham; phen bì, ghen.
Une envie.	Ý thèm phi thường.
L'équité, *f.*	Sự giữ công bằng.
Equitable, 2 *g.*	Kẻ giữ công bằng; công bằng.
Une erreur, une méprise.	Sự sai lầm.
S'abuser, se méprendre, *r.*	Sai lầm, lầm.
L'espérance *f.*, l'espoir, *m.*	Sự trông cậy.
Espérer, *a.*	Trông cậy.
L'espièglerie, *f.*	Tính nghịch; sự nghịch.

Espiègle, 2 *g*.	Nghịch.
L'esprit, *m*.	Trí khôn.
Spirituel, le.	Khôn; tốt trí khôn.
L'estime, *f*.	Sự trọng, sự chuộng.
Estimable, 2 *g*.	Đáng trọng, đáng chuộng.
Estimer, priser, *a*.	Trọng, chuộng.
Estimer, évaluer, *a*.	Đánh giá.
L'étonnement, *m*. la surprise, *f*.	Sự lấy làm lạ, sự chẳng ngờ.
Etonnant, e, surprenant, e.	Lạ, chẳng ngờ.
Etonner, surprendre, *a*.	Làm cho (ai) lấy làm lạ.
L'étourderie, *f*.	Sự lếu láo, sự vô ý, sự vô tâm.
Etourdi, e.	Lếu láo, vô ý, vô tâm.
L'étude, *f*.	Sự học, sự học hành.
Studieux, se.	Siêng học.
Etudier, *a*. *n*.	Học, học hành.
La faiblesse.	Sự yếu đuối.
Faible, 2 *g*.	Yếu đuối.
La fausseté.	Sự gian dối, sự dối trá.
Faux, fausse.	Gian dối, dối trá.
La fermeté.	Sự vững vàng, sự kiên.
Ferme, 2 *g*.	Vững vàng, kiên tâm.
La fidélité.	Sự trung tin.
Fidèle, 2 *g*.	Trung, trung tín, có lòng trung.
La fierté, la hauteur.	Sự kiêu căng.
Fier, ère, hautain, e.	Kiêu, kiêu căng.
Flasque, 2 *g*., mou, molle.	Lệt bệt, lệt đệt.
La flatterie.	Sự dua nịnh.
Flatteur, euse.	Kẻ dua nịnh.
Flatter, *a*.	Dua nịnh.
La foi.	Sự tin.

La bonne foi.	Lòng thật thà.
La folie.	Sự điên dại.
Fou, folle.	Điên dại.
La franchise.	Sự nói thật thà.
Franc, che; ouvert, e.	Thật thà, ngay thật.
La fureur.	Sự căm giận, sự giận dữ, sự thịnh nộ.
Furieux, se.	Đang giận dữ, dữ.
La gaîté.	Tính vui vẻ, sự vui vẻ.
Gai, e.	Vui vẻ, vui.
S'égayer, *r*.	Chơi cho vui.
La générosité.	Lòng rộng rãi.
Généreux, se.	Có tính rộng rãi.
La gourmandise.	Sự mê ăn uống.
Gourmand, e.	Mê ăn uống.
L'habileté, *f*.	Tài trí, sự khéo.
Habile, 2 *g*.	Khéo, tài, giỏi.
La haine.	Sự ghét.
Haineux, se.	Kẻ hay ghét.
Haïssable, 2 *g*. odieux, se; détestable, 2 *g*.	Đáng ghét.
Haïr, détester, *a*.	Ghét.
La hardiesse.	Sự bạo dạn, sự gan.
Hardi, e.	Gan, bạo dạn, bạo.
L'héroïsme, *m*.	Tính anh hùng.
Héroïque, 2 *g*.	Có anh hùng mới làm được.
Un héros, une héroïne.	Anh hùng.
L'honnêteté, *f*.	Sự thật thà (không lấy của gian); sự lịch sự.
Honnête, 2 *g*.	Thật thà; lịch sự, tử tế, hẳn hoi.

L'honneur, *m.*	Sự tôn kính; sự có tiếng tốt.
Honorable, 2 *g.*	Đáng trọng.
La honte.	Sự xấu hổ, sự trán, sự thẹn.
Honteux, se.	Phải xấu hổ; đáng thẹn.
Ehonté, e.	Không biết xấu hổ, trơ tráo.
Rougir, *n.*, avoir honte de...	Đỏ mặt lên, thẹn, xấu hổ.
L'horreur, *f.*	Sự gớm (cái gì).
Horrible, 2 *g.*	Gớm, gớm ghiếc.
Avoir horreur de...	Gớm.
L'humanité, *f.*	Đức nhân từ, nhân.
Humain, e.	Nhân, nhân từ.
L'humilité, *f.*	Đức khiêm nhường.
Humble, 2 *g.*	Khiêm nhường.
L'hypocrisie, *f.*	Sự giả hình.
Hypocrite, 2 *g.*	Kẻ giả hình.
L'ignorance, *f.*	Sự dốt nát; sự không biết.
Ignorant, e.	Dốt, dốt nát.
L'imagination, *f.*	Trí vẽ.
Imaginaire, 2 *g.*	Trí khôn bày đặt.
Imaginer, *a.*	Bày, bày đặt.
S'imaginer, *r.*	In trí; bày trong trí khôn.
L'imbécillité, *f.*	Sự dại.
Imbécile, 2 *g.*, idiot, e.	Dại.
L'impatience, *f.*	Sự hay gắt, sự tức mình.
Impatient, e.	Hay gắt gỏng, hay tức mình.
S'impatienter, *r.*	Gắt, gắt gỏng, tức mình.
L'impolitesse, *f.*, l'incivilité, *f.*	Sự bất lịch sự, sự quê mùa.
Impoli, e, incivil, e.	Quê mùa, bất lịch sự.
L'imprudence, *f.*	Sự làm liều.
Imprudent, e.	Liều.
L'impudence, *f.*	Sự xấc láo.

Impudent, e.	Xấc láo.
L'incertitude, *f.*	Sự không chắc.
Incertain, e.	Không chắc.
L'inconstance, *f.*	Sự hay đổi ý.
Inconstant, e.	Hay đổi ý.
L'indécence, *f.*	Sự chẳng nên; sự lỗi nhân đức sạch sẽ.
Indécent, e.	Chẳng nên, tục tĩu.
L'indifférence, *f.*	Sự chẳng muốn về đàng nào hơn.
Indifférent, e.	Chẳng muốn chọn; đàng nào cũng được.
L'indiscrétion, *f.*	Sự không biết giữ: sự trống dạ.
Indiscret, ète.	Không biết giữ, láo; trống dạ.
L'indolence, *f.*	Sự trễ nải, sự lười.
Indolent, e.	Trễ nải, lười.
L'indulgence, *f.*	Sự dong thứ.
Indulgent, e.	Kẻ dong thứ.
L'infidélité, *f.*	Sự bất trung.
Infidèle, 2 *g.*	Bất trung.
L'ingratitude, *f.*	Sự bội bạc, sự bạc nghĩa.
Ingrat, e.	Bạc, bội bạc.
L'inimitié, *f.*	Sự ghét nhau, sự hiềm khích.
Un ennemi, une ennemie.	Kẻ thù nghịch, kẻ thù.
L'iniquité, *f.*	Tội, sự trái.
Inique, 2 *g.*	Trái, trái phép.
L'injustice, *f.*	Sự lỗi đức công bằng.
Injuste, 2 *g.*	Lỗi đức công bằng, trái.
L'innocence, *f.*	Sự vô tội.

Innocent, e.	Sạch tội, vô tội.
L'inquiétude, *f.*	Sự lo, sự lo lắng.
Inquiet, ète.	Lo, lo lắng.
L'insensibilité, *f.*	Sự cứng lòng, sự không biết động lòng.
Insensible, 2 *g.*	Cứng lòng, không biết động lòng.
L'insolence, *f.*	Sự xấc láo, sự vô phép.
Insolent, e.	Xấc, xấc láo, vô phép.
Une insulte.	Lời hay là việc phạm đến ai, lời chửi.
Insulter, *a.*	Phạm đến ai, chửi rủa.
L'intelligence, *f.*	Trí hiểu, trí khôn.
Intelligent, e.	Tốt trí khôn.
L'intempérance, *f.*	Sự mê ăn uống; sự không biết giữ mực.
Intempérant, e.	Mê, mê ăn uống.
L'intérêt, *m.*	Sự thích, sự lấy làm hay; ích.
Intéresser, *a.*	Nói (hay là làm) cho kẻ khác lấy làm hay.
S'intéresser à...	Thích; thương (ai).
L'intrépidité, *f.*	Tính gan ruột.
Intrépide, 2 *g.*	Có gan, không biết sợ.
La jalousie.	Sự ghen.
Jaloux, se.	Có tính ghen.
La joie.	Sự vui mừng.
Joyeux, se.	Vui vẻ, vui, vui mừng.
Le jugement.	Lý, sự xét lý.
Bon jugement, jugement droit.	Cùng lý.
Jugement faux.	Hay luận sai.

Judicieux, se.	Biết xét lý, cùng lý.
Juger, *a. n.*	Đoán, xét, luận.
La justice.	Đức công bằng, sự công bằng.
Juste, 2 *g.*	Công bằng.
La lâcheté.	Sự nhát (rát) gan, tính cả sợ.
Lâche, 2 *g.*	Nhát, cả sợ.
La lenteur.	Sự chậm chạp.
Lent e.	Chậm chạp.
La légèreté.	Tính nhẹ dạ.
Léger, ère.	Nhẹ dạ.
La libéralité.	Sự rộng rãi.
Libéral, e.	Có tính rộng rãi, đại lượng.
La liberté.	Sự thong dong.
Libre, 2 *g.*	Thong dong.
Le libre arbitre.	Ý thong dong.
Le loisir.	Sự phong lưu, sự thong thả.
La loyauté.	Sự trung tín, sự thật thà.
Loyal e.	Trung tín, thật thà.
La malice.	Tính nghịch; sự nghịch.
Malicieux, se.	Nghịch, có tính nghịch.
La malignité.	Sự tìm làm hại; sự nói chua.
Malin, maligne.	Kẻ tìm làm hại; kẻ nói chua.
La méchanceté.	Tính độc; sự độc dữ.
Méchant, e.	Có tính độc dữ.
La médisance.	Sự nói hành.
Médisant, e.	Kẻ nói hành.
Médire, *n.*	Nói hành.
La mélancolie.	Sự hay phiền rầu.
Mélancolique, 2 *g.*	Hay phiền rầu.
La mémoire.	Trí nhớ.
Qui a bonne mémoire.	Sáng dạ.
Luxure	mao me ưng
Luxurieux	không mao me ưng

Qui a mauvaise mémoire.	Tối dạ.
Un souvenir.	Điều nhớ.
Se souvenir, se rappeler, *r.*	Nhớ.
Le mensonge.	Sự nói dối.
Un mensonge.	Điều nói dối.
Menteur, se.	Kẻ nói dối.
Mentir, *n.*	Nói dối.
Le mépris.	Sự khinh dể, sự chê.
Méprisable, 2 *g.*	Đáng khinh.
Mépriser, *a.*	Khinh, khinh dể, chê.
La modestie.	Đức hạnh; đức khiêm nhường.
Modeste, 2 *g.*	Nết na; khiêm nhường.
La moquerie.	Sự nhạo báng, sự chê cười.
Se moquer, *r.*	Nhạo, nhạo báng, chê cười, cười.
La négligence.	Sự trễ nải, sự bỏ việc.
Négligent, e.	Trễ nải.
Négliger, *a.*	Bỏ.
Negligé, e.	Lôi thôi.
La nonchalance.	Sự ơ hờ.
Nonchalant, e.	Ơ hờ, trễ nải.
L'obéissance, *f.*	Sự vâng lời, đức chịu lụy.
Obéissant, e.	Hay vâng lời, hay chịu lụy.
Obéir, *n.*	Vâng lời, chịu lụy.
L'obligeance. *f.*	Sự sẵn lòng giúp, lòng chung.
Obligeant, e.	Có lòng chung, sẵn lòng giúp.
L'obstination, *f.*	Sự cứng cổ, sự ương ách.
Obstiné, e.	Cứng cổ, ương ách.
S'obstiner, *r.*	Ở cứng cổ.
L'opiniâtreté, *f.*	Sự cứ một ý mãi.
Opiniâtre, 2 *g.*	Cương, chỉ cứ một ý.

L'orgueil, *m.*	Tính kiêu ngạo.
Orgueilleux, se.	Kiêu ngạo.
S'enorgueillir, *r.*	Sinh lòng kiêu ngạo; khoe mình.
L'oubli, *m.*	Sự quên.
Oublieux, se.	Hay quên, lú lẫn.
Oublier, *a.*	Quên, nhãng.
La paix.	Sự bằng yên.
Paisible, 2 *g.*	Yên, bằng yên; hiền.
Pacifique, 2 *g.*	Lành, hiền lành.
La paresse.	Sự lười, sự làm biếng.
Paresseux, se.	Lười, biếng nhác.
Une passion.	Tính mê đắm.
Se passionner pour… *r.*	Ra mê về…
La patience.	Đức nhịn nhục.
Patient, e.	Biết nhịn.
Patienter, *n.*	Nhịn; đợi.
La peine.	Sự khó lòng.
Pénible, 2 *g.*	Khó lòng.
La pensée.	Ý, ý nghĩ.
Pensif, ve.	Kẻ nghĩ, hay nghĩ.
Penser, *a. n.*	Nghĩ, tưởng.
La perfidie.	Sự gian tà.
Perfide, 2 *g.*	Gian tà.
La persévérance.	Sự cứ một mực, sự vững lòng.
Persévérer, *n.*	Cứ, cứ vững.
La peur.	Sự sợ.
Peureux, se.	Nhát (rát) sợ, nhát.
La piété.	Sự sốt sắng, lòng đạo.
Pieux, se.	Sốt sắng, ngoan đạo, có lòng đạo.

La pitié.	Sự thương, lòng thương.
Pitoyable, 2 *g*.	Đáng thương; chẳng ra gì.
S'apitoyer, *r*.	Động lòng thương,
Le plaisir.	Sự vui lòng, sự vui.
Plaire, *n*.	Đẹp lòng.
Se plaire, *r*.	Ưa, thích.
La politesse.	Sự lịch sự, sự biết ở.
Poli, e.	Lịch sự, biết ở.
Un préjugé.	Điều đã in trí sẵn.
La présomption.	Sự cậy mình, sự cậy sức riêng mình.
Présomptueux, se.	Kẻ cậy mình.
La prévoyance.	Sự dữ phòng.
Prévoyant, e.	Dữ phòng.
Prévoir, *a*.	Dữ phòng, quan phòng.
La probité.	Sự lương thiện.
Probe, 2 *g*.	Lương thiện.
La prodigalité.	Sự xa xỉ, sự phung phá.
Prodigue, 2 *g*.	Kẻ xa xỉ, kẻ phung phá.
Prodiguer, *a*.	Xa xỉ, phung phá.
La prudence.	Sự khôn, sự biết lo.
Prudent, e.	Khôn, biết lo.
La pudeur.	Sự thanh tịnh, sự nết na.
Pudique, 2 *g*.	Thanh tịnh, nết na.
La pusillanimité.	Sự nhát (rát) gan.
Pusillanime, 2 *g*.	Nhát gan, nhát sợ.
La rage.	Sự giận mê cuồng, sự giận hoảng.
Enrager, *n*.	Giận mê cuồng, giận hoảng.
La raison.	Lý, chính lý, lẽ.
Raisonnable, 2 *g*.	Cứ lý, có lý, phải lẽ.

Raisonner, *n*.	Nói cứ lý; cãi lẽ.
La rancune.	Sự hờn giận, sự tích oán.
Rancuneux, se.	Hờn giận, tích oán.
La reconnaissance.	Sự biết ơn.
Reconnaissant, e.	Biết ơn.
La réflexion.	Sự suy nghĩ, sự nghĩ lại.
Réfléchir, *n*.	Suy nghĩ, nghĩ lại.
Réfléchi, e.	Nghiêm, biết nghĩ.
Le regret.	Sự tiếc; sự phàn nàn.
Regrettable, 2 *g*.	Đáng tiếc; đáng phàn nàn.
Regretter, *a*.	Tiếc; phàn nàn.
Le repentir.	Sự phàn nàn; lòng ăn năn tội.
Se repentir, *r*.	Phàn nàn; ăn năn tội.
La répugnance.	Sự chẳng ưa, sự nghịch ý.
Répugner, *n*.	Nghịch ý.
A contre-cœur.	Bất đắc dĩ.
La résignation.	Sự nhịn, sự bằng lòng chịu.
Résigné, e.	Bằng lòng chịu, đành lòng.
Se résigner, *r*.	Bằng lòng chịu, chịu, đành lòng.
La résolution.	Sự nhất định.
Résolu, e, déterminé, e.	Đã nhất định.
Se résoudre, se déterminer, *r*.	Nhất định.
Le ressentiment.	Sự buồn (ai), sự hờn giận.
Ressentir, *a*.	Biết.
La ruse, la subtilité.	Tính qui quái, tính gian dối.
Rusé, e, subtil, e.	Qui quái, gian dối, trí trá
Une ruse.	Mưu, mưu kế.
La sagacité.	Sự mau trí, trí sâu sắc.
Sagace, 2 *g*.	Mau trí, sâu sắc.
La sagesse.	Sự khôn ngoan.

Sage, 2 *g*.	Khôn ngoan.
Un sage.	Quân tử.
Un scrupule.	Điều vặt sinh bối rối.
Scrupuleux, se.	Bối rối điều vặt vãnh, cả nghi.
La sensibilité.	Tính hay động lòng thương.
Sensible, 2 *g*.	Hay động lòng thương.
La sévérité.	Sự nghiêm nhặt, sự thẳng phép.
Sévère, 2 *g*.	Nghiêm nhặt, thẳng phép.
La simplicité.	Sự thật thà, sự đơn sơ.
Simple, 2 *g*.	Thật thà; đơn sơ.
La sincérité.	Sự ngay thật, sự thật lòng.
Sincère, 2 *g*.	Ngay thật, thật thà, thật lòng.
La sobriété.	Sự ăn uống vừa phải.
Sobre, 2 *g*.	Ăn uống vừa phải.
Un souhait.	Lời chúc, sự chúc; sự ước ao.
Souhaiter, *a*.	Chúc; ước ao.
Le soupçon.	Sự nghi nan, sự ngờ.
Soupçonneux, se.	Hay nghi.
Soupçonner, *a*.	Nghi, ngờ.
La stupidité.	Sự u mê, tính ngốc nghếch.
Stupide, 2 *g*.	U mê, ngốc nghếch.
La superstition.	Sự tin rối, sự thờ rối.
Superstitieux, se.	Kẻ tin rối, kẻ thờ rối.
La sympathie.	Sự ưa, sự hợp tính.
Sympathique, 2 *g*.	Ưa.
La témérité.	Tính liều, sự làm liều.
Téméraire, 2 *g*.	Liều.
La tempérance.	Đức tiết kiệm.
Tempérant, e.	Tiết kiệm.
La tendresse.	Sự yêu dấu.
Tendre, 2 *g*.	Có lòng hay yêu dấu.

La terreur.	Sự kinh hãi, sự kinh khiếp.
Terrible, 2 *g*.	Kinh khiếp.
La timidité.	Sự nhát (rát) sợ.
Timide, 2 *g*.	Nhát sợ.
Intimider, *a*.	Gioạ, nạt.
La tolérance.	Sự làm ngơ, sự làm thinh.
Tolérant, e.	Hay làm ngơ, hay làm thinh.
Tolérer, *a*.	Làm thinh, ngơ, chịu.
La tristesse.	Sự buồn, sự buồn bã.
Triste, 2 *g*.	Buồn bã, buồn rầu.
Attrister, *a*.	Làm cho buồn, làm rầu rĩ.
S'attrister, *r*.	Sinh lòng buồn, sinh phiền.
La tromperie.	Sự lừa, sự lừa dối.
Trompeur, euse.	Gian, kẻ lừa.
Tromper, *a*.	Lừa, đánh lừa.
Se tromper, *r*.	Lầm, sai.
La vanité.	Sự khoe khoang; sự vô ích.
Vantard, e.	Hay khoe mình.
Vain, e.	Vô ích.
Se vanter, *r*.	Khoe mình.
La vengeance.	Sự báo thù; sự thù oán.
Vengeur, vengeresse.	Kẻ báo thù.
Vindicatif, ive.	Hay hằn thù.
Se venger, *r*.	Thù oán, báo thù.
La vérité.	Sự thật.
Vrai, e, véritable, 2 *g*.	Thật.
Vraisemblable, 2 *g*.	Xem ra thật, có khi thật.
La vertu.	Nhân đức.
Vertueux, se.	Có nhân đức.
Le vice.	Nết xấu.
Vicieux, se.	Xấu nết, hư.

La vigilance.	Sự tỉnh, sự săn sóc.
Vigilant, e.	Tỉnh, tinh, săn sóc.
La vivacité.	Tính nóng, sự nóng tính; sự lắc xắc.
Vif, vive.	Nóng tính; lắc xắc.
Vivifier, *a*.	Làm cho sống.
La volonté.	Ý muốn.
Vouloir, *a*.	Muốn.
La volupté.	Sự dâm dục.
Voluptueux, se.	Mê dâm dục; sinh dâm dục.
Le zèle.	Sự hăm hở, sự sốt mến.
Zélé, e.	Hăm hở, sốt mến.

XVII.

DIFFÉRENTS DEGRÉS DE LA VIE.

VỀ CÁC BẬC TRONG MỘT ĐỜI NGƯỜI.

La vie.	Đời; sự sống.
Une vie d'homme.	Một đời người.
Longue vie.	Trường thọ.
Vivre, *n*.	Sống.
L'âge, *m*.	Tuổi.
Le bas âge.	Tuổi trẻ, tuổi non.
La fleur de l'âge.	Tuổi xanh, thanh niên.
L'âge de raison.	Tuổi khôn.
Le déclin de l'âge.	Tuổi già.
Sur le retour.	Đã già.
Agé, e.	Đã có tuổi.
Avancé, e en âge.	Đã nhiều tuổi.

Agé de . . . ans.	Đã lên . . . tuổi.
La naissance.	Sự sinh ra; lúc sinh ra.
Naître, *n*.	Sinh ra.
La croissance.	Sự lớn lên; lúc lớn lên.
L'âge de croissance.	Đang lớn.
Grandir, croître, *n*.	Lớn lên.
L'enfance, *f*.	Tuổi thơ.
Un nouveau-né.	Con đỏ.
Un, une enfant.	Trẻ con.
L'adolescence, *f*.	Tuổi xuân xanh.
Adolescent, e.	Đang lớn, đã lớn.
La jeunesse.	Tuổi đang thì, thanh niên.
Jeune, 2 *g*.	Trẻ, ít tuổi.
Un jeune homme.	Con giai đang thì.
Une jeune fille.	Con gái đang thì.
La virilité.	Tuổi thành nhân, tuổi đứng đắn.
Viril, e.	Mạnh.
La maturité, l'âge mûr.	Tuổi khí già.
Mûr, e.	Đã khí già, đã già già.
La vieillesse.	Tuổi già.
Vieux, vieille.	Già, tuổi tác, già cả.
Vieillir, *n*.	Nên già.
La mort, le décès.	Sự chết; giờ chết.
Un mourant, une mourante.	Người rình chết, người sắp chết.
Mourir, décéder, *n*.	Chết, sinh thì.
Mourir (*en parlant du Roi*).	Băng hà.
Mourir à la fleur de l'âge.	Chết sớm.
Mourir subitement.	Chết tươi.
Mourir de maladie.	Chết bệnh.

Mourir de vieillesse.	Chết bệnh già.
Un mort, une morte, un défunt, une défunte.	Người chết.
Feu, e.	Đã chết rồi.
Feu mon père.	Cha tôi đã chết rồi.
Un cadavre.	Xác chết.
Ensevelir, *a*.	Liệm.
Ensevelir dans une natte.	ó chiếu.
Enterrer, *a*.	Chôn; đưa ma.
Un enterrement, un convoi funèbre, les funérailles, *f. pl.*	Đám ma.
Faire un enterrement.	Đưa xác, đưa ma.
Un corbillard.	Xe đưa xác.
Une civière.	Cữu, đòn đưa ma.
Une fosse.	Huyệt.
Une tombe, un tombeau.	Mồ, mộ, mồ mả, lăng.
Une pierre tombale.	Bia mồ.

XVIII.

LA VIE CIVILE.

CÁC VIỆC CHUNG TRONG DÂN SỰ.

L'adoption, *f.*	Sự lập tự; sự nuôi.
Adopter, *a*.	Lập tự; nuôi.
Père adoptif.	Cha nuôi.
Mère adoptive.	Mẹ nuôi.
Parents adoptifs, *m. pl.*	Cha mẹ nuôi.
Enfant adoptif.	Con nuôi.

Les affaires, *f. pl.*	Việc.
Une alliance.	Sự kết bạn, sự vào họ.
S'allier à..., *r.*	Kết bạn vuối, vào họ (ai).
Le bien, les biens.	Của cải, gia tài.
Biens meubles.	Của nổi, đồ đạc.
Biens immeubles.	Của chìm, cửa nhà ruộng nương.
Biens communs.	Của chung.
Biens propres.	Của riêng.
Une créance.	Nợ (người ta mắc vuối mình).
Un créancier.	Chủ nợ.
Un débiteur.	Kẻ mắc nợ, kẻ có nợ.
La dépense, des dépenses.	Phí tổn.
Dépensier, ère.	Hay phí của, phung phá.
Coûteux, se; cher, ère.	Đắt.
A bon marché.	Rẻ.
Dépenser, *a.*	Tốn của, tiêu, tiêu tốn.
Un dépositaire.	Kẻ nhận của gửi.
Un dépôt.	Của gửi.
Mettre en dépôt.	Gửi.
La détresse.	Sự túng.
En détresse.	Đang túng.
Une dette, des dettes.	Nợ.
S'endetter, *r*, devoir, *a.*	Mắc nợ, phải nợ.
Exiger, réclamer une dette.	Đòi nợ.
Huissier, *m. (ou toute personne envoyée pour réclamer une dette)*.	Khách nợ.
Payer une dette.	Giả nợ.
Remettre une dette.	Tha nợ.
Le devoir, les devoirs.	Việc bậc mình.

Le divorce.	Sự rẩy vợ; sự rẩy bỏ.
Divorcer, *n.*	Rẩy vợ; rẩy bỏ.
Un certificat de divorce.	Tờ phóng, tờ rẩy.
Le domicile.	Quán trú, nhà ở.
Domicilié, e à...	Trú tại...
Un don.	Sự ban của, sự cho.
Donner, *a.*	Ban, cho.
Une donation.	Sự ban của, sự lối của.
Une dot.	Của cho con về nhà chồng.
Un droit.	Phép.
Les droits civils, *m. pl.*	Những phép chung trong dân.
Un emprunt.	Sự vay nợ; sự mượn. (*)
Emprunter, *a.*	Vay, vay nợ; mượn.
Un état, une profession.	Nghề, nghề nghiệp.
Les fiançailles, *f. pl.*	Sự nhận lời (khi hỏi vợ).
La filiation.	Tông tự.
Filial, e.	Có tình con cái.
Enfant légitime.	Con bởi hai vợ chồng thật mà sinh ra.
Enfant illégitime.	Con gian sinh, con ngoại tình.
Enfant posthume.	Con sinh ra khi cha đã chết đoạn.
La fortune.	Gia tài, của cải.
Faire fortune.	Nên giầu.
La fraternité.	Tình anh em.
Fraternel, le.	Có tình anh em.

(*) Si la chose empruntée doit se rendre objectivement, EMPRUNTER se dit MƯỢN, et PRÊTER, CHO MƯỢN. Si l'on doit en rendre le prix, la valeur, EMPRUNTER se traduit par VAY, et PRÊTER par CHO VAY.

La gloire.	Sự vinh hiển, sự sáng danh.
Glorieux, se.	Vinh hiển, sáng danh; sinh sáng danh.
La grandeur, les grandeurs.	Chức quyền cao trọng.
Grand, e.	Cao trọng.
Un gage.	Của cầm.
Engager, *a.*	Cầm, cố, đợ.
L'habitude, *f.*	Sự quen, thói quen.
Habituel, le.	Đã quen.
Un héritage.	Sản nghiệp; của kẻ chết để lại.
Un héritier, une héritière.	Kẻ được phần của kẻ chết.
Hériter, *n.*	Được phần của kẻ chết.
Hypothéquer, *a.*	Cố, cầm cố, đợ.
Un impôt.	Thuế.
Lever un impôt.	Đánh thuế.
Livrer l'impôt.	Nộp thuế.
Recueillir l'impôt.	Thu thuế.
La capitation.	Thuế sổ đinh.
L'impôt foncier.	Thuế điền thổ.
L'indépendance, *f.* la liberté.	Sự được thong dong.
Indépendant, e, libre, 2 *g.*	Thong dong.
Délivrer, *a.*	Tha, cứu.
Un legs.	Của lối.
Un légataire.	Kẻ được của lối.
Léguer, *a.*	Lối của.
La majorité.	Tuổi ai đến thì được làm chúa mình.
Majeur, e.	Đã đến tuổi được làm chúa mình.
Le malheur, des malheurs.	Tai vạ, sự khốn cực.
Avoir des malheurs.	Phải sự khốn cực.

Malheureux, se.	Kẻ phải sự khốn cực.
Le mariage.	Sự kết bạn, sự lấy vợ lấy chồng.
Marier, *a.*	Dựng vợ gả chồng.
Se marier, *r.*	Kết bạn.
Epouser, *a.*	Lấy.
Bénir un mariage, marier, *a.*	Làm phép cưới.
La maternité.	Sự làm mẹ; tính mẹ.
Maternel, le.	Thuộc về mẹ; có tính mẹ; có tình mẹ.
Le ménage.	Cửa nhà.
Une ménagère.	Người đàn bà coi sóc cửa nhà.
Un métier.	Nghề.
La minorité.	Tuổi kẻ chưa được làm chúa mình.
Mineur, e.	Kẻ chưa đến tuổi được làm chúa mình.
Les mœurs, *f, pl.*	Tính nết; phong tục.
La nécessité.	Sự thiếu thốn.
Nécessiteux, se.	Kẻ thiếu thốn.
Les nécessités, *f. pl.*	Những sự cần.
Nécessaire, 2 *g.*	Cần.
La noce, les noces.	Lễ cưới.
Aller aux noces.	Đi ăn cưới.
Un nom.	Tên.
Le nom de famille.	Tên họ.
Le nom propre.	Tên tục, tên gọi.
Le nom de baptême.	Tên thánh.
Nommer, *a.*, donner un nom.	Đặt tên.
Une occupation, un emploi.	Việc làm.
Occupé, e.	Mắc việc, có việc.

La paternité.	Sự làm cha, tính tha.
Paternel, le.	Thuộc về cha; có tính cha; có tình cha.
Un patrimoine.	Cơ nghiệp cha mẹ để cho con.
La pauvreté.	Sự nghèo, sự khó khăn.
Pauvre, 2 *g*.	Nghèo, khó khăn.
S'appauvrir, *r*.	Nên nghèo, ra nghèo, sa sút.
La possession.	Sự được (của gì), sự có.
Le possesseur.	Kẻ có (của gì).
Posséder, *a*.	Có (của gì).
Un prénom.	Tên thánh.
Un prêt. (*voyez Emprunt*).	Sự cho vay; sự cho mượn. (xem tiếng *Emprunt*).
Prêter, *a*.	Cho vay; cho mượn.
Prêter à usure.	Cho nợ lãi.
Prêter sur gage.	Lấy cầm, lấy cố.
La primogéniture.	Sự được làm con cả; sự được làm trưởng nam.
Le premier-né.	Con cả; trưởng nam.
Le droit d'aînesse.	Phép trưởng nam.
La propriété.	Sự được làm chúa của (gì).
Une propriété, des propriétés	Cửa nhà ruộng nương.
Un, une propriétaire.	Chúa của; chúa nhà.
Un, une pupille.	Trẻ mồ côi.
Une rente, un revenu.	Lãi hàng niên (bởi của gì mà ra)
Une rente viagère.	Thuế chịu cho ai cho đến khi người ấy chết.
Une rente perpétuelle.	Thuế chịu vạn đại.
Une société, une association.	Hội, phường.
Société commerciale.	Hội buôn bán, phường, hàng hiệu.

Fonder une société.	Lập hội, lập hiệu.
Entrer dans une société.	Vào hội, vào hiệu.
Une succession.	Của kẻ chết để lại.
Succéder, *n*.	Được của kẻ chết; nối quyền.
Le successeur.	Kẻ được của kẻ chết; kẻ nối quyền.
Un surnom.	Tên gọi chơi, tên gọi nhạo; hiệu.
Surnommer, *a*.	Đặt tên chơi, đặt tên nhạo; đặt hiệu.
Un testament.	Chúc thư.
Tester, *n*.	Làm chúc thư.
Le travail.	Sự làm lụng, sự làm việc; việc làm.
Travailler, *n*.	Làm việc.
Le tuteur.	Kẻ coi sóc đứa mồ côi.
L'usufruit, *m*.	Sự được lợi lãi mà không được của.
L'usufruitier, ère.	Kẻ được lợi lãi không.

XIX.

DEGRÉS DE PARENTÉ.

VỀ CÁC BẬC TRONG HỌ HÀNG.

La généalogie.	Gia tộc, dòng dõi.
Les ancêtres, les aïeux, les ascendants, *m. pl.*	Tổ tông, tổ tiên, ông bà.
Les descendants, *m. pl.*	Con cháu.

Les enfants, *m. pl.*	Con cái.
Un enfant adoptif.	Con nuôi.
Un enfant adultérin.	Con ngoại tình.
Un enfant naturel.	Con gian sinh.
La ligne paternelle.	Họ nội.
La ligne maternelle.	Họ ngoại.
La ligne directe.	Họ hàng ngay.
La ligne collatérale.	Họ hàng ngang.
La consanguinité.	Họ máu.
L'affinité, *f.*	Họ kết bạn.
Le trisaïeul.	Ông cố.
La trisaïeule.	Bà cố.
Le bisaïeul.	Ông cụ.
La bisaïeule.	Bà cụ.
Le grand-père paternel, l'aïeul paternel.	Ông nội.
La grand'mère paternelle, l'aïeule paternelle.	Bà nội.
Le grand-père maternel.	Ông ngoại.
La grand'mère maternelle.	Bà ngoại.
Le grand-père, l'aïeul, *m.*	Ông.
La grand'mère, l'aïeule, *f.*	Bà.
Le père.	Cha, bố, ông thân sinh.
La mère.	Mẹ, bà thân sinh.
Le fils.	Con, con giai (lai, trai).
La fille.	Con, con gái.
Le petit-fils.	Cháu, cháu giai.
La petite-fille.	Cháu, cháu gái.
Un frère aîné.	Anh.
Un frère cadet.	Em.
Des frères, *m. pl.*	Anh em.

Les petits-enfants, *m. pl.*	Cháu.
L'arrière-petit-fils, l'arrière-petite-fille, les arrière-petits-enfants, *m. pl.*	Chắt. (*)
Une sœur aînée.	Chị.
Une sœur cadette.	Em.
Des sœurs, *f. pl.*	Chị em.
Frère, sœur, de père.	Anh em, chị em, cùng cha khác mẹ.
Frère, sœur, de mère.	Anh em, chị em, cùng mẹ khác cha.
Frère, sœur, de lait.	Anh em, chị em, đồng nhũ.
Le chef de famille.	Trưởng tộc.
L'aîné *m.* de la maison.	Trưởng nam.
Le fils aîné.	Con giai cả.
La fille aînée.	Con gái cả.
Les cadets *m. pl.*, les cadettes, *f. pl.*	Con thứ.
Le dernier-né.	Con út.
Des jumeaux, *m. pl.*	Con giai sinh đôi.
Des jumelles, *f. pl.*	Con gái sinh đôi.
Les oncles, *m. pl.*	
Le frère aîné du père.	Bác.
Le frère cadet du père.	Chú.
Le frère de la mère.	Cậu.
Le mari d'une tante.	Giượng. (**)

(*) La langue annamite possède encore deux mots pour désigner les deux générations suivantes: les enfants des CHẮT se nomment CHÚT, et l'on appelle CHÍT les enfants des CHÚT.

(**) On désigne les grands-oncles en plaçant le mot ÔNG devant l'appellatif particulier à chacun: ÔNG BÁC, ÔNG CHÚ, etc.

Les tantes, *f. pl.*	
La sœur du père.	Cô.
La sœur de la mère.	Dì.
La femme du frère aîné du père.	Bác gái.
La femme du frère cadet du père.	Thím.
La femme du frère de la mère.	Mợ. (*)
Un neveu, une nièce.	Cháu; cháu giai, cháu gái.
Les cousins, *m. pl.*	Anh em họ.
Les cousines, *f. pl.*	Chị em họ.
Les cousins germains, les cousines germaines:	
Fils, filles, des deux frères.	Con chú con bác, thúc bá.
Fils, filles, des deux sœurs.	Đôi con dì.
Fils, filles, du frère et de la sœur.	Con cô con cậu. (**)
Une famille.	Một nhà, một họ.
Les parents, *m. pl.* (*le père et la mère*).	Cha mẹ.
Les parents, (*la parenté*).	Anh em, bà con.
Le mari, l'époux, *m.*	Chồng, bạn.
La femme, l'épouse, *f.*	Vợ, bạn.
Les fiancés, *m. pl.*	Kẻ đã nhận lời sẽ lấy nhau.

(*) Sauf pour BÁC GÁI, on désigne les grand'tantes en mettant le mot BÀ devant l'appellatif particulier à chacune: BÀ CÔ, BÀ DÌ, etc; pour BÁC GÁI on dit BÀ BÁC.

(**) Pour les cousins issus de germains, on remplace le mot CON par le mot CHÁU; et s'il s'agit de degrés plus éloignés, on peut employer les mots CHẮT, CHÚT, CHÍT.

Le marié.	Giai cưới vợ.
La mariée.	Gái lấy chồng.
Le beau-père:	
Mari d'une mère veuve.	Cha ghẻ, giượng ghẻ.
Père du mari.	Bố chồng.
Père de la femme.	Bố vợ.
La belle-mère:	
Marâtre, femme d'un père veuf.	Mẹ ghẻ, dì ghẻ.
Mère du mari.	Mẹ chồng.
Mère de la femme.	Mẹ vợ.
Un beau-fils, un gendre.	Con rể, chàng rể.
Une belle-fille, une bru.	Con dâu, nàng dâu.
Le beau frère:	
Mari de la sœur aînée.	Anh rể.
Mari de la sœur cadette.	Em rể.
La belle-sœur:	
Femme du frère aîné	Chị dâu.
Femme du frère cadet.	Em dâu.
Un parrain.	Cha cầm đầu.
Une marraine.	Mẹ cầm đầu.
Un filleul, une filleule.	Con cầm đầu.
Un père nourricier.	Bố nuôi, bố nuôi.
Une mère nourrice.	Vú nuôi.

XX.

VÊTEMENTS. OBJETS DE TOILETTE.

VỀ ĐỒ MẶC. VỀ NHỮNG ĐỒ DÙNG DỌN MÌNH CHO TỀ CHỈNH.

Une bague.	Nhẫn.
Une bague en or.	Nhẫn vàng.
Des bas, *m. pl.*	Bít tất, bít tất dài.
Une paire de bas.	Một đôi bít tất.
Des bas de soie.	Bít tất tơ.
Des bas de laine.	Bít tất lông.
Des bas de coton.	Bít tất vải.
Des bas de fil.	Bít tất gai.
Des bas faits au métier.	Bít tất dệt.
Des bas tricotés.	Bít tất đan.
Tricoter, *a.*	Đan.
Des bijoux, des joyaux, *m. pl.*	Đồ vàng, đồ ngọc.
Un bonnet (de femme).	Mũ (đàn bà).
Un bonnet de nuit.	Mũ đỏ.
Des bottes, *f. pl.*	Ủng.
Une paire de bottes.	Một đôi ủng.
La tige.	Ống.
L'empeigne, *f.*	Mũ, mu.
Le talon.	Gót.
La semelle.	Đế.
Des bottines, *f. pl.*	Miệt dài ống.
Une bourse, un porte-monnaie.	Túi đựng bạc.
Des bracelets, *m. pl.*	Vòng tay.

Des bretelles, *f. pl.*	Dây treo quần.
Des brodequins, *m. pl.*	Miệt.
De la broderie.	Đồ thêu.
Une brosse.	Bàn chải.
Une brosse à habits.	Bàn chải áo.
Une brosse à dents.	Cái đánh răng.
Une brosse à cheveux.	Bàn chải tóc.
Une brosse à souliers.	Bàn chải đánh giầy.
Un cache-nez.	Khăn lông đan quấn cổ.
Un caleçon.	Quần lót.
Une calotte.	Mũ, mũ đầu, mũ sọ.
Une camisole.	Áo khách, áo cánh (mở bụng).
Une canne, un bâton.	Gậy.
Un caoutchouc, un imperméable.	Áo nhựa.
Un casque.	Mũ, nón.
La coiffe.	Cái bọc mũ.
Une casquette.	Mũ có tấm da.
Une ceinture.	Dây thắt lưng, đai.
Une chaîne d'or.	Xà tích vàng.
Un châle.	Khăn (đàn bà) khoác vai.
Un chapeau de femme (annamite).	Nón, nón đàn bà.
Le cordon.	Quai thao.
Un chapeau (d'homme).	Nón.
Un chapeau verni.	Nón sơn.
Un chapeau en feuilles.	Nón lá giứa.
Le cordon du chapeau.	Quai nón.
La garniture du sommet.	Chóp nón.
Des chaussettes, *f. pl.*	Bít tất vắn.
Des chaussons, *m. pl.*	Bao bít tất.

Une chemise.	Áo lót.
Une chemise blanche.	Áo lót sạch.
Une chemise sale.	Áo lót đã mặc.
Une chemise plissée.	Áo lót gấp lá cau.
Une chemise de nuit.	Áo lót mặc đêm.
La coiffure.	Những đồ đội đầu (như mũ, nón, khăn, v. v.).
Une coiffure de nuit.	Mũ đội đêm.
Un col.	Cổ áo.
Un faux-col.	Cổ áo mượn.
Un collier.	Vòng cổ, chuỗi hạt đeo cổ.
Un collier de perles.	Chuỗi hạt trai.
Du cordon.	Dây.
Du cordonnet.	Dây nhỏ, dây gióc.
Un corset.	Áo nịt ngực (đàn bà).
Le lacet.	Dây.
Une ganse.	Dây gióc.
Une cravache.	Roi ngựa.
Une cravate.	Khăn buộc cổ.
Un cure-dent.	Tăm xỉa răng.
Un cure-oreille.	Cái ngoáy tai.
Une culotte.	Quần cụt ống.
Une dentelle.	Ren.
Des éperons, *m. pl.*	Cái thúc ngựa.
Une épingle.	Kim cúc.
Une épingle à cheveux.	Cái trâm.
Une épinglette.	Kim hoa cài (gài) áo.
Une agrafe.	Mỏ vịt cài áo.
Une éponge.	Tổ đỉa, cái luốt.
Un éventail.	Quạt.
Un éventail en papier.	Quạt giấy.

Un éventail en plumes.	Quạt lông.
Du fard, du rouge.	Phấn.
Un fichu, un mouchoir de cou.	Khăn vai.
Un flacon (à parfums).	Lọ (thuốc thơm).
Une fourrure.	Áo da lông.
Une frange.	Tua.
Un galon.	Dây, ren.
Un gant, une paire de gants.	Bao tay.
Des gants de peau.	Bao tay da.
Des gants de soie.	Bao tay tơ.
Des gants de fil.	Bao tay gai.
Un gilet.	Áo chít, áo bị.
Un gilet de flanelle.	Áo lót nhung.
Un gilet tricoté.	Áo lót đan.
Un gousset.	Túi áo (nhỏ).
Des guêtres, *f. pl.*	Xà cạp.
Une guirlande (de fleurs).	Tràng (hoa).
Un habillement complet.	Một bộ quần áo.
Habiller, *a.*, s'habiller, *r.* mettre son habit.	Mặc áo.
Déshabiller, *a.*, se déshabiller, *r.*, ôter son habit.	Cởi áo.
Un habit.	Áo.
Un habit court (annamite).	Áo khâu.
Un habit brodé.	Áo thêu.
Un habit de chasse.	Áo đi săn.
Un habit de cérémonie (annamite).	Áo thụng, áo tấc.
Une basque.	Vạt áo.
Une couture.	Đàng chỉ.
Coudre, *a.*	May, khâu.

La coupe.	Kiểu cắt áo.
Une manche.	Tay áo.
Une poche.	Túi áo.
Un bouton.	Cúc áo.
Coudre un bouton.	Đơm cúc áo.
Une boutonnière.	Khuy.
La doublure.	Vải lót áo.
Un ourlet.	Đàng viền.
L'ourlet d'en bas.	Gấu áo.
Une jarretière.	Dây buộc bít tất.
Des jumelles, *f. pl.*	Song quản.
Une jupe.	Quần đàn bà.
Un jupon.	Quần lót (đàn bà).
Un képi.	Mũ quan, mũ lính.
Une lévite.	Áo bịt.
Une livrée.	Áo riêng nhà nào (cho đầy tớ mặc).
Une lorgnette.	Ống dòm.
Un lorgnon, des lunettes, *f. pl.*	Mục kính.
Un mamillaire.	Yếm.
Un cordon de mamillaire.	Giải yếm.
Des manchettes, *f. pl.*	Kế tay áo mượn.
Un manteau.	Áo khoác.
Un manteau de feuilles.	Áo tơi.
Un mantelet, une pélerine.	Áo khoác vắn.
Des mitaines, *f. pl.*	Bao tay.
Un miroir.	Mặt gương.
Une montre.	Đồng hồ quít.
Le mouvement.	Linh hồn.
Le spiral.	Dây tóc.
Un ressort.	Dây.

Le grand ressort.	Dây cái.
Le cadran.	Mặt.
La petite aiguille.	Cái chỉ giờ.
La grande aiguille.	Cái chỉ phút.
L'aiguille des secondes.	Cái chỉ giây.
La chaîne, le cordon.	Dây.
La clef.	Chìa khoá.
Monter une montre.	Vặn đồng hồ.
Un mouchoir de poche.	Khăn tay.
Un négligé.	Bộ quần áo chỉ mặc ở nhà.
Une ombrelle.	Ô nhỏ che nắng.
Un paletot.	Áo rộng.
Un pantalon.	Quần.
Une jambe de pantalon.	Ống quần.
Le fond du pantalon.	Đũng quần.
La ceinture du pantalon.	Cạp quần.
Une poche du pantalon.	Túi quần.
Des pantoufles, *f. pl.*	Giầy hở gót.
Un parapluie.	Ô, ô tay.
Un pardessus.	Áo mặc ngoài hết.
Des parfums, *m. pl.*	Thuốc thơm.
Un peigne.	Lược.
Un démêloir.	Lược thưa.
Un peigne fin.	Lược bí, lược mau.
Un peigne à chignon.	Lược cài đầu.
Un peigne de corne.	Lược sừng.
Un peigne d'écaille.	Lược đồi mồi.
Un peigne d'ivoire.	Lược ngà.
Une pelote.	Quả cắm kim.
Des pendants *m. pl.* d'oreille, des boucles *f. pl.* d'oreille.	Hoa tai.

Une perruque.	Tóc mượn.
Une pince épilatoire.	Ríp, nhíp.
De la pommade.	Thuốc thơm bôi tóc.
Un rasoir.	Dao cạo.
Un cuir à rasoir.	Da mài dao cạo.
Se raser, *r*.	Cạo râu.
Raser la tête.	Cạo đầu.
Une redingote.	Áo bịt vẩn.
Une robe.	Áo dài (đàn bà).
Une robe de chambre.	Áo dài mặc trong phòng.
Un ruban.	Dây lan can, ren, giải.
Un nœud de rubans.	Hoa tết.
Des sabots, *m. pl.*	Guốc.
Un sac.	Bao.
Des sandales, *f. pl.*	Dép.
Des sandales à semelle simple.	Dép da một.
Des sandales en cuir noir.	Dép da đen.
Des sandales à bride transversale.	Dép quai ngang.
Des savates.	Giầy hở gót.
Des savates en paille.	Giầy rơm.
Du savon.	Thuốc giặt.
Une savonnette.	Thuốc rửa mặt.
Une serviette.	Khăn lau mặt.
Des souliers, *m. pl.*	Giầy.
Un soulier.	Một chiếc giầy.
Une paire de souliers.	Một đôi giầy.
Des souliers ferrés.	Giầy đanh.
Des clous, *m. pl.*	Đanh.
Le cirage.	Thuốc đánh giầy.
Cirer les souliers.	Đánh giầy.

sabre ngaou

Une corne.	Cái mặc giầy, cái xỏ giầy.
Mettre ses souliers.	Xỏ giầy.
Un surtout.	Áo mặc ngoài hết.
Une tabatière.	Ống thuốc hít.
Un tablier.	Khăn đeo trước bụng.
La toilette.	Bộ đồ ăn mặc lịch sự.
Une toilette de ville.	Bộ đồ lịch sự ăn mặc chỗ phố phường.
Une toilette de fête.	Bộ đồ lịch sự ăn mặc đi đám.
Un trousseau.	Bộ các quần áo.
Un turban.	Khăn chít đầu, khăn đội đầu.
Un petit turban.	Khăn ngang. p'ho Khiene houa
Un turban en crêpe.	Khăn nhiễu.
Mettre son turban.	Chít khăn. Khiene houa
Mettre son turban les bouts pendants.	Chít khăn thủ rìu.
Un voile.	Khăn trùm.
Une voilette.	Khăn che mặt.
Les vêtements, *m. pl.*	Đồ mặc, quần áo.
Un vêtement de deuil.	Áo tang, áo chế.
porte cigare	Kap bou li
— crayon	Kan xo thong
fondeuse	mit xen fat p'hon

XXI.

ETOFFES, TISSUS.

VỀ CÁC ĐỒ DỆT.

De la batiste.	Vải linô nhỏ nhất hạng.
De la bourre de soie.	Gốc tơ.
Du brocart d'argent.	Vóc ngân đát.

Du brocart d'or.	Vóc kim đát.
Du calicot.	Cát bá, trúc bâu.
Du camelot.	Nhị xấu.
Du crêpe.	Nhiễu.
De la cretonne.	Dường bâu.
Du damas.	Vóc, ninh trừu.
De la dentelle.	Ren.
Du drap.	Nhung, nỉ, giạ.
Une étoffe.	Đồ dệt.
Une étoffe de coton.	Đồ vải dệt.
Une étoffe de laine.	Đồ nhung dệt.
Une étoffe de soie.	Đồ tơ dệt.
De la filoselle.	Nái.
De la flanelle.	Nhung.
Du galon.	Ren, dây.
Du galon d'or.	Ren vàng, dây vàng.
Du galon d'argent.	Ren bạc, dây bạc.
Du galon de laine.	Ren nhung, dây nhung.
De la gaze.	Lượt.
De l'indienne, *f*.	Vải tây hoa.
De la lustrine.	Vải láng mỏng.
Du mérinos.	Nhung xe.
De la mousseline.	Vải bóng.
De l'orléans, *f*.	Võ tử.
Une pièce (d'étoffe).	Một tấm, một súc, một cây.
Du satin.	Lĩnh, láng.
De la serge.	Nhung xô.
De la soie.	Đồ tơ, tơ, lụa, là, đũi, lượt, vv.
De la toile.	Vải, vải gai.
De la toile à voiles.	Dường khau, vải buồm.
De grosse toile.	Xô bố.

De la toile d'emballage.	Vải xô.
De la toile peinte.	Vải dầu.
De la toile cirée.	Vái sơn.
Du velours.	Thung thúc.

XXII.

HABITATION.

VỀ NƠI Ở.

§ 1.

ASSEMBLAGE DE MAISONS.	VỀ NHỮNG NƠI ĐÔNG NHÀ.
Une ville, une cité.	Thành.
Une capitale.	Kinh, kinh đô.
Une métropole.	Tỉnh chính.
Un chef-lieu (de province annamite, de département français).	Tỉnh.
Une préfecture.	Phủ. *(En France:* Tỉnh.*)*
Une sous-préfecture.	Huyện.
Un canton.	Tổng.
Une commune.	Xã.
Un bourg, un village.	Làng, thôn.
Un hameau.	Xóm, chòm, trại.
Un quartier.	Xóm.
Une paroisse.	Xứ.
Une auberge.	Hàng quán.
Une barrière.	Cổng, chốt.

Un bec de gaz.	Đèn khí.
Une borne.	Đá mốc.
Un cabaret.	Hàng nước, hàng rượu.
Un carrefour.	Ngã ba, ngã tư.
Un cimetière.	Tha ma, vườn thánh.
Un égoût.	Rãnh, cống.
Une fontaine.	Giếng.
Les faubourgs, *m. pl.*	Xóm ngoài thành.
Un hôpital, un hôtel-Dieu.	Nhà thương.
Un hôtel.	Hàng quán chứa khách.
Une impasse, un cul-de-sac.	Phố độc đạo.
Le pavé.	Đá lát; đường lát đá.
Une place.	Chợ, ngã tư.
Un pont.	Cầu.
Une arche.	Rịp (nhịp) cầu.
L'arche du milieu.	Lòng cầu.
Le parapet.	Bao lơn cầu.
Une porte.	Cửa.
Une porte de rempart extérieur.	Cửa ô.
Une promenade, un boulevard.	Phố có cây giồng hai bên.
Un quai.	Đường (rộng) ria sông.
Un débarcadère, un embarcadère.	Bến.
Un restaurant.	Hàng cơm.
Un reverbère.	Đèn soi hàng phố.
Une rue.	Phố, đường, đàng.
Une ruelle.	Phố hẻm, ngõ hẻm.
Un ruisseau.	Rãnh.
Un trottoir.	Đường cao đi hai bên phố.

§ 2.

BÂTIMENTS D'HABITATION.	VỀ NHÀ Ở.
Une cabane.	Lều.
Une chaumière.	Nhà gianh (nhỏ).
Une ferme.	Trại.
Une hutte.	Lều.
Une maison.	Nhà.
Une maison de campagne.	Nhà xứ quê (để nghỉ chơi).
Une maison de plaisance.	Nhà chơi.
Une maisonnette.	Nhà nhỏ.
Un palais, un château.	Đền, đài, lầu, các.
Une alcôve.	Buồng ngủ (nhỏ).
Une allée.	Lối đi (ngoài vườn).
Une antichambre.	Phòng khách chực chân.
Un auvent.	Mái thò.
Un balcon.	Hè giảnh ra (có bao lơn).
Une bibliothèque.	Nhà (*hay là* phòng) để sách.
Un cabinet.	Buồng học hành, buồng viết lách.
Une cave.	Hầm để rượu.
Un cellier.	Buồng để rượu.
Une chambre.	Phòng, buồng.
Une chambre à coucher.	Nhà buồng, buồng ngủ.
Une cheminée.	Lò đốt lửa, lò sưởi.
L'âtre, *m.*, le foyer.	Lò.
Le tuyau.	Ống khói.
Une claie.	Phên rẽm.

Une cloison.	Vách ngăn.
Une colonne.	Cột.
Colonne du premier rang.	Cột cái.
Colonne du second rang.	Cột con.
Colonne de la varande.	Cột hiên.
Les combles, *m*, *pl*.	Gác trên hết.
Un contrevent.	Cánh cửa sổ.
Un corridor.	Lối đi trong nhà.
Une croisée.	Cửa sổ.
La cuisine.	Nhà bếp.
Le derrière (d'une maison).	Đàng sau (nhà).
Un dôme.	Mái tùm hum.
Un dortoir.	Nhà ngủ.
Un escalier.	Thang gác.
Le grand escalier.	Thang cái.
Un escalier à vis, en spirale.	Thang trôn ốc.
Un escalier dérobé.	Thang xép.
Les degrés, *m. pl.*, les marches, *f. pl.*	Bậc thang.
La rampe.	Tay vịn.
Le palier.	Chặng thang.
Un étage.	Tầng.
Une maison à deux étages.	Nhà ba (*) tầng.
La façade.	Mặt dàng trước nhà.
Une fenêtre.	Cửa sổ.
Un châssis de fenêtre.	Khuôn gỗ cửa sổ.
Une fenêtre vitrée.	Cửa sổ thủy tinh.
Une fenêtre ronde, un œil-de-bœuf.	Cửa sổ mặt nguyệt.

(*) Les Annamites comptent le rez-de-chaussée pour **un étage**.

Une fenêtre ogivale.	Cửa sổ trái nhót.
Une fenêtre en plein cintre.	Cửa sổ vò vò.
Les fondations, *f. pl.*	Nền, chân tường, chân móng.
Une galerie.	Hiên; lối trong nhà.
Une gouttière.	Máng xối, máng nước.
Un grenier (*partie supérieure d'une maison*).	Gác.
Un grenier (à grains).	Nhà lẫm.
Une grille.	Chuyến song.
Une grille de fer.	Chuyến song sắt.
Une horloge.	Đồng hồ.
Une infirmerie.	Nhà kẻ liệt.
Des jalousies, *f. pl.*	Mành mành xếp (bằng gỗ).
Les latrines, *f. pl*, les cabinets, les lieux *m. pl.* d'aisance.	Nhà tiểu, nhà xí.
La lingerie.	Buồng xếp đồ vải.
La loge du portier.	Buồng kẻ canh cổng.
Une lucarne.	Cửa sổ nhỏ.
Une marquise.	Mái củng.
Le marteau (de la porte).	Dùi gõ cửa.
Le mur, la muraille.	Tường, vách.
L'office, *m.*	Nhà kho.
Un paillasson.	Cái chùi chân; trúc tịch.
Un paratonnerre.	Cột thu lôi.
Un parloir.	Nhà khách.
Le parquet.	Sàn.
Le perron.	Cái kệ, thềm.
Une persienne.	Cánh cửa song ngang.
Un pignon.	Bít đốc.
Des pilotis, *m. pl.*	Cọc.
Enfoncer *a.* des pilotis.	Đóng cọc.

Maison sur pilotis(des Mường)	Nhà gác.
Le plafond.	Trần nhà.
Le plancher.	Cái lát nhà.
Une pompe.	Ống thụt.
Une porte.	Cửa.
Une porte cochère.	Cổng ngăn.
Une porte à deux battants.	Cửa hai cánh.
Une porte suspendue.	Cửa chống, cổng chống.
Une porte vitrée.	Cửa thủy tinh.
Les battants, *m. pl.*	Cánh cửa.
Le seuil.	Ngạch.
Le pas de la porte.	Ngưỡng cửa.
Le guichet.	Lỗ dòm.
Une serrure.	Khoá trong.
Un cadenas.	Khoá ngoài.
Le pène.	Con cá.
Le trou de la serrure.	Cửa khoá.
La clef.	Chìa khoá.
Les gonds, *m. pl.*	Mộng cửa.
Un verrou.	Then, then cài.
Un loquet.	Then đòn gánh.
Une barre.	Chốt cửa.
Ouvrir la porte.	Mở cửa ra.
Fermer la porte.	Đóng cửa vào.
Fermer la porte à clef.	Khoá cửa.
Laisser la porte entre-bâillée.	Để hở cửa, để ngỏ cửa.
Un portique.	Tiền đường.
Une poutre, une solive.	Xà.
(Dans le sens de la longueur.)	Xà dọc.
(Dans le sens de la largeur.)	Xà ngang.
Un puits.	Giếng.

La corde.	Dây.
La poulie.	Ròng rọc.
Le treuil.	Trục.
Le seau.	Thùng.
Un réfectoire	Nhà cơm.
Le rez-de-chaussée.	Tầng dưới.
Une salle à manger.	Nhà chè, nhà cơm.
Un salon.	Nhà chịu khách, nhà bông.
Un soliveau.	Rầm.
La sonnette, la cloche.	Chuông.
Une soupente.	Gác.
Les stores, *m. pl.*	Mành mành.
Le toit, la toiture:	
(Dans le sens de la longueur).	Mái nhà.
(Aux bouts de la maison).	Chái.
Le faîte.	Nóc nhà.
Faire le faîtage.	Thu nóc.
Une ferme.	Kèo.
Un chevron (en bois).	Hoành tải.
Un chevron (en bambou).	Đòn tay.
Une latte (transversale).	Rui.
Une latte (longitudinale).	Mè.
Une tuile.	Ngói.
Couvrir.	Lợp nhà.
Une tourelle.	Tháp.
Une travée, un entre-colonne.	Gian.
Une varande, véranda.	Hiên, hè.
Un vestibule.	Tiền đường.
Une vitre.	Tấm thủy tinh.
Un volet.	Cánh cửa sổ.
Une voûte.	Mái khum khum.

§ 3.

DÉPENDANCES.	VỀ MẤY NƠI TÙY.
Un abreuvoir.	Ao (cho trâu bò) uống nước.
Une allée d'arbres.	Lối có rạng cây hai bên.
Une basse-cour.	Chỗ nuôi gà vịt.
Un bassin.	Ao, bể cạn.
Un berceau.	Giàn dây leo.
Une bergerie.	Chuồng chiên.
Un bocage.	Mưỡu nhỏ, chỗ rợp.
Un bois.	Mưỡu.
Un bois de haute futaie.	Mưỡu cây lớn.
Un bosquet.	Chòm cây.
Une buanderie.	Buồng nấu quần áo.
Un bûcher.	Buồng trữ củi.
Un champ.	Ruộng.
Une châtaigneraie.	Vườn giồng cây dẻ gai.
Un chenil.	Chuồng chó.
Une citerne.	Bể cạn.
Une clairière.	Chỗ mưỡu thưa cây.
Une clôture.	Hàng rào, bờ giậu.
Une cour.	Sân.
Une cressonnière.	Ao rau cần.
Une écurie à chevaux.	Tàu ngựa.
Une écurie à éléphants.	Tàu voi.
Un enclos.	Đất có tường lũy bao.
Une étable.	Chuồng.
Une étable à buffles.	Chuồng trâu.
Une étable à bœufs.	Chuồng bò.

Une mangeoire.	Máng cỏ.
Un râtelier.	Sách cỏ.
Une forêt.	Rừng, rừng xanh.
Un fossé.	Rãnh, hào.
Une grange.	Nhà để lúa bông.
L'aire, *f*.	Sân làm lúa.
Une haie.	Hàng rào, lũy.
Un hangar.	Nhà rạp.
Un jardin.	Vườn.
Un jardin potager.	Vườn rau.
Un jet d'eau.	Giầm phun nước.
Une laiterie.	Buồng trữ sữa bò.
Une niche à chien.	Cũi chó.
Un parc.	Mưỡu có tường bao.
Un parterre.	Vườn cảnh.
Une montagne artificielle.	Núi cảnh.
Une pelouse.	Sân cỏ.
Une pépinière.	Vườn ương hạt.
Un pigeonnier.	Chuồng bồ câu.
Une pommeraie.	Vườn giồng cây tân.
Une porcherie.	Chuồng lợn.
Une auge.	Máng lợn.
Un poulailler.	Chuồng gà.
Un juchoir.	Giàn gà đậu.
Une prairie, un pré.	Ruộng cỏ.
Une remise..	Xưởng để xe, xưởng để đồ.
Un réservoir.	Bể cạn, ao.
Une serre.	Nhà thủy tinh để giồng cây.
Un taillis.	Mưỡu cây mới chặt.
Une terrasse.	Sân đắp.
Une treille.	Giàn nho.

Une vacherie.	Chuồng bò cái.
La litière.	Rơm rạ rắc cho trâu bò nằm.
Un verger.	Vườn cây ăn quả.
Une vigne.	Vườn nho.
Un vivier.	Chuôm thả cá.

XXIII.

LE MÉNAGE.

VỀ NHỮNG ĐỒ THƯỜNG DÙNG TRONG NHÀ.

§ 1.

MEUBLES D'APPARTEMENT.	CÁC ĐỒ TRONG PHÒNG Ở.
Un accoudoir.	Gối, gối dựa.
Un ameublement, un mobilier.	Bộ đồ trong nhà.
Une aiguière.	Chậu.
Une armoire.	Tủ.
Une baignoire.	Thùng tắm.
Un balai.	Chổi.
Le manche à balai.	Cán chổi.
Un balai en paille.	Chổi rơm.
Un balai en bambou.	Cái giễ.
Les balayures, *f. pl.*	Mùn nhà.
Balayer, *a.*	Quét.
Un banc, une banquette.	Ghế dài, ghế tràng kỷ.
Un bassin.	Chậu.
Un bassin en grès.	Chậu sành.

Un bassin en cuivre.	Chậu thau.
Un berceau.	Tróng.
Bercer, *a.*	Rụ, ru con.
Une bibliothèque.	Tủ sách.
Une boîte.	Tráp, hòm.
Une boîte à bétel.	Tráp giầu.
Un bougeoir.	Chân nến.
Une bougie.	Nến mỡ.
Un briquet.	Cái đánh lửa.
La pierre à fusil.	Đá lửa.
De l'amadou, *m.*	Bùi nhùi.
Des allumettes, *f. pl.*	Đóm, đóm diêm, đóm quẹt.
Une boîte d'allumettes.	Bao đóm, bao diêm.
Allumer, *a.*	Đốt, thắp.
Un bureau.	Ghế viết, án thư viết.
Un cadre.	Khuông.
Une cage *(pour oiseaux).*	Lồng, lồng chim.
Une cage *(pour autres animaux).*	Cũi.
Un canapé.	Ghế tràng kỷ, chõng tay vịn.
Un candélabre.	Chân nến nhiều ngọn.
Une chaise.	Ghế, ghế ngồi.
Une chancelière.	Bao lót da lông để đút chân vào.
Un chandelier.	Chân nến.
Un bout de chandelle.	Khúc nến.
Une chaufferette.	Lồng ấp.
Une cheminée.	Lò sưởi.
Du bois.	Củi.
Une bûche.	Thanh củi to.
La cendre.	Gio, (lo, tro).

Du charbon de terre.	Than mỏ.
Du charbon de bois.	Than.
De la braise.	Than hoa.
De la braise ardente.	Than lửa.
Une flammèche.	Tàn lửa.
La flamme.	Ngọn lửa.
La fumée.	Khói.
La suie.	Nhọ, lọ, mồ hóng, mồng hóng.
Ramoner une cheminée.	Nạo ống khói.
Les chenets, *m. pl.*	Hòn đầu rau. (*)
Un coffre.	Hòm; hòm gian, rương.
Un coffre-fort.	Hòm sắt đựng tiền bạc.
Un coffret.	Hòm nhỏ, tráp.
Une commode.	Tủ thấp (xếp quần áo).
Une console.	Cái ban.
Une corbeille.	Thúng, rổ, giỏ.
Un coussin.	Gối
Un crachoir.	Bình phóng, ống giỏ.
Une cruche.	Vò, cong, chĩnh, hũ.
Une cuvette.	Chậu.
Une cuvette en porcelaine.	Chậu sứ.
Un écrin.	Bao để đồ quí.
Une époussette, un houssoir.	Phất trần.
Une estrade.	Phản.
Un éteignoir.	Chụp nến.
Eteindre, *a.*; s'éteindre, *r.*	Tắt.

(*) Les Annamites ne connaissent pas *les chenets;* les mots ĐẦU RAU signifient les trois briques placées dans le foyer pour supporter la marmite, etc.

Un étui à chapeau.	Bao nón.
Un fauteuil.	Ghế bành, ghế tay vượn.
Un flambeau, une lumière.	Nến soi.
Une fontaine.	Thùng, bể cạn.
Un robinet.	Khoá, giằm.
Le filtre.	Cái lọc nước.
Un fourneau.	Bếp lò.
La grille.	Rế sắt.
Une glace.	Mặt gương.
Un guéridon.	Bàn tần, bàn xoay.
Une horloge.	Đồng hồ.
Les poids, *m. pl.*	Trái đồng hồ, quả đồng hồ.
Remonter l'horloge.	Vặn dây, kéo dây.
Une lampe.	Đèn, đèn quang.
Un abat-jour.	Chụp đèn, nón đèn.
La mèche.	Bấc.
Monter la mèche.	Vặn bấc, vặn đèn.
Tirer la mèche.	Khêu đèn.
Un verre de lampe.	Kính đèn.
Une lanterne.	Đèn, đèn lồng, đèn bóng.
Une lanterne sourde.	Đèn ló.
Un lavabo.	Ghế rửa mặt.
Un lit.	Giường.
Un lit de camp.	Phản.
Un lit en fer.	Giường sắt.
Le bois de lit.	Khuôn giường.
Une paillasse.	Đệm rơm.
Un matelas.	Đệm, đệm lông.
Un matelas cambodgien.	Đệm xếp.
Un traversin, un oreiller.	Gối (để gối) đầu.
Une taie d'oreiller.	Bao gối.

Les draps, *m. pl.*	Khăn giường.
Les couvertures, *f. pl.*	Chăn.
Une couverture de laine.	Chăn lông.
Une couverture de coton.	Chăn vải.
Une courte-pointe.	Chăn bông.
Les rideaux, *m. pl.*	Màn.
La moustiquaire.	Màn muỗi, màn mùng.
Un ciel de lit.	Bình thiên.
Le pied du lit.	Chân giường.
La tête du lit.	Đầu giường.
Sous le lit.	Dưới gầm giường.
Un grabat.	Giường trần không.
Une natte.	Chiếu.
Une natte bordée.	Chiếu miền, chiếu cạp.
Une natte à dessins.	Chiếu hoa.
Un lustre.	Chân nến treo.
Une malle.	Hòm.
Un miroir.	Mặt gương.
Les mouchettes, *f. pl.*	Cái cặp nến.
Moucher, *a.*	Ngắt.
Un panier.	Giỏ, rổ, thúng, giành.
Un paravent.	Bình phong.
Une pelle.	Bàn xúc bếp.
Une pendule.	Đồng hồ.
Le balancier.	Linh hồn treo.
Le cadran.	Mặt.
Les pincettes, *f. pl.*	Cái gắp than.
Une planche.	Ván, tấm ván.
Un plateau.	Mâm, khay.
Un poêle.	Lò đứng.
Le tuyau.	Ống.

Un portemanteau.	Rạng đanh mắc áo, khánh mắc áo, bướm áo.
Un portrait.	Tranh truyền thần.
Un pot.	Bình, vò.
Un pot à l'eau.	Ấm nước, bình nước.
Une anse.	Cái tôm.
Le bec.	Cái vòi.
Un prie-Dieu.	Ghế quì.
Une psyché.	Giá gương.
Une quéue-de-rat.	Nòng.
Un réveille-matin.	Đồng hồ đánh thức.
Un rideau.	Màn, màn gió.
Un rideau de fenêtre.	Màn cửa sổ.
Un sac.	Bao, túi.
Un sac de voyage.	Bao, hòm hành lý.
Un secrétaire.	Tủ viết.
Un sofa.	Ghế dài lót đệm.
Un soufflet.	Bễ.
Souffler le feu.	Thổi lửa.
Une souricière.	Bẫy chuột.
Une table.	Bàn, án thư.
Une table de nuit.	Ghế dùng bàn đem (để vịt tiểu).
Un tableau.	Tranh.
Un tabouret.	Ghế đẩu.
Un tapis.	Thảm.
La tapisserie.	Giấy hoa (hay là thảm) gián vách.
Un tiroir.	Ô kéo.
Une toilette.	Chỉnh thân bàn.
Une valise.	Bao, bị; bao đựng bạc.

Un vase.	Bình.
Un vase de nuit.	Vịt.
Une veilleuse.	Đèn chong.

§ 2.

USTENSILES DE TABLE.	ĐỒ DÙNG KHI ĂN CƠM.
De l'argenterie, *f.*	Đồ cơm bằng bạc.
Une assiette.	Đĩa.
Une assiette à soupe.	Đĩa sâu.
Des bâtonnets, *m. pl.*	Đũa.
Des bâtonnets garnis d'argent.	Đũa bịt bạc.
Une boîte à thé.	Bao chè.
Un bol.	Bát.
Un bol à couvercle.	Liễn.
Une bouteille.	Chai, lọ.
Un buffet.	Tủ xếp đồ ăn.
Une cafetière.	Bình cà phe.
Une carafe.	Chai đựng nước, lọ đựng nước.
Un bouchon en verre.	Nút thủy tinh.
Une cave à liqueurs.	Tráp để rượu mạnh.
Une chocolatière.	Bình chè viên.
Un couteau.	Dao.
Un couteau à découper.	Dao gỡ thịt, dao thái thịt.
Un couvert.	Xiên muỗm, bộ đồ cơm.
Mettre le couvert.	Dọn bàn.
Une cuiller.	Muỗm.
Une cuiller à soupe.	Môi.
Une cuiller à ragoût.	Muỗm lớn.

Une cuiller à café, une petite cuiller.	Thìa, muỗm nhỏ.
Une écuelle.	Bát.
Un flacon.	Lọ, lọ nhỏ.
Une fourchette.	Xiên.
Une gargoulette.	Bầu nước.
Un huilier (*tout l'appareil*).	Giá lọ dầu lọ giấm.
Un huilier (*flacon à l'huile*).	Lọ dầu.
Un moutardier, un pot à moutarde.	Lọ cao cải.
Une nappe.	Khăn bàn.
Un plat.	Đĩa lớn.
Un plateau.	Khay; mâm.
Un poinçon (*à manger les sucreries*).	Tiêm.
Une poivrière.	Bình hồ tiêu.
Un pot au lait.	Bình sữa.
Un saladier.	Chậu trộn rau.
Une salière.	Bình muối.
Une saucière.	Bình nước canh, nước thịt v.v.
Un service.	Bộ đĩa bát.
Un service de porcelaine.	Bộ đĩa bát sứ.
Un service à thé.	Bàn chè, cỗ đồ chè.
Une serviette.	Khăn cơm.
Une soucoupe.	Đĩa đựng bát.
Une soucoupe à thé.	Đĩa bàn, đĩa giấm.
Une soupière.	Choé đựng nước bung.
Un sucrier.	Bình đường.
Une table.	Bàn.
Une tasse.	Bát, chén.
Une tasse à manger le riz.	Bát sẻ.

Verser le riz dans la tasse.	Sẻ cơm.
Une tasse à thé.	Chén uống chè.
Une tasse à verser le thé.	Chén tống.
Une théière.	Bình chè, bình tích, ấm chuyên
Un tire-bouchon.	Ruột gà.
Une toile cirée.	Vải sơn.
De la vaisselle.	Đĩa bát.
De la vaisselle d'étain.	Đĩa bát bằng thiếc.
Du vermeil.	Đồ cơm bằng bạc xuy vàng.
Un verre.	Cốc.
Un verre à bords droits *(sans pied)*.	Cốc vại.
Un verre à liqueurs.	Cốc nhỏ.
Un vinaigrier.	Lọ giấm.

§ 3.

USTENSILES DE CUISINE.	ĐỒ DÙNG TRONG NHÀ BẾP.
Un baquet, une cuve.	Thùng.
Bâtonnets *m. pl.* de cuisine.	Đũa cả.
La batterie de cuisine.	Bộ đồ làm bếp.
Un billot.	Thớt.
Un bluteau, un blutoir.	Giần, sàng, rây.
Une bouilloire.	Ấm quạt, ấm đồng.
Une broche.	Nòng quay.
Une casserole.	Chảo.
Une chaudière, un chaudron.	Xanh, vạc.
Un couperet, un couteau de cuisine.	Dao phay.

Un couvercle.	Nắp, vung, phẳn.
La crémaillère.	Mỏ neo treo nồi.
Un crible.	Sảo.
Un dressoir.	Chạn.
Une écumoire.	Môi thưa.
Un égrugeoir.	Cối tán muối.
Un essuie-main.	Khăn lau tay.
Un évier.	Máng đá đổ nước bếp.
Les fourneaux, *m. pl.*	Bếp lò.
Un garde-manger.	Quang treo, cũi (để đồ ăn), lồng bàn.
Un gril.	Rế nướng thịt.
Un hachoir.	Dao nem.
Une huche.	Rương để đồ ăn.
Une lardoire.	Cái thuốn nhét thịt mỡ (vào miếng thịt khác).
Un lavoir.	Thùng giặt rửa.
Une marmite.	Nồi.
Un mortier.	Cối.
Un moulin à café.	Cối xay cà phe.
Une passoire.	Cái lọc.
Un pilon.	Chày.
Une poêle.	Chảo dài chuôi.
Un poêlon.	Nồi hồng dài chuôi.
Une râpe.	Cái giũa.
Un réchaud.	Hoả lò.
Une grille.	Rế hoả lò.
Une rôtissoire.	Lò quay.
Un tamis, un sas.	Giần, sàng, rây.
Une terrine.	Chậu sành.
Un torchon.	Khăn lau.

Un tournebroche.	Trục quay thịt.
Un trépied.	Kiềng, bếp kiềng.

§ 4.

USTENSILES DE CAVE.	NHỮNG ĐỒ VỀ HẦM RƯỢU.
Un barril.	Thùng nhỏ.
Une barrique.	Thùng.
Le bondon.	Nút thùng.
Les cercles, *m. pl.*	Đai thùng.
Les douves, *f. pl.*	Ván thùng.
Le robinet, la cannelle.	Giảm, khoá.
Un vilebrequin, une vrille, un perçoir.	Cái khoan.
Mettre un tonneau en perce.	Khoan thùng.
Tirer le vin.	Ra rượu.
Une bouteille.	Chai, lọ.
Le bouchon.	Nút chai.
La cire.	Nhựa gắn chai.
Le goulot.	Miệng chai, cổ chai.
Boucher, *a.*	Đút nút, đóng nút.
Déboucher, *a.*	Mở nút, rút nút.
Mettre en bouteilles.	Rót rượu vào chai.
Un entonnoir.	Phễu.
Une futaille, un tonneau, une tonne.	Thùng.

XXIV.

REPAS.

VỀ BỮA ĂN.

Le déjeuner.	Bữa cơm sáng.
Déjeuner, *n.*	Ăn cơm sáng, lót dạ.
Le dîner.	Bữa cơm trưa.
Dîner, *n.*	Ăn cơm trưa.
I goûter.	Bữa nước.
Goûter, *n.*	Uống nước.
Le souper.	Bữa cơm tối.
Souper, *n.*	Ăn cơm tối.
Un banquet, un festin.	Tiệc.
Faire un festin.	Dọn tiệc.
Assister à un festin.	Ăn tiệc.
Un convive.	Người đã mời ăn cơm.
L'appétit, *m.*	Sự thèm ăn, sự đói.
Avoir de l'appétit.	Thèm ăn, đói.

§ 1.

LE MANGER.	VỀ ĐỒ ĂN.
Le menu, la carte.	Vé đồ ăn.
Un service.	Một lớp đồ ăn.
Un mets, un plat.	Một đĩa đồ ăn, một thứ đồ ăn.

Un pain.	Một cái bánh.
Du pain.	Bánh.
Du pain blanc.	Bánh trắng.
Du pain de ménage.	Bánh nhà quê.
Du pain chaud.	Bánh còn nóng.
Du pain frais.	Bánh mới.
Du pain rassis.	Bánh cũ.
Du petit pain.	Bánh nhỏ.
Du pain grillé.	Bánh nướng.
Un morceau de pain.	Khúc bánh.
Une bouchée de pain.	Miếng bánh.
Couper du pain.	Cắt bánh.
La croûte.	Vỏ bánh.
Un croûton.	Miếng vẻo bánh.
La mie.	Ruột bánh.
Une miette, des miettes.	Mụn bánh.
La farine.	Bột.
La farine de froment.	Bột miến.
La fleur de farine.	Bột miến nhất hạng.
Le son.	Cám.
La pâte.	Bột thấu.
Pétrir, *a*.	Thấu bột.
Le levain.	Men.
Du bouillon.	Nước bung.
Du bouillon gras.	Nước bung thịt.
Du bouillon de poule.	Nước bung gà.
Du bouillon de bœuf.	Nước bung bò.
Du bouillon maigre.	Canh.
De la soupe, du potage.	Nước bung (pha bánh, v.v.).
De la soupe grasse.	Nước bung thịt.
De la soupe maigre.	Nước bung đồ khem.

De la soupe à l'oignon.	Nước bung hành.
De la soupe aux choux.	Nước bung cải bắp.
De la soupe au lait.	Nước bung sữa.
Du potage au riz.	Nước bung gạo.
Du potage au vermicelle.	Nước bung miến.
De la julienne.	Nước bung rau pha.
De la bouillie.	Cháo sữa pha bột.
De la panade.	Cháo bánh.
De la panade de riz.	Cháo hoa.
Des hors-d'œuvre, *m. pl.*	Đồ bày sẵn trên bàn.
Plats d'entrée, *m. pl.*	Đồ tiên thường.
De la viande.	Thịt.
Du gras.	Thịt mỡ.
Du maigre.	Thịt nạc.
Une tranche.	Miếng thịt thái.
De la viande fumée.	Thịt ướp khói.
Du bouilli.	Thịt bung.
Une étuvée.	Thịt hâm; cá om.
Une fricassée.	Thịt áp chảo.
Une blanquette.	Thít nấu nước trắng.
Un hachís.	Thịt băm, mọc.
Un ragoût.	Thịt nấu vuối rau.
Du rôti.	Thịt quay.
Du buffle.	Thịt trâu.
Du bœuf.	Thịt bò.
De la daube.	Thịt bò nấu rượu.
Un rôti de bœuf.	Thịt bò quay.
Une grillade.	Thịt bò nướng.
Un bifteck, un beefsteak.	Thịt thăn bò chiên.
Un filet.	Thăn lòng.
Un aloyau.	Thăn chín.

Une langue de bœuf.	Lưỡi bò.
Du sang (cru).	Tiết, hồng hoa.
Du sang (cuit).	Tiết (chín).
Du veau.	Thịt bò con, thịt bê.
Une côtelette de veau.	Thịt sườn bò con.
Une tête de veau.	Sỏ bò con.
Un ris de veau.	Hạch cổ bò con.
Une fraise de veau.	Thịt bọc ruột bò con.
Une longe de veau.	Nửa dọc lưng bò con.
Une rouelle de veau.	Miếng thịt đùi bò con cắt ngang.
Du mouton.	Thịt chiên, thịt cừu. (*)
Une côtelette de mouton.	Thịt sườn chiên.
Un gigot de mouton.	Đùi chiên.
Une épaule de mouton.	Vai chiên.
De la poitrine de mouton.	Ngực chiên.
Une langue de mouton.	Lưỡi chiên.
De l'agneau, *m*.	Thịt chiên con.
Un quartier d'agneau.	Một quầy thịt chiên con.
De la chèvre.	Thịt dê.
Du chevreau.	Thịt dê con.
Du cerf.	Thịt nai.
Du sanglier.	Thịt lợn lòi.
Du porc.	Thịt lợn.
Un cochon de lait.	Lợn con (còn bú).
Une côtelette de porc.	Thịt sườn lợn.
Une andouille.	Dồi ruột lợn.
Du boudin.	Dồi tiết lợn.

(*) CHIÊN est le mouton d'Orient à large queue; cừu est le mouton d'Europe à queue longue.

Un jambon.	Đùi lợn.
Du lard.	Thịt mỡ lợn.
Du lard salé.	Thịt mỡ lợn ướp muối.
Des saucisses, *f. pl.*	Dồi thịt lợn (nhỏ).
Du saucisson.	Dồi thịt lợn (to).
Du saindoux.	Mỡ nước.
Des rognons, *m. pl.*	Bộ dục, bùng dục.
Du fromage de cochon.	Thịt đông.
Du pâté.	Mọc thịt; giò.
De la venaison, du gibier.	Thịt săn bắn.
Une gibelotte.	Thịt thỏ thuôn.
Un civet.	Thịt thỏ nấu rượu.
De la volaille.	Thịt gà nhà, vịt ngỗng nhà, v.v.
Du poulet.	Thịt gà.
Un jeune poulet.	Gà giò.
Du coq de bruyère.	Thịt gà rừng.
Du faisan.	Thịt gà lôi, thịt chim trĩ.
Du dindon.	Thịt gà tây.
Du canard.	Thịt vịt.
Du canard sauvage.	Thịt vịt giời.
Du canard de Barbarie.	Thịt ngan.
De l'oie.	Thịt ngỗng.
De l'oie sauvage.	Thịt ngỗng giời.
Une aile.	Cánh.
La carcasse.	Xương lưng.
Une cuisse.	Đùi.
Le foie.	Gan.
Le gésier.	Mề.
Le croupion.	Cổng hậu.
Du poisson.	Cá.

Une matelote.	Nhiều thứ cá nấu rượu.
De la friture.	Cá rán.
Des légumes, *m. pl.*	Rau.
Des œufs, *m. pl.*	Trứng.
Des œufs de poule.	Trứng gà.
Des œufs de canard.	Trứng vịt.
Des œufs à la coque.	Trứng bán sinh bán thục.
Des œufs durs.	Trứng luộc chín.
Des œufs frais.	Trứng mới.
Des œufs pochés.	Tam tinh nước.
Des œufs au miroir, des œufs sur le plat.	Trứng tam tinh.
Une omelette.	Trứng tráng.
Une omelette au lard.	Trứng tráng pha thịt mỡ.
Une omelette aux herbes.	Trứng tráng pha rau.
Le blanc de l'œuf.	Lòng trắng trứng.
Le jaune de l'œuf.	Lòng đỏ trứng.
De la farce.	Thịt dồi.
Une salade.	Rau trộn.
Une salade de pommes de terre.	Khoai tây trộn dầu giấm.
Du sel.	Muối.
Du poivre.	Hồ tiêu.
Du gingembre.	Gừng.
De la cannelle.	Quế.
Des clous *m. pl.* de girofle.	Đinh hương.
De la moutarde.	Cao hạt cải.
De l'huile, *f.*	Dầu.
Du vinaigre.	Giấm.
Des anchois, *m. pl.*	Mắm tây.
Des câpres, *f. pl.*	Nụ hoa ông lão.

Des cornichons, *m. pl.*	Dưa chuột non ướp giấm.
Des champignons, *m. pl.*	Nấm.
Des truffes, *f. pl.*	Nấm đen.
De la sauce.	Nước.
Une sauce blanche.	Nước trắng.
Une sauce au carry.	Cà ri.
Une sauce piquante.	Giấm.
Du jus.	Nước thịt.
Le dessert.	Đồ chè.
De la pâtisserie.	Bánh ngọt.
Des massepains, *m. pl.*	Bánh trứng.
Des gâteaux, *m. pl.*	Bánh.
Un gâteau de Savoie.	Bánh trứng.
Une tarte.	Bánh mật.
Du fromage.	Bánh sữa.
Du beurre.	Mỡ sữa bò.
Du beurre frais.	Mỡ sữa bò mới.
Dn beurre salé.	Mỡ sữa bò muối.
Une boîte de beurre.	Hộp mỡ sữa bò.
De la crême.	Váng sữa.
Des fruits, *m. pl.*	Quả.
Des confitures *f. pl.*, de la compote, de la marmelade, de la gelée.	Mứt, cao.
Des fruits confits, *m. pl.*	Mứt quả.
Des oranges confites.	Mứt cam.
Des mandarines confites.	Mứt quít.
Des graines de nénuphar confites.	Mứt sen.
De la courge confite.	Mứt bí.
Du cédrat confit.	Mứt phật thủ, mứt thanh yên

Du gingembre confit.	Mứt gừng.
Des pruneaux, *m. pl.*	Mận khô.
Des beignets, *m. pl.*	Bánh rán.
Des beignets aux bananes.	Bánh rán ruột chuối.
Du nougat.	Kẹo.
Du nougat aux arachides.	Kẹo lạc.
Des berlingots.	Kẹo mật.
Du sucre.	Đường.
Du sucre candi.	Đường phèn.
De la cassonade.	Đường cát.
De la mélasse.	Mật mía.
Une pierre de sucre.	Miếng đường.

§ 2.

LA BOISSON.	VỀ NHỮNG ĐỒ UỐNG.
De l'absinthe, *f.*	Rượu ngải cứu.
De la bière.	Rượu bọt.
Du café.	Cà phe.
Du café au lait.	Cà phe pha sữa.
Du café à la crême.	Cà phe pha váng sữa.
Le marc.	Cấn cà phe.
Du chocolat.	Nước chè viên.
De la citronade.	Nước chanh.
De l'eau, *f.*	Nước, nước lã.
De l'eau-de-vie.	Rượu mạnh.
Du cognac.	Rượu mạnh nho.
Du lait.	Sữa.
De la limonade.	Nước chanh.

Des liqueurs, *f. pl.*	Rượu ngọt.
Du punch.	Rượu mạnh đốt.
Du rhum, du tafia.	Rượu mía.
Du sirop de sucre.	Nước đường.
Du thé.	Nước chè.
Du thé vert.	Chè tươi.
Du thé de Chine.	Chè tàu.
Faire du thé (de Chine, *selon la méthode annamite*).	Quạt nước.
Servir le thé (*à l'annamite*).	Chuyên nước.
Faire le thé (*dans une théière*).	Hãm nước, hãm chè.
Du vin.	Rượu.
Du vin blanc.	Rượu trắng.
Du vin rouge.	Rượu đỏ.
Vin de table.	Rượu cơm.
Du vin doux.	Rượu cơm ngọt.
Du vin naturel.	Rượu nho.
Du vin falsifié.	Rượu giả.
Du vin annamite.	Rượu annam.
Porter un toast.	Uống chúc.

XXV.

LE PERSONNEL DE LA MAISON.

VỀ NHỮNG NGƯỜI TRONG NHÀ.

Le maître de la maison.	Chúa nhà, chủ nhà.
Un chapelain, un aumônier.	Thầy cả coi sóc riêng nhà (nào).
Un secrétaire.	Ký lục.

Un gouverneur.	Kẻ coi sóc cả nhà.
Une gouvernante.	Đàn bà coi sóc nhà.
Un précepteur.	Thầy giáo.
Une institutrice.	Bà giáo, cô giáo.
Un homme d'affaires.	Người cán biện.
Un intendant.	Thầy cai.
Un maître d'hôtel.	Người coi việc ăn uống.
Un valet de chambre.	Đầy tớ nam coi phòng.
Une femme de chambre.	Đầy tớ nữ coi phòng.
Une suivante.	Đầy tớ nữ chực hầu.
Un cocher.	Đầy tớ đưa xe.
Un coureur.	Đầy tớ chạy trước dẹp đàng.
Un laquais.	Đầy tớ (mặc áo riêng nhà nào).
Un palefrenier.	Đầy tớ thảo mã.
Un valet d'écurie.	Đầy tớ coi tàu ngựa.
Un sommelier.	Đầy tớ coi hầm rượu.
Un cuisinier.	Người (nam) làm bếp.
Une cuisinière.	Người (nữ) làm bếp.
Un aide de cuisine.	Kẻ giúp làm bếp.
Un marmiton.	Bếp tùy.
Un portier, une portière, un concierge.	Người canh cổng.
Un jardinier.	Người làm vườn.
Une bonne d'enfant.	Đầy tớ nữ coi sóc trẻ con.
Un domestique.	Đầy tớ nam. (*)
Une domestique, une servante.	Đầy tớ nữ.
Les gages, *m.pl.*	Tiền công.
Le service.	Việc làm, việc hầu hạ.

(*) Le mot anglais BOY, si usité en ces pays, se traduit par le mot BỒI, uniquement par analogie de prononciation.

XXVI.

PRINCIPALES ÉPOQUES DE L'ANNÉE.

VỀ MẤY NGÀY TRỌNG HƠN TRONG NĂM.

§ 1.

FÊTES EUROPÉENNES.	CÁC NGÀY TUẦN TIẾT BÊN TÂY.
Le jour de l'an, le premier de l'an.	Ngày tết.
Souhaiter la bonne année.	Mừng tuổi.
Les étrennes, *f. pl.*	Quà mừng tuổi.
La Circoncision.	Lễ đặt tên, tết tây.
Le jour des Rois.	Lễ ba vua.
Le gâteau des Rois.	Bánh ngày lễ ba vua.
La fève.	Hạt.
La Chandeleur.	Lễ nến.
Le mardi-gras.	Ngày thứ ba sắp vào mùa chay.
Le mercredi des Cendres.	Ngày lễ lo.
Le carême.	Mùa chay.
Le dimanche de la Passion.	Lễ dọn chịu nạn.
La dimanche des Rameaux.	Ngày lễ lá.
La semaine-sainte.	Tuần lễ thánh.
Le jeudi-saint.	Ngày truyền phép.
Le vendredi-saint.	Ngày chịu nạn, ngày hôn chân.
Le samedi-saint.	Ngày lễ giặt màn, dọn sống lại.

Pâques, *f. pl.*	Lễ Phục sinh.
Les rogations, *f. pl.*	Lễ cầu cho được mùa.
L'Ascension, *f.*	Lễ Đức Chúa Jêsu lên lời.
La Pentecôte.	Lễ hiện xuống.
La Trinité.	Lễ Đức Chúa Lời ba ngôi.
La Fête-Dieu.	Lễ Santi.
La Saint-Jean.	Lễ ông thánh Juong Baotixita.
La Saint-Pierre.	Lễ ông thánh Phêrô, ông thánh Bảo lộc.
L'Assomption, *f.*	Lễ Đức Bà lên lời.
La Nativité de la Sainte Vierge.	Lễ sinh nhật Đức Bà.
La fête du Rosaire.	Lễ Rôsa.
La Toussaint.	Lễ các thánh.
Les Morts, la Commémoraison des Fidèles trépassés.	Lễ cầu cho các linh hồn ở lửa giải tội.
L'Avent, *m.*	Mùa át.
L'Immaculée Conception, *f.*	Lễ Đức Bà chẳng hề mắc tội tổ tông truyền.
Noël, *m.*	Lễ Sinh nhật Đức Chúa Jêsu.

La fenaison.	Mùa cắt cỏ.
La moisson.	Mùa gặt.
Les vendanges, *f. pl.*	Mùa hái quả nho.
Les vacances, *f. pl.*	Mùa nghỉ.
Un anniversaire de naissance.	Ngày sinh nhật.
Un anniversaire funèbre.	Ngày giỗ.
Une fête.	Ngày lễ.
Une fête patronale, une fête.	Lễ quan thày.
La fête nationale.	Lễ chung nhà nước.

§ 2.

FÊTES ANNAMITES.	CÁC NGÀY TUẦN TIẾT ANNAM.
Le sacrifice de minuit entre l'ancienne et la nouvelle année.	Tế giao thừa.
Le premier de l'an.	Tết, tết cả.
Faire les visites du nouvel an.	Đi tết.
Fêter le nouvel an.	Ăn tết.
Saluer l'autel des ancêtres.	Đi lạy ông vải.
Porter les étrennes aux ancêtres (chez le chef de la famille).	Đơm nhà.
Faire une visite porte-bonheur.	Xông nhà.
Congédier les âmes des ancêtres.	Đưa ông vải.
Abattre la perche du nouvel an (le 7 de la 1e lune).	Hạ cây nêu.
Réouverture des tribunaux.	Khai ấn.
Jour faste où l'on peut commencer à travailler la terre.	Ngày động thổ.
Fête de l'agriculture.	Tế tịch điền.
Sacrifice au ciel et à la terre.	Tế thiên địa, tế giao.
Prières pour la paix.	Kì yên.
Prières pour la félicité.	Kì phước.
Sacrifices à Confucius, au printemps et à l'automne.	Tế thánh xuân thu nhị kì.

La fête patronale du village (procession du Dragon).	Vào hội, vào đám.
Processions des fêtes d'amitié.	Giao hiếu, kéo hội.
Réunion des citoyens d'un village.	Việc làng.
Distribution des rangs de citoyen.	Hương ẩm.
La fête des Vieillards.	Yến lão.
La fête des Cimetières.	Thanh minh, tảo mộ.
Fête de la fin de la plantation du riz (3e lune).	Thượng điền.
Nativité de Bouddha (le 8 de la 4e lune).	Ngày Bụt sinh.
La fête du 5 de la 5e lune.	Tết mồng năm, tết đoan dương, tết đoan ngũ.
Les sacrifices expiatoires.	Làm chay, xám hối.
Les sacrifices funèbres (7e lune).	Đốt mã, hè, bội.
Fête de l'Amnistie des âmes (le 15 de la 7e lune).	Ngày Trung nguyên tha tội, ngày phá ngục.
La septième lune (mois où l'on ne doit ni se fiancer ni se marier).	Tháng ngâu.
La fête des Lanternes (le 15 de la 8e lune).	Trung thu.
Fêter le milieu de l'automne.	Ăn trung thu.
Le sacrifice du riz nouveau.	Tế thường tân.
La fête du riz nouveau.	Tết cơm mới.
La fête de tous les Génies.	Rước sắc (bách thần).
Le sacrifice aux âmes errantes (12e lune).	Tế âm hồn.
La fermeture des tribunaux	Sắp ấn, sắp ấn.

Un anniversaire funèbre.	Giỗ.
Appel des mânes des ancêtres aux réjouissances du nouvel an (12e lune).	Chạp.
Le 1er et le 15 de chaque mois.	Ngày tuần, ngày sóc vọng.
Salut des mandarins à l'ombre du Roi (le 1er et le 15 de chaque mois).	Lễ bái vọng.
Prières pour la pluie.	Đảo vũ.
Cérémonies pour l'expulsion de la peste.	Đưa ôn.

XXVII.

LE GOUVERNEMENT.

VỀ NHÀ NƯỚC.

§ 1.

DIVISIONS TERRITORIALES.	VỀ PHÂN ĐỊA HẠT.
Un arrondissement, une sous-préfecture.	Huyện.
Un canton.	Tổng.
Une colonie.	Đất ngoại quốc.
Une commune.	Xã.
Une confédération.	(Nhiều nước) hảo hội.
Une contrée.	Phương, miền.
Un département.	Tỉnh.

Un diocèse.	Địa phận Giám mục.
Un district.	Địa hạt.
Un duché.	Địa hạt ông công.
Ducal, e.	Thuộc về ông công.
Un empire.	Nước thượng vị.
Impérial, e.	Thuộc về nước (*hay là* vua) thượng vị.
Un état.	Nước.
Un état tributaire.	Nước chư hầu.
Une fédération.	(Nhiều nước) hảo hội.
Une frontière.	Địa giới, giới hạn.
Une nation.	Dân một nước.
National, e.	Thuộc về dân cả nước.
Une paroisse.	Xứ.
La patrie.	Quê hương, quê.
Un pays.	Nước; phương, miền.
Une peuplade.	Dân mường. (*)
Un peuple.	Dân một nước.
Une préfecture (*française*).	Tỉnh.
Une préfecture (*annamite*).	Phủ.
Une principauté.	Địa hạt ông hoàng.
Une province.	Xứ; tỉnh.
Provincial, e.	Thuộc về hàng tỉnh: thuộc về xứ.
Une république.	Nước (đồng dân trị).
Un royaume.	Nước (có vua trị).
Royal, e.	Thuộc về vua.
Un territoire.	Địa hạt.
Une tribu.	Chi mường.

(*) Au Tong King on désigne tous les sauvages sous le nom générique de Mường.

§ 2.

DIGNITAIRES.	VỀ NHỮNG NGƯỜI CÓ CHỨC TƯỚC.
Un académicien.	Quan hàn lâm.
Un ambassadeur.	Ông chánh sứ; khâm mạng.
Une ambassadrice.	Bà chánh sứ.
Un vice-ambassadeur.	Ông phó sứ.
Un archiduc.	Ông quốc công.
Une archiduchesse.	Bà quốc công.
Un baron.	Ông nam.
Une baronne.	Bà nam.
Un chargé d'affaires.	Khâm sai; lĩnh sự.
Un chef de canton.	Cai tổng.
Un sous-chef de canton.	Phó tổng.
Un chef de cent familles.	Bá hộ.
Un chef de clan, un chef de tribu.	Quan lang.
Un commissaire de police.	Quan tuần thành,ông đội xếp.
Un commissaire royal.	Thanh tra; khâm sai.
Un comte.	Ông bá.
Une comtesse.	Bà bá.
Un conducteur des travaux publics.	Quan lục lộ.
Un conseiller d'état.	Quan cơ mật.
Un consul.	Quan lĩnh sự, lãnh sự.
Un député.	Quan triều dân bầu.
Un directeur des postes (*annamites*).	Thừa trạm.

Un sous-directeur des postes (*annamites*).	Mục trạm.
Un receveur des postes et télégraphes.	Người coi dây thép.
Un duc.	Ông quận công.
Une duchesse.	Bà quận công.
Un écuyer.	Tham kị, tham thặng.
Un empereur.	Vua thượng vị, Đức hoàng đế.
Une impératrice.	Bà hoàng hậu (thượng vị).
Un envoyé.	Sứ; thanh tra; khâm sai; khâm mạng.
Le garde des sceaux.	Quan chưởng ấn.
Un gendarme.	Lính trấn phủ.
Un gentilhomme.	Người nhà sang trọng.
Un gouverneur général.	Quan nguyên súy.
Un gouverneur de province de première classe.	Tổng đốc, quan thượng.
Un gouverneur de province de deuxième classe.	Tuần phủ.
Un gouverneur de province de troisième classe.	Quản đạo.
Un greffier.	Đô lại, đề lại, thơ lại, thông lại *(selon le grade)*.
Un inspecteur en chef des examens des lettrés.	Quan chánh giám khảo, chánh chủ khảo.
Un sous-inspecteur des examens des lettrés.	Quan phó chủ khảo.
Les deux inspecteurs adjoints.	Quan sơ khảo, quan phúc khảo.
Un inspecteur des écoles.	Quan khảo trảng.
Un instituteur public de chef-lieu.	Quan đốc học.

Un instituteur public de préfecture.	Quan giáo thụ.
Un instituteur public de sous-préfecture.	Quan huấn đạo.
Un maire.	Lý trưởng.
Un adjoint.	Phó lý.
Un vice-adjoint.	Hương trưởng.
Un conseiller municipal.	Quan viên hàng xã.
Un maire du palais.	Chúa.
Un marquis.	Ông hầu.
Une marquise.	Bà hầu.
Un ministre.	Quan thượng thư.
Le ministre des affaires étrangères et du commerce.	Thượng thư thương bạc.
Le ministre de la guerre.	Thượng thư binh bộ.
Le ministre des finances.	Thượng thư hộ bộ.
Le ministre de l'intérieur.	Thượng thư lại bộ.
Le ministre de la justice.	Thượng thư hình bộ.
Le ministre des cultes.	Thượng thư lễ bộ.
Le ministre des travaux publics	Thượng thư công bộ.
Le ministre de la marine.	Thượng thư thủy bộ.
Le ministre de l'instruction publique. (*)	Thượng thư học bộ.
Un chef de cabinet.	Tá lý.
Un monarque.	Vua.
Un noble.	Người dòng dõi sang trọng.
Un plénipotentiaire.	Quan toàn quyền.
Un préfet (*français.*)	Quan đốc tỉnh.
Un préfet (*annamite.*)	Quan phủ, tri phủ.

(*) Ces deux derniers ministères n'existent pas en Annam.

Le préfet fiscal.	Quan bố, bố chính.
Le préfet criminel.	Quan án, án sát.
Un sous-préfet.	Quan huyện, tri huyện.
Un commissaire de première classe (*de préfecture ou de sous-préfecture*).	Thương biện, thương tá.
Un commissaire de deuxième classe.	Bang biện, bang tá.
Le préposé à la garde-robe royale.	Quan thái bộc.
Un président de république.	Trưởng quốc.
Un prince.	Ông công.
Un prince du sang.	Ông hoàng.
Une princesse du sang.	Bà công chúa, bà chúa.
Un membre de la famille royale.	Tôn thất.
Le prince héritier.	Thái tử.
Le précepteur du prince héritier.	Thái sư.
Un régent.	Quan phù chánh.
Un résident général.	Quan toàn quyền.
Un résident supérieur.	Quan thống sứ.
Un résident.	Quan công sứ.
Un résident-maire.	Quan công sứ thành phố.
Un vice-résident.	Quan công sứ bậc nhì.
Un chancelier.	Ông phó công sứ; ông phó lĩnh sự.
Un chancelier substitué.	Ông quyền phó công sứ.
Un commis de résidence.	Ông ký lục toà công sứ.
Un commis auxiliaire.	Ông quyền ký lục.
Un interprète.	Thông ngôn.
Un secrétaire.	Ký lục.

Un roi.	Vua.
Une reine.	Bà hoàng hậu.
La reine-mère.	Bà quốc mẫu.
Le czar, le tzar.	Vua nước Galatư.
Le schah.	Vua nước Persia.
Un sultan.	Vua nước Turcô.
Un sénateur.	Quan triều thượng.
Un souverain.	Vua.
Une souveraine.	Bà hoàng hậu.
Un vice-roi.	Quan kinh lược.
Un vicomte.	Ông tử.
Une vicomtesse.	Bà tử.

§ 3.

ETABLISSEMENTS D'ADMINISTRATION PUBLIQUE.	VỀ NHỮNG NHÀ CÔNG DÂN.
L'académie, *f.*	Hàn lâm viện.
Une ambassade.	Toà quan chánh sứ.
L'amirauté, *f.*	Toà quan tổng thống thủy đạo.
Les archives, *f* pl.	Trường sổ, trường án.
La banque.	Nhà đổi bạc.
Une bibliothèque.	Nhà trữ sách.
Un bureau de police.	Toà quan tuần thành.
Un bureau de poste.	Nhà trạm.
La Chambre des Députés, le Corps Législatif.	Toà quan triều hiệp nghị.
Une chancellerie.	Toà phó công sứ; toà phó lãnh sự.

Un collège, un lycée.	Nhà tràng thượng đạt.
Le conseil privé.	Cơ mật viện.
Un consulat.	Toà quan lĩnh (lãnh) sự.
La douane.	Thương chính.
Une école.	Nhà tràng, tràng học.
Un évêché.	Toà Đức Giám mục.
Les greniers publics, *m. pl.*	Kho.
L'intendant *m.* des greniers.	Quan giám lâm.
Le sous-intendant des greniers.	Chủ kho.
Un hôpital, un hospice, un hôtel-Dieu.	Nhà thương.
L'hospice des aveugles.	Trại xầm.
L'hospice des lépreux, la léproserie.	Trại phong.
Un hôtel de ville, une mairie.	Đình.
L'hôtel de la préfecture (*en France*).	Dinh quan tỉnh.
L'hôtel de la préfecture (*en Annam*).	Dinh quan phủ.
La sous-préfecture.	Dinh quan huyện.
L'hôtel des monnaies.	Tràng tiền.
Une légation.	Toà quan khâm mạng, toà quan khâm sai.
Le ministère des affaires étrangères.	Toà thương bạc.
Le ministère des finances.	Toà hộ bộ.
Le ministère de la guerre.	Toà binh bộ.
Le ministère de la justice.	Toà hình bộ.
Le ministère des cultes.	Toà lễ bộ.
Le ministère de l'intérieur.	Toà lại bộ.

Le ministère des travaux publics.	Toà công bộ.
Le ministère de la marine.	Toà thủy bộ.
Le ministère de l'instruction publique.	Toà học bộ.
L'octroi, *m.*	Thương chính (riêng nơi nào).
Le palais du Gouverneur général.	Đền quan nguyên súy.
Le palais du Gouverneur (*d'une province*).	Dinh quan thượng; dinh quan tuần.
Le palais du préfet fiscal.	Dinh quan bố.
Le palais du préfet criminel.	Dinh quan án.
La poste.	Nhà trạm.
La résidence générale.	Toà quan toàn quyền.
La résidence supérieure.	Toà quan thống sứ.
Une résidence.	Toà quan công sứ.
Une salle d'audience.	Công đường.
Le sénat.	Toà các quan triều thượng.
Le trésor.	Kho tiền bạc.
Le trésorier.	Quan giám lâm.

XXVIII.

LA RELIGION.

VỀ SỰ ĐẠO.

§ 1.

LIEUX CONSACRÉS AU CULTE.	VỀ NHỮNG NƠI DÙNG MÀ THỜ PHƯỢNG.
Une abbaye, un couvent.	Nhà dòng.
Une cellule.	Phòng (người nhà dòng).
Une chapelle.	Nhà thờ nhỏ, nhà nguyện.
Un cloître.	Hiên, nhà hành lang.
Un cloître (*d'église annamite*).	Nhà rẩy.
Une église.	Nhà thờ.
Une église cathédrale.	Nhà thờ chính toà.
Une église paroissiale.	Nhà thờ trị sở.
Le chevet.	Đầu nhà thờ.
Le bas de l'église, le porche.	Cuối nhà thờ.
Les tours, *f. pl.*	Tháp.
Le clocher.	Tháp chuông.
Une tribune.	Gác.
Un monastère (d'hommes).	Nhà dòng.
Un monastère (de femmes).	Nhà dòng, nhà mụ.
Un oratoire.	Nhà nguyện.
Une sacristie.	Nhà mặc áo.

Un grand séminaire.	Nhà tràng lý đoán.
Un petit séminaire.	Nhà tràng latinh (riêng địa phận nào).
Un bois sacré.	Mưỡu cấm, huyền vũ.
Une bonzerie.	Nhà chùa.
Une mosquée.	Đền thờ đạo Mahùmét.
Un minaret.	Tháp đền thờ đạo Mahùmét.
Une pagode.	Chùa, đền, miếu.
Un temple des ancêtres.	Nhà thờ tổ.
Une synagogue.	Nhà thờ đạo Judêu.
Un temple.	Đền thờ, nhà thờ đạo rối.

§ 2.

OBJETS CONSACRÉS AU CULTE DIVIN.	VỀ NHỮNG ĐỒ DÙNG MÀ THỜ PHƯỢNG.
Un autel.	Bàn thờ.
Le maître-autel.	Bàn thờ chính.
Les tentures *f. pl.* de l'autel.	Màn đình.
Un antipendium, un devant d'autel.	Màn chân.
Une bannière.	Cờ hiệu.
Un bénitier.	Bình nước phép.
La Bible.	Sách thánh, sách Sấm truyền.
L'ancien Testament.	Sách Sấm truyền cũ.
Le nouveau Testament.	Sách Sấm truyền mới.
Un bougeoir.	Nến soi.
Un brancard (de procession).	Cỗ kiệu.
Un bréviaire.	Sách nguyện.

Les burettes, *f. pl.*	Lọ rượu lọ nước.
Le calice.	Chén calixê, chén lễ.
Les canons *m. pl.* d'autel.	Bộ Evan.
Un catéchisme.	Sách bổn.
Une chaire.	Toà giảng.
Un chandelier.	Chân nến.
Un chapelet.	Tràng hạt.
Le chœur.	Côrô.
Un conopée, un voile de tabernacle.	Màn che nhà chầu, áo nhà chầu.
Un corporal.	Khăn thánh.
Une crédence.	Bàn thờ cạnh.
Le saint ciboire, une custode.	Bình cômônhong.
Un cierge.	Nến sáp.
Les cloches, *f. pl.*	Chuông.
Un confessionnal.	Toà giải tội.
La croix.	Câu rút, thánh giá.
Le crucifix.	Ảnh chuộc tội.
Un dais.	Phương du.
L'eau bénite, *f.*	Nước phép.
Un encensoir.	Bình hương.
La navette.	Tàu hương.
Encenser, *a.*	Xông hương.
Un Evangile.	Sách Evan.
Les fonts baptismaux.	Giếng rửa tội.
Un goupillon.	Que rảy nước phép.
Une hostie, un pain d'autel.	Bánh lễ.
Une image.	Ảnh giấy.
L'image qui surmonte l'autel.	Ảnh chính.
Les images qui ornent les tentures.	Ảnh mái.

Des rangées *f. pl.* d'images (superposées).	Câu đối.
Une image encadrée (d'étoffe).	Ảnh kế.
Un livre de prières.	Sách kinh.
Un lutrin.	Yên sách hát.
Une médaille.	Ảnh indu.
Un missel.	Sách lễ.
Une nappe d'autel.	Khăn bàn.
Une niche.	Toà tượng.
Un ombrellino.	Cái tàn.
L'orgue, *m.* les orgues, *f. pl.*	Đàn.
Un ostensoir.	Mặt nhật.
Un paroissien.	Sách kinh.
Une patène.	Đĩa bạc.
Une pierre sacrée.	Đá thánh.
Un prie-Dieu.	Ghế quì.
Un pupitre.	Yên sách.
Un purificatoire.	Khăn chùi.
Un reliquaire.	Hộp dấu thánh.
Des reliques, *f. pl.*	Dấu thánh.
Un rituel.	Sách các phép.
Un rosaire.	Tràng hạt trăm rưởi.
Les saintes-huiles, *f. pl.*	Dầu thánh.
La boîte aux saintes-huiles.	Bình dầu thánh.
Une sonnette.	Chuông nhỏ.
Une statue.	Tượng.
Le tabernacle.	Nhà chầu.
Les tentures, (*f. pl.*)	Màn gian.
Le tronc.	Hòm tiền làm phúc.

§ 3.

OBJETS AFFECTÉS AU CULTE PAYEN.	VỀ ĐỒ THỜ DÙNG BÊN THÍCH.
Un Génie, un Esprit.	Thần.
La tablette du Génie.	Thần vì.
Le trône du Génie.	Ngai.
Son trône de procession.	Kiệu hậu bành.
Le diplôme du Génie.	Sắc thần.
Une idole.	Bụt, tượng bụt.
Un brancard de procession à huit porteurs.	Kiệu bát cống.
Un brancard de procession à quatre porteurs.	Kiệu song hành.
Une niche de procession.	Long đình.
Le brancard servant à porter les mets de l'offrande.	Giá cỗ.
Les huit fruits, (lanternes ou enseignes portées sur de longues hampes).	Bát bửu.
Un étendard.	Cờ.
Un autel.	Bàn thờ.
La table placée devant l'autel.	Hương án.
Le cadre de la formule du sacrifice.	Giá văn tế.
Un support d'aiguière.	Giá quán tẩy.
Un grand plateau rond à pied.	Mâm bồng.
Un grand plateau rectangulaire à quatre pieds.	Mâm tợ.

Un parasol.	Lọng.
Un dais (à hampe unique).	Tàn.
Un éventail.	Quạt vả.
La clochette.	Chuông đẩu.
Le bois creusé.	Mõ.
Le tambour.	Trống.
Les cymbales, *f. pl.*	Nạo bạt.
Les objets en papier.	Đồ mã.
Les feuilles *f.pl.* d'or, d'argent (faux).	Giấy vàng, giấy bạc.
Les lingots *m. pl.* d'or (faux).	Vàng mã.
Les sapèques *f. pl.* en papier.	Tờ tiền.
De l'encens, *m.*	Hương.
Des bâtonnets *m.pl.* d'encens.	Nén hương, cây hương.
De l'encens blanc.	Hương trắng, hương kín.
De l'encens noir.	Hương đen.
De l'encens enroulé.	Hương vòng.
Une cloche en pierre.	Khánh.
Un réchaud à encens.	Lư hương.
Une navette.	Hạp hương.
Un brûle-parfums.	Bình hương.
Un pied de lampe.	Cây đèn.
Un chandelier.	Cây nến.
Un tube à bâtonnets d'encens.	Ống hương.
Un vase en bois (servant à renfermer les coupes).	Đài.
Les sept objets.	Đồ thất sự.
Les cinq objets. (*)	Đồ ngũ sự.

(*) Les *cinq objets* se composent: 1° d'un brûle-parfums, 2° d'une paire de pieds de lampe, 3° d'une paire de chande-

Les tablettes des ancêtres.	Mộc vị, mộc chủ.
Un brûle-papiers.	Phong thư.
Le Coran, l'Alcoran, *m.*	Sách thánh đạo Mahùmét.
Le croissant.	Vành giăng khuyết (bên đạo Mahùmét thờ).

§ 4.

LE CLERGÉ ET LE PEUPLE CATHOLIQUES.	CÁC ĐẤNG VÀ NHỮNG NGƯỜI THUỘC VỀ THÁNH YGHÊRÊGIA.
Le Pape, le Souverain Pontife.	Đức thánh Phapha, Đức giáo hoàng.
La papauté.	Chức Đức thánh Phapha.
Papal, e.	Thuộc về Đức thánh Phapha.
Le saint-siège.	Toà thánh.
Un concile, un synode.	Công đồng.
Un prélat.	Đấng có chức trọng trong thánh Yghêrêgia.
Un cardinal.	Đức cardinalê.
Un légat.	Khâm sứ Toà thánh.
Un nonce.	Khâm mạng Toà thánh.
La nonciature.	Chức khâm mạng Toà thánh; toà khâm mạng Toà thánh.
Un patriarche.	Đức vít vồ ngồi toà các thánh Tông đồ.

---

liers, 4° de deux tubes à bâtonnets d'encens et 5° de trois vases à renfermer les coupes. — Les *sept objets* comprennent en outre: 1° un réchaud à encens et 2° une navette.

Un archevêque.	Đức arkivítvổ.
Un archevêché.	Địa phận (hay là toà) arkivítvổ.
Un évêque, un vicaire apostolique.	Giám mục, vít vổ, Đức cha, Đức thầy.
Un évêché.	Địa phận (hay là toà) giám mục.
Un coadjuteur.	Phó giám mục.
Un pontife.	Đức giám mục (hay là kẻ có chức cao hơn nữa).
Un vicaire général, un provicaire.	Cố chính.
Un chanoine.	Thầy cả canonicô.
Un archiprêtre.	Thầy cả chính xứ phủ huyện.
Un doyen.	Thầy cả chính xứ đầu tổng.
Un curé.	Cụ chính (xứ), cụ xứ.
Une cure, un presbytère.	Nhà xứ.
Un vicaire.	Cụ phó.
Un prêtre.	Thầy cả, linh mục, cụ đạo.
Un missionnaire.	Thầy cả giảng đạo, cố, linh mục tây.
Un diacre.	Thầy già sáu.
Un sous-diacre.	Thầy già năm.
Un minoré.	Thầy già bốn.
Un abbé.	Thầy cả đầu dòng.
Une abbesse.	Bà mụ đầu dòng.
Un prieur, une prieure.	Bề trên nhà dòng.
Un père gardien..	Bề trên nhà dòng (trong dòng ông thánh Phanchicô).
Un supérieur.	Thầy bề trên.

Une supérieure.	Bà mụ.
Un moine, un religieux, un frère.	Thày dòng.
Une religieuse, une sœur.	Bà dòng, người chị em, người nhà mụ.
Un ermite.	Thày tu hành.
Un catéchiste.	Thày kẻ giảng.
Un chantre.	Kẻ hát trong nhà thờ.
Un enfant de chœur, un servant de messe.	Chú giúp lễ, kẻ giúp lễ.
Un fossoyeur.	Người đào huyệt.
Un marguillier.	Quan viên coi việc nhà thờ; ông trùm.
Un organiste.	Người đánh đàn.
Un sacristain.	Người dọn nhà thờ.
Un sonneur.	Người đánh chuông.
Un suisse, un bedeau.	Người canh trong nhà thờ.
Un chrétien, une chrétienne.	Bổn đạo, kẻ đi đạo Thiên Chúa.
Un, une catholique.	Người đi đạo Catolica.

§ 5.

DE DIVERSES AUTRES RELIGIONS.	VỀ MẤY THỨ ĐẠO KHÁC.
Une hérésie.	Bè rối, đạo rối.
Le protestantisme.	Đạo Luthêrô, Calvinô, v.v.
Un ministre, un pasteur.	Thày giảng đạo Luthêrô, v.v.
Un protestant.	Người đi đạo Luthêrô, v.v.

La religion orthodoxe.	Đạo Grêcô.
Un pope.	Thầy cả đạo Grêcô.
Le Judaïsme.	Đạo Judêu.
Le grand prêtre.	Thầy cả thượng phẩm.
Un rabbin.	Thầy cả đạo Judêu.
Un lévite.	Thầy giúp việc tế lễ.
Un juif, une juive: un, une Israélite.	Người Judêu.
Le Mahométisme, l'islamisme.	Đạo Mahùmét, đạo hồi hồi.
Un mufti (muphti).	Thầy cả thượng phẩm đạo ấy.
Un marabout.	Thầy cả đạo Mahùmét.
Un derviche.	Thầy tu hành đạo Mahùmét.
Un faquir.	Thầy dòng đạo ấy đi ăn mày.
Un mahométan.	Người đi đạo Mahùmét, người đi đạo hồi hồi.
Le paganisme, l'idolâtrie, (*f*).	Đạo bụt.
Un sectateur de Confucius.	Người đi đạo nho.
Un supérieur de bonzerie.	Hoà thượng.
Un bonze de première classe.	Sư ông, sư cụ.
Un bonze de deuxième classe.	Sư phụ.
Un bonze de troisième classe.	Sư bác.
Un bonze de quatrième classe.	Sư chú.
Un bonze.	Thầy sư, thầy chùa, nhà bạch.
Un novice.	Chú tiểu.
Une bonzesse.	Vãi, bà vãi.
Un lama.	Thầy sư bên nước Tây tàng.
Un druide.	Thầy tế lễ đạo dân Gallô xưa.
Une druidesse.	Người nữ tế lễ trong đạo Gallô.

Un bouddhiste.	Người đi Thích.
Un payen, un idolâtre.	Người thờ bụt.
Un devin.	Thày bói.
Un sorcier.	Thày phù thủy.

§ 6.

VÊTEMENTS ET ORNEMENTS SACERDOTAUX ET MONASTIQUES. — ÁO MẶC VÀ ÁO LỄ THÀY CẢ VÀ THÀY DÒNG DÙNG.

Un amict.	Khăn vai, khăn amictô.
Une aube.	Áo trắng dài, áo alba.
Un bonnet carré, une barrette.	Mũ, mũ vuông.
Une calotte.	Mũ sọ.
Un camail (d'évêque).	Áo chăn chiên.
Un camail (d'ecclésiastique).	Áo vai, áo lá sen.
Un capuchon.	Mũ áo thày dòng.
Une ceinture, un cordon.	Dây thắt lưng, đai.
Une chape.	Áo cảppa.
Un chapeau.	Nón.
Un tricorne.	Nón tam giác.
Une chasuble.	Áo lễ.
Une crosse.	Gậy chăn chiên.
Une dalmatique.	Áo chức thày già sáu.
Une étole.	Dây stola.
Un froc.	Áo thày dòng.
Un manipule.	Dây manipulô.
Une mitre.	Mũ Giám mục.
Un rochet.	Áo dòng chẽn tay, áo rokêtô.
Une soutane.	Áo thâm dài.
Un surplis.	Áo dòng.

Une tiare.	Mũ Đức thánh Phapha.
Une tunique.	Áo chức thày già năm.
Les vêtements pontificaux, *m. pl.*	Áo lễ Giám mục.

§ 7.

VÊTEMENTS ET ORNEMENTS PAYENS.	VỀ Y PHỤC NHÀ SƯ; VỀ Y PHỤC TẾ THẦN.
Le vêtement des bonzes.	Áo nhà sư.
Le chapeau des bonzes.	Nón sãi, nón thày tu, nón tu lờ.
La barrette bouddhiste.	Mũ nhà sư.
La calotte des bonzes.	Mũ ni.
Leur vêtement de cérémonie.	Áo ca sa.
La crosse abbatiale bouddhiste.	Gậy xích trượng.
Le chapelet bouddhiste.	Tràng hạt.
Un habit de cérémonie.	Áo tế, áo thụng.
Le bonnet de lettré.	Mũ tú tài.
Le pantalon-jupe antique.	Xiêm.
Les bottes.	Ủng.
Les vêtements des porte-insignes.	Áo nậu.
(à manches).	Áo (nậu) văn kiên.
(sans manches).	Áo (nậu) tế kiên.

§ 8.

LE SERVICE DIVIN.	VỀ CÁC VIỆC THỜ PHƯỢNG.
L'adoration, *f*.	Sự thờ phượng.
Adorer, *a*.	Thờ phượng.
L'adoration du Saint-Sacrement.	Chầu giờ.
Le baptême.	Phép rửa tội.
Baptiser, *a*.	Rửa tội.
Suppléer les cérémonies du baptême.	Bù các phép.
La bénédiction.	Sự làm phép.
Bénir, *a*.	Làm phép.
La bénédiction du Saint-Sacrement, le salut.	Chầu Mình thánh.
La communion.	Sự chịu lễ.
Communier, *n*.	Chịu lễ.
La confession.	Sự xưng tội.
Confesser, *a*.	Giải tội.
Se confesser, *r*.	Xưng tội.
La contrition.	Sự ăn năn tội.
Absoudre, *a*.	Giải tội.
La confirmation.	Phép thêm sức cho mạnh đạo.
Confirmer, *a*.	Làm phép thêm sức.
Un enterrement.	Sự chôn xác, sự táng xác; sự đưa xác.
Enterrer, *a*.	Chôn xác, táng xác, đưa xác.
L'Eucharistie, *f*.	Phép Mình thánh.

L'Extrême-Onction, *f.*	Phép xức dầu thánh cho kẻ liệt.
Les funérailles, *f. pl.*	Sự táng xác; đám ma.
Le mariage.	Phép cưới; phép nhất phu nhất phụ.
Marier, *a.*	Làm phép cưới.
Se marier, *r.*	Kết bạn, cưới vợ, lấy vợ lấy chồng.
Une messe de mariage.	Lễ cưới.
La messe.	Lễ, lễ misa.
Grand'messe.	Lễ trọng, lễ hát.
Messe basse.	Lễ thường.
Dire la messe.	Làm lễ.
Entendre la messe.	Xem lễ.
Une neuvaine.	Tuần cầu xin chín ngày.
L'ordre, *m.*	Phép truyền chức.
Les ordres, *m. pl.*	Chức thánh.
Ordonner, *a*, conférer les ordres.	Truyền chức.
Recevoir les ordres.	Chịu chức.
Une ordination.	Lễ truyền chức.
Un sacre d'évêque.	Lễ truyền chức vítvồ.
Un sacre de roi.	Lễ xức dầu cho vua.
Les Pâques, *f. pl.*	Sự chịu lễ trong mùa Phục Sinh.
Faire ses Pâques.	Chịu lễ trong mùa Phục Sinh.
La prière.	Sự đọc kinh, sự cầu nguyện,
Prier, *n.*	Cầu nguyện.
Faire, réciter sa prière.	Đọc kinh.
Une prière.	Kinh.
La prière du matin.	Kinh sáng.
La prière du soir.	Kinh tối.

Le *Veni Sancte.*	Kinh Đức Chúa Phiritô Sangtô.
Le *Pater*, l'oraison Dominicale.	Kinh Thiên Chúa.
L'*Ave Maria*, la Salutation angélique.	Kinh Ave.
Le *Credo*, le Symbole des apôtres.	Kinh tin kính.
Le *Confiteor.*	Kinh cáo mình.
Les Actes de Foi, d'Espérance et de Charité.	Ba kinh Tin, Cậy, Kính mến.
L'Acte de Contrition.	Kinh ba Ngôi.
Le *Salve Regina.*	Kinh Thân mẫu phúc.
L'action de grâces.	Kinh cám ơn.
Les Litanies.	Kinh cầu.
Litanies des Saints.	Kinh cầu các thánh.
Litanies de la Sainte Vierge.	Kinh cầu Đức Bà.
Réciter son chapelet.	Lần hạt.
Une dizaine de chapelet.	Một chục hạt.
Une procession.	Sự đi kiệu.
Aller en procession, faire une procession.	Đi kiệu.
Un sacrement.	Phép Sacaramentô.
Le nécessaire aux sacrements.	Tráp các phép.
Le Saint-Sacrement.	Mình Thánh.
Sacré, ée.	Thánh.
Un sacrifice.	Lễ.
Offrir un sacrifice.	Tế lễ.
Un sermon.	Bài giảng.
Prêcher, *a. n.*	Giảng.
La sonnerie.	Sự đánh chuông; một bộ chuông.

XXIX.

LA JUSTICE.

VỀ VIỆC ÁN TỪ, KIỆN CÁO.

Un avocat, un avoué.	Chúa bầu, thầy kiện.
Un bourreau, un exécuteur des hautes œuvres.	Lý hình.
La cour d'assises.	Toà luận trọng án.
Un geôlier.	Đề lao, điển ngục; kẻ canh tù.
Un guichetier.	Kẻ canh cửa ngục.
Un greffier.	Người nha lại.
Un huissier.	Môn lại.
Un inspecteur des prisons.	Quan khám ngục.
Un juge.	Quan án; quan xử kiện.
Un juge de paix.	Quan xử việc thường hàng tổng.
Un juré.	Kẻ luận hạng tội.
Un jurisconsulte.	Người thông luật.
Un notaire.	Thơ ký.
Un président.	Quan làm đầu toà (nào).
Un président d'exécution.	Quan giám sát.
Un sergent de ville, un gardien de la paix.	Lính trấn phủ.

Un bagne.	Ngục khổ giam.
Un cachot.	Ngục tối.
Une cangue.	Gông.
Les cent plaies, *f. pl.*	Bá đao.
Des ceps, *m. pl.*	Cùm.
Une chaîne, des chaînes.	Xiềng.
Un chevalet.	Ngựa gỗ.
La décapitation, la décollation.	Sự chém đầu, sự trảm quyết.
Décapiter, *a.*	Chém, xử.
Décapiter un condamné.	Chém tù, xử tù.
Un échafaud.	Gác xử tù.
Des entraves, *f. pl.*	Cóng, khước liểu.
L'exil *m.* perpétuel.	Lưu, đày, lưu yên trí.
L'exil temporaire.	Đồ.
L'exposition *f.* au soleil.	Gia hiệu.
Garrotter, *a.*	Trói.
Attacher les bras derrière le dos.	Trói giặt cánh khỉ.
Le greffe.	Tràng án.
La guillotine.	Máy chém tù (bên Tây).
Les menottes.	Thiết liểu tay.
La planchette (d'exécution).	Thẻ, thẻ xử.
La potence.	Giá thắt cổ tù.
Une prison.	Tù, ngục, trại giam.
Emprisonner, *a.*	Giam.
Un rotin, une verge.	Roi.
Flageller, *a*, donner du rotin.	Đánh đòn, tấn.
La strangulation.	Sự xử giảo.
Etrangler, *a.*	Xử giảo, thắt cổ.
Un supplice.	Hình, hình xử.
Etre coupé en morceaux.	Phải lăng trì.

Etre condamné aux éléphants.	Phải voi xé.
La torture.	Hình khảo.
Mettre à la torture.	Khảo cực hình.
Un tribunal.	Khám đường; toà.

XXX.

L'ART. LA SCIENCE.

THƯỢNG NGHỆ. TÀI HỌC.

§ 1.

NOMS DES ARTS ET DES SCIENCES.	TÊN THƯỢNG NGHỆ, TÀI HỌC.
L'agriculture, *f.*	Nghề canh nông, nghề làm ruộng.
Agricole, (2 *g.*)	Thuộc về sự làm ruộng.
L'architecture, *f.*	Phép xây nhà.
L'arithmétique, *f.*	Phép tính.
L'arpentage, *m.*	Phép đo đất.
Arpenter, *a.*	Đo đất, đo ruộng.
L'art militaire, *m.*	Nghề võ.
Les arts libéraux, les beaux-arts, *m.pl.*	Lục nghệ. (*)

(*) Les BEAUX-ARTS annamites et chinois sont au nombre de six: LỄ, les cérémonies; NHẠC, la musique; XẠ, l'art de lancer les flèches; NGỰ, l'équitation; THƯ, l'écriture; SỐ, l'arithmétique.

L'astronomie, *f.*	Phép thiên văn.
La botanique.	Nghề bản thảo.
Le chant.	Sự hát; phép hát.
Chanter, *a. n.*	Hát.
La chimie.	Phép luyện đan.
La chirurgie.	Nghề chích cắt, nghề chữa dấu tích.
La déclamation.	Điệu nói, cung nói.
Le dessin.	Phép vẽ.
Dessiner, *a.*	Vẽ.
Le droit.	Phép dạy lễ luật.
L'écriture, *f.*	Sự viết; kiểu viết.
Ecrire, *a.*	Viết, viết lách.
L'enseignement, *m.*	Sự dạy học, nghề dạy học.
Enseigner, *a.*	Dạy, dạy học.
La géographie.	Phép địa dư.
La géométrie.	Phép đo.
La grammaire.	Phép dạy nói xuôi mẹo; sách mẹo.
La gravure.	Nghề chạm.
Graver, *a.*	Chạm, tạc, tách, thích.
L'histoire, *f.*	Sách sử ký.
L'imprimerie, *f.*	Nghề in.
Imprimer, *a.*	In.
La jurisprudence.	Phép giáo luật.
La lecture.	Sự xem sách, sự đọc sách.
Lire, *a. n.*	Xem sách, đọc sách.
La lithographie.	Phép in bàn đá.
La littérature, les lettres, *f. pl.*	Phép văn chương.
La logique.	Phép dạy luận lý.
Les mathématiques, *f. pl.*	Phép tính.

L'addition, *f.*	Phép tương hợp.
La soustraction.	Phép giảm trừ.
La multiplication.	Phép nhân thừa.
La division.	Phép qui trừ.
Une fraction ordinaire.	Phần bẻ tán thường.
Une fraction décimale.	Phần bẻ tán cứ hàng mười.
La règle de trois simple.	Phép tam số đơn.
Règle de trois composée.	Phép tam số kép.
Règle de société.	Mẹo sai phân.
Règle d'intérêt.	Mẹo tính lãi.
La mécanique.	Phép dẫn các then máy.
La médecine.	Nghề làm thuốc.
La musique.	Nghề hát, nghề bát âm.
La navigation.	Nghề vượt biển.
La peinture.	Phép vẽ thuốc.
Peindre, *a.*	Vẽ thuốc.
La pharmacie.	Nghề thục dược.
La philosophie.	Phép cách vật.
La poésie.	Phép làm văn thơ.
Versifier, *n.*	Làm văn thơ.
La politique.	Phép trị dân.
La rhétorique.	Phép dẫn mẹo làm bài.
La sculpture.	Nghề chạm trổ.
Sculpter, *a.*	Chạm trổ.
La théologie.	Lý đoán.

§ 2.

ARTISTES ET SAVANTS.	VỀ KẺ THIỆN NGHỆ, TÀI HỌC.
Un acteur, une actrice.	Nhà trò, phường hát.
Un antiquaire.	Kẻ thu tích đồ thượng cổ.

Un architecte.	Kẻ ra kiểu xây nhà.
Un arithméticien.	Kẻ tài tính, kẻ thông phép tính.
Un arpenteur.	Kẻ có nghề đo đất.
Un astronome.	Kẻ thông thiên văn.
Un auteur.	Kẻ làm sách, kẻ chép sách.
Un botaniste.	Kẻ thông nghề bản thảo.
Un chanteur, une cantatrice.	Ca công, nhà trò.
Un chirurgien.	Thày chích cắt, thày chữa dấu.
Un dentiste.	Thày chữa bệnh răng.
Un dessinateur.	Thợ vẽ, kẻ vẽ.
Un diplomate.	Quốc sư.
Un docteur.	Tiến sĩ.
Un licencié.	Cử nhân.
Un bachelier.	Tú tài.
Un docteur (médecin).	Thày thuốc, thày lang.
Un écolier, un élève, un étudiant.	Học trò.
Un géographe.	Kẻ thông phép địa dư, kẻ chép sách địa dư.
Un géomètre.	Kẻ biết phép đo, kẻ có nghề đo.
Un grammairien.	Kẻ thông sách mẹo, kẻ làm sách mẹo.
Un graveur.	Thợ chạm.
Un historien.	Kẻ chép sử kí.
Un imprimeur.	Thợ in.
Un jurisconsulte.	Kẻ thông lề luật.
Un lettré.	Văn thân.
Un lithographe.	Thợ in bàn đá.
Un littérateur.	Kẻ thông phép văn chương,
Un logicien.	Kẻ hay luận lý.
Un maître de chant.	Thày dạy hát.

Un maître de dessin.	Thầy dạy vẽ.
Un maître de musique.	Thầy dạy bát âm.
Un maître d'écriture.	Thầy tập viết.
Un maître d'école.	Thầy đồ.
Un mathématicien.	Kẻ thông phép tính.
Un mécanicien.	Kẻ coi máy.
Un médecin.	Thầy thuốc, thầy lang.
Un musicien.	Kẻ tài bát âm.
Un navigateur.	Kẻ hay vượt biển.
Un orateur.	Kẻ giảng bài.
Un peintre.	Thợ vẽ thuốc.
Un pharmacien.	Kẻ thục dược.
Un philosophe.	Kẻ thông phép cách vật.
Un philosophe (un sage).	Quân tử.
Un poète.	Kẻ làm văn thơ.
Un professeur.	Thầy dạy học, thầy giáo.
Un sculpteur.	Thợ chạm trổ.
Un théologien.	Thầy thông lý đoán.
Un traducteur.	Kẻ dịch sách.

§ 3.

USTENSILES POUR LES ARTS ET LES SCIENCES.	CÁC ĐỒ DÙNG HỌC HÀNH VÀ LÀM THƯỢNG NGHỆ.
Un agenda.	Cặp nhật ký.
Un alambic.	Nồi cất rượu, v.v.
Un appui-main, des appuis-main.	Thước kê tay.
Une ardoise.	Tấm đá (trẻ tập viết).

Un baromètre.	Phong vũ châm, tình vũ biểu.
Un bistouri.	Dao chích.
Une boussole.	La kinh, địa bàn.
Un burin.	Dac tách, dao chạm.
Un cachet, un sceau.	Con chấm, ấn, dấu.
Sceller, *a.* (*mettre le sceau*).	Đóng ấn, đóng dấu.
Sceller, *a.* (*cacheter*).	Phong.
Un cahier.	Cặp, cặp giấy.
Un canif.	Dao cắt bút.
Du carton.	Bìa.
Un chevalet.	Yên vẽ.
De la cire.	Nhựa, sáp.
Un cornet.	Đài giấy.
Des couleurs, *f. pl.*	Thuốc vẽ.
Des couleurs à l'huile.	Thuốc vẽ dầu.
Un crayon.	Bút chì.
Crayonner, *a.*	Vẽ bằng bút chì.
Un creuset.	Nồi đúc.
Une écritoire.	Nghiên.
De l'encre, *f.*	Mực.
De l'encre de Chine.	Mực tàu.
Un bâton d'encre de Chine.	Thoi mực.
Délayer *a.* de l'encre de Chine.	Mài mực.
Un encrier.	Ống mực.
De la gomme élastique.	Nhựa xoá bút chì.
Un grattoir.	Dao cạo mực.
Gratter, *a.*	Cạo (mực).
Un livre.	Sách.
Une loupe.	Kính hiển vi, hoả kính.
Une machine.	Máy.
Un mécanisme.	Then máy.

Une machine à vapeur.	Máy lửa.
Une machine hydraulique.	Máy nước.
Une machine électrique.	Máy thu khí âm dương.
Une machine pneumatique.	Máy thụt khí.
Un microscope.	Kính hiển vi.
Un modèle.	Mẫu.
Un niveau.	Ống thăng bằng.
Un pain à cacheter.	Bánh dán thư.
Une palette.	Ván thuốc vẽ.
Du papier.	Giấy.
Du papier à lettre.	Giấy viết thư.
Du papier buvard.	Giấy thấm mực.
Une rame de papier.	Một xếp giấy.
Une main de papier.	Một cặp giấy.
Une feuille de papier.	Một tờ giấy.
Une demi-feuille de papier.	Nửa tờ giấy.
Une page.	Trang.
Du papier (annamite) grand format.	Giấy lệnh.
Du papier (annamite) de première qualité.	Giấy nhất.
Du papier (annamite) de dernière qualité.	Giấy bồi.
Du parchemin.	Giấy bằng da.
Un pinceau.	Bút vẽ; bút viết (chữ nho).
Une plume.	Bút.
Une plume d'oie.	Bút lông.
Une plume taillée.	Bút đã cắt rồi.
Tailler une plume.	Cắt bút.
Une plume métallique.	Bút sắt, ngòi bút sắt.
Un porte-crayon.	Quản bút chì.

Un porte-plume.	Quản bút.
Un poudrier.	Ống cát thấm mực.
De la poudre.	Cát thấm mực.
Une presse (d'imprimerie).	Bàn in.
Un pupitre.	Yên viết; yên sách.
Un registre.	Sổ, sổ sách.
Une règle.	Thước kẻ.
Régler, *a.*	Kẻ, kẻ giấy.
Un scalpel.	Dao chích.
Une sphère céleste.	Bầu giời.
Une sphère terrestre.	Bầu đất.
Un télescope, une longue-vue.	Ống dòm, thiên lý kính.
Un thermomètre.	Ống khí, hàn thử châm.

§ 4.

COULEURS.	VỀ NGŨ SẮC. (*)
L'azur, *m.*	Xanh da giời (nhờn nhợt).
Le blanc.	Trắng.
Le blanchâtre.	Trắng trắng.
Le bleu.	Xanh, xanh da giời.
Le bleuâtre.	Xanh non da giời.
Le brun.	Mùi nâu.
Le carmin.	(Nhất) phẩm hồng.
Le châtain.	Mùi nâu sẫm.
Une couleur.	Mùi, sắc.

(*) Les Annamites admettent cinq couleurs principales: XANH, le vert et le bleu; ĐỎ, le rouge; VÀNG, le jaune; TRẮNG, le blanc; ĐEN, le noir.

Une couleur claire.	Mùi (nào) ngọt.
Une couleur foncée.	Mùi (nào) sẫm (thẫm).
La couleur de cendre, le cendré.	Xám, xam xám.
La couleur de chair, la carnation.	Mùi hồng hồng.
La couleur de paille.	Mùi vàng rơm.
La couleur de rose.	Đỏ ngòn ngọt, điều ngọt.
Le cramoisi.	Đỏ thẫm, tía.
L'écarlate, *m.*	Đại hồng.
Le gris.	Mùi xam xám.
L'incarnat, *m.*	Mùi hồng hồng.
Le jaune.	Vàng.
Le jaunâtre.	Vàng vàng.
Le noir.	Đen, thâm.
Le noirâtre.	Đen đen, xám.
L'olive, l'olivâtre, *m.*	Xanh lá đen đen.
L'orangé, *m.*	Hung hung.
Le pourpre.	Đỏ tía.
Le rouge.	Đỏ, điều, đào, hồng.
Le rougeâtre.	Đỏ đỏ.
Le vert.	Xanh lá cam.
Le vermillon.	Điều.
Le violet.	Tím.

§ 5.

INSTRUMENTS DE MUSIQUE.	NHỮNG ĐỒ BÁT ÂM.
Un alto, une basse.	Tì bà.
Un basson.	Kèn trầm cung.

Une cithare.	Đàn thập lục.
Une clarinette, un hautbois, un flageolet.	Quyển dọc.
Un clairon.	Kèn trận.
Un cor.	Kèn đồng.
Un cor de chasse.	Kèn đi săn.
Une cornemuse.	Kèn bao da.
Un cornet à pistons.	Kèn đồng ba phím.
Une crécelle à sapèques.	Sênh tiền.
Des cymbales, *f. pl.*	Nạo bạt, chũm choẹ.
Un fifre.	Quyển vắt.
Une flûte.	Địch, sáo, ống.
Une guitare.	Đàn tranh, đàn đáy.
Une harpe, un luth.	Đàn cầm.
Un hautbois funèbre.	Kèn loa.
Une lyre.	Cổ cầm.
Un monocorde.	Đàn bầu.
Un orgue, un harmonium.	Đàn phím.
Un pavillon chinois, un chapeau chinois.	Đinh đang.
Un piano.	Đàn phím dây.
Un tambour.	Trống.
Une grosse caisse.	Trống cái, trống đại cổ.
Un tambour de basque.	Trống mảnh.
Un tambour à poignée.	Trống tiểu cổ, trống khẩu.
Un tambour plat.	Trống bản.
Un tambour militaire.	Trống trận.
Un tambourin long.	Trống cơm.
Un tam-tam, un gong.	Chiêng; thanh la.
Une trompe.	Tù và.
Une trompette.	Loa.

Une vielle, un orgue de Barbarie.	Đàn quay.
Un violon.	Tì bà nhỏ.
Un violon à deux cordes.	Nhị.
Un violon à trois cordes.	Tam.
L'âme *f.* d'un violon.	Bầu đàn.
Une anche.	Lưỡi gà.
Un archet.	Mã vĩ.
Une baguette de tambour.	Giùi trống.
Un chevalet.	Cái ngựa.
Un clavier.	Bàn phím.
Une clef, une touche.	Phím.
Une corde.	Dây.
Les pédales *f. pl.* d'un piano, d'un harmonium.	Bàn đạp.
Jouer, *a.*	
D'un instrument à cordes à l'aide d'un archet.	Kéo (đàn).
D'un instrument à touches.	Đánh (đàn).
D'un instrument à vent.	Thổi.
Pincer *a.* un instrument à cordes.	Gảy đàn.

§ 6.

REMÈDES ET OPÉRATIONS MÉDICALES.	VỀ THUỐC THANG VÀ CÁC PHÉP CHỮA BỆNH.
Une amputation.	Sự chặt (chân, tay, v.v.)
Amputer, *a.*	Chặt (chân, tay, v.v.)

Un bain.	Nước tắm; sự tắm, sự ngâm.
Prendre un bain.	Tắm.
Une béquille.	Nạng chống.
Un cautère.	Mồi cứu, mồi đốt.
Cautériser, *a*.	Đốt, cứu.
La diète.	Sự kiêng ăn.
Un emplâtre.	Thuốc dán, thuốc cao.
Une friction.	Sự xoa.
Frictionner, *a*.	Xoa.
Une incision.	Sự rạch, sự mổ.
Un lavement, un clystère.	Thuốc thông khoan.
Le massage.	Sự bóp.
Masser, *a*.	Bóp.
Un médicament.	Thuốc, thuốc thang.
Un pansement.	Sự rịt thuốc, sự buộc dấu.
Panser, *a*.	Rịt; chữa; buộc dấu.
Une ponction.	Sự châm chích.
Une potion.	Thang thuốc, chén thuốc.
Un régime.	Mực riêng ăn uống.
La purgation.	Sự tẩy.
Un purgatif, une purgation.	Thuốc tẩy.
Purger, *a*.	Tẩy, tẩy đi.
Se purger, *r*.	Uống thuốc tẩy.
La saignée.	Phép chích máu ra.
Saigner, *a*.	Chích máu.
Un séton.	Nòng rút mủ.
Une tisane.	Nước thuốc.
La vaccine.	Phép chủng đậu, phép khêu đậu.
Vacciner, *a*.	Chủng đậu, giống đậu, khêu đậu.

Une ventouse. — Ống giác.
  Appliquer une ventouse (scarifiée). — Giác máu.
Un vésicatoire. — Cao phòng da.
  Poser un vésicatoire. — Dán cao phòng da.
Un vomitif. — Thuốc thổ, thuốc mửa.

§ 7.

ŒUVRES D'ART ET DE SCIENCE. — VỀ CÁC VIỆC THƯỢNG NGHỀ TÀI HỌC.

Un air. — Cung, bài.
Une analyse. — Sự (hay là bài) xét từng phần một.
  Une analyse grammaticale. — Bài dẫn mẹo.
  Analyser, *a.* — Xét từng phần một; dẫn mẹo.
L'aquarelle, *f.* — Phép vẽ thuốc nước.
  Une aquarelle. — Tranh vẽ thuốc nước.
Un bas-relief. — Anh chạm nông.
Un camée. — Ngọc chạm.
Une cantate, une chanson. — Ca, ca hát.
Une chansonnette. — Cả vần, ca hát chơi.
Un chœur. — Ca hát cả hội.
Une comédie. — Tuồng, trò chơi.
Un concert. — Hội bát âm.
Un conte. — Truyện biến ngôn.
Une copie. — Bản sao; bản hệt như chính bản.

Copier, *a.*	Sao, chép; làm hệt như, bắt chước.
Une copie (d'écolier).	Văn bài.
Un couplet.	Một khúc ca.
Un croquis.	Tranh vẽ phác.
Une découverte.	Sự mới đã tìm được; sự tìm được sự mới.
Découvrir, *a.*	Tìm được (sự mới).
Une description.	Bài kể cách thế.
Décrire, *a.*	Diễn cách thế.
Une définition.	Câu giải nghĩa (tiếng hay là sự nào).
Définir, expliquer, *a.*	Giải nghĩa, cắt nghĩa.
Un dessin.	Tranh (ảnh) thủy mạc.
Un dialogue.	Bài vấn đáp.
Une ébauche.	Tranh (hay là tượng) mới phác ra.
Ebaucher, *a.*	Phác qua.
Une épreuve (d'imprimerie).	Tờ in thử.
Une esquisse.	Ảnh (tranh) vẽ phác.
Esquisser, *a.*	Phác qua.
Une estampe.	Ảnh in.
Une fable.	Truyện biến ngôn.
Un fond.	Nền.
La gouache.	Phép vẽ thuốc keo.
Une gravure.	Ảnh in (bàn đồng, bàn sắt, bàn gỗ).
Un groupe *(dessin)*.	Ảnh (tranh) vẽ có nhiều người.
Un groupe *(sculpture)*.	Tượng chạm có nhiều người.
Le lavis.	Phép vẽ thuốc nước không vờn.
Une marine.	Tranh vẽ tàu bè.

Des mémoires, *m. pl.*	Sách kể những truyện mình đã xem thấy.
Une narration, un récit.	Bài kể truyện.
Raconter, *a.*	Kể, kể truyện.
• Une nuance.	Nét vờn.
Nuancer, *a.*	Vờn.
Une ombre.	Bóng.
Ombrer, *a.*	Vờn bóng.
Un original.	Bản chính, chính bản.
Un panégyrique.	Văn mồ; bài khen.
Une parodie.	Bài nhạo đối lại (bài nào).
Le pastel.	Phép vẽ bằng bút chì ngũ sắc.
Un pastel.	Tranh vẽ bằng bút chì ngũ sắc.
Un paysage.	Phong cảnh; tranh vẽ phong cảnh.
Un plan.	Bản đồ.
Un poëme.	Văn thơ, vãn, vè vãn.
Un portrait.	Ảnh truyền thần.
Une préface.	Tựa.
Une romance.	Ca, ca hát.
Une statue.	Tượng.
Un tableau.	Tranh, ảnh.
Un thème.	Bài tiếng mình dịch ra tiếng khác, (bài thêma).
Un ton (musical).	Cung.
Une tragédie.	Tuồng khốc hí.
Un vers.	Câu thơ.
Une version.	Bài dịch ra tiếng mình.
L'orthographe, *f.*	Phép viết cứ mẹo.

Correctement.	Cứ mẹo.
La ponctuation.	Phép chấm câu.
Une apostrophe.	Phẩy thượng (ʼ).
Une virgule.	Phẩy, phẩy hạ (,).
Un point.	Chấm (.).
Un point et virgule.	Chấm và phẩy (;).
Deux points.	Hai chấm, chấm kép (:).
Plusieurs points.	Rặng chấm (. . . . .).
Un point d'interrogation.	Chấm dấu hỏi (?).
Un point d'exclamation.	Chấm dấu lấy làm lạ (!).
Un tréma.	Hai chấm trên đầu chữ (¨)
Un trait d'union.	Cắt nối hai tiếng (-).
Un tiret.	Cắt ngang khí dài (—).
Une parenthèse.	Dấu ngoặc đi ngoặc lại ( ).
Des crochets, *m. pl.*	Dấu ngoặc quặp ([ ]).
Des guillemets, *m. pl.*	Dấu ngoặc kép (« »).
Une faute.	Sự viết (hay là nói) sai.
Un barbarisme.	Tiếng viết (hay là nói) sai chính tiếng.
Un solécisme.	Tiếng viết (hay là nói) sai mẹo.

XXXI.

L'AGRICULTURE, *f.*

VỀ NGHỀ CANH NÔNG.

§ 1.

PERSONNES OCCUPÉES AUX TRAVAUX DES CHAMPS.	VỀ NHỮNG NGƯỜI LÀM VIỆC CANH NÔNG.
Un agriculteur.	Kẻ làm ruộng nương.
Un berger, une bergère.	Kẻ chăn chiên.
Un bûcheron.	Kẻ đi củi; kẻ làm gỗ lạt.
Un chevrier, une chevrière.	Kẻ chăn dê.
Un colon.	Kẻ làm ruộng. (Kẻ đi ở đất ngoại quốc).
Un cultivateur.	Kẻ làm ruộng nương. Khong het
Un fermier, une fermière; un métayer, une métayère.	Kẻ làm ruộng đóng thuế.
Un gardeur d'oies, une gardeuse d'oies.	Kẻ chăn ngỗng.
Un glaneur, une glaneuse.	Kẻ đi mót.
Un jardinier, une jardinière.	Kẻ làm vườn.
Un laboureur.	Kẻ cày bừa.
Un laitier, une laitière.	Kẻ bán sữa bò.
Un meunier, une meunière.	Kẻ xay bột.
Un moissonneur, une moissonneuse.	Thợ gặt.

Un pâtre.	Kẻ chăn trâu bò, v. v; mục đồng.
Un porcher, une porchère.	Kẻ chăn lợn.
Un vacher, une vachère.	Kẻ chăn bò cái.
Un vendangeur, une vendangeuse.	Kẻ hái quả nho.
Un vigneron, une vigneronne.	Kẻ làm vườn nho.
Un, une, villageois, e; un, une, campagnard, e.	Người kẻ quê, người xứ quê

§ 2.

TRAVAUX ET OUTILS D'AGRICULTURE. — VỀ NHỮNG VIỆC VÀ NHỮNG ĐỒ LÀM RUỘNG.

Un aiguillon.	Gậy bột thúc bò.
Aiguillonner, *a.*	Đâm, thúc, giục.
Un arrosoir.	Bình tưới.
Arroser, *a.*	Tưới.
Atteler (un cheval à un char).	Buộc (ngựa vào xe).
Atteler un bœuf à la charrue.	Đác ách bò vào cày.
Un bât.	Yên lừa.
Une bêche.	Mai, thuổng, móng.
Bêcher, *a.*	Đào (bằng mai).
Une botte de foin.	Bó cỏ khô.
Un chariot, une charrette.	Xe (chở đồ).
Le timon.	Điếu xe, tay xe.
Un essieu.	Chốt xe.
Une roue.	Bánh xe.

Le moyeu de la roue.	Tum xe.
Les rayons *m. pl*. de la roue.	Căm xe.
Une charrue.	Cái cày.
Le coutre.	Dao cày (tây).
Le manche.	Xeo cày.
Le soc.	Lưỡi cày.
Le versoir.	Mồm cày.
Une courroie.	Dây da.
Un crible.	Cái sàng, cái sảo.
Cribler, *a*.	Sàng, sảo.
La culture.	Sự làm vườn, ruộng, v.v.
Cultiver, *a*.	Làm vườn, ruộng, v.v.
Le défrichement.	Sự vỡ ruộng.
Défricher, *a*.	Vỡ ruộng.
Un échalas, un paisseau.	Cây chống, cột chống.
L'engrais, *m*.	Phân.
Engraisser, fumer, *a*.	Bỏ phân.
Ecussonner, *a*.	Chiết mậm cây.
Une faucille.	Liềm.
Une faux, une faulx.	Liềm lớn dài chuôi.
La faux annamite.	Cái a.
Un fer de faucille, de faux.	Lưỡi liềm.
Faucher, *a*.	Cắt cỏ, rạ, v.v. bằng liềm lớn.
La fenaison.	Sự phơi cỏ.
Faner, *a*.	Phơi cỏ.
Un fléau.	Thiết lĩnh (đập lúa).
Une fourche.	Cái nạng.
Le fumier.	Phân.
Fumier de bœuf, de buffle, de porc, etc.	Phân bò, trâu, lợn, v. v.

Fumier d'excréments humains.	Phân bắc.
Une gerbe.	Bó (lúa).
Une greffe.	Ngành tiếp, cành tiếp.
Un greffoir.	Dao tiếp cành.
Greffer, *a.*	Tiếp cành, chiết.
Une herse.	Cái bừa.
Herser, *a.*	Bừa.
Une houe.	Cuốc quặp.
Un hoyau.	Cuốc chia.
L'irrigation, *f.*	Sự tát nước, sự lấy nước vào ruộng.
Les javelles, *f.pl.*	Gối lúa, đon lúa; bó cành nho.
Javeler, *a.n.*	Đánh gối.
Un joug.	Ách.
Mettre au joug.	Mắc ách.
Oter le joug.	Tháo ách.
Le labourage, le labour.	Sự cày, việc cày.
Labourer, *a.*	Cày.
Une marcotte.	Ngành chiết; ngành đã vin xuống đất.
Marcotter, *a.*	Chiết; vin ngành cây xuống đất.
Un manche (long).	Cán.
Un manche court, poignée.	Chuôi, nắm.
Une meule de foin, de blé, de paille, de chaume, etc.	Đống cỏ khô, đống lúa, đống rơm, đống rạ. v.v.
La moisson.	Lúa gặt; mùa gặt.
Moissonner, *a.n.*	Gặt, gặt hái.
La faucille *(annamite à moissonner le riz)*.	Cái hái.

Un mortier à piler le riz.	Cối đâm gạo.
Un moulin à décortiquer.	Cối xay lúa.
Un panier.	Thúng, giỏ, rổ, giành.
Un pâturage.	Ruộng cỏ (để chăn trâu bò, v. v.)
Mener paître.	Chăn, đem chăn.
Mener paître un buffle, un bœuf.	Đi trâu, đi bò.
Une pioche.	Cái cuốc.
Piocher, *a*.	Cuốc.
Une planche (de légumes).	Luống (rau).
La plantation.	Sự giồng, sự trồng.
Planter, *a*.	Giồng, trồng.
Planter le riz.	Cấy lúa.
Un plantoir.	Cái giầm, cái chét, cái chép.
Une plantation de. . .	Vườn giồng cây. . .
Un râble.	Bàn trang.
Un râteau.	Bừa cào.
Râteler, *a*.	Cào.
Râtisser, *a*.	Nạo cỏ.
La récolte.	Lúa gặt, sự gặt lúa.
La récolte du cinquième mois.	Vụ chiêm, vụ hạ, vụ tháng năm.
La récolte du dixième mois.	Vụ mùa, vụ đông, vụ tháng mười.
Récolter le blé, le riz.	Gặt lúa.
Récolter le maïs.	Bẻ ngô.
Récolter les haricots.	Hái đậu, lấy (trẩy) đậu.
Récolter les légumes.	Hái rau.
Récolter les arachides, les patates.	Đào lạc, đào khoai; bới lạc, bới khoai.
Récolter la canne à sucre.	Chém mía.

Récolter (cueillir) des fruits.	Lấy quả, trảy quả.
Repiquer (le riz).	Cấy (lúa).
Un rouleau.	Cái trục.
Un sarcloir.	Cái lẹm, cái giẩm.
Sarcler, *a. n.*	Làm cỏ.
Les semailles, *f. pl.*	Sự gieo mạ; mùa gieo mạ.
Semer, *a.*	Gieo.
Une serpe.	Dao quắm.
Une serpette.	Dao quắm nhỏ lưỡi.
Un sillon.	Luống cày, đàng cày.
La taille.	Sự phát, sự cắt cành.
Tailler la vigne.	Phát cành cây nho.
Du terreau.	Đất mùn.
Transplanter un arbre.	Bộng cây, đánh cây.
Un van.	Nong vựa; nong; nia.
Vanner, *a.*	Rê, quạt.
Un moulin à vanner, un tarare.	Hòm rê lúa, hòm quạt lúa.
La vendange.	Sự hái quả nho.
Vendanger, *a. n.*	Hái quả nho.

XXXII.

COMMERCE ET FABRIQUE.

VỀ VIỆC BUÔN BÁN VÀ CÁC NGHỀ NGHIỆP.

§ 1.

AFFAIRES COMMERCIALES.	VỀ VIỆC BUÔN BÁN.
Une acceptation.	Sự nhận, sự chịu lời; lời chịu.
Accepter, *a*.	Nhận, chịu, chịu lời.
Un achat.	Sự mua, sự tậu.
Un acheteur.	Kẻ mua, kẻ tậu.
Acheter, *a*. faire emplette de	Mua, tậu.
Acheter du riz.	Đong lúa, đong gạo.
Acheter du coton, de la soie.	Cân bông, cân tơ.
Acheter (un champ, une maison, un buffle).	Tậu (ruộng, nhà, trâu).
Un acquit.	Tờ biên lai.
Acquitter, *a*.	Biên lai; giả hết (nợ).
Une action.	Phần tiền giúp hội.
Un actionnaire.	Kẻ có phần tiền trong hội.
Un affréteur.	Kẻ thuê một chiếc tàu.
Affréter, *a*.	Thuê (một chiếc tàu).

L'argent comptant.	Tiền tươi.
Des arrhes, *f.pl.*	Tiền cọc, tiền giam.
Un article.	Một thứ hàng hoá.
Un associé.	Kẻ vào hội, kẻ vào phường.
Associer, *a.*	Nhận vào hội, cho vào phường.
S'associer *r.* à . .	Vào hội vuối. . , vào phường vuối. . .
Un assortiment.	Một bộ (đồ).
Assortir une boutique.	Sắm đủ đồ mở cửa hàng.
S'assortir, *r.*	Sắm đủ đồ buôn bán.
Une assurance.	Tờ (hay là việc) phòng thiên tai.
Des avaries, *f.pl.*	Sự hư tàu, sự hư đồ tàu chở.
Des marchandises avariées.	Hàng hoá hư.
Une baisse.	Sự sút giá, sự hạ giá.
Baisser, *n.*	Sút giá, hạ giá.
Une balance.	Sự so sánh tiền được vuối tiền tiêu.
Balancer, *a.*	So sánh tiền được vuối tiền tiêu.
Une balle *de marchandises.*	Bó đồ to, gói đồ to, kiện đồ.
Un ballot.	Bó đồ (hay là gói đồ) nhỏ vậy.
Une banque.	Nhà đổi bạc.
Une banqueroute.	Sự vỡ nợ.
Un banqueroutier.	Kẻ vỡ nợ.
Un bilan.	Sự cân nhắc phần được phần tiêu.
Un billet.	Văn khế, tờ nhận nợ.
Un billet de banque.	Bạc giấy.
Le bon marché.	Sự mua bán rẻ, giá rẻ.
A bon marché.	Rẻ.

Une boutique.	Hàng buôn, cửa hàng.
Un brevet d'invention.	Tờ bạn phép một mình được làm đồ gì.
Un bureau.	Nhà giấy.
La caisse.	Hòm đựng tiền bạc; chỗ giữ hòm đựng tiền bạc.
Le caissier.	Người tài phú.
Le capital.	Vốn, gốc.
Une cargaison.	Đồ hàng một chiếc tàu chở.
Un chaland, une pratique.	Kẻ mua; kẻ quen mua một cửa hàng.
Un chaland (*bateau*).	Thuyền lồng, tàu lồng,
Le change.	Sự đổi tiền bạc; giá vàng bạc; cã vàng, cã bạc.
Changer, *a*.	Đổi tiền bạc.
Le chargement.	Các đồ một chiếc tàu (*hay là* một cái xe) chở.
Charger, *a*.	Xếp đồ xuống tàu; xếp đồ lên xe.
Des colis, *m. pl.*	Kiện đồ, kiện hàng hoá.
Une commande.	Sự đặt, sự thửa (đồ gì); đồ đã đặt.
Commander, *a*.	Đặt, thửa.
Un commerçant.	Người buôn bán, lái buôn.
Commercer, *n*.	Buôn bán.
Le commerce.	Việc buôn bán; nghề buôn bán.
Un commis.	Kẻ giúp việc cửa hàng.
Un commis voyageur.	Người đi mời hàng.
Une commission.	Việc cậy liệu thay.
Un compte.	Sổ.

Porter en compte.	Biên vào sổ, ghi vào sổ.
Faire un compte.	Tính sổ.
Un comptoir.	Đàng bán hàng.
Un comptoir (colonial).	Phố (lập nơi ngoại quốc).
Etablir un comptoir.	Mở phố.
Un connaissement.	Tờ biên lai (hàng hoá xếp xuống tàu).
Une consignation.	Sự ký thác đồ hay là tiền bạc (trong tay quan).
La contrebande.	Sự chở đồ trốn tuần.
Un contrebandier.	Kẻ chở đồ trốn tuần.
Passer en contrebande.	Chở (đồ) trốn tuần.
Une contrefaçon.	Sự giả đồ; đồ giả, đồ mạo.
Un contrefacteur.	Kẻ giả đồ, kẻ mạo đồ.
Contrefaire, *a*.	Giả, mạo.
La correspondance.	Thư từ vãng lai.
Un correspondant.	Kẻ thông tin.
Correspondre avec. . .	Thông tin vuối. . .
Le cours.	Giá chung (bạc, hàng hoá).
Le courtage.	Nghề làm mối hàng.
Un courtier.	Kẻ làm mối hàng.
Une créanee.	Nợ người ta mắc vuối mình.
Un créancier.	Chủ nợ.
Le crédit.	Sổ biên tiền được; sự mua bán chịu.
Vendre à crédit.	Bán chịu.
Acheter à crédit.	Mua chịu.
Le débit.	Sự bán đắt; sự bán hàng vặt hàng lẻ; sổ biên tiền xuất.
Débiter, *a*.	Bán đắt; bán hàng vặt hàng lẻ.

Un débitant.	Kẻ bán hàng vặt hàng lẻ.
Un débiteur.	Kẻ mắc nợ.
Des déboursés, *m.pl.*	Tiền xuất.
Débourser, *a.*	Xuất tiền.
Le déchargement.	Sự rỡ đồ hàng.
Décharger, *a.*	Rỡ đồ, bốc đồ.
Du déchet.	Phần hại, phần hư.
Le détail.	Hàng lẻ, hàng vặt.
Un détaillant, un marchand au détail.	Kẻ bán hàng lẻ, kẻ bán hàng vặt.
Détailler, *a.* vendre au détail.	Bán hàng lẻ, bán vặt.
Une dette.	Nợ.
Devoir, *a.*	Mắc nợ.
Un dividende.	Phần lãi ngoại.
Un échantillon.	Mẫu hàng hoá.
Une échéance.	Hạn giả nợ.
Echoir, *n.*	Đến hạn.
L'emmagasinage, *m.*	Sự để vào xưởng trữ đồ.
Emmagasiner, *a.*	Để vào xưởng trữ hàng.
Une emplette.	Sự mua; đồ đã mua.
Un emprunt.	Sự vay nợ.
Un emprunteur.	Kẻ vay nợ.
Emprunter, *a.*	Vay nợ, vay.
L'entrée, *f.*	Sổ đồ chở vào (nơi nào).
Un envoi, une expédition.	Sự gửi hàng hoá.
Envoyer, expédier, *a.*	Gửi hàng hoá.
L'escompte, *f.*	Tiền trả thủy.
Escompter, *a.*	Đãi tiền trả thủy.
Des espèces, *f. pl.*	Thật tiền, thật đồng bạc, thật đồng vàng.
Espèces courantes.	Tiền thông dụng.

Espèces sonnantes.	Thật tiền.
Un expéditionnaire.	Kẻ gửi hàng hoá.
Un expert.	Ông thẩm nghiệm.
Une expertise.	Sự thẩm nghiệm.
Expertiser, *a.*	Thẩm nghiệm.
L'exportation, *f.*	Sự chở hàng hoá sang nước khác.
Exporter, *a.*	Chở hàng hoá sang nước khác.
La fabrication.	Sự làm (đồ gì).
Un fabricant.	Kẻ làm (đồ gì).
Fabriquer, *a.*	Làm (đồ gì).
Une facture.	Đơn cửa hàng, tờ biên giá đồ đã mua.
Une faillite.	Sự vỡ nợ.
Des fonds, *m. pl.*	Tiền vốn.
Les fonds publics.	Của công khố.
Placer à fonds perdus.	Cho vay liều cả vốn.
Des frais, *m. pl.*	Phí tổn.
Le fret.	Tiền quá giang; những đồ một chiếc tàu buôn chở; sự thuê tàu.
Le gain.	Lợi lãi.
Gagner, *a.*	Được lợi.
Le gros.	Hàng bán cất.
Un marchand en gros.	Lái buôn bán cất.
Une hausse.	Sự nhắc giá lên.
Hausser, *n.*	Nhắc giá lên.
L'importation, *f.*	Sự chở đồ vào (nước nào).
Importer, *a.*	Chở đồ vào (nước nào).
L'intérêt, *m.*	Lãi.

Prêter à intérêt.	Cho nợ lãi.
Un intérêt.	Phần lãi.
Intéresser, *a*.	Cho ăn phần lãi.
Un inventaire.	Sổ các đồ.
Le journal.	Sổ nhật ký.
Une lettre de change.	Tờ đổi bạc.
Payable à vue.	Hễ đưa thì có tiền ngay.
Payable à deux mois.	Cách hai tháng mới đưa tiền.
Tirer sur . . . , *a*.	Lấy tiền tại . . .
Une lettre de voiture.	Sổ đồ một xe chở.
Un magasin.	Xưởng, xưởng đồ.
Un mandat.	Tờ bảo giao tiền (cho ai); tờ ủy việc.
Un marchand.	Người buôn bán, lái buôn.
Des marchandises, *f. pl.*	Hàng hoá, đồ buôn bán.
Un marché.	Sự mà cả.
Faire, passer, conclure un marché.	Mà cả.
Le montant.	Số cộng; các kỳ đồng.
Un négociant.	Lái buôn, người buôn bán.
Négocier, *n*.	Buôn, buôn bán.
Négocier, *a*.	Mà cả; liệu.
Un payement.	Sự giả tiền; sự giao tiền.
Payer, *a*.	Giả tiền, giao tiền.
Payer comptant.	Giao tiền tươi.
Du papier-monnaie.	Bạc giấy.
Un passe-port.	Tờ thông hành, dẫn văn.
Le poids.	Cân; sự nặng nhẹ.
Un prêt.	Sự cho vay; sự cho mượn.
Un prêteur.	Kẻ cho vay; kẻ cho mượn.
Un prêteur sur gages.	Kẻ cho vay cầm đồ.

Prêter, *a*.	Cho vay; cho mượn.
Le profit.	Lợi, lợi lãi.
Une promesse.	Lời hứa.
Une quittance.	Tờ biên lai.
Quittancer, *a*.	Biên lai.
Un rabais.	Hời giá.
Rabattre *a*, vendre au rabais.	Bán hời giá.
Une raison sociale.	Hội buôn, hiệu.
Un récépissé, un reçu.	Tờ biên lai, tờ biên nhận.
La recette; une recette.	Tiền thâu.
Recevoir à compte.	Nhận phần nợ.
Recevoir pour fin de compte.	Nhận đứt nợ.
Une reconnaissance.	Tờ nhận.
Reconnaître une dette.	Nhận nợ.
Un registre.	Sổ, sổ sách.
Enregistrer, *a*.	Biên vào sổ.
Un remboursement.	Sự giả nợ, tiền giả nợ.
Rembourser, *a*.	Giả nợ, giả; đền.
Une remise (d'argent).	Hời giá; chước nợ, tha nợ.
Le risque.	Nhất may nhất rủi.
La signature.	Chữ ký; sự ký tên.
Une société.	Hội, hiệu, phường.
Fonder une société.	Lập hội, lập hiệu, lập phường.
Entrer dans une société.	Vào hội, vào hiệu, vào phường.
Solder un compte.	Giả hết (nợ nào), giả nốt.
Un tarif.	Yết thị giá.
Tarifer, *a*.	Định quan giá.
Un taux.	Yết thị giá; lãi.
Une traite.	Đơn đổi bạc.
Un traité.	Tờ giao, điều giao.

L'usure, *f.*	Sự đặt nợ ăn lãi.
Un usurier.	Kẻ đặt nợ ăn lãi.
Des valeurs, *f. pl.*	Bạc giấy; tờ đổi bạc.
La vente.	Sự bán, sự bán chác.
La vente au détail.	Sự bán hàng vặt.
La vente en gros.	Sự bán hàng cất.
Une vente aux enchères.	Sự bán ganh giá.
Vendre, *a.*	Bán, bán chác.
Vendre au comptant.	Bán tiền tươi.
Vendre à crédit.	Bán chịu.

§ 2.

ARTISANS, COMMERÇANTS.	VỀ THỢ, VỀ NGƯỜI BUÔN BÁN.
Un agent d'affaires.	Người mối việc.
Un armurier, un arquebusier.	Thợ rèn súng, thợ rèn khí giới.
Un, une aubergiste.	Kẻ bán hàng quán.
Un banquier.	Người đổi bạc.
Un barbier.	Thợ cạo. Khone cheo hua
Un, une, batelier, ère.	Kẻ làm nghề thuyền bè, chân sào.
Un batteur d'or.	Thợ nát vàng.
Un bijoutier, un joaillier.	Thợ làm (hày là người bán) những đồ báu ngọc.
Un, une, blanchisseur, se.	Kẻ giặt (và là) quần áo.
Un, une, boucher, ère.	Kẻ làm thịt (bò, v.v.); kẻ bán hàng thịt.
La boucherie.	Nghề làm hàng thịt.
Un, une, boulanger, ère.	Thợ làm bánh tây.

Une boulangerie.	Hàng bánh tây.
Une bouquetière.	Thợ kết giùm hoa.
Un bouquet.	Giùm hoa, bó hoa.
Un bourrelier.	Thợ làm đồ ngựa.
Un brasseur.	Kẻ làm rượu bọt.
Un briquetier.	Thợ gạch.
Un brocheur, une brocheuse.	Người khâu lược sách.
Un brodeur, une brodeuse.	Thợ thêu.
Un brossier.	Thợ làm bàn chải.
Un cabaretier.	Kẻ bán hàng chè, hàng rượu.
Un cafetier, un limonadier.	Kẻ bán hàng cà phe và những thức uống mát.
Un cardeur, une cardeuse.	Thợ chải ruột đệm.
Un carrossier.	Thợ đóng xe.
Un cartier.	Thợ làm cỗ bài.
Un chamoiseur.	Thợ thuộc da cả lông,
Un chandelier, (fabricant de chandelles).	Thợ đúc nến mỡ.
Un changeur.	Người đổi bạc.
Un chapelier.	Thợ làm nón.
Un charbonnier.	Thợ đốt than.
Un charcutier.	Kẻ làm hàng xổ.
Un charpentier.	Thợ mộc.
Un charretier.	Kẻ đưa xe (to).
Un charron.	Thợ đóng xe (to).
Un chaudronnier.	Thợ đúc nồi, vạc, v. v.
Un chiffonnier.	Kẻ nhặt giẻ rách giấy bỏ.
Un coiffeur, un perruquier.	Thợ ngôi, thợ húi đầu, thợ chải tóc; kẻ bán tóc mượn.
Un colporteur.	Kẻ bán rồi, kẻ bán hàng xách.
Le colportage.	Sự (*h.là* nghề) bán hàng xách.

Un commissionnaire.	Người kẻ khác sai mượn.
Un compositeur.	Thợ xếp chữ in.
Un confiseur.	Thợ làm mứt.
Un cordier.	Thợ đánh dây, thợ đánh thừng.
Un cordonnier, un bottier.	Thợ giầy. Sang bet Kenb
Un corroyeur.	Thợ thuộc da, kẻ bán da thuộc.
Un courtier.	Người mối việc buôn bán.
Un coutelier.	Thợ rèn dao.
Une couturière.	Thợ may đàn bà.
Un couvreur.	Thợ lợp nhà.
Couvrir une maison.	Lợp nhà.
Couvrir en tuiles.	Lợp ngói.
Maison couverte en tuiles.	Nhà ngói.
Couvrir en jonc marin.	Lợp bổi.
Couvrir en paille.	Lợp gianh, lợp rạ.
Maison couverte en paille.	Nhà gianh.
Couvrir en tôle.	Lợp sắt tây.
Un crieur.	Kẻ rao mõ.
Un décrotteur.	Kẻ đánh giầy.
Un dégraisseur.	Thợ giặt vết dầu mỡ.
Un distillateur.	Thợ cất rượu, v.v.
Un doreur.	Thợ thiếp vàng, thợ xuy vàng.
Un droguiste.	Kẻ bán hàng thuốc thang.
Un ébéniste.	Thợ hàng đàn.
Un emballeur.	Thợ xếp đồ vào hòm, vào thùng.
Un entrepreneur.	Người nhận việc khoán trắng.
Un épicier.	Kẻ bán hàng xén.
Un fabricant de . . .	Kẻ làm . . . .
Un facteur.	Người chuyển thư trạm.
Un facteur d'instruments de musique.	Thợ đóng đồ bát âm.

Cultivateur de riz Khone het na
ou ... Khone het Rai

Un faïencier.	Thợ làm đĩa bát.
Un ferblantier.	Thợ đóng đồ sắt tây.
Un fileur, une fileuse.	Kẻ kéo sợi kéo vải.
Un fondeur.	Thợ đúc.
Un forgeron.	Thợ rèn, thợ rào.
Un foulon.	Thợ nện nhung gịạ.
Un fourreur.	Kẻ bán da thuộc cả lông.
Un fripier.	Kẻ bán quấn áo cũ.
Un fruitier.	Người bán các thứ quả ăn.
Un fumiste.	Thợ chữa lò sưởi cho thông khói.
Un gantier.	Thợ may bao tay.
Un grainier.	Kẻ bán hạt giống.
Un herboriste.	Kẻ bán lá làm thuốc.
Un horloger.	Thợ làm đồng hồ.
Un hôte, une hôtesse.	Chủ hàng quán.
Un incrusteur.	Thợ khảm xà cừ.
Un jardinier.	Kẻ làm vườn.
Un laqueur.	Thợ sơn.
Une laveuse.	Thợ giặt.
Un libraire.	Kẻ bán sách.
La librairie.	Nghề bán sách.
Une librairie.	Hàng bán sách.
Un linger.	Kẻ bán (hay là may) đồ bằng vải.
Une lingère.	Người đàn bà may (*hay là* là) đồ bằng vải.
Un luthier.	Thợ đóng đàn.
Un maçon.	Thợ nề, thợ xây.
Bâtir, *a*.	Xây.
Un maquignon.	Lái ngựa.

Un marchand.	Người buôn bán.
Un marchand au détail.	Kẻ bán hàng vặt.
Un marchand en gros.	Kẻ bán hàng cất.
Un marchand de bœufs.	Lái bò.
Un marchand de buffles.	Lái trâu.
Un marchand de tabac.	Kẻ bán hàng thuốc lá.
Un marchand de vins.	Kẻ bán hàng rượu.
Un maréchal ferrant.	Thợ bịt móng ngựa.
Ferrer un cheval.	Bịt móng ngựa.
Un mécanicicn.	Thợ đóng then máy; kẻ coi then máy.
Un menuisier.	Thợ mộc.
Un mercier.	Kẻ bán hàng xén.
Un meunier.	Thợ xay bột.
Un miroitier.	Thợ làm mặt gương.
Un opticien.	Thợ làm mục kính, ống dòm.
Un orfèvre.	Thợ bạc.
Un ouvrier, une ouvrière.	Thợ.
Un papetier.	Thợ làm giấy; kẻ bán giấy.
Un parfumeur.	Kẻ bán hàng thuốc thơm.
Un pâtissier.	Thợ làm bánh trà.
De la pâtisserie.	Bánh trà.
Un paveur.	Thợ lát đá.
Un pêcheur.	Kẻ có nghề đánh cá, thủy cơ, người câu kéo.
Un pêcheur à la ligne.	Người câu cá.
Un plombier.	Thợ thiếc.
Un poissonnier, une poissonnière.	Kẻ bán cá, hàng cá.
Un portefaix.	Phu đều.
Un potier.	Thợ gốm.

Un quincaillier.	Kẻ bán các đồ sắt đồ đồng.
Un raffineur de sucre.	Kẻ cầm đường, kẻ lọc đường.
Un ramoneur.	Thợ nạo ống khói.
Une ravaudeuse.	Đàn bà chữa bít tất.
Ravauder, *a*.	Chữa bít tất.
Un relieur.	Thợ đóng sách.
Un restaurateur.	Kẻ bán hàng cơm.
Un sabotier.	Thợ đẽo guốc.
Un savetier.	Thợ chữa giầy.
Un scieur.	Thợ cưa.
Un scieur de long.	Thợ xẻ.
Un sellier.	Thợ đóng yên ngựa.
Un serrurier.	Thợ làm khoá.
Un tailleur.	Thợ may, thợ khâu.
Un tailleur de pierre.	Thợ đá.
Un tanneur	Thợ thuộc da.
Un tapissier.	Kẻ bán hàng thảm.
Un teinturier.	Thợ nhuộm.
Un tisserand.	Thợ dệt.
Un tonnelier.	Thợ đóng thùng rượu.
Un tourneur.	Thợ tiện.
Un traiteur.	Kẻ bán hàng cơm.
Un tricoteur, une tricoteuse.	Thợ đan (bít tất v.v.)
Un tuilier.	Thợ ngói.
Un vannier.	Thợ đan lát.
Un vernisseur.	Thợ sơn.
Un verrier.	Thợ nấu thủy tinh.
Un vitrier.	Thợ thủy tinh.
Un voiturier.	Kẻ đưa xe.

Un apprenti, une apprentie.	Kẻ đang học nghề, kẻ mới tập làm nghề.
Un contre-maître.	Người đốc công.
Un garçon.	Kẻ lập dịch.
Un garçon de café.	Kẻ lập dịch hàng cà phe.
Une demoiselle de magasin.	Người nữ bán hàng thay chủ.
Un homme de peine, un manœuvre.	Phu, phu phen.
Un prote d'imprimerie.	Kẻ đốc việc in.

§ 3.

LIEUX DE FABRICATION ET DE VENTE. NHỮNG NƠI LÀM VÀ BÁN ĐỒ.

Un atelier.	Nhà làm việc.
Une auberge.	Hàng quán, hàng cơm.
Une boucherie.	Hàng thịt.
Une boutique.	Hàng buôn, cửa hàng.
Une enseigne.	Biển hiệu.
Une brasserie.	Hàng làm rượu bọt.
Une briqueterie.	Nơi làm gạch, lò gạch.
Un café.	Hàng cà phe.
Une corderie.	Nơi đánh dây đánh thừng.
Une distillerie.	Nhà cất rượu.
Un entrepôt.	Xưởng chứa tạm đồ.
Une fabrique de . . .	Nhà làm . . .
Une filature de coton, etc.	Nhà kéo vải, v.v.
Filer, *a.*	Kéo sợi, kéo vải.
Une fonderie.	Nhà đúc.
Une forge.	Lò rèn, lò rào.

Un four.	Lò.
Un four à briques.	Lò gạch.
Un four à chaux.	Lò vôi.
Une fournée.	Một lò.
Un hôtel, une hôtellerie.	Hàng quán.
Une imprimerie.	Nhà in.
Un magasin.	Nhà đồ, xưởng xếp đồ.
Un marché, les halles, *f. pl.*	Chợ.
Un moulin à farine.	Nhà xay bột.
Un moulin à eau.	Máy xay bột nước quay.
Un moulin à vent.	Máy xay bột gió quay.
Une papeterie.	Nhà làm giấy.
Une poissonnerie.	Chợ bán cá.
Une raffinerie de sucre.	Nhà cấm đường, nhà lọc đường
Un restaurant.	Hàng cơm.
Une tannerie.	Nhà thuộc da.
Une verrerie.	Nhà nấu thủy tinh.

§ 4.

OUTILS, ETC.	NHỮNG ĐỒ LÀM NGHỀ, V. V.
Une aiguille.	Cái kim.
Le chas de l'aiguille.	Lỗ kim, trôn kim.
Un aviron.	Mái chèo, bê chèo.
Une balance.	Cân thăng bằng.
Un battoir.	Bàn giặt.
Un brunissoir.	Đá đánh bóng.
Un burin.	Dao tách, đục tách.
Des cisailles, *f. pl.*	Kéo cắt sắt.

Un ciseau.	Cái đục.
Un ciseau à talon.	Cái chàng.
Des ciseaux, *m. pl.*	Cái kéo.
Un clou.	Cái đánh.
Une cognée.	Cái rìu chém cây.
Un coin.	Cái nêm.
De la colle.	Hồ.
De la colle forte.	Keo.
Un compas.	Cái kìm pa, cái qui xích.
Une coupelle, un creuset.	Nồi đúc.
Un crochet.	Cái móc.
Du cuir.	Da thuộc.
Un dé (à coudre).	Cái bao may.
Une demoiselle.	Vồ đứng.
Un dévidoir.	Cái guồng.
Un écrou.	Rốt (chốt) đanh ốc.
Une enclume.	Hòn đe, cái đe.
Une équerre.	Thước thợ, thước vuông.
Un établi.	Bàn (thợ làm việc).
Un étau.	Cái cặp, cái kẹp.
Un filet.	Chài, lưới.
Un foret.	Cái khoan.
Une forme.	Cái khuôn.
Un fuseau.	Con quay, cái guộn vải.
Une hache	Cái búa, cái rìu.
Un hameçon.	Lưỡi câu.
Une huche, un pétrin.	Máng thấu bột.
Un levier.	Đòn bẩn.
Une ligne.	Cần câu.
Une lime.	Cái giũa, cái thứa.
Un maillet.	Cái vồ, vồ sàm.

Un marteau.	Cái búa, búa đanh.
Un métier à tisser.	Không cửi, giường cửi.
Une meule.	Cối xay bột.
Une nasse.	Đó, trúm, lờ, đăng.
Une navette.	Cái thoi (dệt cửi).
Une pagaïe.	Giầm bơi.
Une pelle.	Mai, thuổng, móng.
Un pinceau.	Bút vẽ, bút lông.
Une pioche.	Cái cuốc.
Un perçoir.	Cái khoan.
Une quenouille.	Cần kéo vải.
Un rabot, une varlope.	Cái bào.
Une rame.	Cái chèo.
Une règle.	Cái thước.
Un rouet.	Cái xa, xa kéo.
Une scie.	Cái cưa.
Un tamis.	Cái rây.
Des tenailles, *f.pl.*	Cái kìm.
Un tour.	Bàn tiện.
Un tournevis.	Cái vặn đanh ốc.
Un tréteau.	Chân mễ, chân ngựa.
Une truelle.	Cái bay.
Un vilebrequin.	Cái khoan.
La mèche.	Lưỡi khoan.
Une vis.	Đanh ốc.

XXXIII.

LA GUERRE.

VỀ VÕ BIỀN.

§ 1.

DIFFÉRENTS SERVICES.	VỀ CÁC THỨ BINH LÍNH.
Une armée.	Đạo binh.
Une armée de terre.	Đạo binh bộ.
Une armée de mer.	Đạo binh thủy.
Une armée de réserve.	Đạo binh tiếp.
L'avant-garde, *f.*	Tiền đạo, tiền binh.
L'aile *f.* droite.	Hữu dực, hữu đạo.
Le centre.	Trung đạo.
L'aile *f.* gauche.	Tả dực, tả đạo.
L'arrière-garde, *f.*	Hậu đạo, hậu binh.
L'artillerie, *f.*	Binh pháo thủ.
L'artillerie à pied.	Binh pháo thủ bộ.
L'artillerie légère.	Binh pháo thủ kị mã.
L'artillerie de marine.	Binh pháo thủ thủy đạo.
Un bataillon.	Phần cơ binh bộ (đủ bốn đội).
La cavalerie.	Lính kị mã, mã binh.
Le commissariat de la marine.	Bộ các quan giữ việc cho lính thủy đạo.

Une compagnie,	**Một đội.**
Un escadron.	**Phấn cơ binh kị (đủ bốn đội).**
Une escouade.	**Một thập binh; những lính về quyền một ông cai.**
La garde impériale, royale.	Hậu vệ, vệ hậu.
La garde nationale.	Hương dũng.
Les gardes *m. pl.* du corps.	Thị vệ.
La gendarmerie.	Cơ lính trấn phủ.
Le génie.	Cơ lính phòng bị.
L'infanterie, *f.*	Binh bộ.
L'infanterie de marine.	Lính đi thú ngoại quốc.
L'intendance, *f.*	Bộ các quan điển ti.
La légion étrangère.	Lính mộ ngoại quốc.
La musique.	Nhạc binh.
Un régiment.	Cơ binh, vệ binh.
Les satellites, *m.pl.*	Lính lệ, lệ binh.
Un arbalétrier.	Lính bắn ná.
Un archer.	Lính bắn cung, lính bắn giàng.
Un artilleur.	Lính bắn súng trụ.
Un carabinier.	Lính kị bắn súng hiệp.
Un cavalier.	Lính kị mã.
Un chirurgien.	Quan thầy thuốc.
Un clairon.	Lính thổi kèn.
Un cuirassier.	Lính kị mặc mã giáp.
Un dragon.	Lính kị mang gươm.
Un fantassin.	Lính bộ.
Un fifre.	Lính thổi quyển vắt.
Un fusilier.	Lính bắn súng hiệp.
Un garde du corps.	Lính thị vệ.
Un garde national.	Lính hương dũng.

Un grenadier.	Lính kén ném trái phá tay.
Un hallebardier.	Lính cầm siêu đao, lính cầm mác.
Un homme d'armes.	Lính, lính tráng.
Un hussard.	Binh kị nước Hungaria. (*)
Un intendant militaire.	Quan điển ti.
Un lancier.	Lính cầm giáo.
Un milicien.	Lính mộ.
Un mineur.	Lính đào hầm địa lôi phục.
Un musicien.	Nhạc binh.
Un pionnier.	Lính đào đất dọn đàng.
Un pontonnier.	Lính bác cầu.
Un sapeur.	Lính mang búa dọn đàng.
Un soldat.	Lính, lính tráng.
Un soldat du génie.	Lính phòng bị.
Un tambour.	Lính đánh trống.
Un tirailleur.	Lính bắn rải rác.
Un tirailleur tongkinois, annamite.	Lính tập, lính mộ.
Un trompette.	Lính thổi kèn.
Un vétérinaire.	Thầy thuốc chữa ngựa.
Un cantinier, une cantinière.	Kẻ bán hàng rượu cho lính.
Un conscrit.	Lính tân giản.
Un éclaireur.	Lính thám binh.
Un espion.	Quân do.
Un guide.	Người hướng đạo.
Un infirmier.	Lính coi sóc kẻ liệt.
Un instructeur.	Kẻ tập binh.

(*) Cũng đã đặt tên ấy cho một cơ binh kị nước Phalangsa.

Une recrue.	Lính mới.
Recruter, *a*.	Tuyển binh, mộ binh.
Un vivandier, une vivandière.	Kẻ bán đồ ăn uống cho lính.

§ 2.

GRADES.	VỀ PHẨM TRẬT (*)
Un généralissime, un général en chef.	* Quan tổng thống, quan tướng.
Un maréchal.	* Quan tổng thống.
Un général de division.	Quan bảy khoanh, quan ba sao; * quan đề đốc.
Un général de brigade.	Quan sáu khoanh, quan hai sao; * quan lãnh binh, chánh lãnh.
Un vice-général de brigade.	* Quan phó lãnh binh, quan phó lãnh.
Un état-major.	Các quan phòng bộ (quan nào).
Un chef d'état-major.	Quan đầu phòng bộ (quan nào).
Un aide-de-camp.	Quan phòng bộ (quan nào).
Un colonel.	Quan năm khoanh; * quan chánh cơ, quản cơ.
Un lieutenant-colonel.	Quan năm khoanh (ba vàng hai bạc; * quan phó cơ, phó quản cơ.
Un major.	Quan giữ việc một cơ binh.

(*) Les expressions marquées d'un * sont les mots usités dans l'armée annamite.

Un chef de bataillon.	Quan tư, quan bốn khoanh (về binh bộ); * quan hiệp quản.
Un chef d'escadron.	Quan tư, quan bốn khoanh (về binh kị).
Un adjudant-major.	Quan ba giữ việc một phần cơ.
Un capitaine.	Quan ba khoanh; * ông đội, suất đội.
Un lieutenant.	Quan hai khoanh; * quan phó đội.
Un sous-lieutenant.	Quan một khoanh, quan một.
Un officier.	Ông quan, quan.
Un adjudant.	Quan một khoanh bạc.
Un sergent-major.	Ông đội bốn (về binh bộ).
Un maréchal des logis chef.	Ông đội bốn (về binh kị.)
Un sergent-fourrier.	Ông đội thơ lại.
Un sergent.	Ông đội (về binh bộ); * ông cai.
Un maréchal des logis.	Ông đội (về binh kị).
Un fourrier.	* Thơ lại.
Un sous-officier.	Ông đội.
Un brigadier.	Ông cai (về binh kị).
Un caporal.	Ông cai (về binh bộ:) * ngũ trưởng.
Un porte-drapeau, un porte-enseigne.	Quan cầm cờ, (về binh bộ); *cờ đầu.
Un porte-étendard.	Quan cầm cờ (về binh kị).
Un trompette-major.	Ông đội đốc lính thổi kèn.
Un tambour-major.	Ông đội đốc lính đánh trống.
Uu médecin, un chirurgien.	Quan thày thuốc.
Un aumônier.	Thày cả coi lính.

§ 3.

ARMES. VỀ KHÍ GIỚI.

Une arbalète.	Ná.
La gâchette.	Lẩy.
Un arc.	Cung, giàng.
Une arme à feu.	Khí giới hoả mai, khẩu súng.
Une arme blanche.	Gươm giáo, đồ đoản.
Une arquebuse.	Súng hoả mai.
Une baïonnette.	Mũi vớt xỏ đầu súng.
Une bombe.	Trái phá.
Un bouclier.	Khiên, thuẫn, mộc.
Un boulet.	Đạn lớn.
Un boulet ramé.	Đạn xích liếu.
Un boulet rouge.	Đạn nung đỏ.
Un caisson.	Xe chở đạn dược.
Un canon.	Súng trụ, súng thần công, súng khoá sơn.
La lumière.	Lỗ nhĩ.
Une carabine.	Súng hiệp; súng hiệp vắn.
Un carquois.	Ống tên, bao tên.
Un casque.	Mũ chiến (bằng đồng).
Un chapeau *de soldat annamite.*	Nón dấu.
Un cimeterre.	Mã tấu.
Une cotte de mailles.	Mã giáp đan.
Une couleuvrine.	Súng trụ tràng đại.
Un couteau de chasse.	Dao đi săn.
Un coutelas.	Dao năm.
Une cuirasse.	Mã giáp.

Une dague, un stylet.	Dao chủy thủ.
Un dard, un javelot.	Lao.
Une épée.	Lưu cầu, gươm.
Une flèche.	Tên.
Une flèche empoisonnée.	Tên thuốc.
Une fronde.	Trành quăng đá, tròng ném đá.
Une fusée incendiaire.	Hoả hổ.
Un fusil.	Súng, súng hiệp,
Un fusil de rempart.	Súng thần công.
Un fusil à mèche.	Súng hoả mai.
Un fusil à pierre.	Sùng cò máy đá.
Un fusil Lefaucheux.	Súng bẻ.
Un fusil se chargeant par la culasse.	Súng nạp hậu.
La crosse.	Báng súng.
La gâchette.	Lẩy súng.
Le chien.	Cò máy.
La capsule, l'amorce, *f.*	Hạt nẻ.
La cheminée,	Lỗ nhĩ.
La baguette.	Cái thông hồng.
Une giberne.	Bao tấu.
Une grenade.	Trái phá tay.
Une hache.	Búa.
Une hallebarde.	Đao phủ, siêu đao, mác.
Une lance.	Giáo.
La mitraille.	Đạn ghém.
Un mortier, un obusier.	Súng bắn trái phá.
Un mousquet.	Súng hiệp (hoả mai).
Un mousqueton.	Súng hiệp binh kị.
Un obus.	Trái phá.
Une pièce d'artillerie.	Một khẩu súng trụ.

Une batterie.	Bộ sáu khẩu súng trụ.
Une pique.	Cái đòng.
Un pistolet.	Súng tay.
Un pistolet d'arçon.	Súng đoản mả.
Un poignard.	Dao găm.
Un révolver.	Súng nhiều lòng.
Un révolver à six coups.	Súng sáu lòng, lục liên.
Un sabre.	Gươm.
Un sac.	Bao.
Une sarbacane.	Ống xì đồng.

LIEUX ET OPÉRATIONS MILITAIRES. — VỀ CÁC NƠI LÍNH Ở VÀ CÁC VIỆC LÍNH LÀM.

Une citadelle, une place forte, un château fort.	Thành.
Un camp retranché.	Đại đồn.
Un fort.	Đồn.
Un fortin.	Đồn chốt.
Un blockhaus.	Đồn kín.
Un rempart.	Thành, thành lũy.
Un fossé.	Hào.
Un pont-levis.	Cầu rút.
Une porte.	Cửa thành.
Un redan.	Mang cá.
Un bastion.	Hoa hồi thành.
Un mirador.	Chòi.
Une meurtrière, une embrasure.	Mà súng.

Un abri de canon.	Vòm súng.
Un épaulement.	Ụ súng.
Un gabion.	Sọt đỡ đạn.
Une poudrière.	Kho thuốc.
Une caserne.	Trại, trại binh:
Un camp.	Tràng binh.
Un champ de manœuvre.	Tràng tập.
Un corps de garde.	Điếm lính canh.
Une guérite.	Ô lính canh.
Une cantine.	Hàng cơm rượu lính.
La salle de police.	Nhà phạt.
Assiéger une place.	Vây thành.
Donner l'assaut.	Trèo thành, đăng thành.
Prendre une place d'assaut.	Hạ thành.
Lever le siège.	Giải vây.
Tourner une position.	Đi gián đạo.
Partir en campagne.	Trẩy quân thứ.
Prendre le contact avec l'ennemi.	Biết tổ giặc.
Rencontrer l'ennemi.	Giáp địch.
Un combat, une bataille.	Trận, chiến.
Livrer bataille.	Giao chiến, chiến trận.
Ranger une armée en bataille.	Sắp quân.
Disperser les soldats en tirailleurs.	Rải binh.
Charger un fusil, un canon.	Nạp súng.
Tirer un coup de fusil, de canon.	Bắn súng, bắn một mai súng.
Tirer une flèche.	Bắn tên.
Lancer le javelot.	Lao.
Donner un coup de lance.	Đâm giáo.

Donner un coup de sabre, sabrer.	Chém.
Vaincre, *a.*	Được trận, thắng trận.
Etre vaincu.	Thua, bại trận.
Poursuivre l'ennemi.	Đuổi giặc.
Recevoir une blessure.	Phải dấu, bị gai.
Etre tué à l'ennemi.	Tử trận.
Aller en reconnaissance.	Đi nhận đất.
Aller en marche militaire.	Đi tập, đi diễu quân.
Monter la garde.	Canh, cầm canh.
Prendre la garde.	Lĩnh canh.
Passer la garde.	Giao canh.
Le mot d'ordre.	Khẩu hiệu.
Passer une revue.	Ra binh.
Faire l'appel.	Kiểm binh, điểm quân.
Faire l'exercice.	Tập; tập binh, thao diễn.
Faire son service, être au service.	Đi lính.

XXXIV.

LA MARINE.

VỀ THỦY ĐẠO.

§ 1.

ESPÈCES DE NAVIRES ET D'EMBARCATIONS.	VỀ CÁC THỨ TÀU BÈ.
Un bac.	Đò.
Une baleinière.	Xáng, xuồng.
Une barque, un bateau, une jonque *de rivière*.	Thuyền.
Une barque, etc. en bois.	Thuyền ván, thuyền gỗ.
Une barque, etc. en bambou.	Thuyền nan, thuyền thúng.
Une barque du haut Fleuve Rouge (aiguë aux deux extrémités).	Thoi.
Une barque, etc. *de mer*.	Mành, gỗ, ghe bầu.
Un bateau pêcheur.	Thuyền chài, xáng cá, tàu bắt cá.
Un bateau à voiles, un voilier.	Tàu buồm.
Un bateau à vapeur.	Tàu lửa, hoả thuyền. kan, fai fai
Un bateau à hélice.	Tàu chân vịt.
Un bateau à roues.	Tàu bánh xe.

Jonque hua xa p'bao

pirogue hua

Un brick.	Tàu nhỏ hai cột.
Un canot.	Xáng, xuồng.
Un canot de sauvetage.	Xáng cứu kẻ chết đuối.
Une chaloupe.	Tàu vịt, tàu chở đồ; xáng.
Un corsaire.	Tàu ô.
Une corvette.	Tàu chiến bình thường.
Une flotte.	Đoàn tàu.
Une frégate.	Tàu chiến hạng nhì.
Une gabare.	Tàu chở đồ.
Une galère	Tàu chiến đời xưa (vừa chạy buồm vừa có chèo).
Une goëlette.	Tàu buồm hai cột.
Une gondole.	Thuyền nông lòng (ở thành Vênêtia).
Un navire marchand.	Tàu buôn.
Un navire à voiles.	Tàu buồm.
Un panier.	Thuyền nan, thuyền thúng, thúng câu.
Un paquebot.	Tàu đò.
Une pirogue.	Thuyền lườn, ghe lườn.
Un radeau.	Bè.
Un remorqueur.	Tàu dắt.
Un sampan.	Thuyền, tam bản.
Un torpilleur.	Tàu chở thủy lôi phục.
Un transport.	Tàu chở lính.
Un vaisseau.	Tàu nhất hạng.
Le vaisseau amiral.	Tàu chở quan tổng thống thủy đạo.
Un vaisseau cuirassé.	Tàu bọc thành sắt.
Un vaisseau de guerre.	Tàu chiến.
Un vaisseau de ligne.	Tàu chiến lớn.

Un vaisseau à trois ponts.	Tàu ba tầng.
Un yacht.	Tàu đi chơi.
Un youyou.	Xáng, xuồng.

§ 2.

PARTIES ET AGRÈS D'UN NAVIRE.	VỀ NHỮNG PHẦN TÀU VÀ CÁC ĐỒ DƯỚI TÀU.
Une amarre.	Dây buộc tàu; dây buộc.
Une ancre.	Neo.
Une maîtresse-ancre.	Neo thần, neo cái.
Jeter l'ancre.	Bỏ neo.
Courir sur ses ancres.	Neo bò, neo cày.
Etre à l'ancre.	Đậu, đỗ.
Lever l'ancre.	Kéo neo, rổ neo.
Câble, chaîne de l'ancre.	Dây neo.
L'arrière, *m.*, la poupe.	Lái, đàng lái. Khong thay
L'avant, *m.*, la proue.	Mũi, đàng mũi. houa kam pan
Un aviron.	Cái chèo.
Le babord.	Bên cạy.
Babord!	Cạy!
La barre (du gouvernail).	Tay lái; bánh xe cầm lái.
Le bastingage.	Mạn tàu.
Une cabine.	Ô, phòng.
Le cabestan.	Cột trục neo.
Un câble.	Dây tam cố, dây to.
La cale.	Lòng tàu.
La cambuse.	Nơi trữ đồ ăn uống.
La carène.	Sườn tàu.
La chaudière (d'un bateau à vapeur).	Vạc.

remonter le courant — xeou ku n nam
descendre — long nam
aborder — 41

Un cordage.	Dây, chẳng, lèo.
La dunette.	Sân cao đàng lái tàu.
L'échelle, *f*.	Thang.
Une échelle de cordes.	Thang dây.
Le flanc d'un navire.	Hông tàu.
Une flamme.	Cờ phướn.
Le fourneau.	Lò.
Le gaillard d'avant.	Phần cuối sân tàu đàng mũi.
Le gaillard d'arrière.	Phần cuối sân tàu đàng lái.
Une godille.	Chèo lậu.
Godiller, *n*.	Lậu.
Le gouvernail.	Bánh lái, lái.
Tenir le gouvernail.	Cầm lái.
Un grappin.	Câu móc (bốn năm lưỡi).
Un hamac.	Võng ngủ.
Un hauban.	Dây chẳng cột buồm.
Une hélice.	Chân vịt.
La hune.	Vòm trên cột buồm.
Le lest.	Đồ nặng cân tàu.
Une ligne à sonder.	Cái dò, hòn dò.
La machine à vapeur.	Máy lửa.
Un mât.	Cột buồm.
Le grand mât.	Cột lòng, cột loan.
Le mât de misaine.	Cột mũi, cột lộc.
Le mât d'artimon.	Cột lái, cột ưng.
Le mât de beaupré.	Cột chốt mũi, cột nga.
Le pavillon.	Cờ.
La pompe.	Ống thụt.
Le pont.	Sân tàu.
Un porte-voix.	Ống loa, ống gọi.
Une poulie.	Cái ròng rọc.

perche

paillotte

La quille.	Lườn tàu. khung hưa
Une rame.	Cái chèo. cheo
Ramer, *n.*	Chèo. xèm hưa
Les roues d'un bateau à vapeur.	Bánh xe (tàu lửa).
Un sabord.	Cửa sổ.
La sainte-barbe.	Khoang để thuốc súng.
La sentine.	Lòng vét, tri tàu.
Une sonde.	Hòn dò.
Sonder, *n.*	Dò nước.
La soute à pain.	Khoang trữ bánh.
La soute à poudre.	Khoang trữ thuốc súng.
Le tribord.	Bên bát.
Tribord !	Bát !
Le tillac.	Sân tàu.
Le timon.	Tay lái.
Un tolet.	Cọc chèo.
Une vergue.	Trục buồm.
Une voile.	Buồm, cánh buồm.
La grande voile.	Buồm loan.
Une voile d'artimon.	Buồm cưu.
Un foc.	Buồm cánh én.
Une brigantine.	Buồm ưng.
Voile de cacatois.	Buồm diều.
Grandes voiles de perroquet.	Buồm hoàng, buồm phụng.
Voile du grand perroquet.	Buồm hạc.
Voile du petit perroquet.	Buồm thước.
Aller à la voile.	Chạy buồm.
Hisser les voiles, tendre les voiles.	Kéo buồm.
Carguer les voiles.	Hạ buồm, cuốn buồm.

§ 3.

PERSONNES EMPLOYÉES DANS LA MARINE.	VỀ NHỮNG NGƯỜI THUỘC VỀ THỦY ĐẠO.
Un amiral.	Quan tổng thống thủy đạo.
Un vice-amiral.	Quan bảy khoanh, quan ba sao.
Un contre-amiral, un chef d'escadre.	Quan sáu khoanh, quan hai sao.
Un armateur.	Người chỉnh đốn tàu buôn.
Un batelier.	Kẻ chở thuyền; kẻ làm nghề thuyền bè.
Un capitaine de vaisseau.	Quan năm khoanh.
Un capitaine de frégate.	Quan năm khoanh (ba vàng hai bạc).
Un capitaine de navire marchand; un capitaine au long cours.	Ông chúa tàu.
Un capitaine de port.	Quan thủ ngự cửa bể.
Un chirurgien de la marine, un médecin de la marine.	Quan thầy thuốc binh thủy.
Un commissaire de la marine.	Quan giữ việc binh thủy.
Un commissaire.	Quan giữ việc (dưới tàu).
Le coq, le maître-coq.	Kẻ làm bếp (dưới tàu).
Un corsaire.	Quân tàu ô.
Un élève, un aspirant.	Quan một khoanh.
Un enseigne.	Quan hai khoanh.
Un équipage.	Một bộ thủy thủ.
Un gabier.	Lính coi việc cột buồm.
Un lieutenant de vaisseau.	Quan ba khoanh.

Un maître d'équipage, etc.	Ông đội.
Un marinier.	Kẻ làm nghề thuyền bè (dưới sông).
Un matelot, un marin.	Lính thủy; người buồm lạt.
Un mousse.	Trẻ tập nghề tàu bè.
Un patron.	Lái thuyền; chủ tàu nhỏ.
Un pilote.	Hoa tiêu, ông lái.
Un pirate.	Quân tàu ô.
Un rameur.	Chân sào; người chèo.
Un timonier.	Ông lái, kẻ cầm lái.
Une vigie.	Lính canh trên vòm cột buồm.

§ 4.

ETABLISSEMENTS POUR LA NAVIGATION.	NHỮNG NƠI THUỘC VỀ TÀU BÈ.
Un arsenal de marine.	Tràng đóng tàu; kho giữ các đồ tàu bè cần dùng.
Un bassin.	Vũng tàu đậu; vũng chữa tàu.
Un canal.	Sông đào, kênh đào.
Une écluse.	Cống.
Un chantier de construction.	Tràng đóng tàu.
Une chaussée.	Đê.
Un fanal.	Đèn.
Une jetée.	Đê đá.
Un lazaret.	Nơi giữ tàu cho khỏi dịch lây.
Un phare.	Tháp đèn.
Un port de mer.	Cửa, cửa bể.
Un quai.	Bến, bến đá.
Une rade.	Cửa, vũng; bến.

XXXV.

DÉPLACEMENT, VOYAGES.

VỀ SỰ ĐI ĐÀNG.

§ 1.

MOYENS DE COMMUNICATION.	VỀ LỐI ĐI.
Un bac.	Đò, đò ngang.
Passer en bac, *a*.	Chở đò.
Passer en bac, *n*.	Sang đò.
Un chemin de fer.	Đàng xe lửa.
Une gare.	Nhà khách chứa chân.
Une station.	Chỗ dừng lại.
Un viaduc.	Cầu.
Un chemin.	Lối, đàng, đường.
Un chemin détourné.	Lối đi quanh.
Un chemin ferré.	Đường đá.
Un chemin de traverse.	Lối tắt.
Un chemin de halage.	Lối kéo dây.
Un fleuve, une rivière.	Sông.
Un passage.	Lối đi; lối hẻm, kẽm.
Un pont.	Cầu.
Un pont de bois.	Cầu gỗ.
Un pont de pierre.	Cầu đá.

Un pont en fer.	Cầu sắt.
Un pont flottant.	Cầu phao.
Un pont de bateaux.	Cầu phao (bằng thuyền).
Un pont tournant.	Cầu quay.
Une arche.	Nhịp cầu.
Une pile.	Cột cầu.
Une route.	Đàng, đường.
La grande route.	Đàng cái.
La route royale annamite.	Đàng thiên lý, đàng cái, đàng quan báo.
Une chaussée, une digue.	Đê.
Une rue.	Phố, đàng, đường.
Le trottoir.	Lối cao hai bên phố.
Une ruelle.	Phố hẻm, kẽm.
Un sentier.	Lối, nẻo.
Un tunnel.	Lối hầm dưới đất.

§ 2.

MOYENS DE TRANSPORT.	VỀ NHỮNG CÁCH ĐI ĐÀNG.
Un aérostat, un ballon.	Tàu bay, tàu khí, phi đăng.
La nacelle.	Thúng (tàu bay).
Un attelage.	Một bộ ngựa, bò, v.v. kéo xe, v.v. vuối nhau.
Le harnais.	Bộ đồ thắng ngựa, v.v.
Equiper un cheval.	Thắng ngựa.
Un cabriolet, une carriole.	Xe ngựa nhỏ.
Une calèche, un carrosse.	Xe ngựa trọng thể (có bốn cái bánh xe).

Une chaise, une chaise à porteurs.	Song loan.
Un char, un chariot, une charrette.	Xe to (ngựa bò chở đồ).
Un char à bœufs.	Xe bò.
Une diligence.	Xe hội (chở người).
Un fiacre.	Xe, xe ngựa chở thuê trong phố.
Un pousse-pousse, un jinrik-sha.	Xe, xe tay, nhân lực xa.
Un fourgon.	Xe có mui chở đạn dược.
Une litière, nn palanquin.	Võng, cáng.
Palanquin à quatre porteurs.	Vọng tư.
Palanquin découvert	Võng trần.
Le bâton du palanquin.	Đòn võng, đòn cáng.
Les supports, *m. pl.*	Chấu võng.
Le filet.	Rá.
Les porteurs, *m. pl.*	Phu võng, phu cáng.
Aller en palanquin.	Đi võng, đi cáng.
Monter en palanquin.	Lên võng, lên cáng.
Descendre de palanquin.	Xuống võng, xuống cáng.
Une locomotive.	Máy kéo xe lửa.
Une malle-poste.	Xe trạm (chở thư).
Une monture.	Giống vật nào cỡi được (như ngựa, lừa, v. v.)
La selle.	Yên ngựa, v. v.
La bride.	Dây cương.
Le mors, le frein.	Hàm thiết, khớp.
La gourmette.	Xà tích hàm thiết.
Les rênes, les guides, *f. pl.*	Dây cương.
Un licou.	Dây tróc cổ ngựa, v. v.

Les sangles, *f. pl.*	Dây.
La sous-ventrière.	Thắng đái.
Les étriers, *m. pl.*	Chân nâng, bàn đạp.
La croupière.	Cái khấu đuôi, cái chằng hậu.
Un bât.	Yên (chở đồ).
Un bât d'éléphant.	Lầu voi.
Une cravache.	Roi ngựa.
Un fouet.	Roi da, roi nẹt.
Un navire, un vaisseau.	Tàu.
Monter sur un navire.	Xuống tàu.
Descendre à terre.	Lên đất.
La poste.	Trạm, trạm thượng mã; xe trạm.
Des chevaux de poste.	Ngựa trạm.
Un relais.	Nơi thay ngựa; trạm.
Des chevaux de relais.	Ngựa mới.
Relayer, *n.*	Thay ngựa.
Un traîneau.	Cái cộ, xe cộ.
Une voiture.	Xe.
Le derrière.	Khoang sau xe.
Le devant.	Khoang trước xe.
Le marchepied.	Bàn đạp.
Le siège.	Ghế.
Le timon.	Điếu xe.
Les brancards, *m. pl.*	Tay xe.
Une voiture à quatre chevaux.	Xe bốn ngựa.
Conduire une voiture.	Đưa xe.
Aller *n.* en voiture.	Đi xe.
Monter *n.* en voiture.	Lên xe.
Descendre *n.* de voiture.	Xuống xe.

Un wagon, un vagon.	Xe lửa.
Un convoi, un train (de vagons).	Một đoàn xe lửa.

XXXVI.

EXERCICES D'AGRÉMENT, PLAISIRS.

VỀ CÁCH GIẢI TRÍ, CHƠI BỜI.

§ 1.

DE QUELQUES EXERCICES D'AGRÉMENT.	VỀ MẤY PHÉP GIẢI TRÍ.
Un bal.	Đám múa.
Une salle de bal.	Nhà hội múa.
Donner un bal.	Mở đám múa.
Un banquet.	Tiệc.
L'amphytrion, *m.*	Kẻ dọn tiệc.
Un convive.	Kẻ ăn tiệc.
Une salle de banquet.	Nhà ăn tiệc.
Donner un banquet.	Dọn tiệc, làm tiệc, mở tiệc.
Porter un toast à...	Chúc cho...
Boire à la santé de...	Uống chúc khoẻ cho...
Trinquer, *n.*	Chạm chén.
La chasse.	Sự săn bắn.

La chasse au tir.	Sự săn bằng súng.
La chasse aux oiseaux.	Sự bắn chim.
La chasse aux pièges.	Sự đánh bẫy.
La chasse à l'affût.	Sự rình mà săn bắn.
Un cor de chasse	Kèn đi săn.
Un couteau de chasse.	Dao săn.
Un fusil de chasse.	Súng bắn chim, súng điểu thương.
Un fusil à deux coups.	Súng hai lòng.
Un fusil Lefaucheux.	Súng bẻ.
Une poire à poudre.	Bao thuốc (súng).
De la poudre de chasse.	Thuốc súng bắn chim.
Un sac à plomb.	Bao đạn.
Du plomb de chasse.	Đạn ghém.
Une cartouche.	Liều đạn dược.
Une douille.	Vỏ đạn.
Une capsule.	Hạt nẻ.
Une gibecière, une carnassière.	Bao đi săn.
Un filet de chasse, des rets, *m. pl.*	Lưới săn, dò lưới.
Un chasseur.	Kẻ săn bắn.
Un oiseleur.	Kẻ đánh chim.
Un louvetier.	Kẻ săn chó sói.
Un braconnier.	Kẻ săn trộm.
Braconner, *n.*	Săn trộm phép.
Une chasse.	Đám săn.
Une meute.	Một đàn chó săn.
Un chien de chasse.	Chó săn, muông săn.
Chasser, *a. n.*	Săn, săn bắn.
Aller à la chasse.	Đi săn, đi bắn.

Chasser au tir.	Đi bắn.
Chasser aux oiseaux.	Đánh chim, bắn chim.
Courir le cerf, etc.	Săn nai, v. v.
Tuer, *a*.	Bắn chết, đâm chết, đánh chết.
Etre blessé, e.	Phải dấu; phải đạn.
Manquer son coup.	Bắn hổng, đâm hổng.
Un lacet.	Cái tròng.
Un piège.	Cái bẫy.
Tendre un piège.	Đánh bẫy, giương cạm, mắc bẫy lên.
Prendre au piège.	Đánh bẫy được.
Quêter, *n*.	(Chó) tìm lối.
Une piste (trace des pas).	Lốt chân.
Prendre la piste.	(Chó) đánh hơi.
Etre sur la piste.	(Chó) bắt hơi; bắt lối.
Suivre *a*. à la piste.	Theo lối.
Perdre la piste.	Lạc lối, mất lối.
Lancer (le gibier).	Đuổi.
Prendre *a*. à la glu.	Đánh nhựa.
Un gluau.	Que nhựa.
Un concert.	Hội bát âm, đám đàn hát, hội hát.
Une chanteuse (annamite).	Nhà trò, con hát.
La course.	Sự chạy; sự thi chạy.
Les courses (de chevaux).	Đám đua ngựa.
La course à cheval.	Sự chạy ngựa; sự đua ngựa.
La course en char.	Sự đua xe.
La course en canot, les régates, *f. pl.*	Sự đua thuyền, đám đua thuyền.
Un hippodrome.	Tràng đua ngựa.

Un pari.	Cuộc.
Faire un pari, parier, *n. a.*	Đánh cuộc.
Gagner un pari.	Được cuộc.
Gagner un prix.	Được giải.
La danse.	Sự múa, phép múa.
Une danse.	Đám múa.
Danser, *a. n.*	Múa.
Pirouetter, *n.*	Quay chóng chóng.
Danser sur la corde.	Leo dây.
L'équitation, *f.*	Sự cởi ngựa; phép cởi ngựa.
Un cavalier.	Đàn ông cởi ngựa.
Une amazone.	Đàn bà cởi ngựa.
Un écuyer.	Kẻ dạy phép cởi ngựa; kẻ quần ngựa.
Exercer un cheval.	Quần ngựa.
Un manège.	Tràng quần ngựa.
Aller *n.* au pas.	Bước.
Aller au trot, trotter, *n.*	Chạy nước kiệu.
Aller l'amble, *m.*	Chạy nước tế.
Aller au galop, galoper, *n.*	Chạy nước đại.
Courir à toute bride.	(Ngựa) phi.
Franchir une barrière.	Nhảy qua hàng rào.
Se cabrer, *r.*	Cất tiền; cất hậu.
Ruer, *n.*	Đá.
Prendre le mors aux dents.	Chạy điên cuồng.
Aller *n.* à cheval.	Cởi ngựa, đi ngựa, chạy ngựa.
Monter *n.* à cheval.	Cởi ngựa, lên ngựa.
Descendre *n.* de cheval.	Xuống ngựa.
Tomber *n.* de cheval.	Ngã ngựa.
Un masque.	Mặt nạ.
Se masquer, *r.*	Đeo mặt nạ.

Une mascarade, des masques, *m. pl.*	Phường đeo mặt nạ.
Se déguiser, *r.*	Ăn mặc đổi hình dạng.
L'escrime, *f.* les armes, *f. pl.*	Phép tập đua gươm.
Faire *n.* des armes.	Đua gươm, múa gươm.
Un festin.	Tiệc, đám tiệc.
Une fête.	Đám, lễ.
Une fète publique.	Đám chung cả dân.
Un feu de joie.	Đình liệu.
Un feu d'artifice.	Cây bông, cây hoa.
Tirer un feu d'artifice.	Đốt cây bông.
Une fusée volante.	Thăng thiên.
Un pétard.	Pháo.
Un paquet de pétards.	Một bánh pháo.
Un marron.	Nhói.
Fumer, *n.a.*	Hút thuốc, ăn thuốc.
Une pipe.	Điếu.
Un tuyau de pipe.	Xe điếu.
Une pipe à eau.	Điếu nước.
Bourrer une pipe.	Nạp điếu.
Un cigare.	Cuốn thuốc.
Une cigarette.	Thuốc cuốn giấy.
Fumer l'opium.	Hút thuốc nha phiến.
Un fumeur d'opium invétéré.	Người nghiện a phiện.
Des illuminations, *f. pl.*	Hội song đăng, hội đèn.
Illuminer, *n.*	Kéo song đăng, kéo đèn.
Une lanterne chinoise.	Đèn bóng, đèn lồng.
La natation.	Sự ngoi, sự bơi, sự lội.
Un nageur.	Kẻ ngoi, kẻ bơi, kẻ lội.
Un plongeur.	Kẻ lặnxuống nước.

Une école de natation.	Tràng tập bơi.
Nager, *n*.	Bơi, ngoi, lội.
Faire la planche.	Bơi ngửa, bơi nằm.
Plonger, *n*.	Lặn.
Passer un fleuve à la nage.	Bơi qua sông.
La pêche.	Sự bắt cá, sự đánh cá.
Pêcher, *a*.	Bắt cá, đánh cá.
Un harpon.	Cái lao cá.
La pêche à la ligne.	Sự câu cá.
Pêcher à la ligne.	Câu cá.
La ligne.	Chỉ câu.
La canne.	Cần câu.
Un hameçon.	Lưỡi câu.
L'amorce, *f*.	Cái mồi.
Amorcer, *a*.	Mắc mồi.
Mordre, *n*.	Cắn.
La pêche au filet.	Sự đánh chài, sự đánh lưới.
Un filet.	Lưới, chài.
Jeter le filet.	Quăng chài, vãi chài.
La promenade.	Sự đi chơi.
Un promeneur.	Người đi chơi.
Se promener, *r*.	Đi chơi.
Faire les cent pas.	Đi bách bộ.
Une réception.	Sự đón rước; sự chịu trọ.
Recevoir, *a*.	Đón rước; chịu trọ.
Un cortège.	Đám rước.
Une réunion.	Hội, đám.
Le spectacle.	Trò, tuồng.
Aller au spectacle.	Đi xem trò, đi nghe hát tuồng.
Le saut.	Sự nhảy.
Sauter, *n*.	Nhảy.

§ 2.

JEUX.	VỀ MẤY PHÉP CHƠI.
Une balle.	Quả cầu, hòn cầu.
Jouer à la balle.	Đánh quả cầu.
Les barres, *f.pl.*	Phép chơi bắt quân.
Jouer aux barres.	Bắt quân.
Un camp.	Đồn.
Un billard.	Bàn lăn.
Une salle de billard.	Phòng để bàn lăn.
Une bande.	Mép, bờ.
Une blouse.	Túi.
Une bille.	Hòn lăn.
Une queue.	Cần đánh lăn.
Jouer au billard.	Đánh lăn.
Toucher la bille.	Chạm.
Caramboler, *n.*	Chạm kép.
Manquer de touche.	Đánh hụt.
Les boules.	Hòn lăn.
Un jeu de boules.	Sân đánh hòn lăn; một bộ hòn lăn.
Le cochonnet.	Hòn cái, cái.
Les cartes, *f. pl.*	Bài.
Un jeu de cartes.	Một cỗ bài.
Une carte.	Một con bài.
Jouer aux cartes.	Đánh bài.
Battre les cartes.	Rửa bài.
Donner les cartes, donner, *a.*	Chia bài.

Les dames, *f. pl.*	Cờ (bên Annam không có).
Un damier.	Bàn cờ.
Les pions, *m. pl.*	Quân cờ.
Les dés, *m. pl.*	Thò lò.
Jouer aux dés.	Đánh thò lò.
Faire tourner le dé (annamite).	Quay thò lò.
Les dominos, *m. pl.*	Đo mi no.
Les échecs, *m. pl.*	Cờ, cờ tướng.
Un échiquier.	Bàn cờ.
Une case.	† Ô. * Nước (*)
Les pièces, *f. pl.*	Quân cờ.
Le roi.	Tướng.
† La reine.	Hoàng hậu.
Un fou.	Sĩ.
Un cavalier.	Mã.
* Un éléphant.	Tượng.
Une tour.	Xe.
* Un canon.	Pháo.
Un pion.	Tốt.
* Le fleuve.	Sông.
Avancer, *n. a.*	Đi.
Avancer de deux cases.	Đi hai nước.
Prendre, *a.*	Bắt.
Défendre, couvrir, *a.*	Che, đón.
Arrêter un coup.	Cản.
Sauver sa tour, etc.	Chạy xe, v. v.

(*) Les mots employés exclusivement pour les échecs français sont marqués d'une croix †; ceux employés exclusivement pour les échecs annamites sont marqués d'un astérisque *.

Faire échec au roi.	Chiếu tướng.
Le roi est en danger.	Tướng bĩ.
Etre mat.	Thua.
Un jeu de hasard.	Cờ bạc.
Gagner au jeu.	Đánh bạc được.
Perdre au jeu.	Đánh bạc thua.
Mettre au jeu.	Góp chẩu.
Les enjeux, *m. pl.*	Lợn.
Tricher *n.* au jeu.	Ăn gian, đánh gian.
Le jeu de l'oie.	Cờ ngổng.
Pair ou impair.	Chẵn lẻ.
Une partie.	Một ván.
Jouer une partie.	Đánh một ván.
Gagner deux parties.	Được hai ván.
Perdre la partie.	Thua ván.
Partie et revanche.	Ván đi ván lại.
Les quilles, *f. pl.*	Thẳng phỗng.
Jouer aux quilles.	Đánh phỗng.

§ 3.

QUELQUES JOUETS.	VỀ MẤY ĐỒ CHƠI.
Des babioles, *f. pl.*	Đồ trẻ con chơi.
Une balançoire.	Cái đu.
Se balancer *r.*, aller à la balançoire.	Đánh đu.
Une balle.	Quả cầu.
Une balle élastique.	Hòn nhựa.
Un ballon.	Hòn hơi.
Un bilboquet.	Viên châu.

Un cerceau.	Cái vòng.
La baguette.	Que đánh vòng.
Jouer au cerceau.	Chạy vòng.
Des billes, *f. pl.*	Hòn quấn búng.
Une canonnière.	Ống bản.
Un cerf-volant.	Cái diều.
Une comète.	Cái én.
La ficelle.	Dây (diều).
Le sifflet.	Cái sáo.
Lancer un cerf-volant.	Thả diều.
Une escarpolette.	Cái đu.
Un hochet.	Trống bỏi.
Des joujoux, *m. pl.*	Đồ chơi.
Une poupée.	Con phỗng, thằng phỗng.
Une raquette.	Bàn đá cầu.
Une toupie.	Cái chóng chóng.
Un volant.	Trái cầu, quả cầu.

XXXVII.

ANIMAUX.

VỀ CÁC LOÀI VẬT. (*)

§ 1.

QUADRUPÈDES.	VỀ MUÔNG THÚ.
Un agouti, un cochon d'Inde.	Chuột bạch.
Un âne.	Con lừa; lừa đực.
Une ânesse.	Con lừa cái.

(*) Les noms marqués d'un astérisque sont chinois.

Un ânon.	Con lừa con.
Un axis.	Con hươu, con hươu sao.
Une belette.	Con sóc.
Un bélier.	Con chiên đực, con cừu đực.
Une brebis.	Con chiên (cừu) cái.
Un agneau.	Con chiên (cừu) con.
Un mouton.	Con chiên, con cừu (thiến).
Un bouc.	Con dê đực.
Une chèvre.	Con dê, con dê cái.
Un chevreau.	Con dê con.
Un buffle.	Con trâu; con trâu đực.
Une bufflesse.	Con trâu cái.
Un buffletin.	Con nghé.
Un buffle blanc.	Trâu bạc.
Un cerf.	Con nai; con nai đực.
Une biche.	Con nai cái.
Un faon.	Con nai con.
Un chameau.	Lạc đà, con camêlô.
Un chat.	Con mèo; con mèo đực.
Une chatte.	Con mèo cái.
Un chaton.	Con mèo con.
Un chat sauvage.	Con cáo, con mèo rừng.
Une chauve-souris.	Con dơi (giơi).
Un cheval.	Con ngựa; ngựa đực.
Une jument.	Con ngựa cái.
Un poulain, une pouliche.	Con ngựa con.
Un cheval entier.	Con ngựa đực.
Un étalon.	Ngựa giống.
Un cheval hongre.	Ngựa thiến.
Un cheval de selle.	Ngựa cỡi.
Un cheval de trait.	Ngựa kéo.

Un chevreuil.	Con hoẵng.
Un chien.	Con chó; con chó đực.
Une chienne.	Con chó cái.
Un petit chien.	Con chó con.
Un chien de chasse.	Chó săn.
Un molosse.	Chó ngao.
Un chien de garde.	Chó canh nhà.
Un chien de boucherie.	Chó thịt.
Une civette.	Con cầy hương.
Un crocodile.	Con sấu.
Un écureuil.	Con sóc.
Un éléphant.	Con voi.
La trompe.	Vòi voi.
Les défenses, *f. pl.*	Ngà voi.
Un hérisson.	Con nhím (rím).
Un lapin; un lièvre.	Con thỏ.
Une lapine; une hase.	Con thỏ cái.
Un lapereau; un levraut.	Con thỏ con.
Un léopard.	Hùm beo.
Un lion.	Con sư tử; sư tử đực.
Une lionne.	Con sư tử cái.
Un lionceau.	Sư tử con.
Un loup.	Con chó sói.
Une louve.	Chó sói cái.
Un louveteau.	Chó sói con.
Une loutre.	Con rái, con tấy.
Un mouflon.	Con sơn dương.
Un mulet.	Con lừa, con la, con mạch.
Un musc.	Con xạ hương.
Un ours.	Con gấu; con gấu đực.
Une ourse.	Gấu cái.

Un ourson.	Gấu con.
Un pangolin.	Con tê tê.
Une panthère.	Hùm gấm.
Un paresseux.	Con cu ly.
Un porc-épic.	Con nhím, con rím.
Un rat.	Con chuột.
Un rat d'égoût.	Chuột cống.
Un rat musqué.	Chuột chù.
Un renard.	Con cáo, con cầy.
Un rhinocéros.	Con tây, con tây giác.
Un sanglier.	Con lợn lòi, con lợn rừng.
Une laie.	Lợn lòi cái.
Un marcassin.	Lợn lòi con.
Un singe.	Con khỉ.
Une guenon.	Con khỉ cái.
Une souris.	Chuột nhắt.
Une taupe.	* Lê thử.
Un taureau.	Con bò đực.
Une vache.	Con bò cái.
Un veau, une génisse.	Bò con, con bê.
Un bœuf.	Con bò (thiến).
Un tigre.	Con hùm, hùm hạm, beo, cọp.
Une tigresse.	Hùm cái.
Une tortue de terre.	Con rùa.
Une tortue d'eau *petite*.	Con ba ba.
Une tortue d'eau *grande*.	Con giải; cái giạnh.
Une tortue caret.	Con đồi mồi.
Un troupeau.	Một đàn (trâu, bò, v.v.).
Un verrat.	Con lợn nòi, lợn bột.
Une truie.	Con lợn sề, con lợn nái.
Un cochon, un porc.	Con lợn.

Un cochon de lait.	Lợn con, lợn giống.	louc nok
La peau.	Da.	nang
Une corne.	Sừng.	Khaou
Un pied, une patte.	Chân, giò.	tine
La queue.	Đuôi.	hang
Un ergot.	Cựa.	dua
Le poil.	Lông.	khon
La crinière.	Gáy, bờm.	Khouc

§ 2.

OISEAUX.	VỀ LOÀI CHIM.	
bec	sup noc	
Un aigle.	Chim phượng hoàng.	noc taka
Un aiglon.	Phượng hoàng con.	
Une aigrette.	Cò trắng.	noc ngan
Une alouette.	Chim thăng ca, chim thiên ma.	
Un autour, un épervier.	Chim diều, chim cắt, chim ó.	
Une bécasse.	Chim xâm giun, con cà cũng.	
Un bécasseau.	Chim choi choi.	
Une bécassine.	Chim giẽ.	
Une bergeronnette.	Chim chìa vôi.	
Une caille.	Chim cun cút.	noc Khoum
Un cailleteau.	Cun cút con.	
Un canard.	Con vịt; vịt sống.	pète
Un canard domestique.	Vịt nhà.	
Un canard sauvage.	Vịt giời.	pécte name
Un canard de Barbarie.	Con ngan.	
Une cane.	Vịt mái.	

Un caneton, une canette.	Vịt con.
Un chardonneret.	* Hồng đầu thước.
Un chat-huant.	Chim lợn, cú mèo.
Une chouette.	Chim cú.
Une cigogne.	Chim cò.
Un coq.	Gà sống.
Une poule.	Gà mái.
Un poulet.	Gà giò; con gà.
Un poussin.	Gà con.
Une poularde.	Gà mái thiến.
Un chapon.	Gà sống thiến.
Un coq de combat.	Gà chọi.
Un coq d'Inde, un dindon.	Gà tây.
Un coq de pagode.	Con bìm bịp.
Un coq de bruyère.	Gà rừng.
Une poule d'eau.	Con cuốc.
Une poule sultane.	Con sít.
Un corbeau.	Con quạ, chim ác.
Un corbeau à collier.	Quạ khoang cổ.
Un cormoran.	Cốc đế, * thủy lão ác.
Une corneille.	Con quạ, * ông kê.
Un coucou.	Chim tu hú.
Un crabier.	Cò bợ; cò hương.
Un cygne.	* Thiên nga.
Un dominicain.	Chim chuýt choè.
Un faisan.	Gà lôi.
Un faisandeau.	Gà lôi con.
Un faucon.	Chim ưng, * giác ưng.
Une foulque.	Sâm cầm.
Un geai.	* Bạch cáp.
Un grèbe.	Con le le, vịt le, con lia lia.

colombe
poule à chair noire

Une grue.	Con sếu. noc ka toume
Un héron. noc yang	Chim diệc, chim rang (dang), cò dang, rang rang, vạc.
Un hibou.	Chim cú, chim lợn.
Une hirondelle.	Chim nhạn, chim én. noc ène
Une huppe.	Chào mào rừng.
Un jacana.	Cắt nước.
Un loriot.	Chim vàng anh.
Un marabout.	Chim hạc.
Un martin-pêcheur (*diverses espèces*).	Chim trả; trả khoang; trả quan; chim bói cá. noc canan
Un merle.	Con sáo; sáo sậu; sáo đá. noc sa ca
Le merle siffleur.	Con khướu. noc ieng khoua
Le merle mandarin.	Con yểng. noc ieng khame
Le merle combattant.	Chim hoạ mi.
Une mésange.	Chim bạc má.
Un milan.	Con diều.
Un moineau, un passereau.	Chim sẻ. noc chaue
Une morelle.	Con bọ bèo.
Une oie.	Con ngỗng. hane
Une oie domestique.	Ngỗng nhà.
Une oie sauvage.	Ngỗng giời.
Un oison.	Ngỗng con.
Un oiseau.	Con chim. noc
Un mâle.	(Chim) sống.
Une femelle.	(Chim) mái.
Un paon.	Con công; con công sống. noc ioung
Une paonne.	Con công mái.
Un pélican.	Con bồ nông, lểnh đểnh. noc hong
Une perdrix.	Con đa đa, con đết đết đa đa. noc cath
Un perroquet.	Con vẹt. noc kec
paradisier	kong

Une pie.	Chim ác là.
Une pie-grièche.	Con chàng làng.
Un pigeon.	Chim bồ câu.
Un pigeon ramier, un colombard.	Chim gù ghì, con gầm ghì.
Un pinson.	* Kim ti thước.
Un pivert.	* Trác mộc điểu.
Un plongeon.	Chim cốc, thằng cốc.
Un roitelet.	Chim chích.
Un rossignol.	* Hoạ mi.
Un rouge-gorge.	* Tương tư thước.
Un sansonnet, un étourneau.	* Hạt địch.
Une sarcelle.	Mồng, két, v. v.
Une sarcelle dorée.	Vịt nâu.
Un serin, un canari.	Bạch yến.
Une spatule.	Cò thìa.
Un tantale.	Rang sen.
Une tourterelle *(diverses espèces.)*	Chim cu; chim gáy, chim ngói, chim đất, chim lửa, chim vẫy, chim vẽ.
Une tourterelle verte.	Chim xanh.
Un vautour.	Chim kền kền.
Un verdier, un bruant.	* Thúy thước.

§ 3.

POISSONS, ETC.	VỀ THỦY TỘC.
Poisson *m.* de mer.	Cá bể.
Poisson de rivière.	Cá sông.
Poisson d'étang.	Cá ao, cá đồng.

Une able, une ablette.	* Hắc hoàn.
De l'alevin, *m.*	Cá bột.
Une alose.	Cá tàu, * tàu bạch ngư.
Un anchois.	* Tàu ngư.
Une anguille *(diverses espèces.)*	Con lươn; con chạch; con nhệch; thiết lình.
Une baleine.	Cá voi.
Un barbeau.	Cá đối.
Un brochet.	Cá măng.
Une carpe.	Cá chép.
Un crabe *(diverses espèces.)*	Cua, cáy, rạm, xà xạ.
Un crabe de mer.	Cua bể.
Un coquillage.	Ốc, hến, sò, v. v.
Une crevette.	Con tôm, con tép.
Un cyprin doré.	Cá vàng.
Un dauphin.	Cá nược, * hải trư.
Une dorade.	Cá kịm.
Un esturgeon.	Cá lợn.
Un exocet, *m.*, un poisson volant.	Cá chuồn, cá bay.
Le fretin.	Cá con.
Un hareng.	* Hoàng hoa.
Un hippocampe.	Cá ngựa.
Un homard.	Tôm hùm.
Une huître.	Hàu.
Une lamproie.	Thiết lình.
Un maquereau.	Cá chẩy.
Un marsouin.	Cá vược, cá cúi.
Une méduse.	Con sứa.
Une morue.	Cá thu.
Des moules, *f. pl.*	Trai.

Un mulet.	Cá đối.
La nacre.	Ốc xà cừ.
Une palourde.	Con vạm, xích khẩu,
Un phoque, un veau-marin.	* Lão hổ ngư.
Un poisson.	Con cá.
Une raie.	Cá đuối.
Un requin, un squale.	Cá mập, cá nhám.
Un rouget.	Cá hồng.
Une sardine.	Cá trích, cá lầm.
Une sole.	Cá lờn bơn.
Un souffleur.	Cá he, cá voi.
Une tanche.	Thứ cá rô.
Un thon.	* Giác ngư.

§ 4.

REPTILES, INSECTES, ETC.	VỀ LOÀI RẮN, LOÀI SÂU BỌ, V.V.
Une abeille.	Con ong, ong mật.
La reine.	Tướng.
Une araignée.	Con rện (nhện).
Une toile d'araignée.	Màng rện.
Un aspic.	Rắn lục.
Un boa.	Con trăn.
Une blatte, un cancrelat.	Con gián.
Un bourdon.	Ong nghệ.
Un brachyne.	Con đánh địt.
Un caméléon.	Con tắc kế, con cá kè.
Un centpieds.	Con rết.
Une chenille.	Sâu róm.
Une cigale.	Con ve sầu, con càng cạc.

Un cloporte.	Bọ mát.
Une cloporte des roches.	Sâu đá.
Une couleuvre.	Rắn nước, rắn ráo.
Un cousin.	Muỗi.
Un crapaud.	Con cóc.
Un dragon.	Con rồng.
Un escarbot, un bousier.	Con bọ hung.
Un escargot, un limaçon.	Ốc nhồi, ốc vặn.
Une fourmi.	Con kiến.
Un nid de fourmis.	Tổ kiến.
Une fourmi blanche.	Mối.
Un frelon.	Ong mật.
Un gecko.	Con tắc kè.
Une grenouille.	Gà đồng, ếch, nhái.
La grenouille bœuf.	Ễnh ương.
Un grillon.	Con dế.
Une guêpe.	Ong vẽ, ong bầu vẽ.
Un hanneton.	Bọ vừng.
Un iguane.	Con kỳ đà.
Un lézard.	Rắn thằn lằn.
Une limace.	Con sên.
Une luciole, un ver luisant.	Đom đóm.
Une mante religieuse.	Bọ ngựa.
Un margouillat.	Rắn mối, thạch thùng.
Un millepieds.	Cái giời; cái cuốn chiếu.
Le millepieds aquatique.	Rươi.
Une mouche.	Con ruồi.
Un moucheron.	Con bọ mạt, rận.
Un moustique.	Con muỗi.
Un naja.	Rắn mang hoa.
Un papillon.	Con bướm bướm.

Une phalène.	Con nắc nẻ.
Un pọu (de tête).	Con chấy, con chí.
Un pou (d'habits).	Con rận.
Un pou de bois.	Mọt.
Une puce.	Con bọ chét.
Un puceron.	Cái rệp (cây).
Une punaise.	Cái rệp; con bọ xít.
Une rainette.	Con nhái; con châu chuộc; con nhái bén.
Une sangsue.	Con đỉa.
Une sangsue des bois.	Con sên.
Une sauterelle, un criquet.	Con châu chấu; con cào cào.
Un scarabée.	Con bọ hung.
Un scorpion.	Con bọ cạp.
Un serpent.	Con rắn.
Un serpent minute.	Rắn giun.
Un taon.	Con mòng.
Un taupin.	Con gật gù.
Une tique.	Bọ chó.
Un ver, un vermisseau.	Sâu, giòi.
Un ver de terre.	Con giun.
Un ver intestinal.	Con giun.
Un ver solitaire, un ténia.	Sán.
Un ver à soie.	Con tằm.
Le cocon.	Kén.
La chrysalide.	Dộng.
Une vipère.	Thứ rắn độc.

§ 5.

SONS DE VOIX DES ANIMAUX.	TIẾNG LOÀI VẬT KÊU.
Aboyer, *n.*	Cắn, sủa.
Le chien aboie.	Chó cắn, chó sủa.
Bêler, *n.*	Kêu be be.
Le mouton, la brebis, bêlent.	Con chiên kêu be be.
Beugler, *n.*	Rống.
Le bœuf, la vache, beuglent.	Con bò rống.
Bourdonner, *n.*	Kêu vù vù.
L'abeille, le moustique, la mouche, bourdonnent.	Ong, muỗi, ruồi, kêu vù vù.
Braire, *n.*	(Con lừa) kêu.
Caqueter, *n.*	Cục tác.
La poule caquette.	Gà cục tác.
Chanter, *n.*	Hót.
Les oiseaux chantent.	Chim hót.
Chanter, *n.*	Gáy.
Le coq chante.	Gà gáy.
Coasser, *n.*	Kêu ộp ộp.
La grenouille coasse.	Ếch kêu ộp ộp.
Crier, *n.*	Kêu.
Crier *n.* (comme l'éléphant.)	Rống, ré.
L'éléphant crie.	Voi ré, voi rống.
Croasser, *n.*	Kêu quạ quạ.
Le corbeau croasse.	Con quạ kêu quạ quạ.
Gazouiller, *n.*	Kêu ánh ỏi, kêu yếng ỏi.
Les oiseaux gazouillent.	Chim kêu ánh ỏi.

Gémir, *n*.	Gù.
La tourterelle gémit.	Chim gáy gù.
Glapir, *n*.	Kêu ẳng ẳng.
Le renard glapit.	Con cầy kêu ẳng ẳng.
Glousser, *n*.	Kêu cục cục.
La poule glousse.	Gà mái kêu cục cục.
Grogner, *n*.	Hộc.
Le cochon grogne.	Con lợn hộc.
Gronder, *n*.	Gừ.
Le chien gronde.	Chó gừ.
Hennir, *n*.	Hét.
Le cheval hennit.	Con ngựa hét.
Hurler, *n*.	Gầm.
Le loup hurle.	Con chó sói gầm.
Japper, *n*.	Sủa, kêu ẳng ẳng.
Le petit chien jappe.	Chó con kêu ẳng ẳng.
Miauler, *n*.	Kêu ngoao ngoao.
Le chat miaule.	Mèo kêu ngoao ngoao.
Mugir, *n*.	Rống.
Le bœuf mugit.	Con bò rống.
Pépier, *n*.	Chiếp chiếp.
Le moineau pépie.	Chim sẻ chiếp chiếp.
Le ramage des oiseaux.	Tiếng chim ríu rít.
Ronronner, *n*.	Khù khừ.
Le chat ronronne.	Mèo khù khừ.
Roucouler, *n*.	Gù.
Le pigeon roucoule.	Chim bồ câu gù.
Rugir, *n*.	Gầm, thét, rống.
Le tigre rugit.	Hùm thét, hùm gầm.
Siffler, *n*.	Hót.
Le merle siffle.	Con khướu hót.

Siffler, *n*.	Phun.
Le serpent siffle.	Rắn phun.

§ 6.

LIEUX D'HABITATION DES ANIMAUX. RÉUNIONS D'ANIMAUX.	VỀ NƠI LOÀI VẬT Ở. VỀ LOÀI VẬT HỘI NHAU.
L'aire *f*. d'un aigle.	Tổ chim phượng hoàng.
La bauge d'un sanglier.	Ổ lợn lòi.
La bauge d'un écureuil.	Hang con sóc.
Une cage.	Lồng; cũi.
Uu clapier de lapins.	Hang con thỏ; chuồng thỏ.
Une compagnie de perdrix.	Đàn chim đa đa.
Une couvée.	Một đàn chim con; một lứa ấp.
Une écurie.	Tàu.
Un essaim.	Bầy ong.
Une étable à bœufs, à buffles.	Chuồng bò, chuồng trâu.
Une fourmilière.	Tổ kiến.
Une garenne.	Mươu rào để nuôi con thỏ.
Un guêpier.	Tổ ong.
Un haras.	Nơi nuôi đàn ngựa.
Un nid.	Tổ, ổ.
Le nid d'une poule.	Ổ gà.
Un nid d'oiseaux.	Tổ chim.
Une portée.	Một lứa đẻ.
Un poulailler.	Chuồng gà.
Un repaire, une tanière.	Hang.
Une ruche.	Bộng ong.
Un trou de crabe, de grenouille, d'anguille, de rat.	Mà cua, mà gà đồng, mà chạch, mà chuột.

Un trou de serpent.	Lỗ rắn.
Un vivier.	Chuôm, ao chuôm.
Une volée d'oiseaux.	Đàn chim, bầy chim.
Une volière.	Lồng rộng nuôi nhiều thứ chim.

XXXVIII.

NOMBRES.

VỀ SỐ.

§ 1.

NOMBRES CARDINAUX.	SỐ ĐẾM.
Zéro.	Dêro; số không.
Un.	Một.
Deux.	Hai.
Trois.	Ba.
Quatre.	Bốn.
Cinq.	Năm.
Six.	Sáu.
Sept.	Bảy (bầy).
Huit.	Tám.
Neuf.	Chín.
Dix.	Mười.
Onze.	Mười một.

Douze.	Mười hai.
Treize.	Mười ba.
Quatorze.	Mười bốn.
Quinze.	Mười lăm.
Seize.	Mười sáu.
Dix-sept.	Mười bảy.
Dix-huit.	Mười tám.
Dix-neuf.	Mười chín.
Vingt.	Hai mươi.
Vingt et un.	Hai mươi mốt.
Vingt-deux.	Hai mươi hai.
Vingt-trois.	Hai mươi ba.
Vingt-quatre.	Hai mươi bốn, hai mươi tư.
Vingt-cinq.	Hai mươi lăm.
Trente.	Ba mươi.
Trente-quatre.	Ba mươi bốn, ba mươi tư.
Trente-cinq.	Ba mươi lăm.
Quarante.	Bốn mươi.
Cinquante.	Năm mươi.
Cinquante-cinq.	Năm mươi lăm.
Soixante.	Sáu mươi.
Soixante-dix.	Bảy mươi.
Soixante et onze.	Bảy mươi mốt.
Soixante-douze.	Bảy mươi hai.
Quatre-vingt.	Tám mươi.
Quatre-vingt-dix.	Chín mươi.
Quatre-vingt-onze.	Chín mươi mốt.
Cent.	Một trăm.
Cent un.	Một trăm một.
Cent quatre.	Một trăm bốn.
Cent cinq.	Một trăm năm

Cent dix.	Một trăm mười, một trăm mốt.
Cent vingt.	Một trăm hai mươi, một trăm hai.
Cent quarante.	Một trăm bốn mươi, một trăm tư.
Cent cinquante.	Một trăm năm mươi, một trăm rưỡi.
Deux cents.	Hai trăm.
Cinq cents.	Năm trăm.
Mille.	Một nghìn, một ngàn.
Mille un.	Một nghìn một.
Mille dix.	Một nghìn mười.
Mille cent, onze cents.	Một nghìn một trăm, một nghìn mốt.
Mille quatre cents, quatorze cents.	Một nghìn bốn trăm, một nghìn tư.
Mille cinq cents, quinze cents.	Một nghìn năm trăm, một nghìn rưỡi.
Mille six cents, seize cents.	Một nghìn sáu trăm, một nghìn sáu.
Deux mille.	Hai nghìn.
Quatre mille.	Bốn nghìn.
Six mille cinq cents.	Sáu nghìn năm trăm, sáu nghìn rưỡi.
Dix mille.	Một vạn, một muôn.
Vingt mille.	Hai vạn.
Cent mille.	Mười vạn.
Cinq cent mille.	Năm mươi vạn.
Un million.	Một trăm vạn, (một triệu).
Dix millions.	Một nghìn vạn.
Cent millions.	Một ức.
Un milliard.	Mười ức.

Nota. — De DIX à CENT, QUATRE se traduit par BỐN ou TƯ. Ex.: VINGT QUATRE, HAI MƯƠI BỐN ou HAI MƯƠI TƯ. CINQ se dit LĂM (et parfois, mais dans un langage moins correct, NHĂM). Ex: QUINZE, MƯỜI LĂM; CINQUANTE-CINQ, NĂM MƯƠI LĂM.

De VINGT à CENT, le mot MƯỜI ne prend plus d'accent. Ex.: VINGT, HAI MƯƠI; SOIXANTE, SÁU MƯƠI.

Le mot MỐT remplace MỘT à partir de VINGT. Ex.: VINGT ET UN, HAI MƯƠI MỐT; QUARANTE ET UN, BỐN MƯƠI MỐT. Au-dessus de CENT, MỐT (qui ne s'emploie alors que dans les nombres abstraits,) désigne une unité du rang immédiatement inférieur. Ex.: MỘT TRĂM MỐT, CENT DIX; HAI NGHÌN MỐT, DEUX MILLE CENT; BA VẠN MỐT, TRENTE ET UN MILLE. — Si le nombre est concret, l'on compte comme à l'ordinaire. Ex.: CENT DIX HOMMES, MỘT TRĂM MƯỜI NGƯỜI; DEUX MILLE CENT MAISONS, HAI NGHÌN MỘT TRĂM CÁI NHÀ.

Dans les nombres abstraits plus élevés que CENT, quand le nombre est terminé par un ou plusieurs ZÉROS, on peut à volonté énoncer ou omettre le rang de la dermière unité représentée par un chiffre. Ex.: CENT VINGT, MỘT TRĂM HAI MƯƠI ou MỘT TRĂM HAI; QUATRE MILLE TROIS CENTS, BỐN NGHÌN BA TRĂM ou BỐN NGHÌN BA, etc. Mais il faut éviter d'employer cette forme abrégée toutes les fois qu'il pourrait y avoir amphibologie.

Les observations précédentes s'appliquent également aux nombres ordinaux.

Le mot RƯỠI et RƯỠI (*), qui signifie ET DEMI, désigne la moitié de la dernière unité énoncée. Ex.: DOUZE ET DEMI, MƯỜI HAI RƯỠI; CENT CINQUANTE, MỘT TRĂM RƯỠI; DEUX MILLE CINQ CENTS, HAI NGHÌN RƯỠI.

(*) Au-dessous de CENT, ET DEMI s'exprime par RƯỠI; au-dessus, il s'exprime par RƯỠI.

§ 2.

NOMBRES ORDINAUX.	SỐ CHỈ THỨ TỰ.
Le premier, la première.	Thứ nhất.
Le second, la seconde; le, la deuxième.	Thứ hai, thứ nhì.
Le, la troisième.	Thứ ba.
Le, la quatrième.	Thứ tư, thứ bốn.
Le, la cinquième.	Thứ năm.
Le, la sixième.	Thứ sáu.
Le, la septième.	Thứ bảy.
Le, la huitième.	Thứ tám.
Le, la neuvième.	Thứ chín.
Le, la dixième.	Thứ mười.
Le, la onzième.	Thứ mười một.
Le, la douzième.	Thứ mười hai.
Le, la treizième.	Thứ mười ba.
Le, la quatorzième.	Thứ mười bốn.
Le, la quinzième.	Thứ mười lăm.
Le, la seizième.	Thứ mười sáu.
Le, la dix-septième.	Thứ mười bảy.
Le, la dix-huitième.	Thứ mười tám.
Le, la dix-neuvième.	Thứ mười chín.
Le, la vingtième.	Thứ hai mươi.
Le, la vingt et unième.	Thứ hai mươi mốt.
Le, la vingt-deuxième.	Thứ hai mươi hai.
Le, la vingt-quatrième.	Thứ hai mươi bốn, thứ hai mươi tư.
Le, la vingt-cinquième.	Thứ hai mươi lăm.

Le, la trentième.	Thứ ba mươi.
Le, la quarantième.	Thứ bốn mươi.
Le, la cinquantième.	Thứ năm mươi.
Le, la soixantième.	Thứ sáu mươi.
Le, la soixante-dixième.	Thứ bảy mươi.
Le, la soixante et onzième.	Thứ bảy mươi một.
Le, la quatre-vingtième.	Thứ tám mươi.
Le, la quatre-vingt-dixième.	Thứ chín mươi.
Le, la centième.	Thứ một trăm.
Le, la cent unième.	Thứ một trăm một.
Le, la deux centième.	Thứ hai trăm.
Le, la millième.	Thứ một nghìn.
Le, la dix millième.	Thứ một vạn.
Le, la millionième.	Thứ một trăm vạn.
L'avant-dernier, l'avant-dernière.	Chỉ còn thiếu một thì là thứ sau hết, thứ gần bét.
Le dernier, la dernière.	Thứ sau hết, thứ rốt bét, thứ cuối cùng.

§ 3.

NOMBRES APPROXIMATIFS.	SỐ ĐẾM CHỪNG.
Environ, à peu près.	Độ, chừng, chừng chừng, chừng độ, phỏng.
Un ou deux.	Một hai, một vài.
A peu près deux.	Vài.
Environ trois.	Và.
A peu près deux ou trois.	Hai ba, vài và.
Environ trois ou quatre.	Ba bốn, và bốn, năm ba, giăm ba.

A peu près cinq.	Giăm.
De cinq à dix.	Năm mười.
Environ cinq ou six.	Năm sáu, giăm sáu, năm bảy, giăm bảy.
Neuf ou dix.	Chín mười.
A peu près de dix à douze.	Mươi mười hai.
De dix à quinze.	Mươi mười lăm.
A peu près vingt.	Vài mươi, vài chục.
Environ deux ou trois dizaines.	Vài và chục.
A peu près cinq cents.	Giăm trăm.
Environ six ou sept mille.	Giăm bảy nghìn.
A peu près quinze cents.	Chừng độ nghìn rưỡi.

§ 4.

NOMBRES FRACTIONNAIRES, PROPORTIONNELS.	VỀ SỐ PHẦN, SỐ GẤP.
La moitié.	Một nửa.
Un demi, une demie.	Nửa, một nửa.
Un tiers.	Một phần (*), ba phần lấy một, chia ba lấy một.
Deux tiers.	Hai phần, ba phần lấy hai.
Un quart.	Bốn phần lấy một.
Trois quarts.	Bốn phần lấy ba.
Un cinquième.	Năm phần lấy một.
Cinq centièmes.	Một trăm phần lấy năm.
Quatre millièmes.	Một nghìn phần lấy bốn.

(*) Le mot PHẦN, dont le sens propre est PARTIE, s'emploie très fréquemment dans le sens restreint de TIERS.

Et demi.	Rưỡi, rưởi
Double.	Bằng hai, gấp hai, gấp đôi.
Triple.	Bằng ba, gấp ba.
Quadruple.	Bằng bốn, gấp tư, gấp bốn.
Quintuple.	Bằng năm, gấp năm.
Décuple.	Bằng mười, gấp mười.
Centuple.	Bằng một trăm, gấp trăm.
Une fois.	Bằng một.
Deux fois.	Bằng hai, gấp hai.
Dix fois.	Bằng mười.
Cent fois.	Bằng trăm, bằng một trăm.
Mille fois.	Bằng nghìn, bằng một nghìn.
Dix mille fois.	Bằng một vạn.

XXXIX.

DES NUMÉRAUX.

La langue annamite n'a point d'ARTICLE proprement dit, mais elle possède un grand nombre de mots, communément appelés NUMÉRAUX, qui remplacent l'ARTICLE, et souvent aussi le PRONOM. Il faut avoir une certaine habitude de la langue pour employer à propos cette sorte de mots, qui sont d'un grand secours dans la conversation et qui donnent souvent de l'élégance à la phrase. Laissant aux grammairiens le soin de fournir à l'étudiant de plus amples explications, nous nous contenterons de donner ici une liste des principaux NUMÉRAUX.

Bàn, numéral des tables, autels, échiquiers.
Bản, numéral des exemplaires, des copies.
Bánh, numéral des pains, gâteaux, tourteaux.
Bao, numéral des objets contenus dans un sac, une enveloppe, un paquet.
Bấy, numéral des troupeaux, des bandes d'animaux.
Bè, numéral des partis, des trains de bois.
Bếp, numéral des feux (familles).
Bó, numéral des fagots, des objets liés en bottes.
Bộ, numéral des réunions d'objets destinés à un même usage ou dont l'ensemble forme comme un seul tout.
Bọn, numéral des bandes d'hommes (un peu méprisant).
Bữa, numéral des journées, des repas.
Bức, numéral des lettres, des tableaux, des cloisons.
Bụi, numéral des buissons, des touffes.
Buổi, numéral des demi-journées.
Buồng, numéral des régimes de fruits.
Cái, numéral des objets inanimés.
Cây, numéral des arbres, des rouleaux d'étofte, des bougies et de certains objets allongés.
Cân, numéral des livres (poids).
Cánh, numéral des volets, battants de portes, des lettres, des voiles (de bateaux), des campagnes (champs), des corps d'armée.
Cặp, numéral des couples d'animaux, de quelques objets en paire, des cahiers.
Chặng, numéral des distances, (généralement courtes).
Chén, numéral des quantités contenues dans une tasse, des potions médicinales (annamites).
Chiếc, numéral des bateaux, des objets isolés d'une paire.
Chòm, numéral des petites agglomérations, des touffes.

Chục, numéral des dizaines.

Chuyến, numéral des voyages, des fois (avec mouvement).

Chứng, numéral des maladies, des défauts.

Cỗ, numéral des tables servies, des assemblages d'objets de même genre, des brancards (de procession).

Con, numéral des êtres animés, des instruments tranchants, des cours d'eau, des cachets, etc. etc.

Cơn, numéral des accès (maladie, folie, colère, etc.), des accidents météorologiques.

Củ, nnméral des tubercules.

Cục, numéral des mottes, des petites masses.

Cung, numéral des airs de musique, des relais de poste.

Cuốn, guộn, numéral des rouleaux (objets enroulés), des pelotes de fil.

Dây, numéral des cordes, des lianes, des rangées.

Đám, numéral des morceaux de terre, des réunions nombreuses (d'hommes).

Đấm, numéral des coups de poing.

Đàn (đoàn), numéral des bandes, des troupeaux.

Đảng, numéral des bandes (de mauvais sujets).

Đạo, numéral des corps d'armée.

Đấu, numéral des mesures de capacité pour les céréales (environ un litre).

Điều, numéral des articles (idées conçues ou exprimées).

Điếu, numéral des pipes, cigares, etc.

Độ, numéral des distances, des intervalles de temps.

Đoạn, numéral des tronçons, des morceaux coupés.

Đôi, numéral des paires.

Đời, numéral des vies d'homme, des générations.

Đồng, numéral des pièces de monnaie rondes, des dixièmes d'once.

Đống, numéral des tas, des monceaux.

Đốt, numéral des morceaux courts, des phalanges des doigts.

Đứa, numéral des individus (de basse condition).

Gánh, numéral des charges portées sur une épaule aux deux bouts d'un bâton.

Gian, numéral des travées de maison.

Gióng, numéral des entre-nœuds.

Gói, numéral des paquets enveloppés.

Hàng, numéral des rangées, des rangs d'ordre.

Hạng, numéral des degrés, des qualités.

Hạt, **hột**, numéral des graines, des gouttes, des perles.

Hoa, numéral des fleurs, des boutons de variole.

Hồi, numéral des roulements (de tambour, de cymbale, etc.).

Hơi, numéral des respirations.

Hòn, numéral des rochers, des pavés, des briques, des montagnes, des boules, des objets sphériqnes.

Hớp, numéral des gorgées.

Keo, numéral des luttes.

Khẩu, numéral des armes à feu, des bouchées de canne à sucre.

Khi, numéral des époques, des fois.

Khiêng, numéral des charges portées sur les épaules par plusienrs individus à la fois.

Khổ, numéral des laizes.

Khoản, numéral des articles (d'un règlement, d'un arrêté, d'une requête).

Khoang, numéral des divisions intérieures d'un bateau. etc.

Khu, numéral des morceaux de terrain d'habitation, des réunions partielles de maisons.

Khúc, numéral des tronçons, des coudes d'un cours d'eau.

Kiện, numéral des gros ballots, des fortes charges.

LÁ, numéral des feuilles (d'arbre, d'or, etc.), des nattes en bambou, de leur contenu, des voiles (de bateau), des placets et des requêtes.

LÁI, numéral des fruits, des objets sphériques, des montagnes, des pilotes, des patrons de barque, des commerçants voyageurs (surtout des commerçants en bestiaux).

LẦN (vận, bận), numéral des fois.

LẦN, numéral des épaisseurs (couches) d'étoffe, etc.

LẠNG, numéral des onces.

LÀO, numéral des mesures de capacité pour les liquides et les objets en grains ou en poudre.

LÁT (nhát), numéral des instants, des coups de sabre, des tranches.

LIỄN, numéral des quantités contenues dans un bol à couvercle.

LIỀU, numéral des doses de médicaments, des cartouches, des charges de poudre.

LỌ (chai), numéral des quantités contenues dans une bouteille.

LÒ, numéral des fournées, des tripots.

LOÀI, numéral des genres (d'animaux. de plantes, etc).

LỚP, numéral des fois, des actions faites ensemble, des rangées successives, des couches superposées.

LŨ, numéral des bandes *(en assez mauvaise part)*.

LỨA. numéral des portées, des couvées.

LÚC, numéral des instants, des époques.

LƯỢT, numéral des fois, des reprises, des couches.

MAI, numéral des coups d'armes à feu.

MÁI, numéral des rames.

MÂM, numéral des plateaux chargés de mets, des charges d'un plateau.

Mảng, numéral des divisions de radeaux.

Mảnh, numéral des lambeaux, des fragments.

Mẫu, numéral des images, des arpents.

Mẻ, numéral des coups de filet, des prises nombreuses.

Miếng, numéral des morceaux, des bouchées.

Mớ, numéral des assez fortes quantités d'objets.

Mối (nuộc), numéral des ligatures (liens).

Món, numéral des affaires (à décider ou décidées), des petites quantités.

Mùa, numéral des saisons, des moissons.

Múi, numéral des tranches intérieures des fruits.

Muỗm, numéral des cuillerées.

Mụn, numéral des pustules, de certaines unités.

Nải, numéral des fractions de régimes de bananes.

Nắm, numéral des poignées.

Ngòi, numéral des plumes (à écrire), des pinceaux, des mèches (d'armes à feu), des rivières.

Ngọn, numéral des sommets, des pointes de lance, des lampes, des pinceaux, des affluents.

Người, numéral des hommes, des individus.

Nổ, numéral des affaires, des dettes.

Nóc, numéral des maisons (prises isolément).

Nụ, numéral des boutons de fleurs.

Nước, numéral des couches de peinture, de teinture, des cases d'un échiquier.

Ô, numéral des cases d'un casier, des tiroirs, des cellules.

Ông, numéral des personnages honorables.

Ống, numéral des tubes, de ce qui est contenu dans un tube.

Phát, numéral des coups d'armes à feu.

Phe, numéral des partis.

Phen (phiên), numéral des fois, des reprises.

PHIẾN, numéral des morceaux, des blocs.

PHO, numéral des ouvrages en plusieurs volumes.

PHONG, numéral des plis cachetés.

PHƯƠNG, numéral des boisseaux, des contrées, des recettes médicales.

PHƯỜNG, numéral des associations, des sociétés.

QUẢ, numéral des fruits, des objets sphériques.

QUAN, numéral des ligatures (monnaie), des officiers, des mandarins.

QUÃNG, numéral des distances faibles, des intervalles de temps.

QUÌ, numéral des paquets de feuilles d'or battu.

QUYỂN, numéral des volumes (livres).

RẶNG, numéral des rangées, des alignements.

ROI, numéral des coups de verge.

SẢI, numéral des brasses.

SỞ, numéral des lieux, des emplacements.

SỢI, numéral des fils, des cheveux.

SÚC, numéral des pièces de bois courtes et grosses, des pièces d'étoffe.

TẠ, numéral des piculs.

TAY, numéral des poignées de riz coupé, des cent brasses de filet.

TẤM, numéral des morceaux, des planches, des pièces d'étoffe.

TAO, numéral des tours d'un lien.

TÊN, numéral des individus (du sexe masculin et de petite condition).

THANG, numéral des potions médicales.

THẰNG, numéral des enfants mâles, des individus de basse condition (méprisant).

THỨ, numéral des espèces différentes.

Thửa, numéral des parcelles de terrain.

Thức, numéral des mets, des couleurs.

Thúng, numéral des quantités contenues dans la corbeille de ce nom.

Thùng, numéral des barriques, des seaux.

Tờ, numéral des feuillets (recto et verso).

Toà, numéral des maisons de quelque importance.

Tóp, numéral des bandes (un peu méprisant).

Trái, numéral des fruits, des objets sphériques, des montagnes.

Trận, numéral des batailles, des flagellations, des ondées.

Trang, numéral des pages (recto ou verso).

Tràng, numéral des objets enfilés en collier, en chapelet, des écoles et des classes, des lieux publics affectés à une destination spéciale.

Vác, numéral des charges simples portées sur une épaule.

Ván, numéral des parties de jeu.

Vạn, numéral des stations de jonques.

Viên, numéral des pilules, des pierres, des briques.

Vốc (bốc), numéral des jointées.

Vòng, numéral des cercles, des tours, des objets en cercle.

Vụ, numéral des moissons.

Vuông, numéral des carrés d'étoffe.

Xâu, numéral des brochettes d'objets enfilés.

Nous ajoutons à cette énumération quelques exemples qui feront connaître au lecteur la manière de se servir des *numéraux*.

Il vient d'entrer trois bateaux dans le port, deux grands et un petit.

Có ba chiếc tàu mới vào cửa, hai chiếc lớn, một chiếc nhỏ.

Hier j'ai reçu vingt piastres, aujourd'hui j'en ai dépensé cinq.

Hôm qua tôi được hai chục đồng hoa viên, hôm nay tôi đã tiêu mất năm đồng.

J'avais hier une paire de souliers, aujourd'hui je n'en ai plus qu'un.

Hôm qua tôi có một đôi giầy, hôm nay tôi chỉ còn một chiếc.

XL.

DU PRONOM PERSONNEL.

Ce chapitre devrait trouver sa place naturelle dans une Grammaire; mais comme, à notre connaissance, il n'existe point encore de Grammaire spéciale de l'idiome tongkinois, nous pensons que nos lecteurs nous sauront gré de leur donner ici quelques brefs détails sur une partie du discours qui revient si souvent dans la conversation. (*)

Les pronoms personnels proprement dits sont: TÔI, *je, moi;* MÀY, *tu, toi;* NÓ, *il, lui, elle;* CHÚNG TÔI, *nous*; CHÚNG BAY, *vous*; CHÚNG NÓ, *ils, eux, elles*. Chacun de ces mots demande une explication particulière.

TÔI s'emploie entre égaux, et surtout d'inférieur à supérieur. MIN, d'ailleurs assez peu usité, a presque le même sens, mais indique un léger degré de supériorité dans celui qui l'emploie. TA, au singulier, répond au NOUS français employé au singulier. TAO est employé par une personne d'un rang

(*) Les notions qui suivent nous sont fournies à peu près intégralement par le R. P. Ravier, dans la préface latine du *Dictionnaire Annamite-Latin.*

très supérieur; c'est ce mot qu'emploiera un père parlant à son fils, un maître à son domestique, etc. Les gens en colère se désignent volontiers eux-mêmes par ce pronom, qui alors devient à lui seul, une injure; c'est pourquoi il n'en faut user qu'avec discrétion. CON est au contraire un terme humble et affectueux qui fait de celui qui l'emploie comme le fils de son interlocuteur. Suivant sa propre condition et celle de celui à qui l'on parle, on peut se désigner à la première personne par un grand nombre d'autres expressions. Ex.: CHA, *père*, ÔNG, *aïeul*, *monsieur*, MẸ, *mère*, BÀ, *aïeule*, *madame*, THÀY, *maître*, CỤ, *bisaïeul*, CỐ, *trisaïeul*, etc. En parlant de soi, le Roi emploie le pronom TRẪM.

Le mot MÀY est absolument corrélatif de TAO, si bien que celui qui se désigne par le pronom TAO doit appeler MÀY son interlocuteur. ANH, *frère aîné*, CHỊ, *sœur aînée*, peuvent s'employer en parlant à des égaux. Un personnage honorable qui veut faire une petite politesse à quelqu'un l'appellera CHÚ, *oncle (frère cadet du père)*, CẬU, *oncle (frère de la mère)*, s'il s'agit d'un homme, et CÔ, *tante (sœur du père)*, s'il parle à une femme. Entre gens du peuple, le mot BÁC, *oncle (frère aîné du père)*, implique souvent une certaine supériorité dans celui à qui il s'adresse. Si l'on appelle familièrement quelqu'un EM, *petit frère*, *petite sœur*, on devra se désigner soi-même par le mot ANH, *frère aîné*, ou CHỊ, *sœur aînée*.

Le mot CON, à la seconde personne, indique, dans celui qui le prononce, une affection paternelle à l'égard de celui à qui il parle; il se désigne alors lui-même par les expressions de CHA ou THÀY, qui signifient *père*. Enfin, si l'on s'adresse à une personne d'un certain rang, on l'appellera ÔNG ou NGÀI, si c'est un homme, BÀ, si c'est une femme. Souvent on ajoute à ces mots le nom de la dignité de celui à qui l'on adresse la parole.

Ex.: ÔNG LÝ, *monsieur le maire*, BÀ LÝ, *madame l'épouse du maire*, ÔNG LỚN, *monsieur le grand mandarin*, etc. On appelle CẬU les fils des mandarins, et CÔ leurs filles. Il est également d'un usage universel de nommer CỤ les prêtres tongkinois, et CỐ les missionnaires européens.

Le pronom de la troisième personne NÓ est un terme de mépris, qui sert même à désigner les animaux et les êtres inanimés. Pour l'éviter, on emploie parfois le mot HẮN, qui n'est guère plus poli. Si l'on veut parler sans respect d'une tierce personne, on l'appellera THẰNG ẤY, ĐỨA ẤY, QUÂN ẤY, TÊN ẤY, si c'est un homme, et ĐỨA ẤY, CON ẤY, CON MẸ ẤY, si c'est une femme. Si l'on veut employer un terme indifférent, l'on dira: ANH ẤY, CHỊ ẤY, KẺ ẤY, NGƯỜI ẤY. Enfin, si l'on désire traiter avec honneur la personne dont on parle, on emploiera, selon la dignité relative de cette personne, les titres de parenté énumérés ci-dessus (pronom de la deuxième personne) en y ajoutant le mot ẤY, *ce*, *cet*, *cette*. Il est d'usage d'appeler NGÀI les mandarins et les gens de haut parage. Le mot NGƯỜI, bien qu'il signifie spécialement *homme*, est néanmoins un terme honorifique qui peut s'appliquer non seulement aux hommes et aux femmes de haut rang, mais même à Dieu, à la Sainte Vierge et aux saints.

On forme le pluriel de la première personne en faisant précéder le singulier du mot CHÚNG(*). Ex.: CHÚNG TÔI, CHÚNG TAO, CHÚNG TA, ou simplement TA, CHÚNG CON. Ces expressions, qui sont les plus usitées, diffèrent entre elles de la même façon que TÔI, TAO et CON.

A la seconde personne, on dit mieux CHÚNG BAY ou BAY que

(*) Le mot CHÚNG ne s'emploie guère que devant les pronoms personnels proprement dits.

CHÚNG MÀY. On dit également CHÚNG CỌN, CÁC ANH, CÁC CHÚ, CÁC CẬU, CÁC BÁC, CÁC CÔ, CÁC ÔNG, CÁC BÀ, PHÔ ÔNG, PHÔ BÀ, CÁC NGÀI, etc. Toutes les remarques que nous avons faites en parlant du singulier de la seconde personne s'appliquent également à ces expressions.

Enfin l'on obtient le pluriel de la troisième personne en en faisant précéder le singulier des mots CHÚNG, CÁC, NHỮNG, etc. Ex.: CHÚNG NÓ, CÁC ĐỨA ẤY, CÁC ÔNG ẤY, PHÔ ÔNG ẤY, PHÔ BÀ ẤY, CÁC KẺ ẤY, NHỮNG KẺ ẤY, BẤY NHIÊU KẺ ẤY, etc. On sous-entend parfois les môts CHÚNG, CÁC et NHỮNG quand le pluriel est suffisamment exprimé par le contexte de la phrase.

DEUXIÈME PARTIE.

PHẦN THỨ HAI.

PHRASES ÉLÉMENTAIRES. MẤY CÂU DẾ.

I.

LE TEMPS.	VỀ KHÍ GIỜI (TRỜI).
Quel temps fait-il?	Giời thể nào?
Il fait un temps magnifique.	Giời tốt lắm.
Aujourd'hui nous aurons une belle journée.	Hôm nay sẽ được tốt giời.
Cependant il pleuvait hier soir.	Nhưng mà chiều hôm qua [có mưa.
Le vent est changé.	Đã trở (giở) gió rồi.
Le temps est à la pluie.	Giời muốn mưa.
Le temps est à l'orage.	Muốn có cơn.
Le ciel se couvre.	Giời đang vần mây.
Le ciel est pris.	Có cơn mưa đến.
Il tombe des gouttes de pluie.	Sa hạt mưa.
Il pleut à verse.	Mưa to, mưa rào.
Entendez-vous le tonnerre?	Có nghe tiếng sấm không?
Dieu! quel orage!	Chà! cơn to chưa!
Il a fait des éclairs toute la nuit.	Có chớp cả đêm.
J'ai commencé à entendre gronder le tonnerre au moment où j'allais me mettre au lit.	Khi tôi sắp đi ngủ cũng đã nghe thấy tiếng sấm.

La foudre est tombée.	Có sét đánh.
Il grêle; il tombe de la grêle.	Mưa đá; mưa là đá.
La pluie commence à diminuer.	Đã ngớt mưa; đã bớt mưa.
Le temps s'éclaircit.	Đã quang giời.
Les nuages se dissipent.	Đã quang mây; đã rảng mây.
Voyez quel superbe arc-en-ciel!	Kìa! xem cầu vồng đẹp là dường nào!
La pluie a cessé.	Tạnh mưa rồi.
Le temps s'est remis au beau.	Đã tạnh rồi; giời lại nắng.
Le soleil est brûlant.	Nắng rát, nắng gắt.
Il fait une chaleur étouffante.	Giời bức tức khó chịu lắm.
Je suis tout en nage; je suis tout trempé de sueur.	Tôi ra mồ hôi ướt cả mình; tôi ra mồ hôi như tắm.
Il y a beaucoup de poussière.	Bụi lắm.
Il y avait ce matin de la rosée dans la campagne.	Sáng hôm nay ngoài đồng có sương.
Il fait du vent; le vent souffle bien fort.	Có gió; gió thổi mạnh.
Il fait un vent frais.	Gió mát.
Le vent est tombé.	Tắt gió rồi.
Il fait grand froid.	Rét lắm.
Il fait un froid sec.	Rét khan.
Je tremble de froid.	Tôi rét lắm, tôi run.
Le thermomètre descend.	Ống khí đang xuống.
Il tombe de la neige; il neige.	Tuyết sa; tuyết xuống.
Il neige à gros flocons.	Tuyết sa to.
La neige se fond.	Tuyết tan.
Il y a beaucoup de boue.	Bùn lầy lắm.
Il fait un temps humide et malsain.	Giời ẩm khí, mà chẳng lành.
Il fait sombre.	Mù giời; giời u má.

Il fait nuit.	Giời tối; đã tối rồi.
Il fait clair de lune.	Sáng giăng.
Il fait clair d'étoiles.	Sáng giời; sáng sao.
Il fait jour.	Đã sáng.
Il fait grand jour.	Đã sáng rõ; đã sáng bạch.

11.

DE L'ÂGE (ANNAMITE). — VỀ TUỔI (ANNAM).

N. B. — En Annam, toute année commencée compte comme une année finie; c'est pourquoi toutes les phrases de ce chapitre sont dans le style annamite.

NOTA. Bên Annam, dù không được tròn năm, thì cũng kể là một tuổi; cho nên những câu in vào đoạn này, thì đặt kiểu annam cả.

Pour ce chapitre et les suivants, il faudra changer, selon qu'il en sera besoin, les mots entre parenthèse.

Về đoạn này và các đoạn sau những tiếng ngoặc đi ngoặc lại thì phải đổi tùy tiện.

Quel âge avez-vous? Quel est votre âge?	(Con) mấy tuổi?
J'ai douze ans.	(Tôi) lên mười hai tuổi.
Je n'ai que vingt ans.	(Tôi) mới lên hai mươi.
Quel âge a madame votre sœur?	(Chị ông) lên mấy?
Elle a quarante ans passés.	Đã ngoài bốn mươi.
Elle ne paraît pas si âgée.	Bà ấy xem ra chưa đến.

Elle paraît encore jeune, mais elle a de l'âge.	Bà ấy xem ra còn trẻ, nhưng mà đã có tuổi.
Elle a une fille de dix-huit ans.	Đã được một đứa con gái lên mười tám rồi.
Elle est dans la fleur de l'âge.	(Cô) ấy đang thanh niên; còn đang xuân.
Quel âge donneriez-vous à mon père?	(Ông) nghĩ rằng: cha tôi mấy tuổi?
Il doit avoir passé la cinquantaine.	Phỏng đã ngoài năm mươi.
C'est vrai. Il a maintenant cinquante-cinq ans.	Phải. Rày đã năm mươi lăm rồi.
Il se porte encore fort bien.	Ông ấy còn khoẻ mạnh lắm.
De quelle année est votre fils?	Con giai (ông) sinh ra năm nào?
De la vingt-cinquième année de Tự Đức.	Nó sinh ra năm Tự Đức nhị thập ngũ niên.
De l'année GIÁP TÍ.	Nó sinh ra năm GIÁP TÍ.
De l'année HỢI.	Nó tuổi HỢI.

II BIS.

DE L'ÂGE (FRANÇAIS).	VỀ TUỔI (TÂY).

N. B. — La manière annamite d'estimer l'âge différant de celle usitée en Europe, les phrases annamites de ce chapitre	NOTA. — Bên tây tính tuổi cách khác, bên này tính cách khác, cho nên những câu sau này chỉ có ý cắt nghĩa những

sont uniquement destinées à expliquer les expressions françaises aux élèves.	câu bằng tiếng phalangsa cho học trò dễ hiểu.
Quel âge avez-vous? Quel est votre âge?	(Con) mấy năm? (Con) lên mấy?
J'ai douze ans et demi.	(Tôi) mười hai năm rưỡi.
J'ai quinze ans passés.	(Tôi) quá mười lăm năm rồi.
Je viens d'avoir vingt ans.	(Tôi) vừa mới lên hai mươi.
J'aurai vingt-cinq ans à la fin du mois.	Cuối tháng này (tôi) sẽ vừa được hai mươi lăm năm
Mon frère a eu trente et un ans il y a huit jours.	(Anh). tôi lên ba mươi mốt năm vừa được tám ngày.
Quel âge a madame votre sœur?	Bà (chị ông) lên mấy?
Elle a quarante ans passés.	Đã hơn bốn mươi năm rồi.
Elle a une fille de dix-huit ans.	(Chị) tôi đã được một con gái lên mười tám năm rồi.
Votre nièce est encore dans la fleur de l'âge.	Cháu (ông) hãy còn đang xuân.
Quel âge donneriez-vous bien à mon père?	(Ông) nghĩ cha tôi lên độ bao nhiêu?
Je pense qu'il a passé la cinquantaine.	Phỏng đã ngoài năm mươi rồi.
Vous avez deviné. Il a maintenant cinquante-cinq ans.	(Ông) luận đúng lắm. Bây giờ cha tôi đã năm mươi lăm năm rồi.
Il est robuste et se soutient bien.	Ông ấy khoẻ, cứ mạnh điều.
De quelle année est votre fils?	Con giai (ông) sinh ra năm nào?
Du mois de décembre mil huitcent quatre-vingt-deux.	Nó sinh ra tháng chạp năm một nghìn tám trăm tám mươi hai.

Il est né le cinq janvier mil huit cent soixante-dix-huit. — Nó sinh ra ngày móng năm tháng giêng năm một nghìn tám trăm bảy mươi tám.

III.

POUR PRIER.	NHỮNG CÂU XIN.
Voulez-vous me faire un petit plaisir?	(Ông) có bằng lòng làm cho tôi được vui một chút không?
Voulez-vous m'accorder cette grâce?	(Ông) có bằng lòng làm ơn này cho tôi không?
Puis-je vous demander cette faveur?	Tôi xin (ông) làm ơn này cho tôi, có được không?
Voulez-vous avoir la bonté de...? Seriez-vous assez bon pour...?	(Ông) có bằng lòng thương tôi mà ....?
Vous me rendriez un service signalé, si vous vouliez....	(Ông) có bằng lòng..., thì tôi được nhờ ơn ông lắm.
Vous ne sauriez me faire un plus grand plaisir que de...	(Ông) có...,thì làm cho tôi vui lòng quá bội.
Voulez-vous me permettre de..?	Tôi xin phép ông, tôi ....
Oserais-je vous prier de..?	Tôi có nên xin (ông)....?
Ne soyez pas sourd à ma prière.	Xin (ông) hãy nghe lời tôi xin.
Un refus de votre part me causerait une peine infinie.	(Ông) không nghe, thì tôi cực lòng quá sức.
Ayez, s'il vous plaît, cette complaisance pour moi.	Xin (ông) (làm việc ấy) cho tôi.

Je vous prie.	Tôi xin.
Je vous en supplie.	Tôi nài xin.
Je sais que votre bonté est inépuisable.	Tôi biết (ông) lòng lành vô cùng.
C'est la seule grâce que je vous demande.	Tôi chỉ xin (ông) một ơn này mà thôi.
Je suis désespéré de vous importuner ainsi; mais . . .	Tôi phiền (ông) thể này, thì tôi lấy làm cực lòng quá; nhưng mà . . .
Excusez, je vous prie, mon importunité.	Tôi khuấy khuất (ông) làm vậy, thì xin (ông) miễn thứ cho.
Dieu vous comblera de ses faveurs, si . . .	(Ông) có . . , thì Thiên Chúa sẽ hộ cho (ông) được ơn phúc giàn giụa.
Si vous avez de l'amitié pour moi, j'espère que vous . . .	(Ông) có thương tôi, thì tôi trông rằng: (ông) sẽ . . . .
Je compte sur vous pour . . ; n'est-ce pas?	Tôi trông chắc (ông) sẽ . . ; phải không?
Je vous serai bien obligé, si . .	(Ông) có . . . , thì tôi sẽ biết ơn (ông) lắm.
Je vous en saurai gré toute ma vie.	Tôi sẽ nhớ ơn (ông) cả đời tôi.
Je conserverai une éternelle reconnaissance de	Tôi sẽ nhớ ơn (ông) vạn đại, vì . . . .

IV.

POUR OFFRIR.	NHỮNG CÂU DÂNG.
Permettez-moi de vous offrir....	Tôi xin phép dâng cho (ông)..
Que vous offrirai-je qui puisse vous faire plaisir?	Tôi dâng đí gì cho bằng lòng (ông) được?
Faites-moi le plaisir d'accepter cette bagatelle.	Xin (ông) bằng lòng nhận một chút cái này.
Prenez-la pour l'amour de moi.	Xin (ông) dủ lòng thương tôi mà nhận.
Daignez accepter cette légère marque de ma reconnaissance.	Xin (ông) bằng lòng nhận chút lễ mọn tôi dâng tạ ơn (ông).
Veuillez agréer cet hommage.	Xin (ông) nhận đồ lời này.
Agréez l'offrande de mes vœux.	Xin (ông) nhận những lời tôi chúc mừng (ông).
Je n'ai rien qui ne soit à vous.	Bao nhiêu của tôi cũng là của (ông) hết.
Le peu que j'ai est à votre disposition.	Tôi có chút gì, thì xin (ông) cứ dùng.
C'est de bon cœur que je vous l'offre.	Này là của tôi thành tâm dâng hầu;... thành tâm đãi.

V.

POUR REFUSER.	NHỮNG CÂU CHỐI.
Non.	Không.
Impossible.	Chẳng được; không được.
Cela m'est impossible.	Tôi không sao được.
Cette affaire ne dépend pas de moi.	Việc này không phải việc tôi liệu được.
Cela ne me regarde pas.	Cái này không phải việc tôi.
J'en suis bien fâché, mais cela est tout à fait impossible.	Tôi phàn nàn lắm, nhưng mà hẳn chẳng sao được.
Je ne puis vous accorder votre demande.	Tôi không sao cho như lời (ông) xin được.
Je suis au désespoir d'être obligé de vous refuser.	Tôi buồn bực vì phải chối lời (ông) xin.
Soyez persuadé qu'il n'y a pas de ma faute.	Xin (ông) tin thật không phải tại tôi.
Je ne le puis à présent; actuellement m'est impossible.	Bây giờ tôi không sao được.
Le moment n'est pas favorable.	Độ này chẳng tiện.
Excusez-moi, mon cher.	Xin anh miễn thứ cho tôi.
J'espère que vous voudrez bien m'excuser.	Tôi trông rằng: (ông) sẽ bằng lòng miễn trách cho tôi.
Hé bien! ce sera pour une autre fois.	Thế thì lần khác, nhé!
Nous verrons un autre jour.	Bữa khác sẽ hay.

VI.

POUR CONSENTIR, POUR ACCORDER.	NHỮNG CÂU ƯNG.
Oui.	Có. Ừ. Phải. Dạ.
Volontiers.	Được.
J'y consens.	Tôi bằng lòng; tôi ưng.
De tout mon cœur; de grand cœur.	Tôi hết lòng cho; tôi ưng hết lòng.
Avec plaisir.	Tôi vui lòng (làm); bằng lòng.
Je suis à votre service.	Tôi sẵn lòng giúp (ông).
Je suis à vos ordres.	(Ông) bảo thể nào, tôi xin vâng; vâng.
Comme il vous plaira.	Mặc ý (ông); tùy (ông).
Comptez sur moi pour l'affaire dont vous m'avez chargé.	(Ông) đã cậy tôi việc này, xin (ông) yên lòng.
Ordonnez, et vous serez obéi.	(Ông) cứ bảo, sẽ vâng ý.
Je suis tout à vous; je suis tout à votre service.	Tôi sẵn lòng giúp (ông) mọi đàng.
Je le ferai avec plaisir.	Tôi vui lòng làm.
Je suis charmé d'avoir cette occasion de vous être utile.	Tôi được dịp giúp (ông) làm vậy, thì tôi mừng lắm.
Je suis charmé que vous en usiez librement avec moi.	(Ông) xử suồng sã vuối tôi, thì tôi mừng lắm.
Je ne saurais rien vous refuser de ce que vous demandez.	(Ông) xin đi gì, tôi không có thể chối được.
Je voudrais pouvoir vous rendre un plus grand service.	Tôi ước ao chớ gì có thể giúp (ông) việc trọng hơn nữa.
Je suis prêt à faire pour vous ce que je ne ferais pas pour tout autre.	Những cái tôi chẳng chịu làm cho ai sốt, thì tôi sẵn lòng làm cho (ông).

VII.

POUR REMERCIER.	NHỮNG CÂU GIĂ ƠN.
Merci; grand merci; je vous remercie.	Giă ơn. Đội ơn. Tạ ơn. Cám ơn. (*)
Bien obligé.	Đội ơn; giă ơn lòng.
Je vous suis infiniment obligé.	Đội ơn (ông) vạn bội.
Je vous remercie infiniment.	Giă ơn (ông) hết sức.
Je vous rends grâces.	Tôi giă ơn (ông). Tôi đội ơn (ông). Tôi tạ ơn (ông).
Je ne saurais oublier vos bontés à mon égard.	(Ông) thương tôi thể này, thì tôi chẳng hề dám quên.
Je vous ai beaucoup d'obligation.	Thật tôi mang ơn (ông) lắm.
Je ne sais comment répondre à tant de politesse.	(Ông) xử lịch sự vuối tôi thể này, thì tôi không biết báo ơn (ông) cho xứng được.
Vous êtes bien bon pour moi.	(Ông) thương tôi lắm thật.
Vous me faites beaucoup trop d'honneur.	(Ông) xử thể này, thì tôi lấy làm trọng quá. Không dám.
Vous me comblez.	(Ông) thương tôi quá chừng.
Comment pourrai-je m'acquitter envers vous?	Tôi còn sức nào báo lại những ơn (ông) được?
Cette nouvelle preuve d'amitié est au-dessus de ce que je pouvais espérer.	(Ông) lại tỏ ra lòng thiết nghĩa vuối tôi thể này, thì quá mọi sự tôi dám trông.
Je suis tout honteux de la peine que je vous ai donnée.	Tôi đã làm bận cho (ông) làm vậy, thì tôi lấy làm băn khoăn lắm.

(*) Les trois derniers termes s'emploient pour des supérieurs.

VIII.

POUR RECEVOIR LES REMERCIEMENTS.	NHỮNG CÂU NHẬN LỜI GIÃ ƠN.
Vous vous moquez!	(Ông) nói chơi, chớ!
Cela ne vaut pas la peine d'en parler.	Thôi! cái chẳng đáng kể.
Ne parlez pas de cela.	Thôi! đừng kể, chi.
Je suis enchanté de vous avoir été de quelque utilité.	Tôi đã được giúp (ông) chút vậy, thì tôi mừng lắm.
J'en éprouve autant de plaisir que vous-même.	Tôi cũng mừng bằng (ông) chốc.

IX.

POUR EXPRIMER L'ADMIRATION, L'ÉTONNEMENT.	NHỮNG CÂU CHỈ SỰ LẤY LÀM LẠ.
Quel prodige!	Lạ chưa!
Quelle merveille!	Lạ thật!
C'est au-dessus de tout éloge.	Chẳng ai khen cho xứng được.
On n'a jamais rien vu d'aussi beau.	Chẳng hề thấy cái gì đẹp thế.
J'en suis enchanté; j'en suis dans le ravissement.	Tôi mừng lắm; tôi lấy làm vui mừng quá.
C'est à merveille! C'est admirable!	Rất hay thật!
C'est charmant!	Hay thật! Vui!

C'est étonnant!	Lạ thay! lạ lùng!
Voilà qui est étrange!	Lạ thật!
Est-il possible? se peut-il? serait-il possible?	Có đâu? Lẽ nào?
Qu'entends-je?	Nghe cái quái gì đấy?
Que vois-je?	Trông cái quái gì đấy?
C'est incroyable.	Chẳng tin được; không nghe được.
Plus j'y pense et plus j'en suis étonné.	Tôi càng nghĩ đến, càng lấy làm lạ.
Plus j'y pense et moins j'y puis croire.	Tôi càng nghĩ đến, thì càng chẳng tin được.
Qui s'en serait douté? Qui se le serait imaginé?	Ai ngờ?
S'y serait-on attendu?	Ai ngờ đến thế?
Hé bien! en voilà une bonne!	Ấy! hay chưa!
Quoi! tout de bon?	Thật, à? Thật ru?
Vraiment? oui-dà?	Vậy, à ?Uả?
Comment!	Chà cha!
Comment?	Cái gì? Gì kia?

X.

POUR EXPRIMER LE CHAGRIN ET LA DOULEUR.	NHỮNG CÂU TỎ RA LÒNG BUỒN HAY LÀ ĐAU ĐỚN.
Quel dommage!	Khốn nạn!
Quel malheur!	Khổ thật! Khốn nạn!
Grand Dieu!	Cha ôi! Lạy Chúa tôi!
Grand Dieu! me voilà bien!	Cha ôi! tôi phải hay chưa?

20

J'en suis bien fâché.	Cái này tôi buồn thật.
J'en suis on ne peut plus fâché.	Tôi buồn hết sức.
J'en ressens une douleur profonde.	Cái này tôi đau lòng lắm.
Combien je le regrette!	Tôi tiếc là dường nào! Tôi phàn nàn là dường nào!
Ah! que je vous plains!	Tôi thương (ông) là dường nào!
Cela me fait bien de la peine.	Cái này tôi lấy làm bất rất lắm.
J'en suis si peiné que	Cái này tôi lấy làm cực đến nỗi ....
Je suis désespéré.	Tôi ngã lòng thật.
Cela est désolant.	Điều này rất sầu não.
Cela est terrible.	Khiếp!
Cela est bien désagréable.	Điều này rầu rĩ lắm.
Ce récit fait dresser les cheveux sur la tête.	Nghe điều này giởn tóc lên; ... giởn tóc gáy lên.
Quelle horreur!	Gớm chưa.
Que je suis malheureux!	Cơ khổ thân tôi!
Je n'y tiens plus.	Tôi chẳng chịu được nữa.
Hélas!	Hờ! Cha ôi!
Tant pis!	Càng khốn! Mặc! Kệ!
Tant pis pour (lui)!	Kệ thây!

XI.

POUR EXPRIMER LE CONTENTEMENT.	NHỮNG CÂU TỎ RA LÒNG MỪNG.
J'en suis bien aise; j'en suis bien content.	Thế, thì tôi mừng.
J'en suis enchanté; j'en suis ravi.	Tôi mừng lắm thật.
J'en ai une joie infinie.	Tôi mừng quá sức.
Cela me fait le plus grand plaisir.	Điều này làm cho tôi vui mừng lắm.
Je suis on ne peut plus heureux,	Tôi chẳng có thể vui hơn được nữa.
Tout m'arrive à souhait.	Mọi điều tôi được như ý.
Je vous félicite.	Tôi mừng (ông).
Je vous félicite de tout mon cœur.	Tôi hết lòng mừng (ông).
Quel bonheur!	Phúc chưa! Phúc thật!
Quel plaisir!	Vui thay! Thoả chưa!
Quel agrément!	Hay chưa!
Que je suis content!	Tôi mừng là dường nào!
Que je suis heureux!	Tôi thoả là dường nào!
A merveille!	Rất tốt! Hay đáo để!
Très bien!	Hay đáo để! Bặt lắm.
Tant mieux!	Càng hay!

XII.

POUR EXPRIMER LE MÉCONTENTEMENT ET FAIRE DES REPROCHES.	NHỮNG CÂU TỎ RA KHÔNG ĐƯỢC BẰNG LÒNG; CÂU QUỞ TRÁCH.
Fi! Fi donc! Par exemple!	Chớ! Xá! Xà! Ứ! Chả!
Que c'est vilain!	Xấu chưa!
Quelle honte! C'est une honte. C'est honteux.	Thẹn chưa! Bẩn thật! Xấu hổ thật!
C'est une chose honteuse.	Việc này xấu hổ thật.
Que c'est affreux!	Gớm! Gớm thật! Gớm thay!
Comment avez-vous pu faire cela?	Gan nào mà dám làm thế?
Comment pouvez-vous être si méchant?	Sức nào mà dữ thế này?
Pourquoi être si méchant?	Sao dữ thế này?
C'est bien mal à vous.	(Ông) làm thế, thì tệ lắm.
Vous avez tort.	(Ông) sai. (Ông) lầm. Chẳng phải lý. Không phải.
Je suis fort mécontent de vous.	Tôi buồn (anh) lắm. Tôi giận (chú) lắm. Tôi chẳng bằng lòng vuối (anh) một tí nào.
Finissez, vous dis-je!	Thôi, mà! Thôi, chớ!
Tenez-vous tranquille!	Im đi! Nín!
Oh! le petit méchant!	Ô! cái thằng nghịch.
La patience m'échappe.	Tôi không nhịn được nữa.
Taisez-vous! Paix!	Nín lặng. Thôi. Im đi.

Pas tant de raisons! Pas de réplique!	Đừng cãi, chi.
Je ne le souffrirai plus.	Tôi chẳng chịu nữa.
Prenez garde pour une autre fois.	Lần khác thì giữ, nhé.
Faites attention une autre fois.	Lần khác phải coi ta đấy, nhé. Lần khác phải ý tứ, nhé.
Souvenez-vous-en dans la suite.	Về sau hãy nhớ, nhé.

XIII.

POUR EXPRIMER LA COLÈRE.	NHỮNG CÂU TỎ RA LÒNG GIẬN.
Je suis fort en colère.	(Tôi) giận lắm.
Je suis transporté de colère.	(Tôi) giận quá sức.
Je suis dans une colère épouvantable.	(Tôi) giận gớm ghiếc.
Je ne me posséde pas de colère.	(Tôi) giận quá chừng, chẳng còn biết gì nữa.
Je suis outré.	(Tôi) tức giận quá.
Je suis impatienté.	(Tôi) đang gắt.
Je ne suis pas de bonne humeur.	(Tôi) không được bình tĩnh.
Laissez-moi tranquille.	Để (tôi) yên.
Ne m'irritez pas.	Đừng trêu (ngươi).
Il y a vraiment de quoi en devenir fou de colère.	Thật đã đủ mà giận hoảng lên.
Laissez-moi faire.	Để mặc (tao).
Allez vous promener.	Đi cho rảnh! Xéo! Bước!

XIV.

POUR EXPRIMER LA SYMPATHIE ET L'AMITIÉ.	NHỮNG CÂU TỎ RA LÒNG YÊU MẾN.
C'est mon ami.	Ông ấy tình nghĩa vuối tôi.
C'est mon amie.	(Bà) ấy tình nghĩa vuối tôi.
C'est mon meilleur ami; c'est le meilleur de mes amis.	Ông ấy nghĩa thiết vuối tôi hơn cả.
Je l'aime et je l'estime.	(Ông) ấy tôi vừa mến vừa trọng.
Nous sommes intimes.	Chúng tôi nghĩa thiết lắm; tôi vuối (ông) ấy tình nghĩa lắm.
Nous sommes inséparables.	Chúng tôi chẳng lìa nhau được; tôi vuối (ông) ấy chẳng lìa nhau được.
Nous sommes étroitement unis.	Chúng tôi thiết tình vuối nhau; tôi vuối (ông) ấy thiết tình lắm.
Nous nous accordons parfaitement.	Chúng tôi vốn một ý một lòng vuối nhau; tôi vuối (ông) ấy vốn một ý một lòng vuối nhau.
(Il) m'a donné mille preuves de son amitié.	(Ông) ấy đã làm trăm nghìn cách tỏ ra tình nghĩa vuối tôi.
Je me suis senti de l'inclination pour (lui) dès le premier abord.	Tôi gặp (ông) ấy lần trước hết, thì tôi ưa ngay.

Nous n'avons point de secrets l'un pour l'autre.	Chúng tôi chẳng hề giấu nhau gì sốt.

XV.

POUR EXPRIMER L'ANTIPATHIE ET L'AVERSION.	NHỮNG CÂU TỎ RA LÒNG CHẲNG ƯA.
Cet homme ne me revient pas.	Người này tôi chẳng ưa.
Je n'aime point cet homme-là.	Người này tôi chẳng thích.
Je ne puis le souffrir.	Tôi chẳng chịu nó được.
Je ne suis pas maître de l'aversion que je ressens pour (lui).	Tôi không có thể cầm lòng mà không gắt mặt nó.
(Il) n'a pour moi que de l'aversion.	Nó chỉ có bụng ghét tôi.
Ses manières sont rebutantes pour tout le monde.	Kiểu cách nó ai cũng chán.
(Il) n'a d'égards pour personne.	Nó chẳng nể ai sốt.
Cela lui attire la haine de tout le monde.	Vì thế cho nên ai ai cũng ghét nó.
Sa figure n'est pas prévenante.	Mặt mũi nó coi chẳng ưa.
Je l'évite autant que je puis.	Tôi lánh nó hết sức.
(Il) ne fait que déraisonner, au grand ennui de tout le monde.	Nó chỉ nói bậy, mọi người mọi chán.
Quel être insupportable!	(Thằng) này ai chịu được!
Enfin le voilà parti!	À! may! nó xéo rồi! Nó đi khỏi rồi!

TROISIÈME PARTIE.

PHẦN THỨ BA.

CONVERSATIONS.	MẪU NÓI TRUYỆN.

I.

UN NOUVEL ÉLÈVE SE PRÉSENTE À L'ÉCOLE.	HỌC TRÒ MỚI XIN VÀO HỌC NHÀ TRÀNG.
MINH.—Bonjour, Monsieur. Ai-je l'honneur de parler à Monsieur le Directeur de l'école?	MINH. — Bẩm lạy ông. Có phải ông làm bề trên nhà tràng đây không?
LE DIRECTEUR.—Oui. Que désirez-vous?	BỀ TRÊN.— Phải. Con xin gì?
M. — Je désirerais étudier le français.	M. — Con xin học tiếng phalangsa.
D. - Très bien. Mais dites-moi d'abord votre nom.	B. T. — Được. Nhưng mà trước con phải nói tên con là gì.
M. – Je m'appelle Minh.	M. — Tên con là Minh.
D. – Quel âge avez-vous?	B. T. - Con mấy tuổi?
M. – J'ai quinze ans.	M. - Con lên mười lăm tuổi.
D. – D'où êtes-vous?	B. T. – Quê con ở đâu?
M.—Je suis de X..., sous-pré-	M. – Con ở Hà nội tỉnh, Lý

fecture de Nam xang, préfecture de Lý nhân, province de Hà nội. — nhân phủ, Nam xang huyện, Mỗ... xã.

D. – Avez-vous déjà étudié? — B. T. – Con đã học gì chưa?

M. - Oui, Monsieur; j'ai étudié dix volumes de chinois et j'écris déjà bien. — M. – Bẩm có; con học nho đã được mười quyển mà viết đã thành tự.

D. – Pouvez-vous lire les livres annamites écrits en caractères latins, c'est-à-dire ce que nous nommons le QUỐC NGỮ? — B.T.-Con có xem được sách annam in bằng chữ nôm latinh, ta quen gọi là chữ QUỐC NGỮ không?

M. – Non, Monsieur. Je n'ai pas encore étudié ces caractères. — M. - Bẩm không; con chưa học chữ ấy.

D. – Cela ne fait rien; vous avez l'air intelligent, vous les apprendrez bien vite. – Avez-vous encore vos parents? — B. T. – Chẳng can gì; con xem ra sáng dạ, học sẽ chóng biết. – Còn cha mẹ không?

M. – Mon père est mort l'année dernière; je n'ai plus que ma mère. — M. – Cha con mới chết năm ngoái; con chỉ còn mẹ mà thôi.

D. - Consent-elle à vous laisser étudier le français? — B. T. - Mẹ con có bằng lòng cho con học tiếng phalangsa không?

M. – Oui, Monsieur. C'est elle qui me l'a conseillé. — M. – Bẩm có. Chính mẹ con bảo con học.

D. - Votre famille est elle à l'aise? — B. T. - Nhà con có khá chăng?

M. – Nous ne sommes ni riches ni pauvres, mais nous avons le suffisant pour vivre. — M. – Chúng con không giầu không nghèo, nhưng mà được đủ ăn.

D. - Vous savez que l'école ne — B. T. - Con đã biết nhà tràng

prend pas de pensionnaires: où logerez-vous et chez qui prendrez-vous pension?

không nuôi học trò; thế thì con sẽ ở đâu và sẽ ăn cơm ở nhà ai?

M. - J'ai dans la Rue aux Pois un oncle maternel qui me logera, me nourrira et s'occupera de moi.

M. – Con có một ông cậu ở Phố hàng Đậu sẽ cho trọ cùng sẽ nuôi con và coi sóc cho con.

D. — Très bien. Vous êtes-vous procuré des livres et autres fournitures de classe?

B. T. - Thế thì được. Con đã sắm sách và các đồ học chưa?

M. – Pas encore, car je ne sais pas ce qui me sera nécessaire.

M. — Bẩm chưa, vì con không biết những đồ gì là đồ cần dùng.

D. – Revenez ce soir, à cinq heures, je vous ferai remettre tout ce qu'il vous faut et je vous confierai au professeur de cinquième; car c'est dans cette classe que vous entrerez.

B. T. – Chiều hôm nay, giờ thứ năm, con lại vào đây; sẽ bảo đưa cho con các đồ cần dùng cùng sẽ giao con cho thày giáo năm; vì con sẽ phải vào tràng ấy.

M. – Merci, Monsieur; je ne manquerai pas de revenir à cinq heures.

M. – Tạ ơn ông; giờ thứ năm con sẽ lại vào, chẳng dám sai.

D. – Adieu, mon enfant.

B. T. - Con đi bằng yên.

M. – Monsieur, j'ai l'honneur de vous saluer.

M. - Lạy ông.

II.

FOURNITURES DE CLASSE.

MINH. - Bonsoir, monsieur. Me voici revenu comme vous me l'aviez dit.

LE DIRECTEUR - Très bien. Je vais appeler votre professeur. - Maître Y!

MAÎTRE Y. – Monsieur?

D. – Voici un nouvel élève nommé Minh, que je vous confie. Vous inscrirez son nom sur le registre de l'école et vous lui remettrez toutes les fournitures de classe.

M. Y. - Bien, monsieur. - Minh venez avec moi.—Savez-vous lire et écrire?

M. – Les caractères chinois et annamites, oui; mais l'annamite en caractères latins, non.

M. Y. – Hé bien! voici d'abord un Abécédaire: c'est par ce livre que vous commencerez. Je vais, tant que nous y sommes, vous remettre aussi les livres qui vous seront

NHỮNG ĐỒ DÙNG TRONG NHÀ TRÀNG.

MINH. – Bẩm lạy ông. Tôi vưng lời ông bảo mà lại đây.

BỀ TRÊN. – Phải. Thày sẽ gọi thày giáo con.—Thày Y, ơi!

THÀY Y. – Dạ?

B. T. – Giao cho thày học trò mới này, tên là Minh. Thày sẽ biên tên vào sổ nhà tràng cùng sẽ đưa các đồ cần dùng cho được học.

T.Y. – Vâng.—Minh theo ta đây.— Đã xem sách được và viết được chưa?

M. - Chữ nho và chữ nôm annam, thì có; còn chữ nôm latinh, thì chưa.

T.Y. – Thế thì giao cho chú một bản A B C, là sách anh phải học trước hết. Nhân thể sẽ lại đưa những sách anh sẽ cần phải dùng về sau này, là: một quyển

nécessaires plus tard: une Grammaire, un Dictionnaire Annamite-Français, un Dictionnaire Français-Annamite, un Manuel de Conversations, une Histoire, une Géographie, une Arithmétique et, si vous êtes chrétien, un Catéchisme.

sách mẹo phalansa, một quyển Tự vị Annam-Phalansa, một quyển Tự vị Phalansa-Annam, một quyển Sách tập nói truyện, một quyển Sử ký, một quyển Địa dư, một quyển Phép tính, và khi anh có đạo, thì cũng giao cho một quyển Bổn lễ cần.

M.—Je ne suis pas Chrétien; mais c'est égal, je serai content de posséder ce livre.

M. - Tôi không đạo; nhưng mà chẳng can gì, tôi cũng muốn có sách ấy.

M.Y.—Voici en outre un Cahier d'écriture, du papier blanc, un encrier, une bouteille d'encre, une règle, un crayon, des plumes d'oie, un porte-plume et des plumes d'acier.

T.Y. - Này lại giao cho anh một cặp tập viết, giấy trắng, ống mực, lọ mực, thước kẻ, bút chì, bút lông, quản bút và bút sắt.

M.—Mais, Monsieur, comment peut-on écrire avec ces plumes d'oie dont le tuyau est complétement fermé?

M. - Lạy thày, bút lông này ống bịt kín mít cả; viết thể nào được?

M.Y.—Il faut les tailler; c'est pourquoi je vous remets aussi un canif à quatre lames.

T.Y. – Phải cắt, cho nên lại đưa cho anh một con dao nhỏ bốn lưỡi.

M.—Et ces plumes d'acier? . . elles sont bien dures.

M. – Còn bút sắt này? . . . nó cứng là dường nào!

M.Y. - C'est vrai; aussi servent-elles à écrire sur le papier d'Europe, qui ne boit pas

T.Y. – Phải; cho nên dùng bút ấy viết vào giấy tây, là thứ giấy không hay

l'encre, tandis que nous nous servons de nos pinceaux pour tracer les caractères sur notre papier annamite, qui est un papier buvard.

thấm mực; còn khi viết chữ vào giấy nam, là giấy thấm mực, thì phải dùng bút ta.

M. – Dans la suite aurai-je encore besoin d'autre chose?

M. – Về sau tôi còn cần phải có cái gì nữa chăng?

M.Y. – Oui; aussi je vais vous remettre un Cours de Thèmes, un Cours de Versions, un Cahier de brouillons, un Cahier pour mettre vos compositions au net, une boîte de compas, une boîte de couleurs, des crayons de couleur, un porte-crayon, de la gomme élastique pour effacer le crayon et un bâton d'encre de Chine. – Mais, il se fait tard, rentrez chez vous: j'irai vous voir demain matin et j'examinerai votre trousseau.

T.Y. – Có, cho nên lại giao cho anh một quyển sách bài thèmes, một quyển sách bài phải dịch ra tiếng annam, một cặp ráp bài, một cặp viết bài lại, một bao kìm pa, một bao thuốc vẽ, bút ngũ sắc, quản bút chì, một bánh nhựa xoá bút chì, và một thoi mực tàu.—Nhưng mà đã chiều rồi; chú hãy về nhà; sáng mai sẽ ra thăm chú cùng sẽ khám những đồ ăn mặc của chú.

M. – Bonsoir, Monsieur,

M.—Lạy thầy.

M.Y. – Bonsoir, Minh.

T.Y.—Ừ, đi bằng yên.

III.

EN VISITE. — LE THÉ.	THĂM NHAU. — NƯỚC CHÈ.
L'ONCLE DE MINH .-On frappe à la porte.Minh,va voir qui est là.	CẬU ANH MINH. – Thấy gõ cửa. Minh, đi xem ai đấy.
MINH.- J'y, vais.-Mon oncle, c'est Monsieur Y, mon professeur.	MINH. – Vâng. — Lạy cậu; thày Y, là thày giáo tôi.
O.—Fais-le entrer. -Bonjour, Monsieur: asseyez-vous, je vous prie, sur l'estrade supérieure garnie d'une natte bordée de rouge. Est-il vrai que vous soyez le professeur de mon neveu?	C. – Cho vào. - Chào thày: mời thày ngồi phản trên có chiếu miến đỏ. Thày có phải thày giáo cháu tôi chăng?
MAÎTRE Y.- Oui, Monsieur. J'ai déjà entendu parler de vous et je profite de cette occasion pour venir vous voir et faire votre connaissance.	THÀY Y. – Phải. Tôi đã nghe tiếng ông, nên tôi nhờ dịp này mà đến thăm ông và làm quen vuối ông.
O.-Très honoré! Minh, apporte du bétel.-Mais faites-moi le plaisir d'accepter quelque chose.	C. – Không dám! – Minh, lấy giầu.—Mời thày xơi một chút đí gì.
M.Y.-J'ai déjà pris ce matin une tasse de thé, une galette, de la seiche et une banane; mais il y a si loin de l'école à	T. Y.—Sáng hôm nay tôi đã uống một chén chè, cùng đã ăn một cái bánh đa vuối cá mực và một quả chuối

la Rue aux Pois que je suis tout en nage et j'accepterai volontiers une tasse de thé chinois,	Nhưng mà từ nhà tràng đến phố hàng Đậu xa lắm: tôi ra mồ hôi ướt cả mình, cho nên tôi bằng lòng uống một chén chè tàu.
O.-Minh, prépare le thé. Voici le réchaud; il y a du charbon dans ce panier et de l'eau de pluie dans cette jarre; la bouilloire et le plateau sont dans le buffet; tu trouveras dans cette boîte une théière, des soucoupes, une grande tasse et quatre petites tasses de porcelaine garnies d'argent. — Quel thé préférez-vous?	O. — Minh, quạt nước. Này hoả lò đấy; than trong thúng đó và nước mưa trong chum kia; ấm quạt và khay trong tủ; còn trong tráp này mày sẽ thấy ấm chuyên, đĩa bàn, chén tống và bốn chén sứ bịt bạc. — Thày thích xơi chè nào hơn?
M. Y. — S'il faisait moins chaud, je vous demanderais du Dragon Noir; mais je préfère aujourd'hui le Cœur de Lotus, il est plus rafraîchissant.	T. Y. — Giời không bức thế này, thì tôi xin ông một chén chè Ô long; song hôm nay tôi xin Liên tâm; nó mát hơn.
O. — C'est vrai, mais il est moins sain et donne facilement la colique.	C. — Có, nhưng mà không được lành bằng và hay sinh đau bụng.
M. Y. — Je le sais; j'ai même entendu dire qu'il devait sa couleur verte à une teinture de vert-de-gris: mais je le supporte très bien.	T. Y. — Tôi cũng đã biết; lại nghe rằng nó xanh làm vậy vì người ta nhuộm thanh đồng; nhưng mà tôi chịu khá.
O. — Oui; les tempéraments	C. — Phải; song ai tính hàn thì

froids ne le supportent pas. J'ai aussi du thé de Mang Hao. C'est un thé qui vient du Yun Nan; il est peu prisé, mais il est cependant très sain et facilite extraordinairement la digestion.

không chịu được. Tôi cũng có chè Mạn Hảo, là thứ chè ở trên Vân Nam đưa xuống; người ta chẳng thích là bao nhiêu; nhưng mà nó lành lắm và giúp tiêu quá sức.

M. Y.—Je le sais, aussi j'en prends une tasse tous les soirs. Quant aux repas, j'use tantôt de thé vert, tantôt de thé sec, tantôt de thé de Hué.

T.Y. - Biết rồi, cho nên tối nào tôi cũng uống một bát. Còn khi ăn cơm thì tôi quen dùng khi thì chè tươi, khi thì chè khô, khi thì chè Huế.

O.-Qu'est-ce que ce thé de Hué?

C.—Chè Huế là chè thể nào?

M.Y.—C'est tout simplement notre thé vert, mais on le prépare différemment. On pile dans un mortier les feuilles encore fraîches, puis on les met en tas: elles fermentent pendant un ou deux jours et noircissent. On les fait ensuite sécher. Pour préparer la boisson, on en prend une poignée que l'on met dans une petite marmite en terre; on fait bien bouillir et l'on verse cette décoction dans des écuelles à-demi pleines d'eau froide. Plus il y a d'écume, meilleur est le thé.

T. Y.—Cũng là chè xanh ta mà thôi, song le người ta làm cách khác. Người ta lấy lá còn tươi, bỏ vào cối mà đâm, đoạn thì đánh đống mà ủ một vài ngày, thì nó đen ra; rồi thì phơi khô. Khi muốn nấu nước, thì lấy một nắm, bỏ vào niêu đất mà nấu kĩ; đoạn thì rót nước ấy vào bát đã lưng chừng nước lã sẵn. Chè ấy càng nhiều bọt, thì càng ngon.

O.—C'est le contraire pour notre thé vert, qui offre un aspect repoussant quand il est couvert d'écume.

C. - Chè tươi ta lại khác; hễ có nhiều bọt, thì trông gớm lắm.

M.Y.—C'est vrai. On ne sait trop alors à quoi il ressemble.

T. Y. - Phải; lúc bấy giờ không biết ra giống gì.

O. - Minh, monsieur a mis les tasses l'une dans l'autre; dessers et apporte une bouteille de liqueur et deux petits verres.

C.—Minh, thầy giáo đã chồng chén; cất đi, mà lấy một chai rượu thuốc và hai cốc nhỏ.

M. Y. - Je vous remercie, monsieur, je ne bois de vin que très rarement.

T.Y.—Giã ơn ông; tôi chẳng mấy khi uống rượu.

O. - Acceptez du mien; je le distille moi-même. C'est une liqueur très fortifiante, car j'y fais macérer du gensen de Corée, de la canelle de Thanh Hoá, de la badiane et de la corne de cerf.

C.—Thầy hãy uống rượu tôi. Rượu ấy chính tôi cất, mà nó bổ sức lắm, vì tôi ngâm Cao Ly sâm, quế Thanh, đại hồi và lộc nhung vào đấy.

M. Y. - Trinquons à la française. A votre santé!

T.Y.—Ta chạm chén như thói tây. Chúc cho ông!

O. - A la vôtre!

C.—Chúc cho thầy!

M. Y. - Votre liqueur est délicieuse. Mais l'heure s'avance. Veuillez me permettre de visiter le trousseau de Minh et de rentrer. Je craindrais de ne pas arriver pour l'heure de la classe.

T.Y.—Rượu ông ngon lắm. Nhưng mà đã trưa rồi. Tôi xin phép ông tôi khám quần áo anh Minh, rồi về. Tôi sợ kẻo đến không kịp giờ dạy học.

O. — Faites. Au revoir, Monsieur.

M. Y. — J'ai l'honneur de vous présenter mes respects.

C.—Mặc ý thầy. Chào thầy.

T.Y.—Kính ông.

IV.

LE TROUSSEAU.

MAÎTRE Y. — Minh, avez-vous une malle?

MINH.—Pas encore, Monsieur; plus tard j'achéterai une paire de caisses carrées; mais actuellement tous mes vêtements sont dans ce paquet.

M.Y. — Ouvrez-le et montrez-moi ce qu'il y a dedans.

M. — Voici quatre chemises, un habit en toile noire, un habit brun, un habit en drap et un habit rembourré pour l'hiver, un pantalon en satin noir, deux pantalons en bourre de soie, deux paires de bas, une ceinture en soie verte, deux mouchoirs de poche et un turban en crêpe que je mets aux jours de fête; tous les jours je porte un turban en toile blanche, parce que

ĐỒ ĂN MẶC; ĐỒ DÙNG.

THẦY Y - Minh, có hòm không?

MINH. — Bẩm thầy, chưa; sau tôi sẽ mua một đôi hòm vuông; còn bây giờ tôi gói các quần áo tôi trong khăn gói này.

T. Y. - Mở ra mà cho ta xem những cái gì trong ấy.

M. — Này bốn cái áo lót, một cái áo vải thâm, một cái áo nâu, một cái áo nhung và một cái áo bông để mặc mùa đông, một cái quần lĩnh thâm, hai cái quần nái, hai đôi bít tất, một cái thắt lưng lụa xanh, hai cái khăn tay và một cái khăn nhiễu để chít ngày đình đám; còn hằng ngày tôi chít khăn trắng vì tôi để tang bố tôi.

je suis en deuil de mon père. J'ai encore un chapeau ciré, un chapeau en feuilles, une paire de souliers, deux paires de sandales ordinaires (mais j'ai perdu une sandale), une paire de sandales noires et une paire de sabots. Enfin, j'ai une couverture légère et une autre rembourrée de coton dont je me sers à la saison froide.

Lại có một cái nón sơn, một cái nón giứa, một đôi giầy, hai đôi dép da một (nhưng mà đã mất một chiếc), một đôi dép da đen và một đôi guốc. Tôi lại có một chăn đơn và một cái chăn bông tôi đắp mùa rét.

M. Y. - Qu'est-ce que ce pantalon et cet habit que je vois pendus à ce porte-manteau?

T.Y. – Cái quần cái áo thầy treo vào cái khánh này là quần áo nào?

M. C'est un habit dont la manche est déchirée et que je vais faire rapiécer, et un pantalon auquel le tailleur a fait une jambe trop longue et l'autre trop courte.

M. – Aó này là áo rách tay tôi sẽ mượn người ta vá lại; còn quần này thì thợ may may một ống dài quá một ống vắn quá.

M.Y. - Cette petite boîte noire est-elle à vous?

T.Y.—Tráp đen này có phải của anh không?

M. – Oui, monsieur; c'est ma boîte d'écolier. J'ai dedans mes cahiers, mes livres chinois, mes pinceaux, mon encrier et un bâton d'encre.

M. – Bẩm, phải; tráp này là tráp học tôi, tôi đựng vở, sách nho, bút viết, nghiên và một thoi mực.

M. Y. – Et cette autre?

T.Y. - Còn cái kia thì sao?

M. – C'est ma boîte à bétel.

M. – Đấy là tráp giầu tôi.

Elle contient dix bouchées d'arèque, dix bouchées de bétel tout préparé, un étui à chaux en cuivre noir, une boîte à tabac en cuivre rouge niellé de trois couleurs, un cure-langue en argent, un cure-oreille en cuivre, deux poils de queue d'éléphant emmanchés d'or qui servent de cure-dent, une pince épilatoire, un couteau pour couper les noix d'arèque, un rasoir, un miroir et un peigne.

Trong thì có một chục miếng cau, một chục miếng giầu đã têm sẵn, một ống vôi bằng đồng đen, một ống thuốc bằng đồng tụ nhận tam khí, một cái cạo lưỡi bằng bạc, một cái ngoáy tai bằng đồng, hai lông đuôi voi bịt vàng dùng làm tăm, một cái ríp, một con dao cho được bổ cau, một con dao cạo, một mặt gương và một cái lược.

M.Y. - Vous êtes très bien monté et il ne vous manque plus rien.

T.Y. - Anh được một bộ đồ khá lắm; chẳng còn thiếu gì.

M. – Oh, si! quand j'aurai de l'argent, je veux encore acheter un habit en velours, une paire de souliers européens, des brosses à souliers, une brosse à habits, une brosse à dents, des ciseaux, du fil, des aiguilles et mille et mille autres choses; mais j'achéterai tout d'abord des livres, afin d'apprendre bien vite le français.

M. – Còn thiếu: hễ tôi có tiền thì sẽ mua một cái áo thung thúc, một đôi giầy tây, một bộ bàn chải đánh giầy một bàn chải áo, một cái đánh răng, kéo, chỉ, kim và vạn vạn đồ khác; nhưng mà trước hết tôi sẽ mua sách để học tiếng phalangsa cho chóng.

M.Y. - Très bien parlé! Hé

T. Y. — Anh nói rất phải. Thế

bien! venez avec moi à l'école, car la classe ne tardera pas à sonner.

thì hãy theo ta về nhà tràng, vì chẳng bao lâu nữa sẽ đánh hiệu vào học.

V.

EN CLASSE.—UN MAUVAIS ÉLÈVE.

TRONG GIỜ HỌC. – HỌC TRÒ XẤU TÍNH.

MAÎTRE Y. – Ngang, récitez votre leçon.	THÀY Y. - Ngang, đọc bài.
NGANG. – Monsieur,....	NGANG. - Lạy thày, ...
M. Y. - Levez-vous pour me répondre; vous savez bien que c'est la règle de l'école.	T.Y. – Đứng dậy mà thưa; anh đã biết phép nhà tràng dạy thế.
N. – Monsieur, j'ai mal au pied.	N. - Lạy thày, tôi đau chân.
M. Y. - Cela ne fait rien: tenez-vous un instant sur un pied; vous n'en ferez pas une maladie.	T.Y. – Chẳng can gì: đứng một chân một chốc; chẳng sinh ốm vì thế đâu.
N. – Monsieur, j'ai eu grand mal à la tête hier.	N. – Bẩm lạy thày, hôm qua tôi rức đầu lắm.
M. Y. - Bon! encore une nouvelle infirmité! Hier matin vous aviez la fièvre; avant-hier vous vous étiez coupé le doigt. Je ne crois pas plus à votre mal de tête qu'à votre mal de pied.	T.Y. - Hay! lại bệnh mới nữa! Sáng hôm qua mày sốt; hôm kia mày đứt ngón tay. Rức đầu, đau chân, cũng thế; tao chẳng tin.
N. – Mais, Monsieur, c'est vrai.	N. - Bẩm thày, thật.

M.Y. – Cependant, tout à l'heure vous causiez et vous riiez tout haut avec Ngược, et je vous ai vu donner des coups de pied dans les jambes de Đức par-dessous la table.	T.Y. – Nhưng mà lúc nãy mày nói truyện và cười to tiếng vuối Ngược, và tao đã thấy mày đá vào chân Đức, dưới gầm bàn.
N. – Non, Monsieur; ce n'est pas vrai.	N. – Lạy thầy, chẳng có.
M.Y. - Je pense que vous pourriez bien être plus poli.	T.Y.—Phỏng mày có thể nói lịch sự hơn, chớ!
N. – Monsieur, je n'ai rien dit d'incivil.	N.—Bẩm thầy, tôi không nói điều gì vô phép.
M.Y. - Fort bien! vous me traitez simplement de menteur. C'est très civil, vraiment?	T.Y.—Phải! mày chỉ bảo tao nói dối mà thôi. Rất lịch sự chưa?
N. - Monsieur...	N.—Lạy thầy, . . .
M. Y. – Suffit! Récitez votre leçon de Grammaire.	T.Y.—Thôi! đọc bài sách mẹo.
N. - « La Grammaire française . . . »	N.- «Sách mẹo phalangsa...»
M. Y. – Fermez donc votre livre qui est ouvert sur la table.	T.Y.—Sách mày đang mở trên bàn, mày hãy gấp lại.
N. – Monsieur, je ne lis pas dedans.	N. — Bẩm thầy, tôi không trông vào sách mà đọc đâu.
M. Y. – Je n'oserais pas en douter!	T.Y.—Tao chẳng dám nghi!
N. – Du reste, je suis myope.	N.—Vả lại tôi cận thị.
M. Y. - Oui, oui; vous êtes myope ou presbyte à volonté. Fermez votre livre quand	T.Y.—Phải, phải; hễ mày muốn cận thị thì cận thị, muốn viễn thị thì viễn thị.

même et continuez à réciter par cœur.	Nhưng mà cứ việc gấp sách lại mà đọc thuộc lòng đi.
N. – « La Grammaire française . . . enseigne . . . l'art. . . de parler . . . »	N.—«Sách mẹo phalangsa.. dạy . . . phép . . . nói . . .
M. Y. - Ngược, ne soufflez donc pas.	T.Y.—Ngược đừng có nhắc giúp chi.
N.—Monsieur, il ne me souffle pas.	N.—Lạy thầy, anh ấy không nhắc giúp.
M. Y. – Bon! je l'entends d'ici. Venez ici, devant mon bureau.-Tiens! vous vous oubliez: tout à l'heure vous aviez mal au pied et maintenant vous ne boitez plus du tout.	T.Y.—Ừ; tao ở đây, tao nghe. Mày lại đây, đứng trước án thư tao. — Hay chưa! mày quên; lúc nãy mày đau chân, mà bây giờ mày chẳng què thí nào nữa.
N.—Monsieur. . .	N. – Lạy thầy, . . .
M.Y.—Croisez les bras et récitez votre leçon.	T. Y. – Mày khoanh tay lại mà cứ đọc bài.
N. – «La grammaire française.. enseigne . . enseigne . . . »	N. – « Sách mẹo phalangsa . . dạy . . . dạy . . . »
M.Y.—Enseigne quoi ?	T. Y. – Dạy gì?
N.—« . . . enseigne . . l'art . . l'art . . . »	N. – «...dạy...phép...phép..»
M.Y.—L'art de quoi ?	T. Y. – Phép gì?
N.—« . . . l'art . . . ; enseigne l'art . . . l'art . . . »	N. – «... phép ... ; dạy phép.. phép . . . »
M.Y.—Ngang, vous ne savez pas votre leçon.	T. Y. - Ngang, mày không thuộc.
N.—Monsieur, j'ai mal à la tête.	N.—Bẩm thầy, tôi rức đầu.
M.Y.—Je crois que vous avez	T. Y. – Tao nghĩ rằng: mày

encore plus mal à l'esprit qu'à la tête. Faites-moi voir votre cahier d'écriture.	còn rức trí khôn hơn là rức đầu. Đưa cặp viết cho tao xem.
N.—Monsieur, je n'ai pas fini ma page; j'avais trop grand mal à la tête.	N. - Bẩm thày, tôi viết chưa xong trang; tôi rức đầu quá.
M.Y.—Apportez-le quand même . . . Horreur! Qui a dessiné dessus toutes ces caricatures?	T. Y. – Cứ việc lấy ... Gớm! Ai vẽ những quái vào đấy?
N.—Monsieur, ce n'est pas moi.	N. – Bẩm thày, tôi không vẽ.
M.Y.—Sans doute, et j'aurais tort de ne pas vous croire, car vous êtes encore simple comme l'enfant qui vient de naître. Mais encore, qui les a faites?	T. Y. - Đã chắc rồi; tao không tin mày thì không phải, vì mày còn thật thà như con đỏ. Nhưng mà ai vẽ?
N.—Monsieur, c'est mon petit frère.	N. – Bẩm thày, em tôi.
M.Y. – Hé bien! vous lui direz que je lui envoie mes compliments: s'il continue à s'exercer, il deviendra un fameux artiste. Ngang, vous êtes un paresseux; vous ne faites tout le long du jour que des espiégleries; vous mentez, vous vous battez avec vos camarades. Depuis un an que vous êtes dans cette classe, vous êtes moins	T.Y.—Hay! thế thì mày bảo nó tao gửi lời khen nó: nó cứ tập thì sẽ nên thợ vẽ danh tiếng.—Ngang, mày là thằng lười, chỉ nghịch cả ngày; hay nói dối cùng đánh nhau vuối anh em. Mày học tràng này đã một năm rồi, mà lại kém các kẻ mới ở được một tháng. Mày cứ như thế, chẳng bao giờ thuộc tiếng pha-

avancé que d'autres qui n'y sont que depuis un mois. Si vous continuez de la sorte, vous ne saurez jamais le français; vous ne pourrez gagner votre vie et vous en serez réduit à aller mendier.	langsa; mày chẳng sao kiếm ăn được, cũng sẽ có ngày mày phải đi ăn mày.
N. – Monsieur, je désire me corriger.	N.—Lạy thày, tôi xin chừa.
M. Y. – C'est très bien. En attendant, allez vous mettre à genoux en face du tableau. Il y fait frais, vous n'aurez pas à craindre que le sang vous monte à la tête. – Continuons la classe.	T. Y.— Phải lắm; còn bây giờ cứ đi quì ngay cái bảng. Ở đấy mát, mày chẳng phải lo bốc hoả. — Ta cứ việc học.

VI.

AVIS SUR LA LECTURE	DẠY MẤY ĐIỀU VỀ CÁCH ĐỌC SÁCH.
ĐỨC.—Monsieur, veuillez me permettre de vous dire quelque chose.	ĐỨC. – Lạy thày, tôi xin trình thày một điều.
MAÎTRE Y.—Parlez.	THÀY Y. – Được.
Đ.—Hier, je faisais une lecture publique. Je la faisais de mon mieux, quand un Français, qui passait par là, se mit à se moquer de moi disant	ĐỨC. - Hôm qua tôi đọc sách cho người ta nghe. Tôi đọc cho khéo hết sức; nhưng mà có một ông Tây đi qua đấy chê tôi rằng:

que je ne savais pas même tenir mon livre. Seriez-vous assez bon pour m'enseigner la manière de bien lire?

dụ cách cầm sách tôi cũng chưa biết. Xin thầy dủ lòng thương mà dạy tôi cách đọc sách cho phải phép.

M.Y. - Messieurs, la question de Đức est fort à propos, et je vais vous donner aujourd'hui quelques avis sur la lecture afin que vous en profitiez tous.

T. Y. - Đức hỏi điều này thì phải lắm; cho nên hôm nay sẽ bảo anh em mấy điều về cách đọc sách để mọi người được nhờ cả.

Pour bien lire, il faut tenir le livre des deux mains, en prenant avec la main droite le côté droit, avec la main gauche le côté gauche, et en ayant soin d'appuyer légèrement le pouce de chaque main sur la marge et d'appliquer les autres doigts contre la couverture.

Có muốn đọc sách cho phải phép, thì phải cầm sách cả hai tay; tay hữu cầm bên hữu, tay tả cầm bên tả. Hai ngón tay cái phải đè mép sách hai bên cho nhẹ nhẹ, và bấy nhiêu ngón tay khác thì đè bìa sách đàng sau.

On ne doit jamais tenir le livre par le milieu avec les deux mains réunies; autrement les pages sont bientôt froissées, usées et déchirées en cet endroit par le frottement des pouces.

Vốn chẳng nên giáp hai tay lại mà cầm sách ở giữa; không giữ, thì chẳng khỏi bao lâu sẽ thấy, nơi ngón tay cái cầm, các tờ giấu ra và mòn rách đi.

Il faut tenir la tête droite et fixe et lire en portant seulement les yeux d'une ligne à l'autre.

Khi đọc sách, đầu phải đứng ngay thẳng và im: chỉ đưa con mắt lên dòng nọ sang

Rien de plus contraire à la bonne tenue qu'on doit garder en lisant que de faire aller la tête comme une navette de tisserand.

dòng kia. Ai đọc sách mà đầu đưa đi đưa lại như thoi dệt vải vậy thì khó coi quá sức.

Le livre doit être à une portée convenable, ni trop près ni trop loin des yeux.

Còn sách thì phải cầm vừa cho con mắt xem, đừng gần quá, đừng xa quá.

La prononciation doit être naturelle, ni précipitée ni traînante. C'est un très grand défaut d'hésiter, de compter, pour ainsi dire, les syllabes et de sembler épeler les mots les uns après les autres, en mettant entre chacun un certain intervalle.

Cách đọc thì phải ra như tiếng tự nhiên vậy: chớ có lắp bắp hay là kéo dài vần quá. Có đọc ê a, hạy là ra như đếm từng vần một, hay là đọc bỏ quãng ra một lúc như thể mình đánh vần tiếng nọ tiếng kia vậy, thì rất chẳng phải.

Mais il n'est pas moins contraire aux règles de la lecture d'aller trop vite, de bredouiller, de manger les mots ou de ne pas assez élever la voix en lisant; comme de ne pas s'arrêter aux repos indiqués par la virgule, le point et virgule, les deux points et le point; de ne pas faire la liaison des mots; de donner à certaines lettres un son qu'elles n'ont pas; par exemple, de prononcer le *j* et le *g*

Còn nhiều cách sai mẹo đọc sách cũng chẳng xấu kém đâu, như khi đọc mau quá, hay là đọc lắp đi lắp lại, hay là ăn bớt vần đi, hay là đọc không được cung cao vừa phải; lại chẳng nghỉ nơi đã có dấu chỉ, là phẩy (*virgule*), chấm phẩy (*point et virgule*), hai chấm (*deux points*), hay là chấm không (*point*); hay là không nối những tiếng vốn phải nối; hay là đọc chữ nọ

comme un *z*, et de dire: *zuze* pour *juge;* *s* comme *ch*, et de dire: *je chavais* pour *je savais*, et *ch* comme *s* et de dire: *sat* pour *chat*.

ra chữ kia, như đọc chữ *j* và chữ *g* như chữ *z* vậy; thí dụ: đọc *zuze* thay vì *juge*; đọc chữ *s* ra *ch;* thí dụ: đọc *je chavais* thay vì *je savais*, hay là chữ *ch* ra như chữ *s*; thí dụ: đọc *sat* thay vì *chat*.

C'est encore une faute de ne pas maintenir le même ton pendant toute la lecture et de laisser tomber la voix à la fin de chaque phrase; de ne pas faire sentir par une inflexion convenable les points d'interrogation et d'exclamation.

Đọc sách mà không giữ một cunh từ đầu chí cuối, hay là cuối câu nào cũng hạ tiếng xuống, hay là khi gặp dấu hỏi *(point d'interrogation)* và dấu lấy làm lạ *(point d'exclamation)* mà không uốn tiếng cho vừa phải, thì cũng là sai.

Il y a encore beaucoup d'autres défauts à éviter dans la lecture. L'usage et une grande application peuvent seuls donner l'habitude de bien lire. C'est pour cela qu'il faut écouter les personnes qui lisent d'une façon bien correcte, qui donnent à leur voix une bonne intonation, qui ont, comme on dit, un bel accent, c'est-à-dire une manière agréable de prononcer, afin de pouvoir lire comme elles.

Còn nhiều điều chẳng hay phải lánh khi đọc sách. Ai năng tập và có ý tứ lắm mới có thể quen đọc sách cho giỏi. Bởi đấy cho nên phải có ý nghe những kẻ đọc sách phải phép và uốn tiếng cho ra cung dễ nghe, là kẻ người ta hay nói rằng: đọc tốt giọng, nghĩa là: đọc các tiếng cho êm ái dịu dàng, thì mới có thể bắt chước kẻ ấy được.

Une lecture bien faite exerce un grand charme sur l'esprit et fait mieux goûter ce qu'on dit, car elle donne à la parole une grande force de persuasion.

Đọc sách cho khéo thì sinh vui trí khôn lắm cùng làm cho những kẻ nghe lấy làm thích hơn, vì làm cho người ta sinh mạnh tin những điều đã nghe.

Đ. – Merci, Monsieur : désormais je lirai selon les règles et je ne m'exposerai plus à faire rire de moi.

Đ. – Đội ơn thầy: từ rầy mà đi tôi sẽ đọc cứ phép; chẳng còn liều mình cho người ta cười tôi nữa.

M.Y. — Voici la fin de la classe. Allez vous amuser.

T. Y. - Đã đến giờ nghỉ học. Các chú hãy đi chơi.

VII.

EN RÉCRÉATION.-LE JEU DE BARRES.

TRONG GIỜ CHƠI. – BẮT QUÂN.

Minh. – Qui veut jouer aux barres?

Minh. — Ai bắt quân ?

Les élèves. – Moi! -Moi!- Moi!

Học trò. – Tôi! - Tôi! – Tôi!

Minh. – Nous sommes juste vingt. Il faut nous mettre dix de chaque côté.-Đức, trace une ligne à chaque bout de la cour pour indiquer les camps.

Minh. – Ta vừa hai mươi người. Phải chia nhau mỗi bên mười người. – Anh Đức ! anh vạch đất ra hai đầu sân để làm hai cái đồn.

Kim. – Où sont les prisons?

Kim. — Chỗ giam tù ở đâu ?

Minh. – L'une au pied de l'aréquier, l'autre au pied du banian.

Minh. — Một chỗ nơi cây cau, một chỗ nơi cây đa.

KIM. – Combien fera-t-on de prisonniers?	KIM.— Bắt mấy tù?
MINH. – Le camp qui fera trois prisonniers gagnera la victoire et l'on changera de camp.	MINH.— Bên nào bắt được ba tù thì được ván mà hai bên sẽ đổi đồn.
KIM. – Il y a encore un point qu'il faut régler d'avance: est-il permis de pénétrer dans le camp ennemi?	KIM. — Còn một điều phải định trước: có được sang đồn không?
MINH. – Bien entendu: et d'après les règles du jeu de barres annamite, aussitôt qu'un joueur est entré dans le camp opposé, le jeu cesse jusqu'à ce qu'il soit de retour dans son propre camp,	MINH.—Có, chớ! mà cứ phép bắt quân bên Annam ta, hễ có ai sang được đồn bên kia thì thôi, chẳng ai chơi nữa, cho đến khi người ấy lại giở về đồn mình.
KIM.—Bien! qui commence?	KIM. – Được! Ai bắt đầu?
MINH.-Phúc, demande barres à Đức; vous êtes les deux meilleurs coureurs de l'école.	MINH. – Anh Phúc, anh đi vỗ tay anh Đức; hai anh chạy lanh nhất nhà tràng.
PHÚC. - Đức, tends la main comme il faut; rentre le pied dans les barres. Une! Deux! Trois!	PHÚC. – Anh Đức, giơ tay cho hẳn hoi; rụt chân vào đồn. Một! Hai! Ba!
MINH.-Thược, cours sur Đức... Dược, cours sur Ngang... Efface toi, Thược... Kim, va au secours de Dược....	MINH. – Anh Thược, đuổi anh Đức... Dược, đuổi anh Ngang.... Thược! tránh!.... Kim! cứu anh Dược!....
DƯỢC.—Pris!	DƯỢC. – Bắt rồi!

NGANG.—Ce n'est pas vrai! Il ne m'a pas touché.

LES ÉLÈVES.—Si fait!

MINH.—Ce Ngang est toujours le même; quel vilain caractère!

NGANG.- Tu ne m'as pas touché!

DƯỢC.—Si. Ton habit volait par derrière. Je l'ai si bien touché que tu as failli tomber.

LES ÉLÈVES.—Ngang, en prison près de l'aréquier!

MINH.— Dược, va demander barres.

DƯỢC. – Khang, tends la main. Une! Deux! Trois!

KHANG.—Au troisième coup, tu ne m'as pas touché la main.

DƯỢC.—C'est vrai: je recommence.— Une! Deux! Trois!

MINH. – Kim, Dương, gardez le prisonnier de peur qu'on le délivre.

LES ÉLÈVES. - Ah! Ah! Khang est pris! Cela fait deux!

MINH. - Voici Dược qui demande barres à Đức. — Phúc, cours sur Đức pour sauver Dược.

PHÚC. - Pris!

NGANG. – Không phải! Không vớ đến tôi.

HỌC TRÒ. – Có, chớ!

MINH. - Anh Ngang này cứ một mực mãi; xấu tính quá!

NGANG.—Anh không vớ đến tôi!

DƯỢC. – Có. Áo anh bay đàng sau; tôi vớ mạnh đến nỗi xuýt nữa anh ngã.

HỌC TRÒ. – Anh Ngang, vào chỗ giam tù gần cây cau.

MINH. - Dược, anh đi vồ.

DƯỢC. - Anh Khang, giơ tay ra. Một! Hai! Ba!

KHANG. - Vồ lần thứ ba, anh vồ hụt tay tôi.

DƯỢC. - Phải: tôi vồ lại.— Một! Hai! Ba!

MINH.-Anh Kim, anh Dương, giữ tù kẻo họ đánh tháo mất.

HỌC TRÒ. – Ha! ha! bắt anh Khang rồi! Hai rồi!

MINH. — Này, anh Dược đang vồ tay anh Đức. – Anh Phúc, đuổi anh Đức để cứu anh Dược.

PHÚC.—Bắt rồi!

LES ÉLÈVES. — Đức est tombé; cela ne compte pas. Coup nul.

MINH. – T'es-tu fait mal?

ĐỨC. – Non; je me suis un peu écorché le genou, mais ce n'est rien; je puis encore courir.

NGANG. – Est-ce qu'on va nous laisser en prison jusqu'à la fin du monde?

KHANG. - Allons, Ngang, ne te plains pas. Je suis bien prisonnier, moi aussi, et je ne dis rien. Il faut savoir supporter quelque chose.

MINH. – Pris! Et de trois!

LE CAMP VAINQUEUR. - Victoire!!! Changeons de camp.

ĐỨC.—Vous avez gagné la première partie, mais vous serez battus sans rémission à la seconde.

LES ÉLÈVES. — Ah! Déjà le premier signal! . . .

MINH.—Oui. Le temps passe vite en récréation.

ĐƯỢC.—Je sue à grosses gouttes, mais je me suis bien amusé.

MINH. – Allons nous laver les

HỌC TRÒ.— Anh Đức ngã; không kể. Xử hoà.

MINH. – Anh có đau không?

ĐỨC. — Không; sứt thì da nơi đầu gối, mà chẳng can gì; tôi còn chạy được.

NGANG. – Các anh có để cho ta phải tù mãi đến tận thế sao?

KHANG.—Anh Ngang, anh đừng lầm bầm chi. Tôi cũng phải tù mà lại không kêu. Phải biết nhịn một chút, chớ!

MINH. – Bắt! Ba tù rồi!

BÊN ĐƯỢC.—Được rồi!!! Ta đổi đồn.

ĐỨC.— Các anh đã được ván đầu rồi: ván sau các anh phải thua, chẳng tha.

HỌC TRÒ. – Há! sao mõ báo sớm vuối! . . .

MINH. – Phải. Lúc chơi ngày giờ chóng qua.

ĐƯỢC. - Tôi ra mồ hôi gớm ghiếc, nhưng mà đã chơi vui thật.

MINH. – Ta đi rửa chân để

pieds afin d'être prêts pour l'heure de la classe.

khi đánh hiệu vào học ta sẵn.

Dược.—Où y a-t-il de l'eau?

Dược. – Ở đâu có nước?

Minh. – Dans l'étang et dans le bassin qui est près de la quatrième. Il y a même un godet pour la puiser.

Minh. – Dưới ao và trong bể cạn gần tràng tư; lại có gáo múc nước.

Les élèves. — Voici le signal!

Học trò. - Đánh hiệu rồi!

VIII.

AVIS SUR L'ÉCRITURE.

DẠY MẤY ĐIỀU VỀ CÁCH VIẾT.

Đức.—Monsieur, vous nous avez donné ce matin quelques avis sur la lecture, qui nous seront fort utiles: seriez-vous assez bon pour nous en donner également sur l'écriture?

Đức.—Lạy thầy; sáng hôm nay thầy đã dạy chúng tôi năm ba điều rất có ích cho chúng tôi về cách đọc sách; nay xin thầy bằng lòng dạy chúng tôi mấy điều về cách viết.

Maître Y. - Je le veux bien, et je le ferai d'autant plus volontiers que nous avons, nous autres Annamites, beaucoup de défauts à corriger sous ce rapport. Ainsi, les jeunes étudiants en caractères chinois écrivent habituellement couchés sur le ventre; ceux qui sont plus avan-

Thầy Y.—Được; mà vì Annam ta có nhiều thói quen chẳng hay về phép viết phải sửa lại, cho nên càng bằng lòng dạy các chú những điều phải giữ. Vốn những trẻ mới học chữ nho quen nằm sấp xuống mà viết; kẻ quen hơn lại lấy tay trái làm ghế viết,

cés se servent souvent de la main gauche en guise de table, et ceux qui veulent écrire les caractères français n'emploient ordinairement qu'un petit banc fort bas devant lequel ils sont assis les jambes croisées, selon la mode habituelle de notre pays. Cette posture est peu commode et voûte facilement le corps de l'enfant.

và kẻ muốn viết chữ tây thường dùng ghế viết thấp thấp mà ngồi xếp bằng như thói quen nước ta. Ngồi thế thì khó và hay sinh gù lưng cho trẻ.

Voici donc, tout d'abord, ce qu'il faut observer quant à la position du corps.-Il faut avoir un siège commode et une table de telle hauteur que les bras agissent facilement dessus. Le corps doit être un peu éloigné de la table, le bras gauche posé dessus jusqu'au coude, afin que la main du même bras puisse tenir le papier. — L'avant-bras droit, appuyant légèrement sur la table et en sortant de la moitié environ, sera éloigné du corps de dix à douze centimètres. — La jambe gauche sera plus avancée que l'autre: la pointe du pied

Vậy trước hết phải giữ những điều này về cách ngồi viết. - Phải có một cái ghế dễ ngồi và cái bàn viết cao vừa cho cánh tay dễ đưa đi đưa lại trên mặt bàn. Phải ngồi xa cách bàn viết một chút; cánh tay tả đặt trên bàn đến khuỷu tay, để bàn tay tả đè lấy giấy được. - Một nửa cánh tay hữu, tính từ khuỷu tay đến cổ tay, thì đặt vào bàn nhẹ nhẹ và xa cách mình độ hai ba tấc. - Chân bên tay trái thì đưa ra hơn chân bên tay hữu, để gót chân bên tả và ngón chân bên

droit correspondra au talon du pied gauche. - Le bras et la jambe gauches, placés de cette manière, soutiendront seuls le poids du corps et donneront au bras droit toute facilité pour agir.

hữu ngang nhau. - Cánh tay và chân bên tả đặt thể ấy thì đủ mà giữ cho vững mình và làm cho cánh tay hữu dễ đưa đi đưa lại.

Voici maintenant ce qu'il faut observer pour la tenue du cahier et de la plume. Le cahier sera un peu incliné vers la gauche. - La plume, tenue légèrement entre le pouce, l'index et le majeur, ne devra jamais tourner, soit pour former les pleins, soit pour former les liaisons. - Les deux derniers doigts, appelés annulaire et auriculaire, seront éloignés des autres de l'épaiseur d'un doigt et toucheront légèrement le papier, en laissant un espace suffisant pour pouvoir y glisser une règle de moyenne grosseur.

Còn về cách đặt cặp giấy và cầm bút viết thì phải giữ những điều sau này. - Cặp giấy thì để chếch đầu về bên tay trái một chút. - Bút viết thì ba ngón tay cầm nhẹ nhẹ vậy, là ngón tay cái, ngóu tay trỏ và ngón tay giữa: không được lộn nó đi lộn nó lại để viết nét to hay là nét nối chữ. — Còn hai ngón tay kia, gọi là ngón tay đeo nhẫn và ngón tay út, thì phải giữ cách ba ngón trước độ bằng hai phân: nó phải đè nhẹ trên mặt giấy, mà lại hở vừa đủ cho được xỏ thước kẻ vừa vừa.

Il faut avoir soin d'allonger convenablement la plume à l'extrémité des doigts. - C'est un grand défaut de ne tenir

Phải có ý tứ cầm bút ra ngoài đầu ngón tay cho vừa. - Cầm bút bằng hai ngón tay mà thôi, hay là

la plume qu'avec deux doigts seulement et si court que les doigts trempent dans l'encre.

cầm gần ngòi đến nỗi tay lấm cả mực, thì xấu lắm.

Quand on écrit, on doit laisser courir légèrement la main sur le papier, conduire la plume avec les doigts, de telle sorte que la main seule soit en mouvement et que le bras droit ne remue pas et ne change pas de position.

Khi viết phải đưa bàn tay đi lại trên mặt giấy nhẹ nhẹ vậy; còn ngón tay thì đưa bút đi: thể ấy, có một bàn tay đi lại mà thôi, còn cánh tay hữu thì cứ yên.

L'essentiel pour l'écriture, c'est d'être régulière, nette, ni trop fine ni trop grosse. — L'écriture est régulière quand toutes les lettres sont également espacées, également inclinées, bien alignées. — Elle est nette quand les lettres sont bien formées et qu'on ne peut pas prendre une lettre pour une autre. — Si l'écriture ne remplit pas ces deux conditions, elle devient absolument illisible, ou du moins difficile à lire.

Điều cần nhất trong việc viết là phải viết điều chữ, đừng to quá, đừng nhỏ quá, mà rõ nét. – Hễ chữ xa cách bằng nhau, nghiêng bằng nhau và ngay hàng bằng nhau, thí kể là viết điều. – Hễ chữ đủ nét mà không lẫn được chữ nọ vuối chữ kia, thì kể là viết rõ nét. — Bằng không giữ hai điều ấy, chữ viết hoặc không xem được chút nào, mà ít là khó xem lắm.

Mais pour donner de la grâce à l'écriture, il faut que le caractère soit proportionné

Có muốn cho chữ viết ra đẹp và dễ coi, thì chữ phải to vừa việc mình có ý dùng,

à l'usage qu'on en veut faire, c'est-à-dire qu'il soit de moyenne grosseur; que les lettres de chaque mot soient toutes liées ensemble comme si le mot était fait d'un seul trait; que les lignes soient droites.

nghĩa là phải to vừa; bao nhiêu chữ vào một tiếng thì phải nối như thể là viết liền nét cả, và các dòng chữ phải thẳng hàng mới được.

On ne doit jamais, quand on écrit un mot, en interrompre l'écriture pour mettre les points ou les accents.

Trong khi viết một tiếng, không hề được bỏ dở tiếng ấy mà chấm dấu nọ dấu kia.

Quiconque veut avoir une belle écriture courante doit étudier et copier de bons modèles, s'exercer à délier les doigts et la main pour écrire vite.

Ai muốn viết đẹp chữ thường dùng, thì phải học và rập lấy những mẫu chữ tốt, và tập cho nhẹn ngón tay và bàn tay để viết nhanh được.

Un cahier propre, bien tenu, une écriture soignée, bien faite, annoncent un élève qui a du goût, qui est studieux et qui comprend le prix de l'instruction. --Heureux l'enfant qui commence de bonne heure à être soigneux, à aimer l'ordre et la propreté; qui conserve précieusement tous ses cahiers, tous ses livres de classe! Combien tous ces souvenirs

Học trò nào giữ cặp viết cho sạch sẽ, có thứ tự, và chăm viết cho rõ nét, ấy là dấu chắc học trò ấy có lòng thích học và siêng năng cùng hiểu sự học hành quí báu là dường nào.—Phúc cho trẻ biết lo sớm và thích nề nếp sạch sẽ, cùng gìn giữ các cặp viết và sách mình đã học cho cẩn thận! Về sau các đồ súc tích lúc khi còn

de son jeune âge lui seront précieux dans la suite! Avec quel bonheur il regardera ces pages qu'il écrivait quand il allait à l'école, et comparera les progrès qu'il faisait en passant d'un cahier à un autre!

trẻ, thì sẽ nên quí giá cho nó biết là dường nào! Lúc nó lại xem những bài nó đã viết khi còn đi học tràng, và lúc nó sánh cặp trước vuối cặp sau mà thấy mình đã tấn tới thể nào, thì nó sẽ được vui mừng là dường nào!

Sur ces cahiers il aura sans doute quelques bons conseils qu'il n'aura pas goûtés alors parce qu'il était trop jeune, mais qu'il comprendra mieux quand il les relira dans un âge plus avancé, et qui lui seront très utiles. Il se souviendra alors du maître qui l'aura instruit, et les leçons qu'il aura reçues, et qu'auront conservées ses cahiers, continueront à l'instruire et à l'exhorter.

Trong bấy nhiêu cặp viết ấy thường sẽ có nhiều điều dạy bảo tốt lành ngày xưa nó chưa có lấy làm thích, vì khi ấy nó còn bé quá, song le khi nó lớn lên mà nó lại xem thì sẽ hiểu rõ hơn và sẽ được ích lợi rất trọng bởi những điều ấy mà ra. Bấy giờ nó sẽ lại nhớ đến thày đã dạy mình: và những điều nó đã nghe và biên vào cặp sẽ cứ dạy dỗ khuyên nhủ nó mãi mãi.

IX.

PROMENADE À LA CITADELLE DE HÀ NỘI. — **VÀO CHƠI TRONG THÀNH HÀ NỘI.**

MINH. — Avant-hier, notre professeur nous avait promis de nous mener promener avec lui; mais hier j'ai été souffrant toute la journée. Je l'ai bien regretté; car je désirais vivement me trouver avec mes camarades. Où donc êtes-vous allés?

MINH. - Hôm kia thày giáo ta đã hứa sẽ đem chúng tôi đi chơi vuối; nhưng mà hôm qua tôi phải yếu cả ngày: tôi tiếc lắm vì tôi ước ao hết sức cho được đi vuối anh em. Thế thì anh em đi đâu?

ĐỨC. — Nous sommes allés à la citadelle.

ĐỨC. — Chúng tôi vào trong thành.

M. - Etiez-vous nombreux?

M. - Có được đông không?

Đ. — Je ne sais pas au juste combien nous étions; mais cela pouvait bien aller à une cinquantaine.

Đ. — Tôi không biết cho rõ là bao nhiêu; nhưng mà để đến độ năm mươi người.

M. — A quelle heure êtes-vous partis de l'école?

M. — Ở nhà tràng đi giờ thứ mấy?

Đ. - A deux heures un quart.

Đ. - Giờ thứ hai quá một khắc.

M. — En route avez-vous vu quelque chose de remarquable?

M. — Dọc đàng có thấy gì lạ không?

Đ. — Nous n'avons absolument

Đ. — Ngoài phố chẳng thấy

rien vu d'extraordinaire dans la rue, sinon deux hommes qui se battaient et qui ont pris la fuite à notre approche.

gì lạ sốt; chỉ gặp hai người đang đánh nhau; trông thấy chúng tôi đến, thì nó trốn đi mất.

M. – Par quelle porte êtes-vous entrés dans la citadelle?

M. - Vào thành thì vào cửa nào?

Đ. —Nous sommes entrés par la porte Est.

Đ. — Vào cửa Đông.

M. — Est-ce que la sentinelle a fait des difficultés pour vous laisser entrer?

M.—Lúc toan vào, lính canh có làm ngăn trở gì chăng?

Đ. - Pas le moins du monde, attendu que notre professeur ayant d'abord prévenu le colonel, celui-ci avait donné des ordres en conséquence.

Đ. – Chẳng làm ngăn trở gì sốt, vì thầy giáo ta đã trình quan năm trước, cho nên ông ấy dặn bảo sẵn.

M. —Etes-vous allés rendre visite à quelqu'un?

M. – Có vào thăm ai chăng?

Đ. – Oui. Tandis que la plupart de nos condisciples faisaient une délicieuse partie de barres sur la pelouse, nous sommes entrés, notre professeur et une dizaine d'entre nous, chez un capitaine qui demeurait tout près de là.

Đ. - Có. Đang khi phần nhiều anh em bắt quân ngoài sân cỏ vui lắm, thì chúng tôi độ mươi người theo thầy giáo vào nhà một ông quan ba ở gần đấy.

M. – Savez-vous son nom?

M. - Có biết tên ông ấy chăng?

Đ. - Non; mais on ne saurait le confondre avec aucun autre. C'est un homme de haute

Đ. - Không; nhưng mà chẳng lẫn được vuối ông khác. Ông ấy cao lớn, to ngang,

taille, à large carrure, portant de magnifiques moustaches noires: il a l'œil vif, l'air martial, le ton d'un homme habitué au commandement; et malgré cela, c'est un homme très poli, très doux, qui nous a reçus comme si nous eussions été ses propres enfants. Il a appelé son ordonnance, nous a fait donner un gâteau de Savoie et nous a régalés d'excellent thé du Dragon Noir.

râu mép xanh tốt lắm: mắt thì sắc sảo, mặt thì mặt anh hùng, cung nói như cung người quen truyền bảo; dù thế mặc lòng, cũng là người rất lịch sự và hiền lành lắm, xử vuối chúng tôi như thể chúng tôi là chính con ông ấy vậy. Ông ấy gọi lính hầu cùng bảo lấy bánh trứng cho chúng tôi và cho chúng tôi uống chè Ô long ngon lắm,

M. - En quelle langue vous a-t-il parlé?

M.—Ông ấy nói truyện vuối anh em, thì nói tiếng gì?

Đ.-En français; et nous lui avons répondu en français. Ah! Comme nous cherchions à ne pas faire de fautes! Il nous a même parlé annamite; mais il ne sait encore notre langue qu'imparfaitement et ne fait guère que la balbutier.

Đ. – Ông ấy nói tiếng phalansa, mà chúng tôi lại thưa bằng tiếng phalansa. Chúng tôi sợ sai mẹo, thì cầm trí là dường nào! Ông ấy cũng có nói truyện vuối chúng tôi bằng tiếng annam; nhưng mà chưa thuộc là bao nhiêu, mới nói bập bẹ vậy mà thôi.

M. – Vous a-t-il montré sa maison?

M. - Ông ấy có cho xem nhà không?

Đ. — Oui. Il a quatre pièces: un bureau où il écrit, une chambre à coucher, une sal-

Đ. – Có. Nhà ông ấy có bốn phòng, là một nhà giấy để viết lách, một buồng

le à manger et une salle de réception. Cette dernière pièce est ornée de très beaux tableaux, d'incrustations, d'armes de diverses nations, etc. etc.

ngủ, một nhà chè và một nhà chơi. Nhà chơi thì treo những tranh vẽ đẹp lắm; lại có những đồ khảm xà cừ và khí giới nước nọ nước kia, vân vân.

M. – Où êtes-vous allés ensuite?

M. – Rồi anh em đi đâu?

Đ. – Ce même capitaine nous a ensuite menés voir les trois casernes neuves. Ce sont de vastes bâtiments comprenant un rez-de-chaussée et un étage, qui dépassent infiniment en beauté et en salubrité nos casernes annamites. Nous avons vu là beaucoup de soldats, que nous avons salués poliment et qui nous ont rendu notre salut en souriant.

Đ. – Rồi cũng một ông ấy đem chúng tôi đi xem ba trại lính mới xây. Những trại ấy là ba nhà rất rộng có tầng dưới tầng trên mà tốt hơn và lành hơn trại lính annam ta vô cùng. Ở đấy chúng tôi có gặp binh lính nhiều, thì chúng tôi chào lịch sự, mà lính vừa chào lại vừa mỉn cười.

M. - Et ensuite?

M. – Đoạn thì sao?

Đ. – Ensuite nous sommes allés à la tour. Au second étage, nous avons vu le télégraphe optique et une très longue lunette d'approche. Le capitaine nous a dit que la lumière de ce télégraphe peut être aperçue jusqu'à une distance de dix lieues. Nous sommes ensuite redes-

Đ. – Đoạn thì chúng tôi lên cột cờ. Đến tầng thứ hai, chúng tôi thấy đèn chiếu và một cái thiên lý kính để đấy cho được nom xa. Quan ba bảo chúng tôi rằng: đèn chiếu ấy cách mười rặm còn trông thấy được. Rồi thì học trò lại xuống dưới, mà kẻ thì

cendus les uns d'un côté, les autres de l'autre.

đi bên nọ, kẻ thì bên kia.

Après avoir contourné quelque temps le rempart, nous sommes entrés dans un jardin rempli de beaux arbres et de fleurs de toutes les couleurs. Le capitaine nous a donné un gros bouquet que nous avons rapporté et déposé sur l'autel de la sainte Vierge Nous nous sommes, du reste, bien gardés de toucher à quoi que ce soit, de peur de paraître des gens mal élevés.

Đi quanh mặt thành ít lâu, đoạn thì vào một cái vườn giồng đầy những cây tốt và những hoa đủ mọi sắc. Quan ba ban cho chúng tôi một bó hoa to, mà chúng tôi đem về để trên bàn thờ Đức Bà. Còn chúng tôi thì giữ, không dám động đến đí gì, kẻo ra người vô phép.

Nous sommes passés de ce jardin à la Pagode des Paons. Il y a là plusieurs gros banians dont les racines s'enlacent d'une façon très curieuse, et à l'ombre desquels nous nous sommes reposés un instant.

Ra khỏi vườn ấy thì anh em chúng tôi vào Đền Công. Đền ấy có mấy cây đa to, rễ chằng nhau hay lắm; chúng tôi vào bóng những cây ấy mà nghỉ một chốc.

Nous sommes ensuite entrés dans la cour de la Pagode Royale. Nous y avons vu l'édifice aux cinq portes qui servait de poudrière à Monsieur Garnier en 1873, ainsi que le grand escalier en pierre gardé par des chimères. Nous aurions bien désiré entrer

Rồi chúng tôi vào sân nhà Kính Thiên. Ở đấy ta trông thấy nhà Năm cửa, là nhà, năm Quí Dậu, ông An Nghiệp dùng làm kho thuốc súng, lại trông thấy cái thềm đá rộng có rồng chầu. Chúng tôi ước ao vào trong đền lắm; nhưng

dans la pagode elle même; mais la porte en était fermée et il ne se trouvait là personne pour nous l'ouvrir.

mà đã đóng cửa và ở đấy không có ai mở cho.

M.—Mais pourquoi ne me parlez-vous ni du palais du Gouverneur, ni de celui du Préfet fiscal, ni de la résidence du Préfet criminel?

M. - Sao anh không nói gì đến dinh quan thượng, dinh quan bố, dinh quan án?

Đ.-C'est que tout cela est démoli depuis déjà longtemps et remplacé par des habitations d'officiers français et des casernes. Des anciens bâtiments de la citadelle, il ne reste plus, outre la prison et quelques pagodes, que deux immenses greniers aujourd'hui transformés en hôpital.

Đ.- Vì bấy nhiêu dinh ấy phá đã lâu, mà đấy đã xây trại binh và nhà cho quan tây ở. Những nhà xưa vốn có trong thành, đừng kể nhà ngục và mấy cái đền miếu, chỉ còn hai kho dài bây giờ đã lấy làm nhà thương.

M. - Par où êtes-vous revenus?

M. – Anh em về lối nào?

Đ.—Par la porte Nord. Etant montés sur le mirador de cette porte, nous avons trouvé un artilleur qui nous a montré un canon se chargeant par la culasse; il l'a ouvert et démonté devant nous pour nous montrer de quelles pièces il était composé: il a même fait le simulacre

Đ.—Về lối cửa Bắc. Khi lên chòi cửa ấy, chúng tôi có gặp một tên lính pháo thủ cho chúng tôi xem một khẩu súng trụ nạp hậu. Tên ấy có mở và tháo trước mặt chúng tôi để học trò xem các then máy sắp đặt trong súng ấy; mà tên lính ấy cũng có giả

de charger, de viser et de tirer.

nạp, giả nhắm và giả bắn nữa.

M. – A quelle heure êtes-vous rentrés à l'école?

M. – Anh em về nhà tràng giờ thứ mấy?

Đ. – N'ayant pas de montre, j'ignore quelle heure il était; mais la nuit approchait. J'étais fatigué et j'avais grand'-faim; aussi ai-je dîné avec appétit et dormi d'un trait depuis hier soir jusqu'à ce matin.

Đ. – Tôi không có đồng hồ quít, cho nên không biết bấy giờ là giờ nào, nhưng mà đã chập tối. Tôi nhọc và đói lắm; cho nên tôi ăn cơm lấy làm ngon và ngủ một mạch từ tối hôm qua mãi đến sáng hôm nay.

X.

UN TYPHON.

BÃO.

MINH. - Quel temps sombre il fait aujourd'hui!

MINH. — Hôm nay giời tối lắm, chưa!

ĐỨC. - Et ce vent qui souffle par rafales! Je crains bien que nous n'ayons un typhon.

ĐỨC. – Lại gió thổi từng cơn từng lúc. Tôi ngại ta phải bão.

MINH. – En effet; avant-hier soir il y avait dans le ciel un signe de tempête; en outre l'horizon était tout jaune au moment du coucher du soleil. Or, vous savez le dicton: « Jaune, signe de vent; rouge, signe de pluie. »

MINH. - Phải. Chiều hôm kia giời có ráng bão; lại lúc mặt giời lặn thấy vàng cả chân giời; mà anh biết lời tục ngữ rằng: « Vàng, gió; đỏ, mưa.»

ĐỨC. – Ce matin, de bonne heure, je suis allé regarder le baromètre; il était déjà assez bas: je l'ai de nouveau regardé tout à l'heure; il avait encore baissé.

ĐỨC. — Sáng sớm hôm nay tôi có đi xem ống khí, thì thấy đã xuống khá: lúc nãy tôi lại xem mà thấy hãy còn xuống nữa.

MINH. – Voici le vent qui souffle de plus en plus fort. – Monsieur le directeur regarde le ciel et paraît inquiet.

MINH. – Này, gió một lâu một mạnh. - Ông bề trên đang nom giời mà xem ra lo.

LE DIRECTEUR. — Dites au réglementaire de battre le tambour et de réunir ici tous les élèves de l'école. — Que chaque professeur s'occupe de sa classe et l'étançonne aussi solidement que possible.

BỀ TRÊN. - Bảo người giữ hiệu đánh trống, hội các học trò nhà tràng lại đây cả.—Thày giáo tràng nào coi tràng ấy mà kèm cho vững hết sức.

MAÎTRE Y. – Que les élèves de cinquième viennent ici. – Minh, allez avec vingt de vos condisciples chercher de longs bambous. – Đức, allez couper des bambous verts dans la haie et fendez-les pour en faire des liens. – Pháp, apportez dans la cour des piquets et un maillet.

THÀY Y. – Học trò tràng năm lại đây. - Minh, lấy hai mươi người anh em mà vác bương dài vào đây.- Đức, ra lũy chặt tre tươi mà chẻ lạt. - Pháp, mang vồ mang cọc ra sân.

MINH. – Monsieur, voici les gros bambous.

MINH.—Lạy thày, bương đây.

MAÎTRE Y. – Très bien. Attachez-les deux par deux sur le

THÀY Y.-Được. Xỏ lạt vào sẹo đàng đầu bương mà buộc

toit en passant un lien dans le trou qui est à l'extrémité et laissez-les retomber comme les deux montants d'une ferme. Disposez-les ainsi de deux mètres en deux mètres. - Pháp, prenez votre maillet et enfoncez profondément en terre un pieu près de l'extrémité inférieure de chaque gros bambou.—Đức, apportez vos liens et attachez solidement les bambous aux pieux. Gardez les plus solides, c'est-à dire ceux qui sont munis de l'écorce, pour les quatre coins de la maison, qui sont plus exposés aux coups de vent.- Hâtez-vous; voici le vent qui redouble de violence et la pluie qui commence à tomber.

từng đôi trên nóc nhà để nó xuống mái nhà như thể là hai cái kèo vậy. Cứ đặt thế từng ngũ một. — Pháp, cầm vồ mà cứ mỗi một gốc bương thì đóng một cọc xuống đất cho sâu.- Đức, lấy lạt mà buộc bương vào cọc cho chặt. Còn lạt tốt, là lạt cật, thì giữ lấy mà buộc nơi bốn góc nhà, là nơi phải gió đánh mạnh. hơn. — Mau, mau; kẻo thấy gió thổi mạnh hơn bội phần mà đã có hạt mưa.

MINH. - Quel est le vent qui souffle en ce moment?

MINH. - Gió bây giờ là gió gì?

ĐỨC. - C'est le vent du Nord-Ouest.

ĐỨC. - Gió may.

MINH. — C'est pour cela qu'il est si froid, même en cette saison d'été.

MINH. — Vì thế cho nên, dù mùa hè, cũng thấy lạnh thể này.

MAÎTRE Y. - Minh, Đức, apportez une échelle et grimpez

THÀY Y. — Minh, Đức, lấy thang mà trèo lên nóc nhà.

sur la maison. Accrochez-vous au toit de peur de tomber et rattachez ces bambous dont le lien s'est brisé.

Vịn vào mái nhà kéo ngã, mà buộc lại mấy cây bương đã đứt lạt rồi.

Đức. — Quel vent! quelle pluie! comme elle vous fouette le visage!

Đức. — Mưa gió quá thật! mà mưa đánh vào mặt gớm ghiếc!

Minh. - Ah! enfin voici une accalmie,

Minh. - Hà! đã thấy yên gió rồi.

Đức. — Il ne faut pas s'y fier.

Đức. — Đừng vội tin.

Minh. - En effet, voici que le vent a tourné au Sud-Ouest et souffle avec rage. Toute la maison est ébranlée et tous les chevrons en bambou craquent.

Minh. — Phải thật! này đã giở gió Tây-Nam mà thổi gớm ghiếc lắm! Nhà chuyển động cả mà các đòn tay bằng luồng nổ cả.

Đức. - Voici la classé de troisième qui penche: elle va tomber; allons porter secours à nos camarades.

Đức. — Kìa, tràng ba xiêu, sắp đổ; ta chạy hộ giúp anh em.

Minh. — Justement voici un câble de chanvre qui ne sert encore à rien; nous allons l'attacher par un bout à une colonne et enrouler l'autre extrémité autour du gros jaquier.

Minh. — May, này có dây gai to chưa dùng đến; ta sẽ buộc một đầu vào một cái cột; còn đầu kia thì ta quấn vào gốc cây mít to kia.

Đức. - Courons vite et passons sous les vérandas; autrement le vent pourrait nous jeter à terre.

Đức. — Ta chạy cho mau và cứ hè mà đi: không có thì gió đánh ngã ta mất.

MINH. - Tenez, voyez Ngang qui roule au milieu de la cour.

MINH. – Kìa! kìa! xem anh Ngang đang lăn ở giữa sân.

PHÁP. — Les arbres sont déjà tout ébranchés et voilà même deux azédarachs cassés au beau milieu du tronc.

PHÁP. - Cây cối đã gẫy mất cả ngành, mà này có hai cây xoan đã gẫy chính giữa gốc.

ĐỨC. – Voici le vent qui saute au Sud-Est. C'est déjà sa troisième direction: plaise à Dieu que ce soit la dernière!

ĐỨC. – Kìa! gió lại đánh quật sang nồm. Chiều gió này là ba lần đổi rồi; chớ gì là lần sau hết!

MINH. – Dans combien de directions souffle donc le vent dans un typhon?

MINH. – Thế thì khi bão có mấy thứ gió?

ĐỨC. — Si l'on se trouve en plein typhon, on le reçoit successivement de quatre côtés; mais il arrive souvent que l'on ne remarque que deux ou trois vents, et même il arrive parfois, surtout quand on ne reçoit qu'une queue de typhon, qu'il ne souffle que d'un seul côté.

ĐỨC. – Có phải chính giữa bão, thì từ đầu đến cuối thấy đủ bốn thứ gió; nhưng mà nhiều khi chỉ thấy hai ba thứ, và thỉnh thoảng, nhất là khi phải cuối bão, chỉ thấy một thứ gió mà thôi.

MINH. – Voici Bích qui arrive en courant. Qu'y a-t-il donc?

MINH. – Kìa, anh Bích chạy đến. Việc gì đấy?

BÍCH. – Je suis épouvanté. J'arrive du bord du fleuve: les vagues battent les maisons et les démolissent: l'une d'elles, fort solide, dont toutes

BÍCH. - Tôi khiếp! Tôi ở ngoài bờ sông chạy vào; sóng đánh vào nhà mà đổ cả; có một cái nhà rất vững, cột có đá tảng cả, thì phải dịch

les colonnes reposaient sur des soubassements en pierre, a été déplacée de quarante centimètres ; seules celles qui ont beaucoup de colonnes enfoncées en terre peuvent résister. J'ai vu sombrer deux grandes barques de mer et beaucoup de sampans. Les officiers français organisent le sauvetage; mais je pense que beaucoup de personnes ont cependant dû se noyer. C'est affreux!

đi đến một thước: chỉ có những nhà nhiều cột chôn chịu được mà thôi. Tôi đã thấy hai chiếc mành lớn và vô số thuyền phải bạt đắm. Quan tây đang liệu cứu người ta; nhưng mà tôi nghĩ rằng: cũng có nhiều kẻ đã phải chết đuối. Gớm thật!

LES ÉLÈVES. — Quel malheur!

HỌC TRÒ. — Khốn nạn!

MINH. — Ah! voici le vent qui s'apaise et la pluie qui commence à tomber à verse.

MINH. — Hà! gió đã dịu rồi và đã thấy mưa rào.

ĐỨC. — Tant mieux! Le typhon est passé.

ĐỨC. — Càng hay! Bão đã yên rồi.

XI.

UN INCENDIE.

CHÁY NHÀ.

LES ÉLÈVES. — Au feu! au feu!

HỌC TRÒ. — Cháy nhà! cháy nhà!

MINH. — Où donc?

MINH. — Ở đâu?

ĐỨC. — C'est la cuisine du baronnet Thập qui brûle.

ĐỨC. — Cháy nhà bếp ông bá Thập.

MINH. — Le proverbe a bien raison: « Un malheur n'arrive jamais seul. »	MINH. — Tục ngữ nói phải: « Hoạ vô đan chí. »
ĐỨC. — Comment a-t-elle pu prendre feu?	ĐỨC. — Nhà ấy cháy thể nào được?
KHANG. — Belle merveille! Les parois sont en paillottes: le vent aura poussé dessus une étincelle et le feu a pris tout de suite.	KHANG. — Lạ gì? Vách bằng gianh: hoặc gió đánh tàn lửa vào, thì bén lửa ngay.
ĐỨC. — Quoique ce vieux baronnet passe pour un avare, il faut cependant aller au secours, d'abord par charité fraternelle, et ensuite parce que sa maison est tout près de l'école.	ĐỨC. — Dù lão bá có tiếng là người hà tiện, ta cũng phải đi chữa, một là vì lòng thương yêu người ta, hai là vì nhà ông ấy giáp nhà tràng.
NGANG. — Bah! le vent souffle en sens contraire; il n'y a pas de danger.	NGANG. — Hứ! gió ngược, chẳng can gì!
ĐỨC. — Tais-toi, Ngang; tu ne sais dire que des sottises.	ĐỨC. — Im đi, Ngang; anh chỉ biết nói bậy.
LE BARONNET. — Au secours! au secours!	ÔNG BÁ. — Ớ làng nước! ớ làng nước!
ĐỨC. — On appelle au secours; partons.	ĐỨC. — Người ta kêu làng nước; ta đi.
PHÁP. — Voici le feu qui prend à la maison principale: il faut essayer de sauver le mobilier de ce pauvre vieux.	PHÁP. — Kìa, ngọn lửa đã trèm đến nhà trên; phải cố ra mà chạy đồ lão va.
MAÎTRE Y. — Minh, allez cher-	THẦY Y. — Minh, đi lấy thùng

cher les seaux en toile.— Đức, apportez les godets à long manche déposés sur les poutres de la classe de seconde.—Pháp, Bích, Khang, apportez des échelles, montez sur l'étable à buffles et arrachez les paillottes du toit. — Chính, prenez une serpe à long manche et coupez les liens pour aider vos camarades.—Oánh, apportez des nattes mouillées et étendez-les sur les toits voisins.

vải. - Đức, lấy gầu vầy đã gác trên xà tràng hai. — Pháp, Bích, Khang, vác thang đến đây mà trèo lên chuồng trâu để rỡ gianh mái nhà. - Chính, lấy câu liêm mà chặt lạt đỡ anh em. - Oánh, lấy chiếu xấp nước mà phủ các mái nhà gần đấy.

ĐỊNH.—Comme la fumée est épaisse!

ĐỊNH.—Khói đặc quá lẽ!

LẼ.—Ce n'est pas étonnant; le toit est tout mouillé.

LẼ. - Chẳng lạ gì; mái nhà ướt cả.

MAÎTRE Y. — Tùy, Định, enlevez ce buffet et transportez-le dans la classe de seconde. — Lẽ, portez-y aussi cette petite boîte.-Chế, prenez la boîte qui contient les papiers et gardez-la soigneusement. —Qué, emportez ce service à thé; il est en porcelaine du Japon. Ce sont des tasses de l'ancien temps, qui valent bien cinq barres d'argent.—

THẦY Y. - Tùy, Định, khiêng tủ này mà đem vào nhà tràng hai.-Lẽ, hãy đem tráp này vào đấy nữa. — Chế, cầm ống văn tự mà giữ lấy cho kĩ càng. - Qué, cất cỗ bàn chè này; nó bằng sứ Nhật Bản. Chén này, chén thượng cổ, đáng đến năm nén bạc. - Quản, canh cửa mà đừng cho người nào lạ ra vào. Kẻ trộm quen nhờ

Quản, gardez la porte et ne laissez entrer ni sortir aucun inconnu. Les pillards ont l'habitude de profiter des incendies pour voler les objets de valeur, tout en ayant l'air de les sauver des flammes.

lúc cháy nhà, giả chạy đồ quí giá cho khỏi cháy, mà lại ăn cắp.

MINH.- Ah! voici un capitaine et vingt ou trente soldats français qui arrivent.

MINH. – Hà! thấy một ông quan ba và hai ba mươi tên lính tây đang kéo đến.

ĐỨC. – Je vois une pompe traînée par un cheval.

ĐỨC. – Tôi thấy ống thụt có ngựa kéo.

LE CAPITAINE. - La chaîne! la chaîne!

QUAN BA. – Sắp dây người! sắp dây người!

LE DIRECTEUR. - Monsieur le capitaine, j'ai deux cents élèves que je mets à votre disposition. Commandez, et tout le monde vous obéira.

BỀ TRÊN. – Tôi có hai trăm học trò; ông muốn thể nào mặc ý. Ông cứ bảo, thì hết mọi người điều sẽ vâng cả.

LE CAPITAINE. — Merci, Monsieur. Où y a-t-il de l'eau?

QUAN BA.-Giã ơn ông. Đâu có nước?

LE DIRECTEUR.—Dans l'étang, près de chez moi.

BỀ TRÊN. – Dưới ao, gần nhà tôi.

LE CAPITAINE. - Formez une double chaîne. Les uns passeront les seaux pleins, d'autres repasseront les seaux vides.

QUAN BA. - Sắp hai dây. Một bên chuyền thùng nước đi, bên kia chuyền thùng không lại.

MAÎTRE Y. - L'étable va prendre feu; emmenez les buffles.

THẦY Y. – Chuồng trâu sắp cháy: dắt trâu ra.

ĐỨC. – Voici le toit de la cuisi-

ĐỨC. - Kia, nhà bếp trụt

ne qui s'effondre. Quelle belle gerbe d'étincelles!

mái xuống. Tàn bay lên đẹp là dường nào!

MINH. — Entendez éclater les bambous de la toiture. On dirait une troupe de cent hommes faisant un feu à volonté.

MINH. — Hãy nghe luồng mái nhà đang nổ; chẳng khác gì một trăm tên lính bắn súng như ý.

LE CAPITAINE. - Amenez la pompe ici. Vissez le tuyau; adaptez la lance. Quatre hommes à chaque manivelle de la pompe. En avant!

QUAN BA. — Kéo ống thụt đến. Vặn ống; mắc lưỡi. Mỗi cán ống thụt bốn người đè. Thụt đi!

MINH. - Quelle énorme quantité d'eau projette cette pompe!

MINH. — Ống thụt này phun nước gớm là chừng nào!

LE CAPITAINE. - Caporal, prenez dix hommes armés de haches et renversez-moi cette case, car elle va brûler.

QUAN BA. — Ông cai, cắt mười người cầm rìu mà đánh đổ nhà này xuống, kẻo nó sắp cháy bây giờ.

ĐỨC. — La flamme diminue; la fumée devient plus épaisse. Heureusement il pleut abondamment; sans quoi toute la rue y passait.

ĐỨC. – Ngọn lửa đã bớt đi mà khói đã thấy đặc hơn. May đang mưa to; không có, thì cháy cả phố.

LE CAPITAINE. - Nous voici maîtres de l'incendie; il n'y a plus de danger. - Monsieur, je vous remercie; la conduite de vos élèves mérite les plus grands éloges.

QUAN. – Ta đã dẹp được lửa rồi; không can gì nữa. — Giã ơn ông: học trò nhà ông đã giúp việc cách rất đáng khen.

LE DIRECTEUR. – Ils n'ont fait que leur devoir.

BỀ TRÊN. – Học trò chỉ có làm việc mình mà thôi.

Le baronnet. — Messieurs, je passe pour un avare, mais je suis simplement économe. Vous avez sauvé ma maison: quand elle sera réparée, faites-moi l'honneur d'y revenir: je tuerai le plus gras de mes bœufs et vous préparerai un festin.

Ông bá.—Lạy các ông, tôi có tiếng hà tiện, nhưng mà tôi chỉ là người khéo giữ của mà thôi. Các ông đã chữa được nhà tôi; hễ tôi sửa lại xong, thì xin các ông lại vào; con bò nào béo nhất, thì tôi sẽ làm thịt mà dọn tiệc cho các ông xơi.

Tous. — Bravo! vive le baronnet Thập!

Mọi người.—Hà! hà! tràng thọ cho bá Thập!

XII.

PROMENADE AU JARDIN.

RA CHƠI NGOÀI VƯỜN.

Nghĩa. — Minh, voulez-vous venir faire un petit tour de promenade au jardin avec moi?

Nghĩa. - Anh Minh, có muốn ra chơi vuối tôi một chốc ngoài vườn chăng?

Minh. — Je le veux bien; mais je vous prie de m'attendre un instant.

Minh. — Tôi bằng lòng đi; nhưng mà xin anh đợi tôi một nhát.

N. — Pourquoi donc êtes-vous si lambin?

N. — Sao lôi thôi thế vậy?

M. — C'est que je veux noter quelques explications un peu difficiles que vient de nous donner notre professeur.

M.—Tôi có ý biên mấy điều khí khó thầy giáo ta cắt nghĩa lúc nãy.

N. – Pourquoi écrivez-vous si mal?	N. – Sao anh viết xấu thế?
M. – C'est que je me presse trop.	M. – Vì tôi viết vội quá.
N. – A quoi bon tant vous presser?	N. – Việc gì mà vội thể này?
M. – C'est que j'ai peur d'être grondé si je n'achève pas ce travail.	M. – Vì tôi lo làm việc này không xong hoặc phải mắng chăng.
N. – Vous l'achéverez ce soir à la lumière. Pour le moment c'est l'heure de la récréation: venez vous délasser l'esprit; sinon, je sors tout seul.	N. – Tối hôm nay anh sẽ viết đèn cho xong. Bây giờ là giờ chơi, anh hãy đến mà giải trí, không có thì tôi đi một mình.
M. – La terre de ce jardin est-elle bonne?	M. – Vườn này đất có tốt không?
N. – Je ne le pense pas, car elle est pleine de cailloux et il y croît beaucoup de mauvaises herbes; mais on peut l'amender en y mettant beaucoup de fumier.	N. – Phỏng không, vì nó đầy những đá sỏi và sinh lắm cỏ rả; nhưng mà bỏ nhiều phân thì có thể chữa được.
M. – Quel est le meilleur fumier pour une terre de jardin?	M. – Đất vườn ưa thứ phân nào hơn?
N. – Je crois que c'est le fumier de cheval bien consommé. Le fumier de porc n'est pas maauvais non plus ; celui de buffle ne vaut rien parce qu'il est trop chaud. On peut aussi employer la cendre et la poudrette, mais en petite quantité	N. – Tôi nghĩ rằng: phân ngựa đã ải thì tốt nhất. Phân lợn cũng khá; song le phân trâu xấu vì nó nóng quá. Có muốn bỏ gio và phân bắc cũng được, nhưng mà phải bỏ ít vậy.

M. — Quelle est la superficie de ce jardin?

M. — Vườn này rộng bao nhiêu?

N. — Elle est juste de cinq arpents.

N. — Rộng vừa năm mẫu.

M. — Combien font cinq de nos arpents en mesures françaises?

M. — Cứ phép tây năm mẫu ta là bao nhiêu?

N. — Notre arpent étant un carré de trente toises ou soixante mètres français de côté renferme trente-six *ares*; par conséquent, cinq arpents font juste un *hectare* quatre-vingts *ares*.

N. — Một mẫu ta là một vuông bề ngang bề dọc ba mươi ngũ, cũng là sáu mươi thước tây, hoá ra được ba mươi sáu *ares*; cho nên năm mẫu vừa rộng bằng một *hectare* tám mươi *ares*.

M. — Que signifie le mot *hectare*?

M. — Tiếng *hectare* nghĩa là làm sao?

N. — Il signifie *cent ares*.

N. — Nghĩa là một trăm *ares*.

M. — Qu'est-ce que l'*are*?

M. — Một *are* là cái gì?

N. — L'*are* est un carré de dix mètres de côté. Il se divise en cent *centiares*, c'est-à-dire en cent mètres carrés.

N. — Một *are* là một vuông dài mỗi bề mười thước tây. Một *are* chia làm một trăm *centiares*, nghĩa là một trăm thước phương diện tây.

M. — Je ne vois que trois personnes travaillant au jardin. Comment si peu de monde peut-il suffire à la besogne?

M. — Tôi chỉ thấy ba người làm vườn. Ít người thế làm sao được đủ việc?

N. — D'abord, on ajoute des ouvriers quand cela est nécessaire; ensuite, le premier

N. — Một là khi có cần, thì cho thêm người làm; hai là dùng cái cày anh thấy ở

travail de défonçage est fort allégé par l'emploi de la charrue que vous voyez là-bas. C'est une charrue européenne, à deux manches, dont le soc creuse très profondément le sol. Cela diminue beaucoup la fatigue, bien qu'il faille encore herser, bêcher, tracer les carrés et planter les légumes.

đó mà cày vỡ vườn thì đỡ lắm lắm. Cái cày ấy là cày tây, có hai xeo, mà lưỡi ăn xuống đất sâu lắm. Cho rằng: còn phải bừa, phải cuốc, cũng phải đánh luống và giồng rau, nhưng mà đã đỡ nhọc lắm.

M. – Quels sont les légumes que l'on cultive ici?

M.— Ở đây giồng những rau gì?

N. – Il y a des betteraves, des carottes, des haricots, des navets, des arachides, des patates douces, des pommes de terre, de l'ail, de l'oignon, des poireaux, des choux pommes, des choux-fleurs, des choux-raves, des concombres, de la laitue, de la chicorée, de la moutarde, de l'oseille, du persil, des salsifis, du sésame et des radis.

N. - Có củ bá hùng, củ cà rót, đậu, củ cải, đậu lạc, khoai lang, khoai tây, tỏi, hành, kiệu, cải bắp, cải hoa, củ cải Xiêm, dưa chuột, rau riếp, rau riếp quăn, rau cải, rau chua me, rau khóm, thiên văn đông, vừng và củ cải đỏ.

M. - Est-ce que l'on a de ces légumes en toute saison?

M. - Mùa nào mùa nào có được bấy nhiêu thứ rau ấy không?

N.—Non; la plupart ne peuvent supporter les grosses chaleurs et les grandes pluies

N. – Không : phần nhiều không chịu được mưa nắng to trong mùa hè; mà

de l'été, tandis qu'en Europe on manque de légumes en hiver, à cause du froid.

bên tây, đến mùa đông, lại không có rau vì rét quá.

M.—Vous êtes bien savant : qui donc vous a appris toutes ces choses ?

M.—Anh thông lắm: ai dạy anh bấy nhiêu điều ấy?

N. – C'est un Père français, qui parle très correctement l'annamite et qui vient quelquefois chez nous: car toute ma famille est chrétienne.

N. – Kẻ dạy tôi là một Cố tây nói tiếng annam sõi lắm, mà thỉnh thoảng đến chơi ở nhà chúng tôi; vì nhà chúng tôi đi đạo cả.

M.— Vous a-t-il dit s'il y avait en Europe beaucoup d'arbres fruitiers que nous n'ayons pas en Annam ?

M. – Ông ấy có bảo anh rằng: bên tây có nhiều thứ cây sinh quả mà bên Annam ta không có chăng?

N.—Il y a en Europe des amandiers, des cerisiers, des pommiers, des oliviers ; nous n'avons pas ces arbres. Il y a une grande variété de vignes, et nous n'avons ici que de la vigne sauvage. Il y a des châtaigniers et des noyers, arbres qui n'existent ici que dans les montagnes de Sơn Tây, Hưng Hoá. Il y a aussi des abricotiers, des figuiers, des pêchers, des poiriers et des pruniers de toute sorte, qui donnent des fruits bien meilleurs que les nôtres.

N.- Bên tây có cây hạnh đào, cây anh đào, cây tân, cây ôliva, là những thứ cây ta không có. Có nhiều thứ cây nho; mà ở đây ta chỉ có nho rừng mà thôi. Lại có cây dẻ gai và cây hạch đào là những cây ở đây trên núi Sơn Tây. Hưng Hoá mới có. Lại có cây mơ, cây vả, cây đào, cây lê và cây mận, đủ mọi thứ, sinh quả ngon hơn quả ta nhiều.

M. — C'est bien; mais ne possédons-nous pas des fruits qui n'existent pas en Europe?

N.—Nous en possédons beaucoup; ainsi l'ananas, la carambole, le coco, la goyave, le jaque, le litchi, le longan, la mangue, la pamplemousse, la papaye, la pomme-cannelle, le wampi, la banane, etc.

M. – Qu'est-ce que ce grand carré tout planté de si petits arbres?

N. – C'est une pépinière. On y a semé des sauvageons sur lesquels on a ensuite greffé des arbres cultivés et produisant de bons fruits; quand ils auront atteint la taille voulue, on les transplantera dans un autre terrain.

M. – N'a-t-on pas d'autre moyen de conserver les bonnes espèces?

N. – Pardon. Il y a encore le marcottage, que nous pratiquons de deux façons, soit en couchant une branche en terre, sans la détacher de l'arbre, afin qu'el-

M. – Đã vậy, nhưng mà có quả nào ta có mà bên tây không có chăng?

N. – Ta có nhiều, như quả giứa, quả khế, quả dừa, quả ổi, quả mít, quả vải, quả nhãn, quả muỗm, quả bưởi, quả đủ đủ, quả na, quất hồng bì, chuối, vân vân.

M.—Luống nào to đấy mà giồng đấy những cây nhỏ thế?

N. – Đấy là vườn giâm cây. Ở đấy đã ương hạt cây dại, rồi đã tiếp các thứ cây khôn sinh quả ngon: khi nào nó lớn vừa, thì sẽ đánh mà giồng đất khác.

M. — Không có cách nào khác mà giữ được thứ cây tốt, à?

N. – Có, chứ! còn có phép chiết ta làm hai cách này: một là, để chánh liền vuối cây mà vin xuống đất cho nó ra rễ; hai là cắt vỏ chung quanh ngành nào mà bọc

le prenne racine, soit en entourant de terre un rameau dont on a incisé circulairement l'écorce. Ces branches replantées donnent exactement les mêmes fruits que l'arbre d'où elles viennent.

đất lấy. Những cành ấy lại giồng thì sẽ được chính quả như cây đã sinh ngành ấy.

M. – Qu'est ce donc que ce vase en fer que j'aperçois ici? Il est muni d'un tube en forme de bec de bouilloire qui se termine par quelque chose ressemblant au fruit du lotus.

M. – Bình gì bằng sắt thấy đây? Nó có vòi giống như vòi ấm mà đầu vòi ấy giống như gương sen.

N. — C'est un arrosoir européen. La pomme qui s'adapte au tube est criblée de petits trous par lesquels l'eau sort en pluie et arrose les plantes, même les plus délicates, sans leur nuire.

N. — Nó là bình tưới tây. Cái gương xỏ vào đầu vòi thì châm những lỗ nhỏ để nước ra như mưa mà tưới cây: dù cây non thể nào mặc lòng, cũng chẳng hại.

M. – Je comprends. Cet arrosoir est bien supérieur à notre vase en bambou ou en coco que l'on est sans cesse obligé de replonger dans le seau pour y puiser l'eau nécessaire à l'arrosage.

M. – Tôi hiểu rồi. Bình tưới ấy tiện hơn gáo tre gáo dừa ta nhiều; vì phải múc vào thùng luôn cho được lấy nước tưới.

N. – Voici l'heure de l'étude qui approche; si vous voulez, nous allons rentrer à l'école.

N. – Đã gần đến giờ học; anh có bằng lòng thì ta lại về nhà tràng.

M. – Je le veux bien, et je vous

M. — Tôi bằng lòng, và tôi giã

remercie de toutes les explications que vous m'avez données.

ơn anh những điều anh đã cắt nghĩa cho tôi.

XIII.

LE POUSSE-POUSSE.

XE.

Minh. — C'est aujourd'hui jour de congé; voulez-vous venir en ville avec moi?

Minh.—Hôm nay là ngày nghỉ; anh có muốn ra phố vuối tôi không?

Đức. - Qu'allez-vous donc faire en ville?

Đức.—Anh ra phố việc gì?

Minh. – Je vais y acheter une foule d'objets.

Minh.—Tôi đi mua chán vạn cái.

Đức. — Que voulez-vous faire de tout cela?

Đức.— Có ý làm gì bấy nhiêu cái ấy?

Minh. - Ce n'est pas pour mon usage. Mon oncle ayant construit une maison européenne composée d'un rez-de-chaussée et d'un étage et comprenant en tout huit pièces, un riche français l'a louée cent cinquante piastres par mois; mais il exige que mon oncle fournisse le mobilier et c'est moi qui dois aller l'acheter.

Minh.—Tôi chẳng có ý dùng đâu. Cậu tôi đã xây một cái nhà tây có tầng trên tầng dưới, cả thảy là tám phòng, mà có một người Phalangsa giầu cọ phú quí đã xin thuê, mỗi một tháng là một trăm rưởi đồng hoa viên; nhưng mà ông ấy bắt cậu tôi phải sắm các đồ hành ngơi trong nhà, mà tôi phải đi mua.

Đức. – C'est bien, je vais avec vous.	**Đức.** - Được; tôi đi vuối anh
Minh.-Voici deux pousse-pousse qui passent; montez dans l'un, je prendrai l'autre.	**Minh.**—Kìa, hai cái xe đi qua đây! anh lên một cái, tôi lên một cái.
Đức.—Tant mieux! Ce sera moins fatigant de voyager ainsi.	**Đức.**—Càng hay! Đi thế này thì bớt nhọc.
Minh. – coolies, venez ici. Je prends vos deux voitures. Combien est-ce?	**Minh.**—Phu xe, lại đây. Tao thuê cả hai cái xe. Các anh lấy bao nhiêu tiền?
Un Coolie.-Monsieur, c'est cinquante centimes la course d'un quart d'heure, un franc l'heure et une piastre la journée.	**Phu xe.**—Thưa ông, có đi một khắc đồng hồ thì năm tiền, đi một giờ thì một quan, mà có đi cả ngày thì một đồng hoa viên.
Minh. – C'est bien; je vous prends pour toute la journée.— Vous connaissez les rues de Hà Nội, n'est-ce pas?	**Minh.**—Được; tao thuê xe đi cả ngày. Các anh biết các phố Hà Nội, phải không?
Un coolie. – Oui, monsieur. Où allez-vous?	**Phu xe.**—Bẩm phải. Ông đi đâu?
Minh.— Au *Bazar universel*, dans la rue Paul Bert.	**Minh.** – Xuống hiệu VẠN HÀNG HOÁ, ở dưới phố Hàng khay.
Đức.—Pourquoi appelle-t-on ces voitures *pousse-pousse*?	**Đức.**—Sao gọi những xe này là *pousse-pousse*?
Minh.—Sans doute parce qu'il y a un coolie qui tire la voiture par devant et un autre qui la *pousse* par derrière.	**Minh.** – Phỏng vì có một tên phu kéo xe đi trước và một tên đun sau. Song tôi cũng đã thấy nói bên Nhật Bản

Mais j'ai ouï dire qu'au Japon on les nomme *jin-rik-cha*; ce sont trois mots chinois prononcés à la japonaise, qui signifient *voiture à force d'homme*, c'est-à dire *voiture à bras*. - Coolies, menez vos voitures bien de front afin que nous puissions causer facilement.

quen gọi nó là *jin-rik-cha* ba tiếng ấy là ba tiếng ngô đọc kiểu Nhật Bản, có nghĩa là *nhân lực xa*, nghĩa là *xe tay*. - Phu xe, kéo xe đi ngang nhau cho hẳn hoi để ta dễ nói truyện.

ĐỨC.—En quel pays s'est-on tout d'abord servi de ces voitures?

ĐỨC.—Ở nước nào dùng xe này trước hết?

MINH. – Au Japon. Là on en a de très jolies, laquées et dorées. Coolies, tournez à gauche; c'est plus long, mais le chemin est plus propre.

MINH. – Bên Nhật Bản. Ở đấy người ta có xe đẹp lắm, sơn và thiếp vàng.—Phu xe, giữ đàng tay trái; đàng ấy xa hơn, nhưng mà sạch hơn.

ĐỨC.—J'aperçois au milieu de la rue un tas de cailloux qui forme un gros obstacle et rétrécit beaucoup le passage. — Attention, coolies; marchez prudemment à la file de peur de culbuter vos voitures.

ĐỨC. – Giữa đàng thấy một đống đá vướng lối lắm mà làm cho hẹp đường quá. — Phu xe, khéo! đi cho ý tứ, kẻ trước người sau, kẻo lộn cả xe.

MINH.—Très bien, je suis passé sans encombre.

MINH. – Hay! tôi đã đi qua bằng yên vô sự.

ĐỨC. – Aïe! vous êtes plus heureux que moi; mon coolie

ĐỨC. - Cha ôi! anh tốt phúc hơn tôi: tên phu kéo xe

d'avant est tombé et mon pousse-pousse a un brancard cassé.

tôi đi trước đã ngã, mà gảy mất một cái tay xe.

Minh.—Ce ne serait rien s'il y avait ici d'autres voitures: mais comme je n'en vois pas, il faut essayer de réparer cet accident.

Minh. - Giả như đây có xe khác, thì chẳng can gì: mà vì không thấy cái nào, cho nên phải thử xem có chữa được chăng.

Un coolie. — Monsieur, il y a dans le coffre de la voiture, sous le siège, quelques morceaux de bambou et un paquet de cordes. Nous allons rajuster le brancard, le garnir de chaque côté d'une lame de bambou et lier le tout fortement. - Quít, soutiens le bout brisé. — Sứ, donne-moi un coup de main pour bien serrer la ficelle. — C'est fait, ma voiture est peut-être moins jolie qu'auparavant, mais elle paraît plus solide.

Phu xe. - Bẩm ông, trong hòm xe, dưới ghế ngồi, có máy đoạn tre và một bó dây. Chúng tôi sẽ nối tay xe lại, hai bên táp hai thanh tre mà buộc rõ chặt. —Anh Quít, đỡ cái đầu gẫy. - Anh Sứ, giúp tôi đây để tôi nịt dây cho chặt. — Xong rồi! Hoặc xe tôi không được đẹp bằng khi trước, nhưng mà xem ra vững chắc hơn.

Minh. —Très-bien! Partons. - Prenez la rue à droite et prenez garde de nous faire tomber dans ce fossé rempli d'une boue noire et puante.

Minh.—Được! thế thì đi. - Giễ ra phố đàng tay mặt mà giữ cho khéo kẻo ta ngã xuống cái rãnh đầy những bùn đen và thối.

Đức. —Bon! je tombe de Charybde en Scylla.

Đức.—Hay! tôi tránh hùm phải ham.

Me voici dans la boue et je me suis écorché tout le bras en tombant. Heureusement Pháp demeure près d'ici et nous sommes à peu près de la même taille; je vais lui emprunter des vêtements et me changer, puis nous continuerons notre route; mais je marcherai à pied, car j'ai peur de me casser la tête s'il arrive un troisième accident.

Tôi đang nằm dưới bùn mà lại lúc ngã sây cả da tay. May nhà anh Pháp gần đây, mà anh ấy vuối tôi cao gần gần bằng nhau; tôi sẽ mượn áo mà thay, rồi ta cứ đi; nhưng mà tôi đi bộ vì sợ hoặc có nhỡ lần nào nữa có khi tôi vỡ đầu mất chăng.

Minh. - Soit; renvoyons les voitures. - Voici un franc par pousse-pousse: vous nous avez traîné à peu près une heure, je suppose que vous n'avez point à vous plaindre.

Minh. – Được; ta cho xe về. Này, cho mỗi xe một quan tiền: đã chở ta chừng độ một giờ, phỏng chẳng còn kêu được.

Un coolie. — Monsieur, nous ne l'oserions pas. Il y en a plus d'un qui ne nous paierait qu'à coups de bâton, vu notre maladresse. — Bonjour, messieurs.

Phu xe. – Bẩm ông, chúng tôi không dám, vì chúng tôi vụng về thể này, cho nên có nhiều kẻ chỉ cho mấy gậy thay vì giả tiền. – Lạy các ông.

XIV.

LE MOBILIER.

MINH. – Bonjour, monsieur. Je voudrais acheter de quoi meubler une maison.

LE MARCHAND. – J'ai tout ce qu' il vous faut. Désirez-vous des meubles de luxe?

MINH. - Je désire quelque chose de beau et de solide, mais pas trop cher.

LE MARCHAND. - Si vous voulez prendre la peine d'entrer dans le magasin, vous pourrez y faire votre choix.

MINH.—Il me faut pour l'antichambre deux banquettes en bois de fer, un guéridon laqué en rouge et un portemanteau. — Pour la salle à manger, je désire acheter dix chaises vernies, une table en chêne pouvant s'allonger à volonté, un buffet et deux

CÁC ĐỒ HÀNH NGƠI TRONG NHÀ.

MINH. — Chào ông. Tôi có ý mua đủ đồ cho được dọn nhà ở.

CHỦ HÀNG. – Ông muốn đí gì tôi có cả. Ông có muốn sắm đồ quí trọng không?

MINH. – Tôi muốn mua đồ vừa tốt vừa bền, nhưng mà đừng đắt quá.

CHỦ HÀNG.—Ông có chịu khó vào nhà đồ, thì sẽ chọn được như ý.

MINH. – Phòng khách chứa chân thì phải có một đôi ghế tràng kỷ bằng gỗ lim, một cái bàn xoay sơn son và một rặng đanh treo áo. – Nhà chè tôi có ý sắm một chục ghế quang dầu, một cái bàn bằng gỗ dẻ kéo dài được tùy tiện, một cái tủ

plateaux incrustés, l'un plane, l'autre en relief.—Pour le bureau, il me faut un secrétaire, un fauteuil, quatre chaises peintes en noir et une bibliothèque. Combien vendriez-vous celle-ci?	xếp đồ ăn và hai cái khay khảm xà cừ, một cái khảm chìm, một cái khảm nổi.—Còn nhà giấy, thì phải có một cái tủ viết, một cái ghế bành tượng, bốn cái ghế bôi thuốc đen và một cái rương sách. Cái này ông bán bao nhiêu ?
LE MARCHAND.-Trente piastres.	CHỦ HÀNG. - Ba mươi đồng.
MINH. – C'est bien cher.	MINH. —Đắt lắm.
LE MARCHAND. – C'est vrai; mais elle est faite en jaquier, vernie avec le plus grand soin et ornée de filets dorés.	CHỦ HÀNG. - Phải; song cái rương ấy đóng bằng gỗ mít cùng đã quang dầu kĩ lắm và bát chỉ vàng.
MINH. – Avez-vous des coffres-forts?	MINH. – Ông có hòm đựng bạc không?
LE MARCHAND. – Oui. Voici un coffre-fort en fer absolument incombustible. Il a obtenu un premier prix à l'Exposition de Hà Nội, en 1887.	CHỦ HÀNG. – Có. Này một cái hòm bằng sắt không sao cháy được. Khi đấu xảo ở Hà nội, năm một nghìn tám trăm tám mươi bảy, đã được giải hạng nhất.
MINH. – Pour la chambre à coucher, je voudrais acheter un lit en fer. Tenez-vous les fournitures de literie?	MINH. – Nơi phòng ngủ, thì tôi có ý mua một cái giường sắt. Ông có bán các đồ theo vuối giường không?
LE MARCHAND. – Oui, Monsieur.	CHỦ HÀNG.—Thưa ông, có.
MINH. —En ce cas, vous y ajouterez une paillasse, un mate-	MINH. – Thế thì ông cũng sẽ liệu một cái đệm lót rơm,

las en laine, deux couvertures en laine, une couverture en coton, une courte-pointe, un oreiller, trois taies d'oreiller, quatre paires de draps en fil, et une moustiquaire en soie. Joignez-y même un matelas cambodgien et deux nattes à dessins, afin que l'on puisse reposer plus fraîchement en été.

một cái đệm lót lông, hai cái chăn lông, một cái chăn vải, một cái chăn bông, một cái gối để gối đầu, ba bao gối, bốn đôi khăn giường bằng gai và một cái màn muỗi bằng lụa. Lại thêm một cái đệm xếp và một đôi chiếu hoa, để mùa hè nghỉ cho mát hơn.

Je désire également une commode à trois tiroirs fermant bien à clef. Je voudrais que le dessus fût en marbre: c'est plus fragile, mais plus propre.

Tôi lại muốn một cái tủ tháp xếp quần áo, có ba ô kéo, mà khoá kĩ được. Mặt trên tôi muốn nó bằng đá hoa: tuy rằng: giòn hơn, song sạch hơn.

Ajoutez à tout cela un lavabo en marbre, une cuvette et un pot à eau en porcelaine, une douzaine de serviettes en coton et une psyché; une table et un vase de nuit, ainsi qu'un bougeoir en argent.

Lại liệu thêm cho một cái ghế rửa mặt bằng đá hoa, một cái chậu và một cái bình nước bằng sứ, mười hai cái khăn vải và một cái giá gương; một cái ghế dùng ban đêm, một cái vịt, và một cái chân nến bằng bạc nữa.

Enfin, fournissez-moi un portemanteau afin qu'on puisse y suspendre les habits et une armoire dans laquelle on puisse serrer le linge.

Sau hết ông liệu cho tôi một cái khánh treo áo, và một cái tủ để xếp các đồ gai đồ vải.

LE MARCHAND. — En voici une d'un style très ancien, sculptée avec beaucoup de goût et qui est fort commode. Ouvrez en les portes et voyez: il y a quatre étagères et deux tiroirs fermant à clef, et de plus elle n'est pas chère. Je vous la passerai pour vingt-cinq piastres; c'est pour rien.

CHỦ HÀNG. — Này có một cái làm kiểu thượng cổ, đã chạm khéo lắm mà lại tiện lắm. Xin ông mở cánh cửa ra mà xem: nó có bốn cái ngăn và hai cái ô kéo khoá được, vả lại nó rẻ tiền. Tôi sẽ bán cho ông hai mươi lăm đồng: cũng bằng cho không đấy.

MINH. — Que me donnerez-vous pour meubler le salon?

MINH. - Ông sẽ liệu cái gì cho được dọn nhà chịu khách?

LE MARCHAND. — Voici un ameublement complet en bois de cyprès: un sofa rembourré de crin et garni de satin rouge, six fauteuils, six chaises, une table, un guéridon incrusté, un lustre de douze lumières, deux lampes à pétrole, une pendule de cheminée et une grande glace.

CHỦ HÀNG. -- Này có một bộ đủ các đồ bằng gỗ trắc: một cái ghế tràng kỷ lót lông ngựa mà bọc lĩnh điều, sáu cái ghế bành tượng, sáu ghế ngồi, một cái án thư, một cái bàn xoay khảm xà cừ, một cái đèn treo mười hai ngọn, hai cái đèn đốt dầu mỏ, một cái đồng hồ để trên lò lửa và một cái gương lớn.

Voici enfin des chenets en fonte, une pelle, des pincettes et un soufflet.

Sau hết này có đầu rau bằng gang, một cái bàn xúc bếp, cái gắp than và một cái bễ thổi lửa.

MINH. - Ajoutez-y un tapis brodé de quatre mètres de long sur trois de large.

MINH. - Ông lại thêm cho một cái thảm thêu tràng bốn thước tây khoát ba thước.

Donnez-moi pour la cuisine une table épaisse, quatre chaises en bois commun, un dressoir, une huche, un billot et deux baquets, l'un pour la braise, l'autre pour l'eau.

Còn nhà bếp thì ông liệu cho tôi một cái bàn dầy, bốn cái ghế bằng gỗ tạp, một cái chạn, một cái hòm rương, một cái thớt và hai cái thùng, một cái đựng than, một cái đựng nước.

LE MARCHAND. — Ne vous faut-il rien pour l'appartement des domestiques?

CHỦ HÀNG. — Ông không lấy gì về nhà các đầy tớ ở, hay sao?

MINH. — Si; mais je n'y mettrai que des meubles annamites: trois lits, deux estrades, une table, deux grands bancs en bambou et six tabourets.

MINH. — Có; nhưng mà ở đấy tôi chỉ dọn bằng đồ nam, là: ba cái giường, hai cái phản, một cái án thư, hai chõng tre và sáu ghế đẩu.

LE MARCHAND. — Il n'y a rien autre chose pour votre service?

CHỦ HÀNG. — Ông có lấy gì nữa không?

MINH. — Merci pour le moment. Si vos prix ne sont pas trop exagérés, je pourrai plus tard vous acheter autre chose. Quand apporterez-vous chez moi tout le mobilier que je viens d'acheter?

MINH. — Như bây giờ thì không. Nếu ông ra giá các đồ vừa vừa, hoặc về sau tôi lại mua thêm cái gì nữa chăng. — Những đồ tôi mới mua, bao giờ ông đưa đến nhà tôi?

LE MARCHAND. — Il est trop tard pour vous le porter aujourd'hui; mais je le chargerai demain matin sur des charrettes à bœufs et je vous le porterai moi-même.

CHỦ HÀNG. — Hôm nay đã trưa quá, không đem đi được; nhưng mà sáng mai tôi sẽ xếp lên xe bò, mà chính tôi chở đến nhà ông.

Minh. - Très bien. Apportez, s'il vous plaît, en même temps de l'étoffe bleue à rideaux; vous poserez des rideaux à toutes mes fenêtres. — Vous me présenterez votre note et je paierai comptant. — Au revoir, Monsieur.

Minh.—Được. Xin ông nhân thể đem cả vải xanh may màn, mà ông sẽ treo màn vào các cửa sổ. - Ông sẽ đưa đơn hàng cho tôi, mà sẽ giao tiền ngay. - Chào ông.

Le marchand. — Monsieur, votre serviteur.

Chủ hàng. - Lạy ông.

XV.

L'HEURE.

VỀ GIỜ.

Maître Y. - Phiến, quelle heure est-il?

Thầy Y. — Phiến, giờ thứ mấy ?

Phiến.—Monsieur, il doit être à peu près midi, car l'ombre est stationnaire.

Phiến. - Lạy thầy, phỏng độ trưa, vì đã đứng bóng rồi.

M. Y. — Mais je vous demande l'heure exacte, à une minute près : allez regarder l'horloge.

T. Y. — Tôi hỏi chính giờ chính phút: đi xem đồng hồ.

P.—Veuillez m'excuser, monsieur. Je ferais un voyage inutile, car je ne sais pas lire l'heure sur le cadran.

P. – Xin thầy tha. Tôi có đi thì vô ích, vì tôi trông đồng hồ cũng không biết xem giờ.

M. Y. —Hé bien! venez avec moi, je vais vous l'apprendre. — En combien de parties est divisé ce cadran?

T. Y. — Thế thì anh đi vuối tôi, tôi sẽ dạy. — Mặt đồng hồ này chia làm mấy khoảng?

P.—En douze parties.

P. – Thưa, chia làm mười hai khoảng.

M. Y. – Savez-vous ce que signifient les lettres peintes à chacune de ces divisions?

T. Y. – Những chữ vẽ vào bấy nhiêu khoảng ấy, anh có biết nghĩa là làm sao chăng?

P. – Oui, monsieur. Ce sont des chiffres romains que je puis lire: I signifie *un*; II signifie *deux*; III signifie *trois*, IV signifie *quatre*, V signifie *cinq*, VI signifie *six*, VII signifie *sept*, VIII signifie *huit*, IX signifie *neuf*, X signifie *dix*, XI signifie *onze* et XII signifie *douze*.

P.— Lạy thầy, có. Chữ ấy là chữ đếm Rôma, mà tôi xem được: chữ I nghĩa là MỘT, chữ II là HAI, chữ III là BA, chữ IV là BỐN, chữ V là NĂM, chữ VI là SÁU, chữ VII là BẢY, chữ VIII là TÁM, chữ IX lá CHÍN, chữ X là MƯỜI, chữ XI là MƯỜI MỘT và chữ XII là MƯỜI HAI.

M. Y. – Très bien. Ces douze divisions indiquent autant d'heures européennes; mais comme une de ces heures n'équivaut qu'à la moitié d'une heure annamite ou chi-

T. Y.-Phải. Mười hai khoảng ấy chỉ mười hai giờ tây; song le một giờ bên tây chỉ bằng nửa giờ bên Annam hay là bên Ngô mà thôi; cho nên trong một ngày một

noise, il faut les compter deux fois dans l'espace d'un jour et une nuit: une fois de minuit à midi, et une fois de midi à minuit; ce qui donne un total de vingt-quatre heures.

đêm phải đếm những giờ ấy hai lần: một lần từ nửa đêm cho đến trưa, một lần từ trưa cho đến nửa đêm; cho nên một ngày một đêm được đủ hai mươi bốn giờ.

P. – J'avais déjà entendu dire cela; j'ai aussi entendu parler de *minutes*, mais j'ignore combien il y a de minutes dans une heure.

P. – Điều ấy tôi đã thấy nói; lại cũng có thấy nói về phút, song tôi không biết một giờ là mấy phút.

M.Y. – Comptez combien il y a de petits points entre chaque heure.

T.Y.—Anh đếm từ giờ nọ sang giờ kia có mấy cái chấm nhỏ.

P. – Il y en a cinq; ce qui, multiplié par douze, donne soixante.

P. – Có năm cái; mà có nhân thừa cho mười hai, thì được sáu mươi.

M.Y. – Vous répondez fort bien Connaissez-vous les *aiguilles*?

T.Y. – Anh thưa rất phải. Có biết cái chỉ là cái gì không?

P.—Oui, Monsieur. Il y en a deux: l'une plus courte, qui va très lentement, et l'autre plus longue, qui marche beaucoup plus vite.

P. – Bẩm có. Có hai cái: một cái vắn hơn, đi rất chậm, và một cái dài hơn, đi nhanh hơn nhiều.

M.Y. – La *petite aiguille* est l'aiguille des heures; la *grande aiguille* est celle des minutes. Tandis que la petite aiguille fait le trajet d'une heure à l'autre, la grande fait tout le

T.Y. – Chỉ vắn là chỉ giờ; chỉ dài là chỉ phút. Đang khi chỉ vắn đi từ giờ nọ sang giờ kia, thì chỉ dài đi khắp cả một vòng; mà bởi một giờ có sáu mươi

tour du cadran; et comme il y a soixante minutes dans une heure, elle accomplit ce trajet juste une fois par heure.-Tenez, voici la grande aiguille qui vient se placer sur la petite juste en face le chiffre XII; l'horloge sonne douze coups; il est donc juste midi.-Si je fais avancer la grande aiguille jusque sur le chiffre I, quelle heure indiquera l'horloge?

phút, cho nên chỉ phút đi một vòng ấy vừa trong một giờ. - Này, chỉ phút đến che chỉ giờ vừa giữa chữ XII; đồng hồ đánh mười hai tiếng, cho nên đã đến chính giờ thứ mười hai ban trưa. – Hoặc tôi có bắt chỉ phút đi đến chữ I, bấy giờ đồng hồ sẽ chỉ giờ nào?

P. – Comme la grande aiguille aura alors parcouru cinq points indiquant les minutes, il sera midi cinq: un point de plus, il sera midi six.

P. - Lúc ấy chỉ dài đi bằng năm cái chấm phút, cho nên bấy giờ đến giờ thứ mười hai quá năm phút: một chấm nữa thì đến giờ thứ mười hai quá sáu phút

M.Y. - Quand la grande aiguille sera en face du chiffre III, quelle heure sera-t-il?

T.Y. Khi chỉ phút đến ngang chữ III, thì kể là giờ thứ mấy?

P.— Il sera midi quinze minutes, c'est-à-dire midi et quart. Arrivée sur le chiffre VI, la grande aiguille indiquera qu'il est midi et demi; arrivée au chiffre IX, elle indiquera midi trois quarts.

P. – Bấy giờ kể là giờ thứ mười hai quá mười lăm phút, cũng là giờ mười hai một khắc. Chỉ phút đến ngang chữ VI, thì chỉ rằng: đã đến giờ thứ mười hai rưỡi; khi nào đến ngang chữ IX, thì sẽ chỉ giờ thứ mười hai ba khắc.

M. Y. – Vous comprenez à

T. Y. - Anh hiểu tốt lắm. Khi

merveille. Quand la grande aiguille sera revenue sur le chiffre XII, la petite aiguille sera en face du chiffre I, et l'horloge sonnera un coup; il sera une heure, et vous recommencerez à compter les minutes à partir du chiffre XII comme pour midi. Il en sera de même de toutes les autres heures.

nào chỉ phút lại đi đến ngang chữ XII, thì chỉ giờ sẽ đi đến ngang chữ I, và đồng hồ sẽ đánh một tiếng; bấy giờ đến giờ thứ nhất, mà sẽ lại bắt đầu đếm phút từ chữ XII cũng như đã đếm trong giờ thứ mười hai. Mà các giờ khác cũng vậy.

P.—Merci, monsieur; je n'oublierai jamais cette leçon. Je vois qu'une heure européenne correspond à une demi-heure ou une demi-veille; une demi-heure européenne vaut un quart de veille, et un quart d'heure vaut un demi-quart de veille.

P. – Đội ơn thày; bài học này tôi chẳng bao giờ quên. Tôi hiểu một giờ tây là vừa nửa giờ hay là nửa trống canh ta; nửa giờ tây thì vừa bằng một khắc trống canh, và một khắc giờ đồng hồ thì bằng nửa khắc trống canh.

M. Y. – C'est vrai, et les marchands français nous ont rendu un grand service en important des horloges dans notre pays; car auparavant nous ne connaissions l'heure que par à peu près.

T. Y.—Phải; mà lái buôn Phalangsa chở đồng hồ sang nước ta, thì đã làm ích rất lớn cho ta; vì chưng khi trước ta chỉ biết giờ phỏng chừng vậy.

P. – Monsieur, je suis fils d'un agriculteur; c'est pourquoi je suis au courant des usages de la campagne. Or, voi-

P. - Lạy thày, tôi là con người canh nông, cho nên tôi quen phong tục nhà quê. Ấy vậy, từ sáng nọ

ci comment nos paysans désignent les heures du matin au matin:	đến sáng kia, những người nhà quê xướng giờ như thể này:
L'aurore paraît,	Đã tang tảng sáng.
Il fait assez jour pour bien reconnaître un visage,	Đã sáng rõ mặt.
Il fait grand jour,	Đã sáng rõ.
Le soleil se lève,	Mặt giời mọc.
Le soleil est une toise au-dessus de l'horizon,	Mặt giời đã lên một ngũ.
Le soleil est une perche (c'est-à-dire environ trois toises) au-dessus de l'horizon,	Mặt giời đã lên bằng con sào (nghĩa là độ ba ngũ).
Le soleil est une ou deux toises au-dessus des bambous,	Mặt giời lên khỏi ngọn tre một ngũ, hay là hai ngũ.
C'est presque le milieu de la matinée,	Đã non nửa buổi.
C'est le milieu de la matinée,	Đã đến nửa buổi.
Le milieu de la matinée est passé,	Già nửa buổi.
Il est presque midi,	Non trưa, gần trưa.
Il est midi, ou l'ombre est stationnaire,	Đã trưa, hay là đứng bóng.
Il est midi un peu passé, ou l'ombre est un peu inclinée,	Quá trưa, già trưa, hay là đã xế bóng rồi.
C'est presque le milieu de la soirée,	Đã non nửa hôm.
C'est le milieu de la soirée,	Đã đến nửa hôm.
Le milieu de la soirée est passé,	Đã quá nửa hôm, già nửa hôm.
Il s'en faut de une, de deux	Còn một ngũ, hai ngũ, mặt

toises que le soleil ait atteint le sommet des bambous,	giời đến ngọn tre.
Le soleil a atteint le sommet des bambous,	Mặt giời đứng ngọn tre.
Le soleil a encore une perche, deux toises, une toise à faire avant de se coucher,	Còn một con sào, hai ngũ, một ngũ, mặt giời lặn.
Le soleil se couche,	Mặt giời lặn.
C'est le soir,	Đã chiều hôm, đã hôm rồi.
La nuit approche,	Chập tối.
On allume les lampes, les lampes brillent,	Đã lên đèn, đã tỏ đèn.
Il fait noir,	Đã tối rồi.
La nuit est avancée,	Đã khuya.
Il est près de minuit,	Non nửa đêm.
Il est minuit,	Nửa đêm.
Il est minuit passé,	Quá nửa đêm.
Le coq chante,	Gà gáy.
Le jour approche.	Đã gần sáng.
Pour la nuit, nous comptons aussi par veilles. D'après ce que je vois sur l'horloge, notre première veille commence à sept heures du soir et la cinquième ne finit qu'à cinq heures du matin. On dit donc, par exemple:	Còn đêm, thì chúng tôi cũng tính từng trống canh. Cứ như đồng hồ thì tôi thấy trống một ta bắt đầu từ giờ thứ bảy ban chiều, mà đến giờ thứ năm ban sáng, thì mới hết canh năm. Vậy, thí dụ, người ta nói thế này:
Au commencement de la première veille,	Đầu canh một.
Au milieu de la première veille,	Nửa canh một.

A la fin de la première veille,	Cuối canh một,
Entre la première et la seconde veille,	Hết canh một sang canh hai,
La seconde veille étant déjà commencée, et de même pour toutes les autres veilles.	Đã sang canh hai và các canh khác cũng vậy.
M. Y. – Comment pouvez-vous connaître les heures de nuit?	T. Y. – Đêm biết giờ thể nào được?
P. – Quand le ciel est serein et qu'il fait clair de lune, on les calcule d'après la marche de la lune; les plus habiles peuvent s'y connaître aux étoiles; les soldats, qui veillent dans les postes, ont parfois des clepsydres; enfin certains oiseaux annoncent la fin des veilles:	P. – Có thanh giời và sáng giăng, thì người ta trông giăng đi mà tính giờ; kẻ thông hơn xem ngôi sao mà biết giờ được; lính canh đồn thỉnh thoảng có đồng hồ nước; vả lại có chim nọ chim kia chỉ cuối các trống canh:
Le coq chante à la fin de la première veille,	Cuối canh một gà gáy.
Le merle crie à la fin de la seconde,	Cuối canh hai sáo kêu.
La voix du dominicain annonce la fin de la troisième,	Đến cuối canh ba nghe thấy tiếng chuýt choè.
Celle du VẠC nocturne annonce la fin de la quatrième,	Cuối canh tư vạc đêm kêu.
Enfin, le coq chante de nouveau à la fin de la cinquième.	Và cuối canh năm gà lại gáy.
M. Y. — Vous êtes vraiment fort savant, et vous m'apprenez plus d'une chose que j'i-	T. Y. – Anh thông lắm thật, cũng đã dạy tôi nhiều điều tôi chưa biết. – Nhưng mà

gnorais. — Mais, voyons si vous avez bien retenu ma leçon. La petite aiguille est près d'arriver au chiffre I: la grande a dépassé le chiffre IX de trois petits points: quelle heure est-il?

ta hãy thử xem anh có còn nhớ điều tôi đã bảo. Chỉ giờ đã gần đến chữ I; chỉ phút đã quá chữ IX đến ba cái chấm nhỏ: vậy đã đến giờ thứ mấy?

P. – Monsieur, il est midi quarante-huit minutes, ou une heure moins douze, ce qui revient au même.

P. – Lạy thày, đã đến giờ thứ mười hai quá bốn mươi tám phút, hay là còn thiếu mười hai phút đến giờ thứ nhất; cũng là một.

M. Y. - C'est cela. Si vous apportez la même application à étudier tout ce que l'on vous enseignera à l'école, vous réussirez promptement. Pour le moment, allez jouer avec vos camarades.

T. Y. – Chính phải. Anh có cứ siêng thế mà học mọi sự sẽ nghe dạy trong nhà tràng thì chóng được việc. Còn như bây giờ, hãy đi chơi vuối anh em.

P. — Bonsoir, Monsieur.

P. — Lạy thày.

M. Y. — Bonsoir, Phiến.

T. Y. – Ừ.

XVI.

LE REPAS.	ĂN CƠM.
LE MAÎTRE DE MAISON. — Cuisinier!	CHỦ NHÀ. - Nhà bếp!
LE CUISINIER. — Voilà, monsieur.	NHÀ BẾP. — Dạ.
LE MAÎTRE. — Je t'ai prévenu hier que j'avais aujourd'hui du monde à dîner; as-tu fait tes provisions?	CHỦ NHÀ. - Hôm qua tao bảo mày rằng: chiều hôm nay sẽ có khách ăn cơm đây; mày đã mua đồ ăn chưa?
LE CUISINIER. — Oui, monsieur. Je suis allé au marché ce matin et j'y ai trouvé de quoi faire un bien bon repas.	NHÀ BẾP. – Bẩm, đã. Sáng hôm nay tôi ra chợ mà đã tìm được đủ đồ dọn một bữa phải thể.
LE MAÎTRE. — Qu'as-tu acheté?	CHỦ NHÀ. – Mày mua những đồ gì?
LE CUISINIER. — J'ai acheté comme hors-d'œuvre du beurre frais, des radis, des cornichons, des sardines et des crevettes.	NHÀ BẾP. – Đồ bày sẵn trên bàn, thì tôi mua mỡ sữa bò mới, củ cải đỏ, dưa chuột ướp giấm, cá trích và tôm tép.
J'ai trouvé pour le potage un très beau morceau de	Còn nước bung thì tôi đã tìm được một miếng thịt

bœuf, des carottes, des navets, et un chou violet.

bò tốt lắm, củ cà rốt, củ cải và một cái bắp cải tía.

Comme entrées, j'ai une carpe à la sauce piquante et du jambon fumé.

Đồ tiên thường, thì có cá chép nấu giấm và thịt đùi lợn ướp khói.

Outre le bouilli, nous avons des côtelettes de mouton au cresson, un salmis de pigeons, une omelette à l'oseille, une sole, un chapon rôti et une salade de chicorée.

Đừng kể thịt bung, thì có thịt sườn chiên vuối rau cần tây, thịt bồ câu nấu rượu, trứng tráng pha rau chua me, cá lờn bơn, gà thiến quay và rau riếp quăn để trộn.

Enfin, je me suis procuré du fromage, des confitures, des poires, des bananes, des oranges et des cakis secs.

Và lại tôi đã liệu được bánh sữa, mứt, quả lê, quả chuối, quả cam và mứt hồng.

Le maître.—Très bien. Il faudra ajouter à tout cela un gâteau de Savoie et une crême au café.

Chủ nhà. — Được. Sẽ lại phải thêm bánh trứng và váng sữa pha cà phe vào đấy.

Le cuisinier.— Oui, monsieur; le marmiton est déjà en train de battre les œufs.

Nhà bếp. — Vâng: thằng giúp bếp đang đánh trứng bây giờ.

Le maître. – Tout sera-t-il prêt pour six heures?

Chủ nhà.—Bấy nhiêu đồ, giờ thứ sáu có sẵn cả không?

Le cuisinier. – Oui, monsieur.

Nhà bếp. — Bẩm, có.

Le maître.--C'est bien. Appelle-moi Ba, mon domestique. Pour toi, retourne à la cuisine; tu n'as que juste le temps de préparer le repas.

Chủ nhà. - Ừ. Thế thì gọi thằng Ba, là thằng hầu tao, vào đây. Còn mày, cứ về nhà bếp; chỉ còn vừa kịp nấu đồ ăn.

Le boy. - Monsieur m'a fait appeler. Qu' y a-t-il pour le service de monsieur?	**Bối.** — Dạ. Ông gọi tôi, ông bảo việc gì?
Le maître.—Monte la grande table et mets le couvert pour le dîner de ce soir.	**Chủ nhà.** — Chống bàn lớn và dọn bàn để ăn cơm tối.
Le boy.— Combien monsieur a-t-il de convives?	**Bối.** - Bẩm, mấy người xơi cơm vuối ông?
Le maître. – Nous serons six. – Commence par mettre la nappe.	**Chủ nhà.** – Ta sáu người. – Hãy giải khăn bàn trước đã.
Le boy. – Oui, monsieur.	**Bối.** — Dạ.
Le maître. – Ne mets pas celle-ci; elle est vieille, déchirée et toute tachée de vin. Ouvre l'armoire et prends-en une neuve.	**Chủ nhà.** — Đừng giải cái này; nó vừa cũ vừa rách vừa lấm những vết rượu cả. Mở tủ ra mà lấy cái mới.
Le boy. - Monsieur, elle est trop longue.	**Bối.** — Bẩm ông, nó dài quá.
Le maître. — Mieux vaut qu'elle soit trop longue que trop courte. Replie un peu l'un des bouts.— Mets les assiettes, les cuillers, les fourchettes, les couteaux et les serviettes. Tu placeras près de moi six assiettes creuses et la cuiller à soupe.	**Chủ nhà.** – Thà rằng: nó dài, chẳng thà nó vẩn. – Gấp một đầu lại một chút. — Đặt đĩa, xiên muỗm, dao và khăn cơm. Gần nơi tao ngồi, mày để sáu đĩa sâu và cái môi múc nước bung.
Le boy.— Monsieur combien faut-il mettre de verres?	**Bối.** - Bẩm ông, đặt mấy cái cốc?
Le maître.— Deux pour cha-	**Chủ nhà.** – Mỗi người hai cái,

cun, un grand et un moyen. — Celui-ci n'est pas propre, rince-le; ce couteau est tout rouillé, aiguise-le; cette fourchette est sale, essuie-la.

một cái lớn, một cái nhỡ. — Cái này không được sạch, mày tráng nó đi; con dao này gỉ ghét cả, mày phải mài; cái xiên này nhớp, lau đi.

Le boy. — Monsieur, c'est fait.

Bồi. — Bẩm ông, xong rồi.

Le maître. — Bien. Mets un vase de fleurs au milieu de la table, une salière et une poivrière de chaque côté; apporte le vin, la carafe et le tire-bouchon; coupe le pain d'avance et mets-le dans une assiette. Pour la glace, tu la serviras quand nous serons à table. - Pendant le repas, fais bien attention au service; car tu es ordinairement très distrait et fort maladroit; plusieurs fois j'ai déjà failli te mettre à la porte.

Chủ nhà. - Ừ. Giữa bàn mày đặt một cái bình hoa; hai bên thì để hai cái bình muối hồ tiêu; lấy rượu, chai nước và ruột gà; thái bánh sẵn mà để vào một cái đĩa. Còn nước đông lại, hễ ta ngồi bàn rồi, thì mới bưng. Vả lại đang khi ta ăn cơm, mày hầu hạ cho ý tứ, nhé! vì mày thường hay nhãng lắm mà vụng về chẳng vừa; đã nhiều lần mày xuýt phải đuổi đi.

Le cuisinier. — Monsieur, voici vos invités qui arrivent.

Nhà bếp. — Bẩm ông, khách đến.

Le maître. — Très bien. Je vais à leur rencontre. — Bonsoir, Mesdames; bonsoir, Messieurs. Veuillez donc vous donner la peine d'entrer au salon. - Ba, allume la lampe et apporte deux bougies.

Chủ nhà. — Ừ; tao ra đón. — Chào các ông các bà. Mời các ông các bà vào nhà khách.

Ba, đốt đèn và lấy hai cây nến. — Bưng rượu ngải cứu. — Các bà có muốn

— Sers-nous l'absinthe. — Mesdames, désirez-vous quelque apéritif?	uống đồ gì khai tì không?
LES DAMES. - Merci, monsieur; nous n'avons pas l'habitude d'en prendre.	CÁC BÀ.—Giã ơn ông; chúng tôi không quen dùng.
LE MAÎTRE. - Hé bien! passons à la salle à manger. — Ba, sers-nous le potage et appelle un tireur de panca.	CHỦ NHÀ. - Thế thì ta sang nhà chè. - Ba, bưng nước bung và gọi người kéo quạt.
MADEMOISELLE A... —Ce bouillon est excellent.	CÔ A..—Nước bung này ngon lắm.
LE MAÎTRE. - Mademoiselle, votre compliment flattera mon cuisinier, qui, du reste, est assez habile.-Ba, enlève les assiettes et les cuillers et sers nous le bœuf.-Monsieur, si vous désirez de la moutarde, en voici devant vous.	CHỦ NHÀ. - Cô khen lắm vậy, thì thằng nhà bếp tôi sẽ lấy làm thoả lắm; mà nó cũng có tài thật.— Ba, cất đĩa, cất muỗm, và bưng thịt bò. — Ông có lấy cao cải, thì đã có trước mặt ông.
MADAME B... - Je digère mal le bœuf bouilli, mais je prendrai des légumes.	BÀ B.. – Tôi lấy thịt bung bò làm khó tiêu, nhưng mà tôi sẽ lấy rau.
LE MAÎTRE.— Comme il vous plaira, madame.- Ba, sers le poisson.	CHỦ NHÀ. - Mặc ý bà. – Ba, bưng cá.
MONSIEUR C... – Garçon, vous m'oubliez; donnez-moi un peu de sauce.	ÔNG C...—Bồi kia! mày bỏ quên tao; lấy chút nước chấm.
LE MAÎTRE.— Ba, dis au marmi-	CHỦ NHÀ. - Ba, bảo thằng

ton de mieux essuyer ses assiettes, sinon...! | giúp bếp lau đĩa kĩ hơn; không có thì.....!

MONSIEUR C...— Mademoiselle, veuillez me permettre de vous verser à boire. | ÔNG C...—Tôi xin rót cho cô uống.

MADEMOISELLE A. - Je vous remercie, monsieur; je prendrai peu de vin et beaucoup d'eau. | CÔ A. - Giã ơn ông; rượu tôi lấy ít, nước thì lấy nhiều.

LE MAÎTRE. — Désirez-vous de la glace? | CHỦ NHÀ. — Cô có lấy cục nước đông lại không?

MADEMOISELLE A.—Merci. Toutes les fois que j'en prends, je suis sûre d'avoir la colique | CÔ A.—Không. Hễ tôi uống thì tôi chắc sẽ phải đau bụng.

LE MAÎTRE. - Goûtez, je vous prie, ces côtelettes de mouton.—Peut être ne les trouverez-vous pas assez cuites. | CHỦ NHÀ. - Xin bà nếm thử thịt sườn chiên này. — Có khi bà sẽ lấy làm khí sống chăng.

MADAME B.--Pardon; j'aime que le mouton ne soit pas trop cuit.—Cette viande est délicieuse. | BÀ B... - Không. Thịt chiên đừng chín quá thì tôi mới thích. - Thịt này rất ngon thật.

MONSIEUR C...-Garçon, donnez-moi du pain. | ÔNG C...—Bồi, lấy bánh.

LE MAÎTRE.-Ba, sers les pigeons. — Fais donc attention, maladroit! tu verses de la sauce sur la nappe. | CHỦ NHÀ.—Ba, bưng đĩa chim bồ câu. - Khéo, nhé! thằng vụng! mày đổ nước thịt vào khăn bàn bây giờ.

— Monsieur C... a un talent spécial pour faire la salade; prions - le de la faire. | — Ông C... trộn rau có tài riêng; ta sẽ xin ông ấy trộn.

MONSIEUR C., – Bien volontiers. Garçon, passez-moi le saladier et l'huilier. – Comme cette chicorée est blanche! Comment pouvez-vous en avoir de pareille à cette saison?	ÔNG C... - Phải. Bồi, đưa chậu trộn rau và giá lọ dầu lọ giấm cho tao.-Rau riếp quăn này trắng lắm! Ông làm thể nào mà mùa này hãy còn có rau tốt thế?
LE MAÎTRE. – C'est que mon jardinier est habile; il sait abriter ses plants et peut ainsi me fournir de temps en temps une bonne salade, même en été.	CHỦ NHÀ. - Vì tên làm vườn tôi có tài; nó biết che cây, cho nên, dù mùa hè, nó còn có thể thỉnh thoảng liệu cho tôi được rau ngon.
— Ba, passe-moi le rôti que je le découpe. - Donne-moi un couteau qui coupe bien. — Cette fourchette a une dent cassée, apportes-en une autre.— Madame, veuillez me permettre de vous offrir cette aile de volaille.	—Ba, đưa thịt quay để tao gỡ. Lấy dao sắc.-Cái xiên này gẫy mất một cái răng, lấy cái khác.-Xin dưng cho bà một cái cánh gà này.
MADAME B. - Je vous remercie, monsieur; j'ai déjà mangé bien plus qu'à l'ordinaire.	BÀ B... – Giả ơn ông; tôi đã ăn hơn mọi khi nhiều.
LE MAÎTRE.—Mais vous n'avez rien pris.	CHỦ NHÀ. - Bà không ăn gì sốt!
MADAME B. – Pardon, monsieur; je trouve que vous m'avez fait faire un vrai festin.	BÀ B... —Có ; tôi ăn bữa cơm ông, thì lấy làm ngon lắm.
LE MAÎTRE. – Ba, donne le dessert.-Voici du fromage, des	CHỦ NHÀ – Ba, lấy đồ chè.— Này bánh sữa đây, vuối lại

confitures d'abricots, plusieurs sortes de fruits et quelques espèces de pâtisseries annamites.—Je vous invite, mesdames et messieurs, à prendre ce qui sera le plus à votre goût.

mắt mơ, nhiều thứ quả và mấy thứ bánh nam. — Mời các ông các bà xơi tùy thích.

— Ba, sers-nous le café et un petit verre de cognac.

— Ba, bưng cà phe và rót một cốc rượu mạnh.

Mademoiselle A. - Je vous remercie, monsieur; je ne bois ni café ni cognac.

Cô A... - Giã ơn ông; cà phe, rượu mạnh tôi không biết uống.

Le maître.-Hé bien, mademoiselle, je vais vous faire servir une tasse de thé.-Mesdames et messieurs, je vous invite à sortir sous la vérandah, où il fait plus frais que dans cette salle à manger.

Chủ nhà. - Thế thì sẽ bảo rót một chén chè cho cô.— Mời các ông các bà ra ngoài hè; ở đấy mát hơn trong nhà chè này.

XVII.

LE BAZAR UNIVERSEL.	HIỆU VẠN HÀNG HOÁ.
LE MARCHAND. — Bonjour, monsieur. Il y a bien longtemps que nous n'avions eu l'honneur de votre visite.	KẺ BÁN. — Kính ông. Đã lâu lắm không thấy ông vào nhà chúng tôi.
L'ACHETEUR.—En effet, j'arrive à peine d'un long voyage que je viens de faire au Laos. J'ai perdu tous mes bagages au passage d'un rapide, et je viens chez vous me remonter à neuf.	KẺ MUA.—Phải.Tôi đi xa lắm, ở trong Lào mới về. Khi xuống thác tôi mất hết cả đồ, nên tôi vào nhà ông cho được sắm đồ lại.
M. - A votre service, monsieur.	B. — Chúng tôi xin sẵn lòng giúp đáp.
A. — D'abord, je me suis aperçu que la charpente de ma maison était entièrement dévorée par les fourmis blanches et les poux de bois. Auriez-vous de quoi la réparer ?	M. — Trước hết, tôi thấy các xà kèo nhà tôi mối mọt cả. Ông có gì cho được chữa lại không?

M. - Oui, monsieur. Nous avons en magasin des colonnes, des poutres et des soliveaux en fer; il est impossible que les insectes les attaquent.

B. - Thưa, có. Trong nhà đồ chúng tôi có cột, có xà, có rầm bằng sắt cả; chẳng phép nào sâu bọ ăn được.

A. — C'est vrai; mais je dois vous avouer que j'ai peur de la foudre.

M. — Đã vậy; nhưng mà tôi phải thú vuối ông, tôi sợ sét đánh.

M. — Mais nous avons des paratonnerres très solides.

B. — Mà chúng tôi có cột thu lôi vững bền lắm.

A. — Je déteste les paratonnerres. Est-ce que vous n'auriez pas quelque bonne espèce de bois?

M. - Tôi ghét cột thu lôi. Ông không có thứ gỗ nào tốt, sao?

M. — Si, monsieur. Nous venons justement de recevoir de Sơn tây un train de bois de fer. Il y a des pièces de toutes les dimensions.

B. - Thưa, có. Chúng tôi vừa được một bè gỗ lim ở trên Sơn tây xuống. Có cây tràng khoát đủ mọi mực.

A. — Combien les vendez-vous?

M. — Ông bán bao nhiêu?

M. — Cela dépend. Nous pouvons vous céder pour deux piastres des pièces mesurant quatre à cinq mètres de longueur sur vingt centimètres d'épaisseur; mais les pièces dépassant cinq mètres et se trouvant par là même d'une longueur plus

B. - Tùy đấy. Những cây tràng mươi mười hai thước, khoát năm tấc, thì bán hai đồng hoa viên một cũng được: còn những gỗ rật tràng hơn mười hai thước, là thứ ngoại lệnh, thì đắt hơn nhiều. Chúng tôi cũng có một cây tràng

qu'ordinaire, sont d'un prix bien plus élevé. Nous avons même une pièce d'une vingtaine de mètres que nous ne pourrons pas laisser à moins de soixante piastres.

độ mười ngũ, không có thể bán được kém sáu chục đồng.

A. – Oh! je n'ai pas besoin de ce mât de navire. Mais je vous enverrai mon charpentier; vous vous entendrez avec lui et vous lui fournirez tout le bois nécessaire à la réparation de ma maison, même les soliveaux, les chevrons et les lattes.

M. – Hứ! tôi chẳng cần phải dùng đến cột tàu ấy chi. Tôi sẽ bảo thợ mộc nhà tôi đến vuối ông; ông sẽ bàn vuối nó mà giao cho nó những gỗ cần cho được chữa nhà tôi, cả rầm, cả rui mè.

M. – Avez-vous besoin de meubles?

B. – Ông có cần phải sắm đồ dọn dẹp trong nhà không?

A. – Merci. Mon mobilier n'est nullement avarié; mais ma cave est complétement vide. Votre magasin de vins est-il bien monté pour le moment?

M.—Không. Đồ hành ngơi nhà tôi không hư chút nào; nhưng mà hầm tôi để rượu đã rỗng không cả. Nơi ông trữ rượu độ này có đầy khá không?

M. — Oui, monsieur. Si vous voulez bien me permettre de vous y faire entrer, vous ferez votre choix comme vous l'entendrez.

B.—Thưa, có. Xin phép dẫn ông vào, ông sẽ chọn mặc ý ông.

A. – Très volontiers. Faites nous éclairer par un domes-

M.—Được. Ông bảo một tên đầy tớ cầm nến soi, mà

tique, et marchez devant; je vous suis.

ông đi trước, để tôi theo.

M. – Voici des vins rouges ordinaires à quarante-sept piastres la barrique; des vins blancs de table, qui coûtent un peu plus cher; d'excellent Bordeaux à cinquante cinq piastres, et une collection de vins fins à votre choix.

B. – Này là rượu cơm đỏ thường, bán bốn mươi bảy đồng một thùng: đây là rượu cơm trắng, khí đắt hơn; mà kia là rượu Bordeaux ngon lắm, bán năm mươi lăm đồng; lại có các thứ rượu ngon mặc ý ông chọn.

A. – Envoyez-moi d'abord une barrique de chacune des trois espèces que vous venez de me montrer: je ferai ensuite mon choix en connaissance de cause.

M. – Ba thứ ông mới chỉ thì hãy gửi cho tôi mỗi thứ một thùng đã; rồi tôi sẽ biết mà chọn.

M. — Mais, monsieur, veuillez goûter nos vins.

B. — Mời ông nếm thử các thứ rượu chúng tôi.

A. – Merci; je connais votre probité, et je m'en rapporte à vous. – Avez-vous de la bière?

M. - Thôi. Tôi biết ông là người thật thà, thì để mặc ông. - Ông có rượu bọt không?

M. — Oui, monsieur.

B. - Thưa, có.

A. – Hé bien! envoyez-moi une caisse de quarante-huit bouteilles de celle que vous jugez la meilleure.- Et du Champagne?

M. - Thế thì thứ nào ông lấy làm ngon nhất, thì ông gửi cho tôi một hòm bốn mươi tám chai.-Còn rượu Champagne, thì sao?

M. — Nous en avons des meilleures marques, et vous ne

B. — Chúng tôi có những thứ tốt hiệu nhất. Mà xin ông

refuserez pas un verre de celui que je mets le premier de tous: la carte blanche de la maison Z...	đừng chối một cốc rượu thứ tôi lấy làm ngon hơn cả. Rượu ấy có hiệu trắng hàng Z...
A. – Allons, je le veux bien, Il serait trop peu poli de ma part de vous refuser toujours.	M. – Thế thì được. Tôi cố chối mãi, thì ra bất lịch sự quá.
M.-- Comment le trouvez-vous?	B. – Rượu ấy ông nghĩ sao?
A. — Excellent, vraiment. Je n'en ai jamais bu de meilleur, même en France. Vous voudrez bien m'en envoyer quatre caisses. Joignez-y, s'il vous plaît, un assortiment de liqueurs; mais peu de chaque espèce.	M. – Tôi lấy làm ngon lắm thật. Dù bên Phalangsa, tôi chẳng hề uống thứ rượu nào ngon hơn. Ông gửi cho tôi bốn hòm. Và lại nhân thể tôi xin ông gửi cho một bộ các thứ rượu ngọt, mỗi thứ một it mà thôi.
M. – Quel cognac préférez-vous?	B. — Ông thích thứ rượu mạnh nào hơn?
A. – J'aime assez le *Robin* et le *Martel trois étoiles*; envoyez-m'en toujours une caisse de chacun.	M. – Rượu có hiệu *Robin* và *Martel ba sao* tôi thích khá; cũng gửi mỗi thứ một hòm.
M. — Très bien, monsieur. N'y a-t-il plus rien pour votre service?	B. – Vâng. Ông có muốn sắm gì nữa không?
A. – Oh! pardon; ma garde-robe est presque comme ma cave; et en fait de vêtements, il ne me reste plus guère que ce que je porte maintenant.	M. – Có, chứ! Tủ tôi xếp đồ mặc đã gần gần như hầm rượu tôi; đừng kể quần áo tôi đang mặc bây giờ, thì tôi chẳng còn mấy cái.

M. - Mous avons des vêtements tout confectionnés; je vous prie de voir s'il n'y en aurait point à votre goût. — Tenez, veuillez voir si celui-ci vous va bien.

B. - Chúng tôi có quần áo may sẵn; xin ông xem hoặc có cái nào vừa ý chăng. — Này, xin ông thử cái này, xem có vừa không.

A. - Le pantalon est un peu trop large et l'habit un peu trop étroit. N'avez-vous rien qui m'aille mieux?

M. — Quần khí rộng mà áo khí hẹp. Ông không có cái nào vừa hơn, sao?

M. — Peut-être. Mais si vous n'êtes pas trop pressé, nous allons vous prendre mesure et vous faire quelque chose de bien.

B. — Có khi có. Mà ví bằng ông không vội quá, thì chúng tôi sẽ lấy kích thước mà may một bộ lịch sự.

A. — Soit. Prenez-moi mesure tout de suite et faites-moi un vêtement à la fois commode et élégant.

M. - Được. Thế thì lấy kích thước ngay mà may quần áo vừa dễ mặc vừa dễ coi.

M. — Désirez-vous des poches à votre habit?

B. — Ông có may túi áo không?

A. — Mais bien entendu!

M. - Có, chứ!

M. — Quelle étoffe préférez-vous?

B. — Ông muốn may áo bằng thứ gì hơn?

A. — L'hiver approche, faites-moi un vêtement de drap: au printemps je ferai faire quelque chose de plus léger. — Quand aurai-je ce vêtement?

M. - Đã gần đến mùa rét, cứ may quần áo nhung: đến mùa xuân tôi sẽ may đồ nhẹ hơn. — Quần áo này bao giờ được?

M. — Dans deux jours.

B. - Hai ngày thì xong.

A. - Très bien. Pour le moment, veuillez me donner deux gilets et une douzaine de chemises. — Combien les vendez-vous?

M. — Được. Còn bây giờ cũng cho tôi hai cái áo nịt và mười hai cái áo lót. — Ông bán bao nhiêu?

M.—Monsieur, un gilet en drap coûte deux piastres, et nous vendons les chemises dix piastres la douzaine.

B.—Thưa ông: một cái áo nịt giá là hai đồng; còn mười hai cái áo lót, chúng tôi bán một chục đồng.

A. - Enveloppez-moi tout cela et faites-le porter à ma voiture. — Il me faudrait aussi quelque chose pour faire des nappes et des serviettes. — Combien vendez-vous cette cotonnade?

M. - Gói bấy nhiêu cái làm một gói mà bảo đưa lên xe tôi. - Tôi cũng muốn mua cái gì cho được may khăn bàn khăn cơm. - Vải này bán bao nhiêu?

M.—La pièce a quarante mètres. Nous la vendons trente-deux francs en gros et un franc le mètre au détail.

B. - Một tấm là bốn mươi thước tây. Bán cả súc, thì ba mươi hai quan; bán lẻ thì một quan một thước.

A.—J'en prendrai deux pièces. —Et cette étoffe à rideaux?

M.—Tôi lấy hai tấm. — Còn vải màn kia?

M.—Nous la vendons une piastre vingt le mètre.

B.—Chúng tôi bán một đồng hai hào một thước.

A.—C'est bien cher!

M. - Đắt lắm!

M.—Monsieur, c'est le plus juste prix. Elle nous coûte trois francs cinquante le mètre en Europe; mais, comme elle est gommée, elle s'avarie facilement pendant la traver-

B.—Thưa ông, giá rất phải. Chúng tôi mua bên Tây ba quan năm một thước; mà vì vải này là vải hồ, cho nên khi chở sang bên này thì dễ hư mà phải bỏ nhiều.

sée et nous avons beaucoup de déchet. Il est pourtant bien juste que notre clientèle en supporte sa part, n'est-ce pas?

Kẻ quen mua hàng chúng tôi chịu một phần cũng là phải; phải không?

A. — Vous avez parfaitement raison; sans cela le commerce deviendrait impossible et serait une cause de ruine universelle. — Envoyez-moi cinquante mètres de cette étoffe.-Avez-vous des chaussures, des cannes, des parapluies?

M. - Ông nói phải lắm: không có thì không buôn bán được, mà mọi người mọi lỗ cả gia tài. - Vải ấy ông gửi cho tôi hai mươi lăm ngũ. - Ông có giầy, có gậy, có ô không?

M.—Oui, Monsieur. Veuillez vous donner la peine de passer par ici. — Voici d'excellents souliers en veau.

B. Thưa, có. Mời ông sang bên này. — Này giầy rất tốt đóng bằng da bò con.

A.—Cette paire me va à merveille. Veuillez en noter la pointure et m'en envoyer trois paires. Vous y joindrez, pour la chambre, deux paires de pantoufles en paille.

M. — Đôi này tôi đi vừa lắm. Xin ông biên số nó mà gửi cho tôi ba đôi. Lại sẽ gửi hai đôi giầy rơm để đi trong nhà nữa.

M.—Monsieur, voici une canne en très fort rotin: le pommeau est en cuivre doré et assez pesant pour servir d'arme défensive.

B. - Thưa ông; này một cái gậy bằng song rất bền: cái quả trốc đầu nó bằng đồng xuy vàng, mà nó nặng đủ cho được dùng làm khí giới giữ mình.

A. - Je la prends; non que j'aie

M. — Tôi lấy; chẳng phải vì

l'habitude de frapper sur les gens; mais si je rencontre quelque chien enragé, je pourrai lui casser la tête.

tôi quen đánh người ta đâu; song ngộ khi gặp chó dại, thì tôi sẽ có thể đánh vỡ đầu nó được.

M.—Voici maintenant des parapluies en soie très solide, monture en baleine.

B. — Đây là ô lợp bằng lụa rất bền, mà gọng bằng xương cá voi.

A. - Très bien. Donnez-m'en un.

M. — Được. Lấy một cái cho tôi.

M.—Monsieur n'a plus besoin de rien?

B. — Ông không dùng gì nữa?

A.--Si. Je vais prendre le porte-monnaie que voici et vous prier de me choisir une bonne montre. La mienne ne va plus depuis mon naufrage.

M. – Còn. Tôi sẽ lấy túi đựng bạc này; và lại sẽ xin ông chọn lấy cho tôi một cái đồng hồ quít tốt. Từ khi phải đắm thuyền, đồng hồ tôi không đi nữa.

M. - En voici une excellente, de la maison B... Elle est un peu grosse; mais c'est le meilleur système pour les pays chauds. Elle se dérange très peu et ne coûte pas cher: vingt piastres! Nous nous chargeons gratuitement des réparations durant les deux premières années.

B. – Này có một cái tốt lắm, hàng B... làm. Nó khí to một chút; nhưng mà kiểu đồng hồ ấy là kiểu tốt nhất cho được dùng ở miền bức sốt. Nó không hay sai, mà lại chẳng đắt: có hai mươi đồng mà thôi. Hai năm trước có sai, thì chúng tôi chữa không.

A. — Si elle est vraiment bonne, cette montre est à bon marché. Je désire une chaîne en argent de cinq à six pias-

M. - Nếu đồng hồ này có thật tốt, thì rẻ. Tôi muốn có cái xà tích bạc độ giăm sáu đồng hoa viên. Ông

tres. Donnez moi en outre une boîte de cigares de Manille et trois paquets de cigarettes. — Veuillez faire porter toutes mes emplettes chez moi; le plus tôt sera le mieux.

lại cho một hòm cuốn thuốc Manila và ba bao thuốc cuốn giấy. - Những đồ tôi mua ông bảo đem vào nhà tôi; càng sớm càng hay.

M. — Bien, monsieur.

B.—Vâng.

A. — Il doit me manquer encore bien des choses; mais je reviendrai vous voir demain ou après-demain.

M.—Phỏng còn thiếu nhiều; nhưng mà mai kia tôi sẽ lại đến hàng ông.

M. — A votre service, monsieur.

B. - Mặc ý ông.

A. – Allons, au revoir.

M. - Chào ông.

M.— Monsieur, j'ai bien l'honneur de vous saluer.

B. – Kính ông.

XVIII.

LE MÉDECIN.

THÀY THUỐC.

Dược. - Bonjour, monsieur le docteur. J'ai entendu dire que vous cherchiez un infirmier qui pût en même temps

Dược.-Bẩm lạy ông. Tôi nghe rằng: ông có ý tìm một người vừa coi sóc kẻ liệt vừa có thể làm thông

servir d'interprète. Je vous prie de vouloir bien m'accorder cette place.

LE MÉDECIN.—Soit; mais savez-vous bien le français?

DƯỢC. – Sans le savoir parfaitement, je le parle assez correctement et fais peu de fautes.

LE MÉDECIN. — Combien de temps l'avez-vous étudié?

DƯỢC.—Monsieur, je l'ai étudié six ans.

LE MÉDECIN.-Vous pourrez m'être utile. Ce n'est pas que je ne puisse parler moi-même l'annamite; car, depuis deux ans que je suis ici, je l'ai étudié sérieusement: mais je rencontre de temps en temps des mots que j'ai oubliés ou que je ne sais pas, et comme je ne puis feuilleter mon dictionnaire pendant ma visite, j'éprouve alors le besoin d'avoir un interprète.- Connaissez-vous déjà le métier d'infirmier.

DƯỢC. – Oui, monsieur; j'ai déjà servi à l'hôpital de Hà

ngôn được. Xin ông nhận tôi làm việc ấy.

THẦY THUỐC.—Được; nhưng mà tiếng phalangsa anh có thuộc khá không?

DƯỢC. – Bẩm, tôi chưa thuộc cho lắm, nhưng mà tôi nói cũng xuôi khá và không hay sai.

THẦY THUỐC. – Anh học bao lâu?

DƯỢC. - Bẩm ông, tôi học sáu năm.

THẦY THUỐC. - Sẽ có thể dùng anh được. Chẳng phải ta không nói được tiếng annam đâu; vì ta ở đây đã hai năm nay, mà đã siêng học: song thỉnh thoảng gặp phải tiếng quên, tiếng lạ, mà vì không có thể vừa thăm bệnh vừa mở tự vị, cho nên bấy giờ thấy cần phải có thông ngôn. – Anh đã biết nghề coi sóc kẻ liệt chưa?

DƯỢC. – Bẩm, đã; tôi đã giúp việc ở nhà thương Hà Nội.

Nội. Il y a là des infirmiers militaires français, un aumônier qui vient chaque jour voir et consoler les malades et des religieuses qui leur témoignent une affection toute maternelle.

Ở đấy có lính tây coi kẻ liệt; có thày cả hằng ngày hằng đến thăm và yên ủi kẻ ốm đau; vả lại có bà mụ tỏ ra lòng thương kẻ liệt như mẹ thương con vậy.

LE MÉDECIN. - Comment vous appelez-vous, et quel âge avez-vous?

THÀY THUỐC.—Tên anh là gì, và anh lên mấy?

DƯỢC. - Je m'appelle Dược et j'ai vingt-trois ans.

DƯỢC.— Tên tôi là Dược, mà đã lên hai mươi ba.

LE MÉDECIN. – D'où êtes-vous?

THÀY THUỐC. – Quê anh ở đâu?

DƯỢC. – De la ville même de Hà Nội.

DƯỢC.-Ở chính phố Hà Nội.

LE MÉDECIN. – Avez-vous étudié la médecine?

THÀY THUỐC. – Đã học thuốc chưa?

DƯỢC. — Non, monsieur; mais j'ai retenu quelque peu de ce que j'entendais dire aux docteurs de l'hôpital.

DƯỢC. – Bẩm, chưa; nhưng mà tôi nghe các quan thày thuốc trong nhà thương, thì đã nhớ được ít nhiều.

LE MÉDECIN.— Combien demandez-vous par mois?

THÀY THUỐC.— Anh xin một tháng bao nhiêu?

DƯỢC. - Je vous prie de me donner dix piastres le pre- premier mois; vous voudrez bien m'augmenter ensuite peu à peu si vous êtes content de mes services.

DƯỢC. – Bẩm, tháng trước xin ông cho mười đồng; rồi ông có ưa việc tôi làm, thì xin ông thêm dần.

LE MÉDECIN.—Bien. Je vous accepte d'abord pour un mois afin de voir ce que vous pouvez faire.

THÀY THUỐC. — Được. Ta nhận anh giúp một tháng đã, để xem tài anh thế nào.

DƯỢC.—Combien de fois par jour faudra-t-il aller à l'hôpital?

DƯỢC. – Tôi phải vào nhà thương một ngày mấy lần?

LE MÉDECIN. – Deux fois par jour: le matin, de sept heures à dix heures, et le soir de deux à cinq.-Du reste, il est sept heures moins dix à ma montre; partons ensemble et commençons dès aujourd'hui.... Pourquoi cet homme est-il couché là?

THÀY THUỐC.— Cứ một ngày hai lần: buổi sáng, từ giờ thứ bảy cho đến giờ thứ mười; buổi chiều từ giờ thứ hai cho đến giờ thứ năm.-Vả lại, đồng hồ quít ta, còn mười phút đến giờ thứ bảy; ta hãy đi vuối nhau mà bắt đầu từ hôm nay...-Tên này nằm đấy vì làm sao?

DƯỢC. – Monsieur, c'est un tirailleur qui a reçu une flèche dans le pied en allant se battre contre les sauvages de Hưng Hoá.

DƯỢC. – Bẩm, nó là lính mộ: nó đi đánh giặc mường Hưng Hoá, thì phải tên ở nơi chân.

LE MÉDECIN. - Y a-t-il longtemps qu'il a été blessé?

THÀY THUỐC. – Nó phải dấu đã lâu hay là mới?

DƯỢC.—Il y a juste dix jours.

DƯỢC.—Vừa được mười ngày.

LE MÉDECIN.—A-t-on extrait la flèche ?

THÀY THUỐC. – Đã rút được tên ra chưa?

DƯỢC. – Ce soldat dit que la pointe est restée dans la plaie.

DƯỢC. - Tên ấy nói rằng: còn mũi nó ở trong dấu.

LE MÉDECIN. – Allèz me chercher ma trousse, que j'examine cette blessure, et dites au garçon de salle de m'apporter de l'eau, de la charpie, des compresses et des bandes, afin que je puisse faire le pansement et envelopper le pied de cet homme...-Et celui-ci, qu'a-t-il donc?

THẦY THUỐC. – Đi lấy bao đồ cho ta xem cái dấu này; lại bảo tên hầu ở phòng này lấy nước, tướp vải, vải bọc và giải vải để ta chữa và buộc chân nó được.....— Còn tên này, nó phải làm sao?

Dược.—Monsieur, il a la fièvre depuis un mois.

Dược.—Bẩm, nó sốt rét đã một tháng nay.

LE MÉDECIN.—Quelle sorte de fièvre a-t-il?

THẦY THUỐC. – Nó sốt rét thể nào?

Dược. – C'est une fièvre paludéenne, qu'il a contractée dans les montagnes de Tuyên Quang.

Dược. – Nó là chứng sốt rét nước, vì nó lên rừng Tuyên Quang mà ngã nước trên ấy.

LE MÉDECIN.— Donne-moi ta main, que je te tâte le pouls.. – Fais-moi voir ta langue... – Tu as la langue blanche, mais le pouls n'est pas mauvais. Allons, aie bon courage! Ta maladie sera un peu longue, mais je te guérirai.- Dược, vous lui donnerez deux fois par jour, matin et soir, cinquante centigrammes de quinine, qu'il prendra une heure avant le repas.

THẦY THUỐC.—Đưa tay để tao bắt mạch...-Thè lưỡi ra... — Mày lưỡi trắng, nhưng mà mạch chưa kém. Này, cứ vững, đừng ngại, nhé! Bệnh mày phải chịu khí lâu, nhưng mà tao sẽ chữa khỏi. – Dược, cứ một ngày hai chiều, tối một lần, sáng một lần, sẽ cho nó uống năm mươi centigrammes thuốc bột sốt rét; nó sẽ uống một giờ trước bữa ăn.

Dược.—Bien, Monsieur. Si le malade a soif et demande à boire, que faudra-t-il lui donner?	Dược. — Vâng. Hoặc kẻ liệt có khát nước mà đòi uống, thì phải cho uống gì?
Le médecin. — Du thé léger, chaud ou froid, à son goût. — Et celui-ci, quelle est sa maladie?	Thày thuốc.— Cho nó nước chè loãng; uống nóng hay là nguội tùy thích. – Còn anh này, nó phải bệnh gì?
Dược.—Monsieur, il a la diarrhée depuis six jours?	Dược. – Bẩm, nó đi tả đã sáu hôm nay.
Le médecin.—Eprouve-t-il de la douleur en travers du ventre?	Thày thuốc.—Có đau ngang bụng không?
Dược.— Oui, monsieur. Il va souvent à la selle et fait un peu de sang.	Dược.—Bẩm,có. Nó năng đi rửa mà cũng có ra thí máu.
Le médecin.— Il a la dyssenterie. Qu'on lui donne du lait et de l'eau de riz à discrétion; ce matin, il ne devra manger qu'un œuf à la coque. Je le reverrai ce soir et lui prescrirai les médicaments qu'il doit prendre.— En voici un qui a l'air bien malade: qu'a-t-il donc?	Thày thuốc.—Nó phải bệnh lị. Cho nó uống sữa và nước cơm như ý; sáng hôm nay, nó chỉ được ăn một cái trứng gà bán sinh bán thục mà thôi. Chiều ta sẽ lại đến thăm mà ra bài bảo phải uống thuốc gì.—Tên kia xem ra liệt nặng lắm: nó phải làm sao?
Dược. — Monsieur, c'est un charpentier qui travaille pour le commandant et qui a été pris du choléra cette nuit.	Dược.—Bẩm, nó là thợ mộc làm cho quan tư, mà phải thổ tả từ đêm.

Le médecin. — Il faut d'abord l'isoler. Qu'on le couvre bien et qu'on le transporte en palanquin à la maisonnette qui èst au bout de la citadelle. Il faut faire chauffer des briques, les envelopper chacune dans une serviette et lui en mettre trois ou quatre de chaque côté du corps. Il faut lui mettre aux pieds deux bouteilles d'eau chaude. On mettra sur lui deux ou trois grosses couvertures; on lui frictionnera l'épine dorsale et on lui massera les membres avec de l'alcool camphré; mais il faut faire bien attention de ne pas le découvrir le moins du monde. Qu'on lui donne tout de suite trente gouttes de laudanum dans une tasse de thé chaud. De quart d'heure en quart d'heure, on lui donnera une tasse de thé punché bien chaud. Quand la transpiration aura commencé, on se contentera de lui donner du thé chaud. — Infirmier, m'avez-vous compris?

Thầy thuốc. — Trước hết phải để nó riêng. Hãy đắp kín cho nó mà võng ra cái nhà nhỏ cuối thành. Phải nung gạch cho nóng mà bọc mỗi hòn vào mỗi cái khăn, rồi đặt hai bên mình nó, mỗi bên ba bốn hòn. Lại cũng phải lấy hai chai nước nóng, đặt dưới chân nó. Lấy hai ba cái chăn dầy mà đắp cho nó; rồi lấy rượu mạnh pha long não vào mà xoa xương sống và bóp chân tay nó; nhưng mà phải ý tứ, đừng để hở chăn ra. Còn bây giờ cho nó uống một chén chè nóng pha ba chục giọt rượu a phiến. Cứ một khắc đồng hồ một, phải cho nó uống một chén chè rất nóng pha rượu mạnh vào. Khi nào thấy kẻ liệt đã ra mồ hôi, thì cho uống chè nóng không. — Anh coi kẻ liệt, đã hiểu chưa?

L'INFIRMIER.—Oui, monsieur.

LE MÉDECIN. — Surveillez bien ce malade; veillez aussi à ce qu'il ne prenne pas froid. J'irai le voir tout à l'heure; mais si vous voyez qu'il se trouve plus mal, appelez l'aumônier et accourez me prevenir tout de suite.

L'INFIRMIER. — Oui, monsieur.

DƯỢC. — Monsieur, en voici un qui est enrhumé et un autre qui a une plaie annamite à la cheville du pied.

LE MÉDECIN. — Ce n'est pas inquiétant. Que celui qui tousse prenne, toutes les deux heures, une infusion de réglisse, et que l'autre frotte sa plaie deux fois par jour avec un peu de pommade mercurielle.— Et toi, quel est ton mal?

LE MALADE. — Monsieur, j'ai des coliques sèches.

LE MÉDECIN. — Vas-tu bien à la selle?

LE MALADE. - Non, monsieur; je suis très constipé.

LE MÉDECIN.—Qu'on lui donne un purgatif. - Et toi?

NGƯỜI COI KẺ LIỆT.—Bẩm, đã.

THÀY THUỐC.—Coi sóc kẻ liệt này cho kĩ; phải giữ đừng để nó lạnh mình. Chốc nữa ta lại vào thăm; bằng thấy nó ra nặng hơn thì rước thày cả và chạy đưa tin cho ta ngay lập tức.

NGƯỜI COI KẺ LIỆT. — Vâng.

DƯỢC. - Bẩm, đây một tên phải ho; lại một tên nữa phải sâu quảng ở nơi mắt cá.

THÀY THUỐC. — Cái chẳng phải lo. Tên ho, cứ một trống canh một lần, uống nước cam thảo; còn thằng kia, một ngày hai lần, lấy chút cao thủy ngân mà bôi chỗ sâu quảng. — Còn mày thì đau làm sao?

KẺ LIỆT. — Bẩm ông, tôi đau bụng khan.

THÀY THUỐC. — Đi đại tiện có lợi không?

KẺ LIỆT. — Bẩm, không; tôi đi táo lắm.

THÀY THUỐC. — Cho nó uống thuốc tẩy.- Còn mày, sao?

LE MALADE. — Ah! monsieur, les Pavillons noirs m'ont coupé la main gauche pour me faire avouer où était ma fortune. J'ai pu prendre la fuite, mais j'ai marché sur une épine, et j'ai maintenaut le pied tout pourri.

KẺ LIỆT. — Bẩm lạy ông: quân Cờ đen chặt tay trái tôi cho được khảo của. Tôi trốn đi được, song xéo phải gai, mà bây giờ chân tôi thối cả.

LE MÉDECIN.—Voyons ton pied. — Hum! hum! il n'a pas très bonne mine, et j'ai bien peur d'être obligé de le couper. — Je vais te le soigner, et d'ici trois jours, je prendrai une décision. — Quel est cet homme?

THẦY THUỐC. — Xem chân làm sao. - Hừ! hừ! không được tốt cho lắm, mà tao lo hoặc thường phải chặt chăng. - Tao sẽ làm thuốc cho; mà trong vòng ba ngày tao sẽ định. – Tên này là người thể nào?

DƯỢC. — C'est un coolie qui a la fièvre tierce depuis longtemps; il a les pieds tout enflés et il transpire beaucoup.

DƯỢC. – Nó là tên phu phải sốt cách nhật đã lâu mà đã phù cả chân, lại ra mồ hôi nhiều.

LE MÉDECIN. — Qu'on lui administre chaque jour un gramme de quinine. — Et cet autre?

THẦY THUỐC. — Cho nó uống mỗi ngày một gramme thuốc bột sốt rét. — Còn tên ki a?

DƯỢC. — C'est un satellite du préfet. Il a la fièvre typhoïde depuis avant-hier.

DƯỢC. – Đây là một tên lính lệ quan phủ. Nó phải thương hàn từ hôm kia.

LE MÉDECIN. — C'est vrai. Qu'on lui applique dix sangsues au bas-ventre. Je le reverrai ce

THẦY THUỐC. – Phải thật. Hãy cho một chục cái đỉa cắn bụng dưới. Chiều sẽ

soir. — Et celui qui a le bras en écharpe?

Dược. — C'est un soldat qui a reçu une balle dans le gras du bras.

Le médecin. — A-t-on extrait la balle?

Dược. — Pas encore.

Le médecin. — Fais-lui respirer un peu de chloroforme pour l'endormir; puis nous extrairons le projectile.

— Et toi, pauvre vieux, qu'as-tu donc?

Le malade. — Monsieur, depuis trois mois, mon corps n'est plus qu'une plaie.

Le médecin. — Tu dois souffrir beaucoup, n'est-ce pas?

Le malade. — Oh! Monsieur, je ne sais plus de quel côté me tourner. On est obligé de me coucher sur des feuilles de bananier; je ne puis plus supporter la natte. Je ne sais si j'ai la lèpre, la gale, ou simplement des dartres. En outre, j'ai un panaris au pouce.

Le médecin. - Bien. Je vais te préparer une pommade; tu

lại gặp nó. – Còn tên treo cánh tay kia thì sao?

Dược. — Người ấy là lính đã phải đạn ở nơi lái cánh tay.

Thày thuốc. — Đã móc được đạn ra chưa ?

Dược. — Bẩm, chưa.

Thày thuốc. — Cho nó ngửi một chút thuốc tê để nó ngủ; rồi ta móc đạn ra.

— Ớ, ông lão kia! phải sao đấy?

Kẻ liệt. - Bẩm lạy ông, tôi lở khắp cả mình đã ba tháng rồi.

Thày thuốc. - Lão đau lắm; phải không?

Kẻ liệt. – Bẩm lạy ông, tôi không còn biết giở mình ra đàng nào. Phải lót lá chuối để tôi nằm; chiếu, tôi không chịu được nữa. Chẳng biết phải tật phong, hay là ghẻ, hay là hắc lào mà thôi. Vả lại tôi phải đinh đầu giun nơi ngón tay cái.

Thày thuốc. – Ừ. Ta sẽ làm thuốc cao cho lão; tối sớm

t'en frotteras tout le corps matin et soir, et tu ne seras pas longtemps à guérir. — Dược, donnez-moi mon bistouri, que je lui fasse une incision au doigt.

lão sẽ bôi khắp cả mình, mà chẳng khỏi bao lâu sẽ khỏi. - Dược, lấy dao chích để ta mổ ngón tay lão.

Dược. - Monsieur, voici des femmes qui apportent leurs petits enfants pour les faire vacciner.

Dược. - Lạy ông, có đàn bà bế đứa bé vào cho được chủng đậu.

Le médecin. — A-t-on amené ceux que j'ai vaccinés la semaine dernière?

Thày thuốc. - Những đứa ta đã chủng tuần trước, có bế vào không?

Dược. - Oui, monsieur, il y en a quatre.

Dược.—Bẩm, có; được bốn đứa.

Le médecin. — Amène-les-moi. - Voici un petit garçon qui a six jolis boutons. - Allons, ne pleure pas, petit. - Dược, allez chercher des bonbons pour tous ces enfants.

Thày thuốc.—Đưa cho ta.— Thằng bé này được sáu nốt hoa tốt lắm.—Be bé, đừng khóc, nhé!—Dược, đi lấy bánh cho những đứa bé này.

Dược. - Monsieur, en voici quinze qui n'ont pas encore été vaccinés.

Dược.—Bẩm ông, này có mười lăm đứa chưa giồng đậu.

Le médecin. — Dites à leurs mamans de leur enlever leur habit. Quand je les aurai vaccinés, qu'elles surveillent bien leurs bras afin que le vaccin sèche un peu. Dites-leur bien de ne pas l'essuyer. - Elles me

Thày thuốc. - Bảo mẹ chúng nó cởi áo nó ra. Khi nào ta chủng rồi, thì mẹ chúng nó phải giữ cánh tay nó cho ý tứ, để giống đậu khô đi một chút. Dặn các mụ cho kĩ rằng: đừng chùi.—Sáu

ramèneront ces enfants dans six jours, c'est-à-dire vendredi matin.-Allons maintenant voir comment va notre cholérique; puis nous irons déjeûner, car il est déjà dix heures passées.... — Duợc, vous reviendrez ce soir, à deux heures.

ngày nữa, nghĩa là sáng ngày thứ sáu, thì sẽ lại phải đưa bấy nhiêu đứa vào nơi ta. - Bây giờ ta đi xem thằng phải thổ tả nó ra làm sao; đoạn thì đi ăn cơm sáng, kẻo đã quá giờ thứ mười.—Ớ Dược, chiều hôm nay, giờ thứ hai, lại vào đây, nhé!

Dược. - Bien, monsieur. Bonjour, monsieur.

Dược. – Vâng. Lạy ông.

Le médecin. – Bonjour.

Thày thuốc.—Ừ.

XIX.

EN RECONNAISSANCE.

LÍNH ĐI NHẬN ĐẤT.

Le lieutenant. - Sergent, dites aux hommes de prendre leur fusil, leurs deux cartouchières et leur couverture. Nous allons partir en reconnaissance du côté de An Cư où, ai-je ouï dire, il vient de passer une bande de pirates.

Quan hai.- Ông cai, bảo lính lấy súng và mang cả hai bao tấu cả cái chăn. Ta sẽ đi nhận đất về miền An Cư, vì nghe rằng: có một toán giặc mới đi qua đây.

Le sergent.—Bien, mon lieutenant. Faut-il prendre des vivres?

Ông đội.—Vâng. Có phải đem lương đi không?

Le lieutenant. – C'est inutile; nous trouverons à en acheter en route. Occupez-vous seulement de me procurer un guide.

Quan hai. – Chẳng cần; dọc đàng ta sẽ mua được. Ông cai chỉ phải lo tìm người hướng đạo mà thôi.

Le sergent.— J'ai un tirailleur qui est de An Cư même; il nous conduira.

Ông đội. – Tôi có một tên lính mộ chính quê làng An Cư; nó sẽ dẫn ta đi.

Le lieutenant. – Très bien. Partons.- Soldat, comment se nomme le village que j'aperçois là-bas sur la gauche, dans la campagne.

Quan hai. — Được. Thế thì đi. – Lính, làng ta trông thấy ngoài đồng ở kia, về đàng tay trái, là làng gì?

Le soldat. – Mon lieutenant, c'est le village de Bị Hại.

Lính. – Bẩm ông, đấy là làng Bị Hại.

Le lieutenant.-En connaissez-vous les habitants?

Quan hai.— Có quen người làng ấy không?

Le soldat. – Oui, mon lieutenant: ce sont des gens paisibles, qui ont déjà été pillés trois fois par des brigands de Cường Đạo, mais qui ne se sont jamais vengés, sans doute parce qu'ils étaient trop faibles.

Lính. — Bẩm có; dân đấy là người hiền lành, đã ba lần phải quân làng Cường Đạo vào ăn cướp; nhưng mà cũng chẳng hề báo thù, thường vì không đủ sức mà làm.

Le lieutenant. - Où se trouve ce village de Cường Đạo?

Quan hai.— Làng Cường Đạo ở đâu?

Le soldat. – Mon lieutenant, il

Lính.-Bẩm, không còn; năm

n'existe plus: il a été rasé il y a deux ou trois ans par ordre du général de brigade commandant la région.

kia năm kìa quan sáu làn đầu miền này đã truyền triệt hạ nó rồi.

LE LIEUTENANT. – Combien faut-il de temps pour aller d'ici à Bị Hại?

QUAN HAI. – Từ đây đến làng Bị Hại đi mất bao lâu?

LE SOLDAT.—Il nous faut près de deux heures; car nous avons à contourner un grand étang et nous n'aurons pour traverser la plaine que des talus fort étroits.

LÍNH.--Bẩm, non trống canh; vì ta phải đi quanh một cái đầm to, rồi phải đi qua đồng mà chỉ đi được bờ ruộng hẹp lắm.

LE LIEUTENANT.-Ne pourrions-nous pas trouver de sampans pour passer cet étang?

QUAN HAI. – Ta không có thể tìm được thuyền mà sang qua đầm ấy, sao?

LE SOLDAT.—Non, mon lieutenant: nous ne trouverons tout au plus qu'un ou deux petits paniers qui ne pourraient porter plus de deux hommes sans sombrer.

LÍNH. – Bẩm, không; bất quá chỉ tìm được một vài chiếc thúng câu, chở hơn hai người thì đắm.

LE LIEUTENANT. — Quelle est la distance de Bị Hại à Đa Phúc?

QUAN HAI.—Làng Bị Hại xa làng Đa Phúc bao nhiêu?

LE SOLDAT.— Je n'en sais rien; mais voici un bonhomme qui est en train de labourer son champ et qui pourra peut-être nous renseigner.

LÍNH.—Bẩm, tôi không biết; nhưng mà kìa có ông lão đang cày ruộng, hoặc sẽ nói được chăng.

LE LIEUTENANT. - Hé! là-bas! bonhomme!

QUAN HAI.— Ớ kia! ông lão kia!

LE VIEILLARD. — Monsieur, j'ai l'honneur de vous saluer.	ÔNG LÃO. — Bẩm lạy ông.
LE LIEUTENANT. — Ne tremble pas: dis-moi seulement combien il y a de lieues de Bị Hại à Đa Phúc.	QUAN HAI. - Đừng run, chỉ: chỉ phải cho ta biết từ Bị Hại đến Đa Phúc có mấy dặm đường mà thôi.
LE VIEILLARD. - Monsieur, je ne connais pas la longueur d'une lieue; mais vous avez d'ici à Đa Phúc au moins trois bonnes heures de marche.	ÔNG LÃO. — Lạy ông, chúng tôi không biết một dặm dài bao nhiêu; nhưng mà từ đây đến Đa Phúc ông phải đi ít là bằng một trống rưỡi canh.
LE LIEUTENANT. - N'y aurait-il pas un chemin de traverse?	QUAN HAI. — Không có lối tắt, sao?
LE VIEILLARD. — Si, monsieur; il vous raccourcirait d'une heure; mais il est bien boueux	ÔNG LÃO. — Lạy ông, có; mà lối ấy chóng hơn đến nửa trống canh; nhưng mà bùn lầy lắm.
LE LIEUTENANT. — Cela ne fait rien; montre-nous la route.	QUAN HAI. — Chẳng can gì; dẫn lối cho ta đi.
LE VIEILLARD. — Mais, monsieur, j'ai mon buffle et ma charrue....	ÔNG LÃO. — Lạy ông, chúng tôi có con trâu và cái cày...
LE LIEUTENANT. —Confie-les à cet enfant qui les ramènera chez toi et marche en tête de mon détachement. Quand nous serons arrivés, je te paierai de ta peine.	QUAN HAI. — Lão giao cho thằng bé kia dắt về nhà lão; còn mình thì cứ đi trước quân ta. Đến nơi sẽ giả công cho lão.
LE VIEILLARD...-Monsieur, nous sommes à Đa Phúc.	ÔNG LÃO ... — Bẩm ông, đến làng Đa Phúc rồi.

Le lieutenant.— Y a-t-il ici quelque pagode où je puisse loger tout mon monde?	Quan hai. — Ở đây có chùa miếu nào cho lính ta trọ được hết không?
Le vieillard.—Non, monsieur; mais il y a une maison communale assez grande et garnie de lits de camp; vos hommes pourront s'y reposer, et vous-même pourrez aller chez le maire, qui demeure tout auprès.	Ông lão. – Bẩm, không; nhưng mà có một cái đình rộng khá đã kê phản sẵn; các cậu lính ngài nghỉ ở đấy được; còn ngài thì vào nhà lý trưởng gần đấy cũng được.
Le lieutenant. — Très bien! conduis-nous-y et va me chercher le maire.	Quan hai. — Ừ, được. Dẫn ta vào đấy và đi tìm lý trưởng cho ta.
Le maire.—Bonjour, monsieur; vous m'avez appelé; veuillez me donner vos ordres.	Lý trưởng. — Bẩm lạy ông; ông đã cho đòi tôi; xin ông truyền thế nào.
Le lieutenant.—Nous allons faire la grande halte dans votre village; mais comme nous n'avons pas encore déjeûné, vous allez fournir à mes hommes soixante rations de riz blanc, un porc de quinze ligatures, du bois, la batterie de cuisine, la vaisselle et tout ce qui sera nécessaire pour préparer leur repas. Voici quatre piastres.	Quan hai. — Ta nghỉ trưa trong làng ông lý; song ta chưa có cơm sáng, cho nên ông lý phải liệu cho lính ta sáu chục bát gạo trắng, một con lợn mười lăm quan, củi, nồi niêu, đĩa bát và những đồ cần dùng cho được thổi nấu. Này cho bốn đồng hoa viên đây.
Le maire.—Monsieur, je n'ose pas accepter d'argent.	Lý trưởng. – Lạy ông, tôi không dám lấy tiền.

LE LIEUTENANT.--Prenez-le toujours et payez exactement tous nos vivres; car si j'entends des réclamations, vous aurez de mes nouvelles. Faites-moi préparer à déjeûner chez vous; je sais manger à l'annamite et je suis habitué à me servir des bâtonnets. — Sergent, mettez une sentinelle aux faisceaux. Vous ferez manger le guide avec les hommes; puis vous lui donnerez dix sous et le renverrez chez lui.

QUAN HAI. — Cứ việc lấy, và tiền mua đồ cho ta ăn hãy giả cho đủ; vì có thấy ai kêu thì ta không làm thinh đâu. Dọn cơm cho ta ăn ở nhà ông lý; ta biết ăn cơm kiểu annam và cầm đũa đã quen. — Ông đội, cắt một tên lính canh bó súng. Sẽ cho tên dẫn đàng ăn cơm vuối lính; rồi cho nó năm tiền mà cho về nhà.

LE MAIRE...— Monsieur, votre déjeûner est prêt. Veuillez entrer dans le principal corps de logis et vous asseoir sur l'estrade du milieu.

LÝ TRƯỞNG...—Bẩm lạy ông, cơm ông đã sẵn; mời ông lên nhà trên mà ngồi phản giữa.

LE LIEUTENANT. — Asseyez-vous vous-même, monsieur le maire, et je causerai avec vous tout en prenant mon repas.

QUAN HAI. – Ông lý cũng ngồi, chớ! để ta vừa ăn cơm vừa nói truyện vuối ông lý.

LE MAIRE. — Monsieur, je n'oserais m'asseoir; permettez-moi de rester debout à vous tenir compagnie.

LÝ TRƯỞNG.— Lạy ông, tôi không dám ngồi; tôi xin đứng hầu.

LE LIEUTENANT. – Comme vous voudrez. — Combien y a-t-il d'habitants dans ce village?

QUAN HAI. — Mặc ý. – Làng này bao nhiêu nhân danh?

LE MAIRE. — Je n'en sais rien, monsieur.	LÝ TRƯỞNG.—Bẩm ông, tôi không biết.
LE LIEUTENANT. — Comment! vous n'en savez rien ?...	QUAN HAI.—Uả! ông lý không biết, à ?...
LE MAIRE. — Non, monsieur. Je sais seulement que nous avons seize inscrits et deux soldats.	LÝ TRƯỞNG.— Bẩm, không. Tôi chỉ biết dân đây mười sáu suất bộ và hai tên lính mà thôi.
LE LIEUTENANT. — Cela ferait de deux cents à deux cent cinquante âmes pour toute la commune.	QUAN HAI. – Thế thì cả xã vào độ hai trăm hai trăm rưởi nhân danh.
LE MAIRE. - Oh! monsieur, je ne pense pas que la population atteigne ce chiffre.	LÝ TRƯỞNG. — Bẩm ông, phỏng chẳng đến.
LE LIEUTENANT. — Vous pourrez toujours bien me fournir tout à l'heure six coolies et un palanquin. Je paierai les coolies.—La population est-elle à l'aise?	QUAN HAI.—Dù thể nào, một chốc nữa, ông lý cũng sẽ liệu được cho ta sáu tên phu và một cái võng. Phu, ta sẽ giả công cho. – Dân ở đây có khá chăng?
LE MAIRE. — Notre unique industrie est l'agriculture. Comme nous avons perdu les deux récoltes de l'année dernière, nous avons eu beaucoup à souffrir de la famine; mais la récolte d'été de cette année ayant été bonne, nous sommes un peu plus à l'aise.	LÝ TRƯỞNG. — Bẩm, chúng tôi chỉ có nghề canh nông. Năm ngoái mất mùa cả hai vụ, cho nên đã phải đói lắm ; song được vụ chiêm năm nay, cho nên chúng tôi đã khí khá hơn một chút.

LE LIEUTENANT. — Votre village est donc pauvre?

LE MAIRE. — Oui, monsieur. Il n'y a que deux familles qui ne doivent pas emprunter; les autres empruntent au troisième mois pour rendre au cinquième, et à la huitième lune pour rendre à la dixième.

LE LIEUTENANT. – Est-ce que les pirates viennent quelquefois par ici?

LE MAIRE. — Non, monsieur; sachant que nous sommes pauvres, ils nous laissent tranquilles ; mais ils ont pillé trois fois le village de Bị Hại, et, avant-hier, ils sont allés attaquer le village de An Cư et y ont brûlé trois maisons à l'aide de fusées incendiaires.

LE LIEUTENANT. — Y sont-ils encore?

LE MAIRE. — Non, monsieur. Les habitants de An Cư les ayant repoussés, ils sont repartis, ont contourné, sans y entrer, le village de Én et se sont dirigés du côté de

QUAN HAI. — Vậy thì làng ông lý nghèo?

LÝ TRƯỞNG. — Bẩm, phải. Chỉ có hai nhà không phải vay; còn bao nhiêu thì tháng ba vay mà tháng năm giả, lại vay tháng tám mà giả tháng mười.

QUAN HAI. — Quân cướp thỉnh thoảng có đến đây không?

LÝ TRƯỞNG. — Bẩm, không; nó biết chúng tôi nghèo, thì nó để yên; nhưng mà làng Bị Hại nó ăn cướp ba lần, và hôm kia nó đánh làng An Cư; nó đánh hoả hổ vào làng ấy mà đốt mất ba cái nhà.

QUAN HAI. — Nó còn ở đấy không?

LÝ TRƯỞNG. — Bẩm, không còn. Làng An Cư đánh lại được, cho nên nó bỏ; nó đi quanh làng Én, song không vào, mà lại giẽ vào đàng làng Phụng cho được ở

Phụng, pour y être à proximité des montagnes, et s'y cacher au besoin.

gần núi để khi có việc gì thì ẩn đấy.

LE LIEUTENANT. — Où se trouve ce village de Phụng?

QUAN HAI. — Làng Phụng ở đâu?

LE MAIRE. — A peu près à une heure et demie de marche.

LÝ TRƯỞNG. — Xa đây độ ba khắc trống canh.

LE LIEUTENANT. — Hé bien! vous allez nous y conduire.

QUAN HAI. — Thế thì ông lý sẽ dẫn ta vào đấy.

LE MAIRE. — Je vous prie de m'excuser; je craindrais qu'on ne me reconnût, et cela attirerait infailliblement à mon village la vengeance de ces coquins; mais les coolies que je vous donnerai sont des gens sûrs et vous y conduiront.

LÝ TRƯỞNG. — Bẩm lạy ông, xin ông tha cho; tôi sợ nó biết mặt tôi, thì chúng nó lại đánh thù làng tôi, chẳng sai; nhưng mà phu tôi sẽ cắt cho ông là người chắc chắn mà sẽ dẫn ông đi.

LE LIEUTENANT. — Cette bande de brigands est-elle forte et bien armée?

QUAN HAI. — Bọn cướp ấy có đông và có tốt khí giới không?

LE MAIRE. — On dit qu'il peut y avoir deux ou trois cents hommes: mais ils ne paraissent pas avoir beaucoup de fusils, car je n'ai entendu que cinq ou six coups de feu lors de l'attaque de An Cư.

LÝ TRƯỞNG. — Thầy nói rằng: nó độ vài và trăm, song le xem ra nó không có mấy khẩu súng, vì khi nó đánh làng An Cư tôi chỉ nghe giăm sáu phát mà thôi.

LE LIEUTENANT. — Comment se nomme leur chef?

QUAN HAI. — Tướng chúng nó tên là gì?

LE MAIRE. — Je n'en sais rien:

LÝ TRƯỞNG. — Tôi không

les uns disent que c'est le chef Vành, d'autres, que c'est le nommé Thọt.

biết: kẻ nói rằng quản Vành, người bảo rằng đốc Thọt.

LE LIEUTENANT. — Je vous remercie de tous ces renseignements. — Allez dire au sergent de venir me parler.

QUAN HAI. — Giã ơn ông lý đã kể bấy nhiêu điều. — Tìm ông đội lại đây, ta bảo.

LE SERGENT. — Mon lieutenant?

ÔNG ĐỘI. — Dạ?

LE LIEUTENANT. — Faites préparer vos hommes; nous allons partir.

QUAN HAI. — Bảo lính sắp sẵn; ta trẩy.

LE SERGENT. — Bien, mon lieutenant.

ÔNG ĐỘI. — Vâng.

LE GUIDE. — Monsieur, voici le village de Phụng.

NGƯỜI HƯỚNG ĐẠO. — Bẩm quan lớn, này làng Phụng.

LE LIEUTENANT. — Il me semble bien fortifié. Le connaissez-vous?

QUAN HAI. — Xem ra kiên cố lắm. Anh có biết làng ấy không?

LE GUIDE. — Oui, monsieur. Il est entouré de trois rangées de bambous, d'un rempart et d'un fossé; mais comme les habitants sont pacifiques et ne se sont fortifiés que pour éviter les incursions des pirates, ils ouvriront de suite leurs portes.

NGƯỜI HƯỚNG ĐẠO. — Bẩm quan lớn, có. Làng ấy ba lần lũy tre, một lần thành và một lần hào; nhưng mà người ta sẽ mở cổng ngay vì dân đấy hiền lành mà xây lũy đắp thành làm vậy cho được ngừ quân giặc mà thôi.

LE LIEUTENANT. — Tiens! tiens! qu'est-ce que cette bande armée qui sort de cette grande pagode, là-bas?

QUAN HAI. — Kìa! kìa! quân gì cầm khí giới ở trong đền lớn kia mà ra?

LE GUIDE. – Monsieur, ce sont les pirates.

NGƯỜI HƯỚNG ĐẠO. — Bẩm ông lớn, giặc.

LE LIEUTENANT. - Sergent, prenez vingt hommes avec vous, réquisitionnez des sampans, passez ce cours d'eau, tournez la colline qui est sur l'autre rive et allez vous embusquer dans ce petit bois pour défendre aux pirates le passage de la rivière. Vous n'ouvrirez pas le feu le premier; c'est mon affaire.

QUAN HAI. – Ông đội, lấy hai mươi tên đi vuối, bắt thuyền độ hà, đi quanh đồi bên kia mà vào nấp mười kia để giữ không cho quân giặc sang sông. Đừng bắn trước; để mặc đây.

LE SERGENT.—Bien, mon lieutenant.

ÔNG ĐỘI.—Vâng.

LE LIEUTENANT. - Hé! là-bas! rendez-vous ou vous êtes morts.

QUAN HAI.—Quân kia! bay ra thú; không có thì chết.

— Personne ne répond. En voici même un qui a l'air de se moquer de nous. Envoyons-leur quelques coups de fusil.— Feu de salve! - Attention!—Joue!—Attention! -Feu!- Feu à volonté!...Très bien! Il en est tombé une dizaine; quelques-uns se sauvent dans la forêt; mais la plupart mettent bas les armes et nous saluent.- Cessez le feu!-Garrottez ces hommes

– Chẳng có ai thưa: lại có một tên xem ra nhạo ta. Ta hãy bắn mấy mai súng. — Bắn, cả toán. — Nghe đây! — Nhắm! — Nghe đây!—Bắn!— Bắn mặc ý!. Được! Đã ngã độ mười thằng; có mấy tên chạy vào rừng, nhưng mà phần nhiều bỏ khí giới xuống mà lạy ta.—Thôi bắn!— Trói những quân này mà điệu vào làng Thụng.-Ông

et conduisez-les à Phụng. — Caporal, prenez quelques coolies et ramassez toutes ces armes.-Guide, appelez-moi le maire.

cai, bắt mấy tên phu mà nhặt lấy bấy nhiêu khí giới —Anh hướng đạo, gọi lý trưởng cho ta.

LE GUIDE. - Monsieur, il n'y a pas de maire dans ce village.

NGƯỜI HƯỚNG ĐẠO.—Bẩm quan lớn, làng này không có lý trưởng.

LE LIEUTENANT.-Comment cela?

QUAN HAI. - Sao thế?

LE GUIDE.—La commune comprend trois villages, et le maire demeure à Giang; il n'y a qu'un adjoint à Phụng.

NGƯỜI HƯỚNG ĐẠO. - Bẩm, xã này có ba thôn, mà lý trưởng ở thôn Giang; làng Phụng chỉ có phó lý.

LE LIEUTENANT.—Hé bien! appelez-moi l'adjoint et deux notables.

QUAN HAI.—Thế thì gọi phó lý và hai tên kì mục.

LES NOTABLES......—Monsieur, nous avons l'honneur de vous saluer. Vous nous avez fait appeler; veuillez nous donner vos ordres.

KÌ MỤC.....— Bẩm lạy quan lớn. Quan lớn đã cho đòi, xin quan lớn truyền.

LE LIEUTENANT. — Vous allez me trouver un local fermant à clef pour y enfermer ces pirates; vous allez me fournir trente hommes armés de bâtons pour veiller sur eux en compagnie de mes soldats; vous allez étendre quelques bottes de paille sur le sol de cette maison communale afin

QUAN HAI.—Các ông phải liệu một nhà khoá được để giam bấy nhiêu quân giặc đấy; sẽ lại liệu ba mươi tên phu cầm gậy để canh chúng nó làm một vuối lính ta; lại sẽ rắc mấy bó rơm trên nền đình này để ta trọ đêm được; đoạn thì sẽ phải liệu đủ đồ cho ta

que nous puissions y passer la nuit; enfin vous allez nous fournir de quoi souper; je vous rembourserai.

ăn cơm tối ; sẽ giả tiền.

LES NOTABLES.—Monsieur, nous n'oserions pas accepter d'argent. Vous venez de nous rendre un si grand service en nous débarrassant de cette bande de pillards que nous vous prions d'accepter un repas.

KÌ MỤC.—Bẩm quan lớn, chúng tôi không dám lấy tiền. Quan lớn triệt được quân cướp này thì đỡ chúng tôi lắm lắm; nên xin quan lớn bằng lòng để chúng tôi dọn một bữa hầu

LE LIEUTENANT.—Comme vous voudrez; mais donnez aussi un peu de riz aux prisonniers; il ne faut pas les laisser mourir de faim.

QUAN HAI.—Mặc ý các ông; nhưng mà cũng phải cho quân tù ăn thì cơm; không nên để chúng nó chết đói.

LES NOTABLES.—Oui, monsieur.

KÌ MỤC.—Xin vâng.

LE LIEUTENANT.—Sergent, placez les sentinelles à leur poste. Prenez avec vous dix ou douze coolies; faites enterrer les morts, ramassez les blessés et le bétail que les pirates ont abandonné. Ayez soin que tout soit prêt pour le départ à quatre heures du matin; nous éviterons la chaleur et arriverons pour déjeûner.

QUAN HAI.—Ông đội, cắt lính canh các nơi. Lại lấy mươi mười hai tên phu đi vuối mình mà chôn kẻ chết và khiêng kẻ phải đạn về; lại thu lấy trâu bò quân giặc bỏ đấy. Phải liệu cho mọi sự mọi sẵn để giờ thứ tư ban sáng thì ta đi được. Thế ta khỏi phải nắng quá, mà đến kịp cơm sáng.

LE SERGENT.—Bien, mon lieutenant.

ÔNG ĐỘI.—Vâng.

XX.

UN RÉSIDENT. — INTERROGATOIRE DE PIRATES.

LE RÉSIDENT. — Planton!

UN PLANTON. — Voici, monsieur.

LE RÉSIDENT. — Appelez-moi l'interprète.

LE PLANTON. — Oui, monsieur.

LE RÉSIDENT. — Ngôn, dites au chef de détachement de m'amener ici les deux prisonniers qu'on lui a livrés hier au soir. Qu'il prenne deux hommes armés de fusils, baïonnette au canon, pour garder l'un pendant que j'interrogerai l'autre.

UN GARDE PRINCIPAL. — Monsieur le Résident, les prisonniers sont arrivés.

LE RÉSIDENT. — Très bien. Faites comparaître le plus âgé et gardez l'autre au bout de la maison.

QUAN CÔNG SỨ. — TRA QUÂN CƯỚP.

QUAN CÔNG SỨ. — Tùy phái!

TÙY PHÁI. — Dạ.

CÔNG SỨ. — Gọi thông ngôn cho tao.

TÙY PHÁI. — Dạ.

CÔNG SỨ. — Ngôn, hai tên tù người ta nộp cho ông đội chiều hôm qua, bảo ông ấy giải ra cho ta đây. Ông đội phải lấy hai tên lính mang súng đã xỏ mũi vớt vào, để khi ta hỏi một thằng thì nó canh giữ đứa kia.

ÔNG ĐỘI. — Lạy ông, quân tù đến rồi.

CÔNG SỨ. — Được. Hãy giải tên nhiều tuổi hơn vào; còn tên kia thì giữ đàng đầu nhà.

Monsieur Louis, veuillez prendre une plume et du papier et remplir l'office de greffier.	Ông Lui, xin ông cầm giấy bút mà lấy khẩu cung.
Le garde principal. — Monsieur le Résident, voici le prisonnier.	Ông đội. — Lạy ông, tên tù đây.
Nghịch. — Je salue dix mille fois Votre Excellence.	Nghịch. — Lạy quan lớn vạn lạy.
Le résident. — Bien: contentez-vous de répondre à mes questions. — Quel est votre nom?	Công sứ. — Ừ; tao hỏi đến đâu mày thưa đến đấy thì đủ. — Tên mày là gì?
Nghịch. — Je m'appelle Nguyễn văn Nghịch.	Nghịch. — Bẩm, tên tôi là Nguyễn văn Nghịch.
Le résident. — Votre âge?	Công sứ. — Mấy tuổi?
Nghịch. — J'ai quarante-sept ans.	Nghịch. — Bẩm năm nay tôi bốn mươi bảy.
Le résident. — Votre pays?	Công sứ. — Quê quán mày ở đâu?
Nghịch. — Monsieur, je n'en sais rien. Orphelin de père et de mère dès l'âge de cinq ans, j'ai quitté mon pays pour aller mendier ma vie et je ne suis plus jamais retourné chez moi, en sorte que j'ignore même si j'ai encore des parents.	Nghịch. — Bẩm quan lớn, tôi không biết. Cha mẹ tôi mất từ khi tôi mới lên năm, cho nên tôi bỏ quê phước mà đi ăn mày; từ ấy mà đi tôi chẳng hề có về làng sốt, cho nên tôi không biết có còn anh em bà con hay không.
Le résident. — Ce que vous dites est faux; mais cela importe peu. Quel village habitiez-vous en dernier lieu?	Công sứ. - Mày nói dối, nhưng mà không can gì. Vậy thì cùng hết mày ở làng nào?

NGHỊCH.—Monsieur, je n'ai pas de domicile fixe; je demeure aujourd'hui en un lieu, demain dans un autre, couchant dans les auberges ou les marchés.

NGHỊCH.—Bẩm, tôi không ở đâu cho hẳn, nay đây mai đó, nằm chợ nằm quán.

LE RÉSIDENT. — Quelle profession exercez-vous?

CÔNG SỨ. – Mày làm nghề gì?

NGHỊCH. — Tantôt j'exerce le métier de portefaix, tantôt on me loue comme laboureur ou comme moissonneur; d'autres fois, je vais à la montagne chercher un fagot de bois que je vends au marché, ou bien je fais le métier de terrassier; enfin, quand je suis malade, je vais mendier.

NGHỊCH. – Bẩm, khi thì tôi làm đầu, khi thì người ta thuê tôi cày bừa gặt hái: lại có lúc tôi đi rừng kiếm gánh củi đem về bán chợ; cũng có khi tôi làm phường thổ; mà hoặc tôi có ốm đau, thì đi ăn mày.

LE RÉSIDENT.—Depuis combien de temps étiez-vous à Yên Lành lorsqu'on vous y a arrêté?

CÔNG SỨ.—Khi mày phải bắt, mày ở làng Yên Lành đã bao lâu?

NGHỊCH.—J'y étais arrivé la veille au soir.

NGHỊCH.—Tôi mới đến chiều hôm trước.

LE RÉSIDENT.— Des habitants ont attesté que vous y étiez depuis un mois. Vous êtes même soupçonné d'avoir incendié la maison du chef de ce village, il y a quinze jours.

CÔNG SỨ. – Có người làng làm chứng rằng: mày ở đây đã đến một tháng rồi. Lại có kẻ nghi mày đốt nhà thủ chỉ làng ấy đã nửa tháng nay.

NGHỊCH. – Monsieur, c'est certainement faux.	NGHỊCH.—Bẩm quan lớn, quả không.
LE RÉSIDENT. – Très bien; alors d'où veniez-vous?	CÔNG SỨ.— Ừ; thế thì mày ở đâu đến?
NGHỊCH.—De la montagne.	NGHỊCH.—Tôi ở trong rừng ra.
LE RÉSIDENT. – Que faisiez-vous à la montagne?	CÔNG SỨ. – Mày ở trong rừng mày làm gì?
NGHỊCH. – Je cherchais des racines pour ma nourriture.	NGHỊCH. – Tôi đào củ kiếm ăn.
LE RÉSIDENT. — De quoi vous serviez-vous pour les arracher?	CÔNG SỨ. – Mày lấy gì mà đào?
NGHỊCH.—D'une pioche.	NGHỊCH. – Tôi có cái cuốc.
LE RÉSIDENT.—Où est cette pioche?...-Vous ne répondez rien... Si vous aviez possédé quelque instrument de travail, vous l'auriez encore; tandis que vous avez été arrêté porteur de ce poignard, et que l'on a trouvé cette lance dans le tas de paille sous lequel vous étiez blotti. Que faisiez-vous de ces armes?	CÔNG SỨ. – Cuốc ấy ở đâu?.. — Mày không thưa... Nếu mày có đồ gì làm nghề, thì còn; mà khi mày phải bắt thấy mày giắt dao lưng này trong mình, lại thấy mác này trong đống rạ mày núp ẩn. Mày làm gì bấy nhiêu đồ đạc ấy?
NGHỊCH. – Monsieur, la lance n'est pas à moi.	NGHỊCH.— Bẩm quan lớn, mác không phải của tôi.
LE RÉSIDENT.—Vous ne dites pas la vérité, mais peu importe. Et le poignard?	CÔNG SỨ. – Mày nói không thật, nhưng mà kệ. Còn dao lưng thì sao?

Nghịch. – Je l'avais pour me défendre contre le tigre.

Nghịch.—Tôi giắt nó để giữ hùm.

Le résident. – D'où vous vient cette balafre au front?

Công sứ. – Sẹo trên trán mày thì bởi đâu?

Nghịch.—Monsieur, étant enfant, je suis tombé sur un tesson de porcelaine.

Nghịch. – Bẩm quan lớn, khi tôi còn bé, tôi ngã phải mảnh sứ.

Le résident. – Je ne puis vous croire; la cicatrice est trop longue et trop profonde. Et cette blessure à la cuisse?

Công sứ. – Tao chẳng tin được; sẹo dài quá và sâu quá. Còn dấu nơi đùi, thế nào?

Nghịch. – C'est un furoncle.

Nghịch.—Bẩm, tôi lên cái.

Le résident.—Un furoncle ne traverse pas la cuisse. Vous avez reçu une balle.-Allons, avouez que vous êtes un pirate et un rebelle; donnez-moi le nom de vos chefs; dites-moi où ils demeurent, et je vous épargnerai autant qu'il me sera possible.

Công sứ. - Lên cái không thâu suốt cả đùi; mày đã phải đạn. – Này, mày thú thật mày là thằng cướp thằng giặc; mày hãy xưng tên tướng đầu đảng chúng bay ra ; hãy tố nó đóng ở đâu, mà tao sẽ thương mày hết lòng.

Nghịch. – Monsieur, je ne suis ni pirate ni révolté, et je n'ai jamais fait partie d'aucune bande.

Nghịch. — Bẩm ông lớn, tôi chẳng phải thằng cướp thằng giặc, cũng chẳng hề vào toán nào.

Le résident. – Bien. Chef de détachement, ramenez cet homme en prison et faites comparaître l'autre prisonnier.

Công sứ. – Ừ. - Ông đội, hãy giải thằng này về trại giam mà điệu tên tù kia ra đây,

LE GARDE PRINCIPAL. – Oui, monsieur . . . . Monsieur le Résident, voici le prisonnier.

ÔNG ĐỘI. – Vâng...Lạy ông tên tù đây.

LE RÉSIDENT. - Comment vous nommez-vous?

CÔNG SỨ. - Mày tên gì?

KIẾP.—J'ai nom Bùi danh Kiếp.

KIẾP. – Bẩm, tên con là Bì danh Kiếp.

LE RÉSIDENT. —Quel âge avez-vous?

CÔNG SỨ. – Mấy tuổi?

KIẾP.— Dix-huit ans.

KIẾP. —Con mười tám tuổi

LE RÉSIDENT. – D'où êtes-vous?

CÔNG SỨ. - Quê đâu?

KIẾP. — De la province de Bắc Ninh.

KIẾP. – Ở tỉnh Bắc.

LE RÉSIDENT. - De quel village?

CÔNG SỨ. - Ở làng nào?

KIẾP. – Je n'en sais rien.

KIẾP. – Bẩm, con không rõ.

LE RÉSIDENT. – Si, vous le savez fort bien; mais vous craignez de compromettre votre village.

CÔNG SỨ. — Xí! mày tường lắm, chứ! nhưng mà mày sợ làng mày phải can liên.

KIẾP. – Oui, monsieur.

KIẾP. – Bẩm, phải.

LE RÉSIDENT. - Soyez sincère et n'ayez point de crainte; personne ne sera compromis à cause de vous.

CÔNG SỨ. — Mày cứ thật thà, mà đừng lo; chẳng ai bị can vì mày.

KIẾP.—Monsieur, je crois à votre parole et je vais vous dire la vérité. Je suis de la commune de Phi Tặc, canton de Gập Ghềnh, sous-préfecture de Bang Lang, préfecture de Bông Lông.

KIẾP. — Bẩm quan lớn, con tin lời quan lớn nói, mà sẽ thú thật. Con ở Bông Lông phủ, Bang Lang huyện, Gập Ghềnh tổng, Phi Tặc xã.

Le résident. – Très bien. Continuez à me dire toute la vérité et je promets d'adoucir votre peine.- A quelle bande appartenez-vous?

Công sứ. – Ừ. Mày cứ thú thật mọi điều, mà tao hứa sẽ giảm bớt phần phạt cho mày. — Mày về toán nào?

Kiếp. – A celle du chef Vành.

Kiếp. – Bẩm, con về toán quận Vành.

Le résident. — Depuis quelle époque en faites-vous partie?

Công sứ. – Mày nhập vào bọn ấy từ bao giờ?

Kiếp. - Depuis le douzième mois de l'année dernière.

Kiếp. — Bẩm, từ tháng chạp năm ngoái.

Le résident. — Qui vous a entraîné dans cette bande?

Công sứ. – Ai rủ mày đi theo quân ấy?

Kiếp. - Monsieur, c'est Nguyễn văn Nghịch.

Kiếp. – Bẩm, tên Nguyễn văn Nghịch.

Le résident. – La bande du chef Vành est-elle considérable?

Công sứ. – Quân quận Vành có đông không?

Kiếp. - Il n'a ordinairement avec lui que quinze ou vingt hommes; mais quand il veut aller brigander quelque part, il recrute des partisans; puis, le coup fait, il les renvoie tous chez eux.

Kiếp. – Thường có mười lăm hai mươi người đi vuối nó mà thôi; song khi nó muốn đi ăn cướp chỗ nào, thì nó lấy thêm quân; rồi hết việc, nó cho về nhà cả.

Le résident. – Dans ces occasions combien êtes-vous?

Công sứ. — Lúc bấy giờ chúng bay độ bao nhiêu?

Kiếp. — Cinquante ou soixante environ.

Kiếp. – Độ năm sáu mươi người.

Le résident. — Avez-vous jamais été plus nombreux ?

Công sứ. - Có bao giờ được đông hơn không?

Kiếp. – Oui, monsieur. Une nuit de la première lune de cette année, trois bandes se sont réunies pour aller attaquer le poste de Kiên Hảo, gardé par des miliciens. Cette fois-là, nous étions au moins trois cents.

Kiếp. — Bẩm, có. Tháng giêng năm nay, có một đêm ba toán tụ hội cho được đi đánh đồn Kiên Hảo, có lính mộ đóng. Lần ấy chúng tôi được ít là ba trăm người.

Le résident. — Connaissez-vous les deux autres chefs?

Công sứ. – Có biết hai tướng kia không?

Kiếp. – Non, monsieur. J'ai seulement entendu dire que l'un s'appelait le général Bột et l'autre le chef Thọt.

Kiếp. — Bẩm, không. Con chỉ thấy nói có một tướng tên là lãnh Bột, mà tướng kia gọi là đốc Thọt.

Le résident. — Savez-vous où ils se tiennent d'ordinaire?

Công sứ. – Có biết chúng nó quen đóng ở đâu không?

Kiếp. - J'ai entendu dire qu'ils se tenaient ordinairement sur Hưng Yên, dans la Plaine des Roseaux; mais c'est tout ce que j'en sais.

Kiếp. – Con có thấy nói nó quen đóng Bãi Sậy, về tỉnh Hưng Yên; song chỉ biết thế mà thôi.

Le résident. – Quelles pertes avez-vous éprouvées à l'attaque du poste de Kiên Hảo?

Công sứ. — Khi bay đánh đồn Kiên Hảo, bay mất mấy người?

Kiếp. – Nous avons eu cinq tués et vingt-deux blessés.

Kiếp. — Bẩm, chúng tôi phải năm người bị tể và hai mươi hai người bị thương.

Le résident. – Aviez-vous à ce combat des fusils à tir rapide?

Công sứ. — Bay đánh trận ấy, bay có súng nạp hậu không?

KIẾP. — Les deux autres bandes en avaient beaucoup, peut-être cinquante ou soixante; mais celle du chef Vành n'en avait que sept.

KIẾP. — Bẩm, hai toán kia có nhiều, có khi đến giăm sáu mươi khẩu; còn toán quận Vành, chỉ có bảy khẩu mà thôi.

LE RÉSIDENT. — Comment Vành se les était-il procurés?

CÔNG SỨ. — Quận Vành lấy được súng ấy ở đâu?

KIẾP. — Il en avait pris quatre à l'attaque du fort de Đa Hư, et il avait acheté les trois autres à des soldats déserteurs.

KIẾP. — Khi đánh đồn Đa Hư thì lấy được bốn khẩu; còn ba khẩu kia, thì mua lính đào.

LE RÉSIDENT. — Le chef Vành avait-il beaucoup de cartouches à douille en cuivre?

CÔNG SỨ. — Liều đạn dược vỏ đồng, quận Vành có nhiều không?

KIẾP. — J'ai ouï dire qu'il en avait autrefois une caisse très lourde; mais il n'en a plus guère que cent.

KIẾP. — Bẩm, con nghe khi trước có một hòm nặng lắm; mà bây giờ chỉ còn độ một trăm liều mà thôi.

LE RÉSIDENT. — A-t-il d'autres fusils?

CÔNG SỨ. — Nó có súng khác nữa không?

KIẾP. — Oui, monsieur. Il a encore un fusil de rempart, deux ou trois fusils à capsule, trois fusils à pierre et cinq fusils à mèche.

KIẾP. — Bẩm, có. Nó còn một khẩu thần công, vài và khẩu súng hạt né, ba khẩu cò máy đá và năm khẩu súng hoả mai.

LE RÉSIDENT. — Quelles sont ses autres armes?

CÔNG SỨ. — Nó còn những thứ khí giới nào nữa?

KIẾP. — Des lances, des sabres et des boucliers. Pour lui, il a un sabre et un révolver à six coups.

KIẾP. — Còn gươm giáo, khiên mộc. Còn chính nó, thì cầm gươm và có một khẩu súng lục liên.

LE RÉSIDENT.— Où sont ces armes ?	CÔNG SỨ. — Những đồ ấy ở đâu?
KIẾP.— Il en a toujours une partie avec lui; les autres sont cachées dans une caverne.	KIẾP. – Bẩm, quận Vành vốn giữ ít nhiều cái, còn bao nhiêu, thì giấu trong hang.
LE RÉSIDENT.-Connaissez-vous cette grotte?	CÔNG SỨ. – Mày có biết hang ấy không?
KIẾP. - J'y suis entré une fois: mais comme elle est très loin dans la forêt, je ne pourrais jamais en retrouver le chemin.	KIẾP. – Bẩm, con có vào một lần; nhưng mà vì hang ấy mãi trong rừng xa lắm, con chẳng sức nào tìm lối lại được nữa.
LE RÉSIDENT.—Près de quel village est-elle?	CÔNG SỨ. – Hang ấy gần làng nào?
KIẾP. – Près du village de Khì Nhân.	KIẾP.—Bẩm, gần làng Khì Nhân.
LE RÉSIDENT. — Connaissez-vous les noms des soldats du chef Vành?	CÔNG SỨ.— Mày có biết tên những quân theo quận Vành không?
KIẾP. – Monsieur le Résident, je vous prie de ne pas m'obliger à dénoncer des amis.	KIẾP.—Lạy quan lớn; xin quan lớn đừng bắt con phải tố tên chúng bạn.
LE RÉSIDENT. – C'est bon. D'où est le chef Vành?	CÔNG SỨ.— Ừ. Quận Vành quê quán đâu?
KIẾP. – On dit qu'il est de la province de Sơn Tây, mais il a l'accent dur du Nghệ An.	KIẾP. - Bẩm, người ta bảo rằng: người tỉnh Sơn, nhưng mà nó nói trọ trẹ như giọng xứ Nghệ.
LE RÉSIDENT. - Quel âge a-t-il à peu près?	CÔNG SỨ. - Nó chừng độ bao nhiêu tuổi?

KIẾP.—De trente-cinq à quarante ans.

LE RÉSIDENT.—Est-il grand?

KIẾP.- Il est de taille moyenne.

LE RÉSIDENT.—Comment est son visage?

KIẾP.—Hâlé et un peu marqué de variole.

LE RÉSIDENT. — Où se tient-il d'habitude ?

KIẾP.—Sur la lisière de la montagne, de Đẩu à Cuối. Quand il n'a rien à craindre, il passe la nuit dans quelque village; quand on l'inquiète, il se réfugie dans la forêt.

LE RÉSIDENT.— Où était-il lors de votre arrestation?

KIẾP.—A Yên Lành même.

LE RÉSIDENT. — Où pensez-vous qu'il soit maintenant?

KIẾP. – Je ne sais pas. Sachant que Nghịch et moi avons été arrêtés, il a certainement dû s'enfoncer dans les bois ou peut-être même changer de province.

LE RÉSIDENT. — C'est juste.-Que

KIẾP. – Bẩm, độ ba mươi nhăm bốn mươi.

CÔNG SỨ. — Nó có cao lớn không?

KIẾP. — Bẩm, người tầm thước.

CÔNG SỨ. — Mặt mũi thế nào?

KIẾP. - Bẩm, ngăm ngăm và rỗ rỗ.

CÔNG SỨ. — Nó quen đóng chỗ nào?

KIẾP. - Bẩm, ở ria núi, từ làng Đẩu đến làng Cuối. Khi nào yên, thì nó vào một làng nào mà trọ đêm; hoặc có thấy động, thì chạy vào rừng.

CÔNG SỨ. - Khi mày phải bắt, quận Vành đang ở đâu ?

KIẾP.—Bẩm, ở chính làng Yên Lành.

CÔNG SỨ.—Mày nghĩ rằng: bây giờ nó ở đâu ?

KIẾP. — Con không rõ. Nó biết rằng: con và tên Nghịch phải bắt, cho nên con phỏng chắc nó vào rừng hay là có khi sang tỉnh khác.

CÔNG SỨ. — Phải. — Khi mày

faisiez-vous, Nghịch et vous, chez le nommé Trương công Oan quand on vous y a arrêtés ?	và tên Nghịch phải bắt ở nhà tên Trương công Oan, chúng bay làm gì đấy?
KIẾP. — Nous allions réquisitionner deux charges de riz blanc et un porc.	KIẾP.— Bẩm, chúng con đi tống hai gánh gạo trắng và một con lợn.
LE RÉSIDENT.—Pourquoi faisiez-vous cette réquisition?	CÔNG SỨ. – Tống bấy nhiêu đồ ấy làm chi?
KIẾP. – C'est le chef Vành qui nous envoyait chercher des vivres pour nourrir ses hommes.	KIẾP.—Bẩm, quận Vành sai chúng tôi đi lấy lương nuôi quân.
LE RÉSIDENT.— Qu'est-ce que cette lance trouvée dans l'étang du nommé Oan?	CÔNG SỨ. – Cái mác này mò được dưới ao danh Oan là mác nào ?
KIẾP.—C'est la mienne.	KIẾP.—Bẩm, mác con.
LE RÉSIDENT. – Pourquoi l'y avez-vous jetée?	CÔNG SỨ.—Sao mày bỏ đấy ?
KIẾP.—Quand j'ai vu entrer la patrouille du village dans la maison, j'ai eu peur et j'ai jeté mon arme à l'étang.	KIẾP.—Con thấy phiên tuần làng ấy vào trong nhà, thì con sợ mà vất xuống ao.
LE RÉSIDENT.— Qui a fabriqué cette lance?	CÔNG SỨ.—Mác ấy ai rèn?
KIẾP. – Monsieur, c'est un forgeron attaché au chef Vành.	KIẾP. – Bẩm, tên thợ rào vốn theo quận Vành.
LE RÉSIDENT.-Où travaille-t-il?	CÔNG SỨ. – Nó lập lò ở đâu ?
KIẾP.—Dans la montagne.	KIẾP. – Trong rừng.
LE RÉSIDENT. - Où prend-il le fer ?	CÔNG SỨ. – Nó lấy sắt ở đâu?

KIẾP. — Nous lui remettons, pour fabriquer des sabres et des piques, les coutelas et les dents de herse que nous volons.

KIẾP. — Bẩm, chúng tôi ăn trộm dao rựa răng bừa, mà đưa cho nó rèn gươm giáo.

LE RÉSIDENT. — Où prend-il le charbon ?

CÔNG SỨ. — Than nó lấy ở đâu?

KIẾP. - Nous allons le fabriquer nous-mêmes dans la forêt.

KIẾP. — Bẩm, chúng tội vào rừng, chúng tôi đốt lấy.

LE RÉSIDENT. Où serre-t-il ses outils ?

CÔNG SỨ. — Đồ nó làm nghề, nó xếp ở đâu?

KIẾP. — Dans cette même grotte où sont cachées les armes.

KIẾP. - Bẩm, cũng trong một hang giấu các đồ khí giới.

LE RÉSIDENT. — Bien. C'est assez pour aujourd'hui.

CÔNG SỨ. - Ừ. Hôm nay hỏi bấy nhiêu đã đủ.

KIẾP. — Monsieur le Résident, je vous prie d'avoir pitié de moi.

KIẾP. — Lạy quan lớn; xin quan lớn dủ lòng thương con.

LE RÉSIDENT. - J'aurai égard à votre sincérité.

CÔNG SỨ. — Tao sẽ nhớ mày đã thưa chân chỉ.

KIẾP. — Je vous prie de vouloir bien me remettre en liberté.

KIẾP. - Xin quan lớn thương mà tha con về.

LE RÉSIDENT. — Pas encore. J'aurai encore besoin de vous poser quelques questions.

CÔNG SỨ. — Chưa. Tao còn phải hỏi mày mấy điều nữa.

KIẾP. - Monsieur le Résident...

KIẾP. — Lạy quan lớn...

LE RÉSIDENT. — Ngôn, dites au chef de détachement de ramener ce garçon en prison. Qu'on ne lui fasse pas de mal; mais qu'on ne le laisse pas

CÔNG SỨ. - Ngôn, bảo ông đội đem thằng này về trại giam. Đừng làm khổ chi nó, nhé ! nhưng mà đừng để cho nó gặp tên

communiquer avec Nguyễn văn Nghịch.	Nguyễn văn Nghịch, nghe!
L'INTERPRÈTE. — Oui, monsieur le Résident.	THÔNG NGÔN. – Vâng.
LE RÉSIDENT. – Monsieur Louis, ramassez vos papiers et allons faire un petit tour de promenade en attendant le dîner.	CÔNG SỨ. — Ông xếp giấy má, rồi ta đi chơi một nhát để đợi giờ cơm.

XXI.

UN RÉSIDENT.	QUAN CÔNG SỨ.
AFFAIRES DIVERSES.	VIỆC NỌ VIỆC KIA.
LE RÉSIDENT. – Ngôn, quel jour du mois annamite sommes-nous?	QUAN CÔNG SỨ. – Ngôn, tháng annam hôm nay là ngày mấy?
L'INTERPRÈTE. – Monsieur, c'est aujourd'hui le dix du sixième mois.	THÔNG NGÔN. - Bẩm, hôm nay là mồng mười tháng sáu.
LE RÉSIDENT. — Est-ce aujourd'hui que le Gouverneur de la province vient me voir?	CÔNG SỨ. - Có phải quan tổng đốc sẽ đến chơi vuối ta hôm nay không?
L'INTERPRÈTE. – Oui, monsieur; il a dit qu'il viendrait à dix heures du matin.	THÔNG NGÔN. — Bẩm, phải; ngài nói rằng: giờ thứ mười ban sáng sẽ đến.

LE RÉSIDENT. — Savez-vous s'il viendra seul ?

CÔNG SỨ. — Thầy có biết quan thượng có đến một mình không?

L'INTERPRÈTE. — J'ai entendu un homme de sa maison dire qu'il devait être accompagné du Préfet fiscal, du Préfet criminel et du Général de Division.

THÔNG NGÔN. — Tôi có thấy một người hầu lẻ ngài nói rằng: sẽ có quan bố, quan án và quan đề đốc đi vuối nữa.

LE RÉSIDENT. — En ce cas, hâtons-nous d'expédier les affaires; nous aurons ensuite plus de temps pour causer avec eux. — Appelez un courrier et dites-lui de porter cette lettre au garde principal qui commande le poste de Ải Châu. — Dites-lui qu'il y a une réponse et qu'il devra l'attendre.

CÔNG SỨ. — Có phải thế, thì ta hãy xử các việc cho nhanh; rồi ta được dài giờ hơn mà nói truyện vuối các quan. — Gọi một tên phu trạm mà bảo nó đưa thư này cho ông đội đồn Ải Châu. — Dặn nó rằng nó phải đợi vì có thư lại.

L'INTERPRÈTE. — Oui, monsieur le Résident.

THÔNG NGÔN. — Vâng.

LE RÉSIDENT. — Cherchez sur mon bureau la requête que l'on m'a présentée il y a trois jours et dites au lettré d'en prendre deux copies en caractères chinois. Je veux en envoyer une au Résident supérieur et remettre l'autre au Gouverneur de la province.

CÔNG SỨ. — Xem trên án thư ta viết mà tìm cái đơn người ta quì hôm kìa; bảo ký lục sao lấy hai bản bằng chữ nho. Ta có ý gửi một bản lên quan thống sứ; còn một bản thì đưa bên quan tổng đốc.

L'INTERPRÈTE.-Bien, monsieur.	THÔNG NGÔN. – Vâng.
LE RÉSIDENT. - Pour vous, vous traduirez ce soir cette pièce en français et vous prendrez une copie de la traduction.	CÔNG SỨ. – Còn thày, thì chiều hôm nay sẽ phải dịch đơn ấy ra tiếng phalangsa; rồi lại phải lấy một bản thày đã dịch.
L'INTERPRÈTE. - Oui, monsieur. Quand faudra-t-il vous la remettre?	THÔNG NGÔN. – Bẩm, vâng. Đến bao giờ phải đưa hầu quan lớn?
LE RÉSIDENT. – Demain matin au plus tard; c'est pressé.	CÔNG SỨ. – Bất quá sáng mai, vì là việc khẩn.
L'INTERPRÈTE. — Bien, monsieur.	THÔNG NGÔN. – Vâng.
UN PLANTON. – Monsieur le Résident, voici le maire de la commune de Thụ Lộ qui demande à vous voir.	TÙY PHÁI. - Bẩm quan lớn, có lý trưởng xã Thụ Lộ xin vào hầu quan lớn.
LE RÉSIDENT. - Que veut-il?	CÔNG SỨ. - Xin vào việc gì?
LE PLANTON. – Il dit qu'il vient payer l'impôt.	TÙY PHÁI. – Bẩm, nó nói rằng: vào nộp thuế.
LE RÉSIDENT.—Très bien. Dites-lui d'entrer.	CÔNG SỨ.— Ừ. Bảo nó vào.
LE MAIRE.—Monsieur le Résident, j'ai l'honneur de vous saluer.	LÝ TRƯỞNG. – Xin phép lạy quan lớn.
LE RÉSIDENT. – Bien. – Ngôn, apportez-moi le gros registre qui est ouvert là-bas sur le banc. – Où est située la commune de Thụ Lộ?	CÔNG SỨ. – Ừ. – Ngôn, lấy cặp sổ lớn đã mở trên ghế kia. – Xã Thụ Lộ ở đâu?
LE MAIRE.—Dans le canton de	LÝ TRƯỞNG. – Bẩm, Đại Tham

Đại Lận, sous-préfecture de Đại Lam, préfecture de Đại Tham.

phủ, Đại Lam huyện, Đại Lận tổng.

LE RÉSIDENT. – C'est bien cela. —Vous avez encore un arriéré de cinq cent quarante-trois ligatures huit tiền douze sapèques sur l'impôt de l'année dernière.

CÔNG SỨ. – Chính phải. — Thuế năm ngoái xã thầy lý còn khiếm năm trăm bốn mươi ba quan tám tiền mười hai đồng.

LE MAIRE. – Oui, monsieur le Résident; mais ce n'est ni ma faute ni celle de la population. L'impôt a été remis intégralement au maire précédent, qui l'a dépensé à son profit et que vous avez cassé pour ce fait il y a trois mois.

LÝ TRƯỞNG.—Bẩm quan lớn, có thật; nhưng mà không phải tại tôi hay là tại dân đâu. Lý trưởng trước đã thu thuế được đủ, mà nó tư tiêu, cho nên quan lớn cách nó đã được ba tháng nay.

LE RÉSIDENT.- Je le sais bien. J'ai même confisqué et fait vendre sa maison et ses champs. Combien cette vente a-t-elle produit?

CÔNG SỨ. – Biết rồi. Ta đã tịch ký và phát mại cửa nhà ruộng nương nó chốc. Bán bấy nhiêu của, được bao nhiêu tiền?

LE MAIRE. – Elle a produit cent soixante-douze ligatures, que j'ai fait apporter ici par mes administrés et que voici empilées dans la cour.

LÝ TRƯỞNG. — Bẩm, được một trăm bảy mươi quan tiền tôi bao dân làng tôi gánh lên trên này mà đã chồng ngoài sân đấy.

LE RÉSIDENT.— Et le reste?

CÔNG SỨ. – Còn phần thiếu, thì sao?

LE MAIRE. Monsieur le Résident, bien que notre village soit

LÝ TRƯỞNG.—Bẩm quan lớn, dù dân chúng tôi nghèo

extrêmement pauvre, nous ne demandons pas mieux que de payer. Je vous prie seulement de vouloir bien nous accorder un délai de trois mois et de ne point nous envoyer d'huissiers; nous vous paierons tout exactement.

ngặt lắm, chúng tôi vẫn xin nộp túc số. Chỉ xin quan lớn cho khất ba tháng mà miễn khách sai, thì chúng tôi xin nộp đủ, chẳng dám sai.

LE RÉSIDENT. – Soit: je vous accorde ce que vous me demandez; mais ne dépassez pas le terme fixé; sinon, je vous révoque.

CÔNG SỨ. – Ừ: cho như ý thày lý xin; nhưng mà đừng quá hạn, kẻo ta cách.

LE MAIRE. – Merci, monsieur le Résident.

LÝ TRƯỞNG. -Tạ ơn quan lớn.

LE RÉSIDENT. – Votre impôt de cette année se monte à mille quatre-vingt-onze ligatures six tiền, payables deux tiers en piastres et un tiers en ligatures. Avez-vous cette somme?

CÔNG SỨ. – Thuế thày lý năm nay phải tính đến một nghìn chín mươi mốt quan sáu tiền; hai phần phải nộp bạc hoa viên, một phần nộp tiền đen. Vậy khoản tiền bạc ấy thày lý có sẵn không?

LE MAIRE. – Oui, monsieur le Résident.

LÝ TRƯỞNG. – Bẩm quan lớn, có.

LE RÉSIDENT. – Portez-la au bureau de monsieur Jean, qui est chargé de l'impôt; il vous remettra une quittance et vous viendrez chercher mon visa.

CÔNG SỨ.—Đem nộp nơi ông Juong, vì ông ấy phải coi việc thuế: ông ấy sẽ cho tờ biên lai, rồi thày lý phải vào lấy chữ ta.

Le maire.—Oui, monsieur. J'ai l'honneur de vous saluer.

Le planton. – Monsieur le Résident, voici un caporal qui amène un homme.

Le résident. - Qu'y a-t-il donc?

Le caporal. – Monsieur le Résident, j'ai rencontré cet homme au moment où je sortais dans la rue. Il était ivre et battait un enfant. J'ai voulu l'en empêcher; il m'a frappé et m'a insulté.

Le résident.—Que t'a-t-il dit ?

Le caporal.—Il a injurié mon père et ma mère. Je l'ai arrêté et lui ai attaché les bras derrière le dos avec son turban. Il s'est alors mis à vomir un torrent de vilenies et m'a couvert d'imprécations.

Le résident. - C'est bon. Mène-le en prison, mais ne lui fais pas de mal. Quand il aura cuvé son vin, nous examinerons son affaire.

Le planton.—Monsieur le Résident, voici les notables du village de Hồng Thủy qui sont dans la cour et viennent vous présenter un placet.

Lý trưởng.— Dạ. Xin phép lạy quan lớn.

Tùy phái.—Bẩm quan lớn, có tên cai binh giải một người vào.

Công sứ. - Cái gì đấy?

Ông cai.—Bẩm quan lớn, tôi vừa ra ngoài phố, tôi gặp tên này đã say rượu mà đương đánh một đứa trẻ: tôi muốn can nó, thì nó đánh cả tôi và chửi tôi nữa.

Công sứ. – Nó chửi thế nào ?

Ông cai. – Bẩm, nó chửi bố mẹ tôi. Tôi bắt nó cùng lấy khăn nó chít đầu mà trói giặt cánh khỉ. Bấy giờ nó chửi tục chán chán mà rủa tôi đủ mọi điều.

Công sứ. – Được. Đem giam nó đi, nhưng mà đừng làm khổ gì nó. Hễ nó tỉnh rượu lại ta sẽ tra việc nó xem.

Tùy phái. – Lạy quan lớn, có kì mục làng Hồng Thủy đang ở ngoài sân mà quì đơn quan lớn.

LE RÉSIDENT.—Dites-leur d'entrer et de me conter leur affaire.

CÔNG SỨ. - Bảo người ta vào trong này mà trình việc.

UN NOTABLE. — Monsieur le Résident, nous demandons la permission de vous saluer.

MỘT TÊN KÌ MỤC. — Chúng tôi xin phép lạy quan lớn.

LE RÉSIDENT. — Bien. Quel est le but de votre requête?

CÔNG SỨ.—Ừ. Các ông có ý kêu việc gì?

LE NOTABLE.— Monsieur le Résident, notre village est situé près de la digue du grand fleuve. L'an dernier, le quinze du septième mois, la digue s'est rompue : nous avons perdu onze arpents de bons champs, qui sont devenus un étang profond, et nous avons eu plus de soixante arpents ensablés. Tous ces champs étaient de première classe. Cette année, il nous a été impossible de les cultiver; l'herbe n'y pousse même pas. Nous venons donc vous prier de vouloir bien changer la classe et diminuer l'impôt de ces champs. Sinon, nous serons obligés d'abandonner notre village; car nos maisons ayant été emportées par l'i-

KÌ MỤC.— Bẩm quan lớn, làng chúng tôi gần đê sông cái. Rằm tháng bảy năm ngoái vỡ đê, mà chúng tôi mất mười một mẫu ruộng phì điền đã thành vực sâu; lại phải hơn sáu mươi mẫu phủ cát già. Những ruộng ấy là ruộng nhất đẳng điền cả. Năm nay chúng tôi không có thể cày cấy được; dù cỏ cũng không mọc được; cho nên chúng tôi xin quan lớn thương mà cải hạng và giảm thuế ruộng ấy cho. Không có, thì làng chúng tôi phải xiêu mất; vì chưng cửa nhà chúng tôi phải lụt trôi cả, mà chúng tôi phải nghèo ngặt cực khổ, chẳng còn sức nào chịu

nondation, nous sommes réduits à a dernière misère et nous ne pouvons plus supporter d'aussi lourdes charges.

bua quan nặng nề thế được.

Le résident.—Je transmettrai votre requête à la Résidence supérieure et aux Mandarins de la province. Revenez dans dix jours; je vous donnerai une réponse.

Công sứ. – Đơn các ông ta sẽ trình quan thống sứ và sẽ tư các quan tỉnh. Mười ngày nữa các ông lại đến, ta sẽ bảo lại.

Les notables. — Merci, monsieur le Résident.

Các kì mục. – Tạ ơn quan lớn.

Le résident. – Qu'est-ce donc que cette bande d'individus qui arrive en se disputant comme cela?

Công sứ. – Bọn gì đến đây mà cãi nhau thế vậy?

Tous. – Monsieur le Résident, nous vous prions de venir à notre secours.

Mọi người. – Lạy quan lớn! xin quan lớn cứu chúng tôi vuối!

Le résident. – Silence! Ne parlez pas tous à la fois; sinon je vous fais mettre à la porte.— Le maire est-il ici?

Công sứ. – Im đi! Đừng nói cả một trật; không có, thì tao bảo đuổi bay đi cả. - Lý trưởng có đây không?

Un notable. – Non, monsieur le Résident.

Một tên kì mục. – Bẩm quan lớn, không.

Le résident.—Hé bien! que ce vieillard à barbe et à cheveux blancs parle le premier. Qu' avez-vous à me dire?

Công sứ. - Thế thì ông lão bạc đầu bạc râu kia nói trước. Muốn trình việc gì?

Un ancien sous-chef de canton. Monsieur le Résident, je suis

Phó tổng cựu. – Bẩm quan lớn, tôi là phó tổng cựu,

un ancien sous-chef de canton et je demeure à Bất Bình. Les notables et la population de notre village viennent vous demander justice.

LE RÉSIDENT. — Expliquez-moi votre affaire.

L'ANCIEN SOUS-CHEF DE CANTON. — Deux partis divisent la population de Bất Bình; le quartier de l'Est et celui de l'Ouest se disputent trois arpents de champs communaux. Mon quartier, qui est celui de l'Est, les ayant plantés en riz cette année, les gens du quartier de l'Ouest sont sortis dans la campagne armés de bâtons pour nous disputer la récolte. On en est venu aux coups, et Lê văn Liều, mon neveu, a reçu un coup de bâton sur le sommet de la tête; il s'est couché sur place pour protester et est mort au bout de trois jours. Nous sommes allés prévenir le sous-préfet, qui a dressé procès-verbal; mais l'autre parti lui a donné de l'argent et il refuse de nous donner raison.

ở làng Bất Bình. Kì m và dận chúng tôi lên k quan lớn minh chính ch

CÔNG SỨ. — Kể việc cho t nghe.

PHÓ TỔNG CỰU. — Bẩm, dân Bất Bình có hai bè: giáp Đông giáp Tây chanh nhau ba mẫu ruộng công điền. Năm nay giáp tôi, là giáp Đông, cấy ba mẫu ấy, nhưng mà dân giáp Tây cầm gậy gộc đổ ra đồng có ý gặt chanh; sinh ra đánh nhau; mà cháu tôi, là Lê văn Liều, phải một gậy trên đỉnh đầu; nó nằm vạ ở đấy mà cách ba ngày thì chết. Chúng tôi có lên kinh trình quan huyện, thì ngài đến khám biên; nhưng mà bên kia chạy bạc, cho nên ngài không chịu xử cho chúng tôi.

LE RÉSIDENT. – Qui est le chef du quartier de l'Ouest?

UN ANCIEN MAIRE. – Monsieur le Résident, c'est moi, ancien maire. De tout temps nous avons cultivé ces trois arpents: ce n'est que depuis trois ans que le quartier de l'Est nous en conteste la propriété. Nous sommes les plus pauvres, les plus nombreux, les plus surchargés de corvées, et notre part de champs communaux est moins considérable que celle des habitants du quartier de l'Est. S'appuyant sur l'autorité de ce vieux sous-chef de canton, ils ne cessent de nous faire subir des vexations. Après nous avoir laissé labourer et herser ces champs, ils sont venus armés de lances y piquer du riz. Nous avons réclamé; ils n'ont rien voulu entendre. Sachant bien que, loin de nous tenir cois, nous essaierions de moissonner ce riz, ils se sont entendus avec le neveu du sous-chef de canton, nommé

CÔNG SỨ. – Ai làm đầu giáp Tây.

LÝ TRƯỞNG CỰU.—Bẩm quan lớn, tôi, là lý trưởng cựu. Vốn xưa nay chúng tôi làm ba mẫu ruộng ấy; mới có ba năm nay thấy giáp Đông chanh lợi ruộng ấy. Chúng tôi vừa nghèo hơn vừa đông hơn, phải chịu nhiều việc quan hơn, lại được ít ruộng quan điền hơn dân giáp Đông. Bên các anh chúng tôi cậy thế lão phó tổng, mà khuấy khuất chúng tôi mãi mãi. Các anh ấy để chúng tôi cày bừa, rồi các anh ấy cầm giáo mác ra mà cấy. Chúng tôi có kêu, song le các anh ấy chẳng chịu nghe. Vì đã biết chúng tôi không để yên mà lại tìm phương thế cho được gặt lúa ấy, thì các anh ấy bàn vuối Lê văn Liễu, là cháu phó tổng. Tên ấy vốn khí dở người. Các anh ấy bảo nó đánh chúng tôi mà hứa rằng: nếu có chết thì sẽ làm đám ma trọng thể cùng sẽ xây

Lê văn Liếu. C'était un homme un peu toqué: ils lui ont proposé de se battre contre nous, lui promettant, s'il venait à être tué, de lui faire un bel enterrement, de lui bâtir une petite pagode où on l'adorerait et d'exempter son frère aîné de toute charge pour le reste de ses jours.

một cái miếu thờ nó, và lại sẽ cho anh nó một tên nhiêu nhất đại.

Le trois du cinquième mois, nous sommes sortis dans les champs dans l'intention de moissonner nos trois arpents; les gens du quartier de l'Est sont venus à notre rencontre armés de piques et de bâtons. Nous n'avons frappé personne; c'est un d'entre eux qui a cassé la tête au nommé Liếu. Ils l'ont ensuite gardé dans les champs pendant trois jours et trois nuits, exposé à la pluie et au soleil, sans lui donner ni à manger ni à boire. Nous sommes allés prévenir le sous-préfet; mais il était absent et n'est arrivé chez nous qu'après la mort de Liếu. Il a fait les constatations légales et

Ngày mồng ba tháng năm, chúng tôi ra đồng có ý gặt ba mẫu ruộng của chúng tôi, thì dân giáp Tây vác gậy giáo đồ ra đón chúng tôi. Chúng tôi không đánh ai; có người bên bè kia đánh vỡ đầu danh Liếu. Rồi các anh ấy canh giữ lấy nó ngoài đồng ba ngày ba đêm, chịu mưa chịu nắng, mà không cho ăn uống gì sốt. Chúng tôi lên kinh trình quan huyện; song le ngài đi vắng, mà tên Liếu chết rồi, thì ngài mới về làng chúng tôi. Quan khám biên cứ luật, rồi giam kì mục cả hai bên; nhưng mà ngài thấy bên chúng tôi phải lý, thì

a mis en prison les notables des deux partis; mais, reconnaissant notre bon droit, il nous a donné raison.

xử cho chúng tôi được.

LE RÉSIDENT.—Cette affaire est bien embrouillée. Tenez-vous dans quelque auberge près d'ici. Demain matin, les Mandarins de la province et moi, nous nous réunirons pour examiner ce procès.

CÔNG SỨ. – Việc này nghiêu khê lắm. Hãy vào trọ hàng quán gần đây. Sáng mai cả ta cả quan tỉnh sẽ hiệp nghị mà tra kiện này.

L'INTERPRÈTE. — Monsieur le Résident, voici trois grands Mandarins qui arrivent. Le Gouverneur est en palanquin découvert, le Préfet fiscal vient en voiture et le Général est à cheval. Ils sont accompagnés de porteurs de parasols et de drapeaux.

THÔNG NGÔN. – Lạy quan lớn, có ba quan lớn đến. Quan thượng đi võng trần; quan bố đi xe và quan đề đốc đi ngựa. Lại có người cầm lọng cầm cờ đi hầu.

LE RÉSIDENT. - Bien. Allons les recevoir.

CÔNG SỨ. – Ừ. Ta ra đón.

XXII.

UN RÉSIDENT. CAUSERIE AVEC LES MANDARINS.	QUAN CÔNG SỨ. NÓI TRUYỆN VUỐI CÁC QUAN.
LES MANDARINS. — Bonjour, monsieur le Résident.	CÁC QUAN.—Bẩm quan lớn.
LE RÉSIDENT. – Bonjour, messieurs. Veuillez donc entrer au salon. – Ba, donne des sièges.	QUAN CÔNG SỨ.—Kính các quan lớn. Mời các ngài vào nhà bông.—Ba, lấy ghế.
LE BOY.—Voici, monsieur.	BỒI.—Dạ.
LE RÉSIDENT. — Messieurs, veuillez vous donner la peine de vous asseoir.	CÔNG SỨ.—Mời các ngài trị khí.
LE GOUVERNEUR.—Je suis revenu hier au soir de la tournée que vous m'avez envoyé faire dans la sous-préfecture de Bình Loạn, et j'ai tenu à venir dès ce matin vous présenter mes respects.	TỔNG ĐỐC. – Tôi đi kinh lược huyện Bình Loạn như ngài đã dạy, mới về hôm qua, mà tôi đến tiếp ngài ngay sáng hôm nay.
LE RÉSIDENT.-Je vous remercie. Mais d'où vient que le Préfet criminel, qui était allé avec vous, n'est pas revenu ?	CÔNG SỨ. – Giã ơn ngài. Mà quan án đi kinh lược vuối ngài, sao chưa thấy về ?

LE GOUVERNEUR.—Pardon; il est revenu avec moi, mais il se trouve un peu souffrant et m'a prié de l'excuser près de vous.

TỔNG ĐỐC. - Thưa, đã; cũng về làm một vuối tôi, nhưng mà người se mình, cùng đã cậy tôi xin cáo vuối ngài.

LE RÉSIDENT.—Qu'a-t-il donc?

CÔNG SỨ.—Người phải sao?

LE GOUVERNEUR.— Un peu de fièvre.

TỔNG ĐỐC.—Sốt xì xảng vậy.

LE RÉSIDENT.- En quel état avez-vous trouvé la sous-préfecture de Bình Loạn?

CÔNG SỨ. —Hùyện Bình Loạn, ngài đã thấy sự thể làm sao?

LE GOUVERNEUR.—Assez bien pacifiée, mais ruinée de fond en comble.

TỔNG ĐỐC. - Đã yên khá rồi, nhưng mà tàn hại từ gốc chí ngọn.

LE RÉSIDENT.— Comment cela?

CÔNG SỨ.—Thể nào?

LE GOUVERNEUR.—Les insurgés, sous la conduite du chef Quái, y ont presque tout mis à feu et à sang; et il a fallu quelqu'un ayant toute la valeur du général pour les réduire à l'impuissance.

TỔNG ĐỐC. - Những thằng giặc theo quận Quái, nó đốt và giết hầu hết; mà phải có người can đảm như quan đề đốc đây cho được triệt nó đi.

LE RÉSIDENT. - Ba, sers-nous le thé. — Hé bien! général, racontez-nous vos exploits pendant ces deux mois.

CÔNG SỨ. - Ba, pha nước.— Quan đề trong vòng hai tháng nay đã làm những việc gì hùng hổ, thì xin ngài kể cho chúng tôi nghe.

LE GÉNÉRAL. - Oh! monsieur le Résident, c'est bien simple. J'ai d'abord établi des postes pour garder les passages et les

ĐỀ ĐỐC. — Bẩm quan lớn, chẳng khó gì. Trước hết tôi cho hãn ngữ các lối đi cùng các bến đò

bacs trop éloignés des endroits occupés par la milice; puis, après avoir établi ce blocus, j'ai agi de concert avec vos miliciens, visitant chaque jour un ou deux villages et resserrant ainsi de plus en plus la ligne d'investissement.

xa đồn lính mộ quá : khi tôi đã bỏ vi làm vậy đoạn, thì tôi hiệp lực trù biện vuối các lính mộ ngài; mỗi ngày khám soát một vài làng, mà thế rồi vây sát một ngày một hơn.

Quand un village nous ouvrait ses portes, nous nous faisions livrer les rebelles qui s'y trouvaient. Quand nous éprouvions de la résistance, nous combattions, et tout homme pris les armes à la main était immédiatement mis à mort.

Khi dân nào mở cổng ra đầu, thì chúng tôi bắt nộp những quân giặc ở trong làng ấy; đâu chống lại, thì chúng tôi đánh, mà những đứa nào bắt được còn đang cầm khí giới, thì xử ngay.

Le résident. – Combien avez-vous eu à livrer de combats ?

Công sứ. – Ngài phải đánh mấy trận?

Le général. – Onze, dont un a duré trois jours.

Đề đốc – Mười một ; mà có một trận phải đánh bá ngày.

Le résident. – Avez-vous eu à détruire des villages ?

Công sứ. – Ngài có phải đốt phá làng nào không?

Le général. – Pas un seul : les pirates avaient soin de le faire avant de les quitter.

Đề đốc. – Bẩm, chẳng làng nào sót: khi quân giặc bỏ, thì nó đã liệu phá trước rồi.

Le résident. – Avez-vous pu vous emparer du chef Quái ?

Công sứ. – Có bắt được quận Quái không?

LE GÉNÉRAL. — Oui, mais ce n'a pas été sans difficulté. Après un combat acharné, il a pu trouver le moyen de s'enfuir : il s'était déguisé en marchand de buffles ; mais les habitants du pays qui le connaissaient l'ont arrêté, et il est actuellement dans la prison du Gouverneur.

ĐỀ ĐỐC. — Có ; nhưng mà chẳng phải của dễ đâu. Đánh một trận thật lực đoạn, nó còn tìm thế thoát ra được: nó tàng hình ăn mặc như lái trâu : song các dân miền ấy đã quen mặt nó thì bắt được, mà bây giờ đang giam bên trại quan thượng.

LE RÉSIDENT. — Général, je sais que vous vous êtes donné beaucoup de peine et que vos soldats se sont très bravement conduits. J'adresserai là-dessus au Résident supérieur un rapport qu'il transmettra au Gouverneur général, et j'espère que l'on récompensera dignement vos mérites.

CÔNG SỨ. — Quan đề, tôi biết ngài đã chịu khó lắm, mà lính ngài can tràng lắm. Tôi sẽ trình quan thống sứ các việc, mà người sẽ tư bẩm quan nguyên suý. Tôi trông ngài sẽ được quân công cho xứng.

LE GÉNÉRAL. — Je vous remercie, monsieur le Résident.

ĐỀ ĐỐC. — Đội ơn quan lớn.

LE RÉSIDENT. — Ba, sers le Champagne, que nous buvions aux exploits du Général.

CÔNG SỨ. — Ba, lấy rượu Champagne, để ta uống mừng việc danh vọng quan đề.

LES MANDARINS. — A votre santé!

CÁC QUAN. — Chúc mừng quan lớn!

LE RÉSIDENT. — A la vôtre!

CÔNG SỨ. — Chúc mừng các ngài!

— Mais il nous reste à traiter la question des impôts de Bình Loạn. Qu'en pense le Préfet fiscal?

— Nhưng ta còn phải bàn việc thuế dân Bình Loạn. Quan bố nghĩ sao?

LE PRÉFET FISCAL.—Monsieur le Résident, je crois que nous ne pouvons rien en espérer pour cette année.

QUAN BỐ.— Bẩm quan lớn, tôi nghĩ như năm nay chẳng trông được gì.

Le territoire de Bình Loạn renferme beaucoup de champs profonds, et les révoltés ayant ouvert les digues afin d'empêcher les opérations militaires, le pays est presque entièrement submergé et ne produira aucune récolte cette année. Le peu de terrains élevés qui a échappé à l'inondation ne donnera que quelques patates et peu de maïs, qui ne pourront même pas suffire à la nourriture de la population.

Địa hạt Bình Loạn lắm ruộng thâm tuấn; mà quân giặc đã đào đê có ý ngăn trở binh chiến, cho nên miền ấy phải ngập lụt gần hết, năm nay chẳng sinh sản được gì. Còn ít ruộng cao táo đã được khỏi lụt, chỉ sinh được mấy củ khoai và ít lúa ngô mà thôi, thế cũng chưa đủ cho dân ăn.

En outre, presque tous les villages ont été incendiés par les rebelles, et ceux-ci ont eu soin de dévorer tout le riz et tous les bestiaux de ceux qu'ils ont laissés intacts.

Vả lại hầu hết các làng đã phải quân giặc đốt phá; mà làng nào nó còn để, thì nó đã liệu ăn hết lúa thóc trâu bò.

Enfin, la population de Bình Loạn est bonne; les maires et

Sau hết dân Bình Loạn là dân lương thiện; mà lý

les notables des villages nous ont toujours tenus au courant des opérations et des mouvements des pirates: tout cela mérite bien un peu de compassion.

trưởng dịch mục các nơi vốn kinh trình cho ta biết tình hình quân giặc cử động thể nào: bấy nhiêu cũng đáng thương một chút.

LE RÉSIDENT. — Vous avez raison; mais ne pourra-t-on pas dédommager un peu l'Etat en confisquant au profit du trésor les biens des révoltés?

CÔNG SỨ. — Ngài nói phải; nhưng giả như tịch ký cửa nhà ruộng nương quân giặc mà nhập công khố, hoặc có thể biến bồi cho nhà nước ít nhiều chăng?

LE PRÉFET FISCAL. — Il faut même le faire, puisque c'est la loi: mais cela ne rapportera que peu de chose. En général, les insurgés n'ont pas grand' chose et ils dépensent vite le fuit de leurs rapines.

QUAN BỐ. — Vốn phải làm thế, vì đã có luật: nhưng mà chẳng được là bao. Thường lề quân ấy chẳng có mấy thí của, mà có kiếm chác được gì thì tiêu phí chẳng được bao lâu.

UN SATELLITE. — Monsieur le Gouverneur, madame m'envoie vous prévenir que l'aîné de vos garçons va plus mal et que votre petite demoiselle vient d'être prise de la fièvre.

LÍNH LỆ. — Bẩm quan lớn thượng, bà lớn sai tôi bẩm quan lớn cậu cả ra nặng hơn mà cô nhỏ mới phải sốt.

LE RÉSIDENT. - Qu'a donc votre petite famille?

CÔNG SỨ. — Con cái nhà ngài phải sao đấy?

LE GOUVERNEUR. — Oh! des maladies d'enfants; j'espère

TỔNG ĐỐC. - Ơ! Phải sài: phỏng chẳng hề gì; nhưng

que ce ne sera rien ; néanmoins je vous prie de m'excuser et je vous demande la permission de me retirer.

mà tôi cũng xin thất lễ và xin chối.

LE RÉSIDENT. – Mais, certainement.

CÔNG SỨ. — Ô! phải, chứ!

LE GOUVERNEUR. – Au revoir, monsieur le Résident.

TỔNG ĐỐC. — Bẩm quan lớn ngồi.

LE RÉSIDENT. - Au revoir, monsieur le Gouverneur. —Quel est le médecin qui soigne les enfants du Gouverneur?

CÔNG SỨ. — Trọng ngài lại. – Thầy lang nào coi thuốc trẻ nhà quan thượng?

LE PRÉFET FISCAL. - C'est notre médecin officiel, qui est peut-être le plus habile de toute la province.

QUAN BỐ. — Quan điều hộ ta, để là người danh sư nhất cả tỉnh.

LE RÉSIDENT. – Ces enfants sont biens gentils; je les regretterais beaucoup s'ils venaient à mourir et c'est de tout mon cœur que je souhaite leur guérison. — Mais nous avons encore une question à traiter: celle du sous-préfet de Vô Hữu.

CÔNG SỨ. — Các trẻ ấy hay lắm; nếu có mất thì tôi tiếc lắm, nên tôi hết lòng chúc cho nó khỏi. - Nhưng mà ta còn một việc phải bàn nữa: là việc quan huyện Vô Hữu.

LE PRÉFET FISCAL. – Je l'ai déjà mandé comme vous me l'aviez dit, et il attend vos ordres chez moi.

QUAN BỐ. - Tôi đã đòi hắn như ngài đã dặn, mà hắn ở bên dinh tôi đang chực ngài chỉ định thể nào.

LE RÉSIDENT. – Très bien. Le général m'a écrit qu'il le

CÔNG SỨ. – Được. Quan đề có tư cho tôi rằng: mình

soupçonnait d'être de connivence avec les rebelles et que son nom se trouvait sur l'une des listes saisies parmi les effets du chef Quái.

nghi cho hắn thông đồng vuối giặc, lại thấy tên hắn trong ngụy tịch đã bắt được trong đồ quận Quái.

LE PRÉFET FISCAL. — C'est vrai; mais il ne faut pas accorder aux papiers des rebelles une foi absolue.

QUAN BỐ. – Có thật; song những tờ bồi quân giặc không nên tin cho hắn.

LE RÉSIDENT. — Je le sais; aussi, je laisse cela de côté pour le moment. Je vous rappelle seulement que, d'après les réclamations unanimes de toute la population, et d'après vos propres renseignements, ce fonctionnaire fume l'opium, laisse les affaires en souffrance et gruge ses administrés. Etes-vous certain de tous ces faits?

CÔNG SỨ. — Tôi biết rồi, cho nên tôi chưa nói đến khoản ấy bây giờ. Tôi chỉ nhắc lại cho ngài rằng: cứ như các đơn đồng dân đã khống và cứ như chính lời ngài đã nói, quan ấy vừa hút vừa bỏ việc quan bậy bạ vừa tham lam của dân. Bấy nhiêu khoản ấy ngài có chắc không?

LE PRÉFET FISCAL. – Je les crois vrais; cependant je vous demande la permission d'ouvrir là-dessus une enquête dont je vous ferai connaître le résultat.

QUAN BỐ. – Tôi nghĩ rằng: thật; song tôi xin phép cứu biện các khoản ấy; đắc thật thể nào thì tôi sẽ trình.

LE RÉSIDENT. — Je le veux bien; mais comme cela prendra plusieurs jours, veuillez écrire au commissaire de la

CÔNG SỨ. – Được; nhưng mà vì tra việc này còn phải mất mấy ngày, xin ngài tư cho quan bang đấy

sous-préfecture de faire l'intérim.

Le préfet fiscal. – Je le lui écrirai.

Le résident. – L'enquête terminée, vous me communiquerez tout le dossier. Nous pourrons alors juger s'il est bon de demander la révocation de ce fonctionnaire, ou une rétrogradation de deux degrés, ou simplement son changement.

Le préfet fiscal. – Oui, monsieur le Résident. - Nous ne voulons pas abuser trop longtemps de vos moments et nous vous demandons la permission de nous retirer.

Le résident. - Comme vous voudrez, messieurs. Revenez me voir demain; j'aurai encore à causer avec vous de quelques affaires.

Les mandarins. – Oui, monsieur le Résident. Nous avons l'honneur de vous saluer.

Le résident. – Au plaisir de vous revoir, messieurs.

FIN.

căng quyền lấy huyện.

Quan bố. – Vâng; tôi xin tư.

Công sứ. – Khi cứu biện xong, các đơn từ về việc ấy, thì phải đưa tôi coi. Bấy giờ ta mới đoán được có nên xin cho quan ấy phải cách hay là giáng nhị cấp hay là cải thuyên không mà thôi.

Quan bố. – Vâng.- Chúng tôi không dám bận mất ngày giờ quan lớn lâu quá; chúng tôi xin phép lại nhà.

Công sứ. - Mặc ý các ngài. Bữa mai mời các ngài lại qua tôi, vì còn phải bàn vuối nhau một vài việc.

Các quan. — Xin vâng. Chúng tôi xin trọng quan lớn.

Công sứ. – Kính các ngài lại.

CHUNG.

TABLE DES MATIÈRES.

PREMIÈRE PARTIE.

VOCABULAIRE.

DEUXIÈME PARTIE.

PHRASES ÉLÉMENTAIRES.

TROISIÈME PARTIE.

CONVERSATIONS.

FIN DE LA TABLE.

MỤC LỤC.

PHẦN THỨ NHẤT.

TỰ VỊ.

PHẦN THỨ HAI.

MẤY CÂU DỄ.

PHẦN THỨ BA.

MẪU NÓI TRUYỆN.

CHUNG TẤT.